

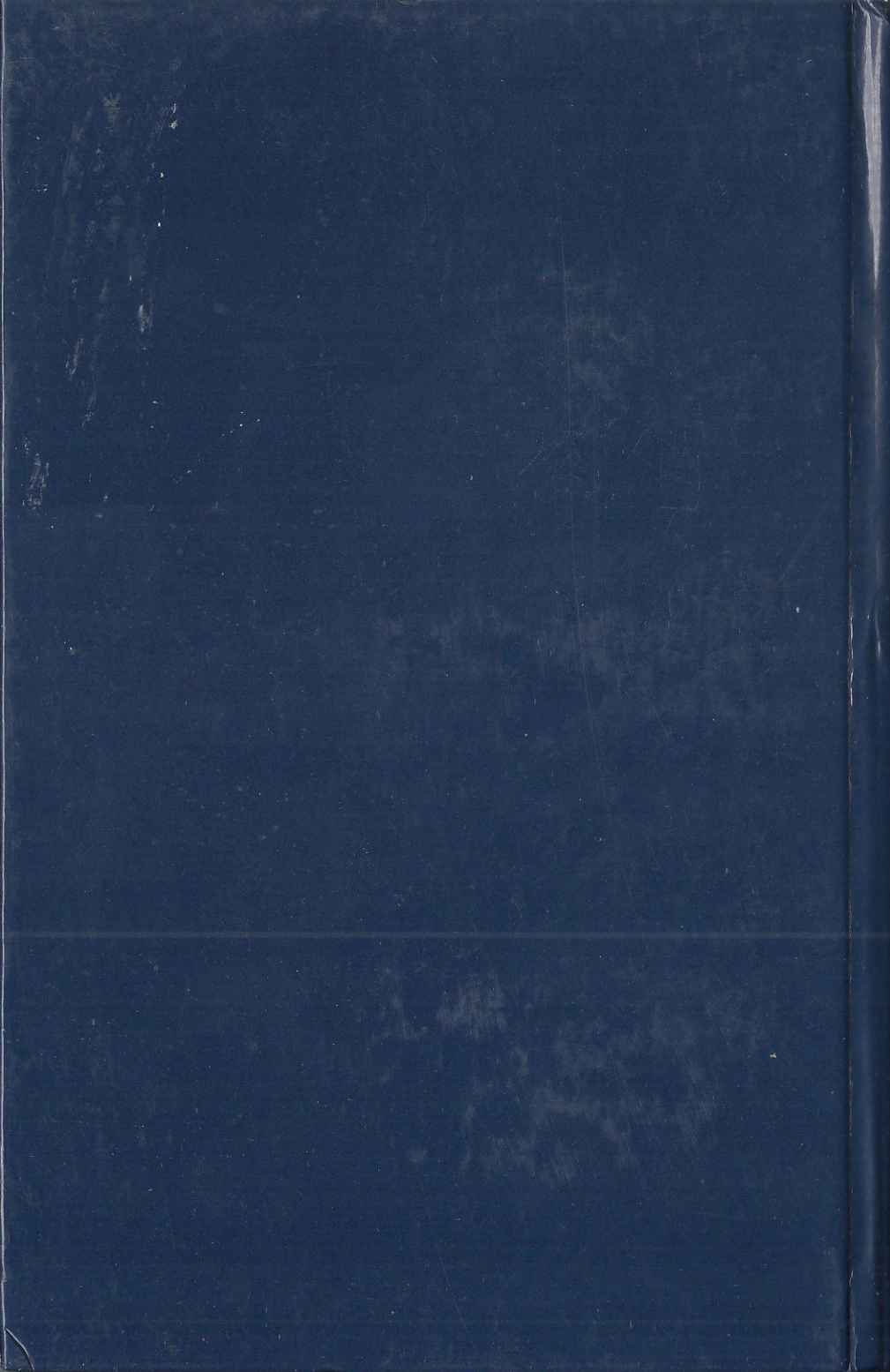
821.161.206

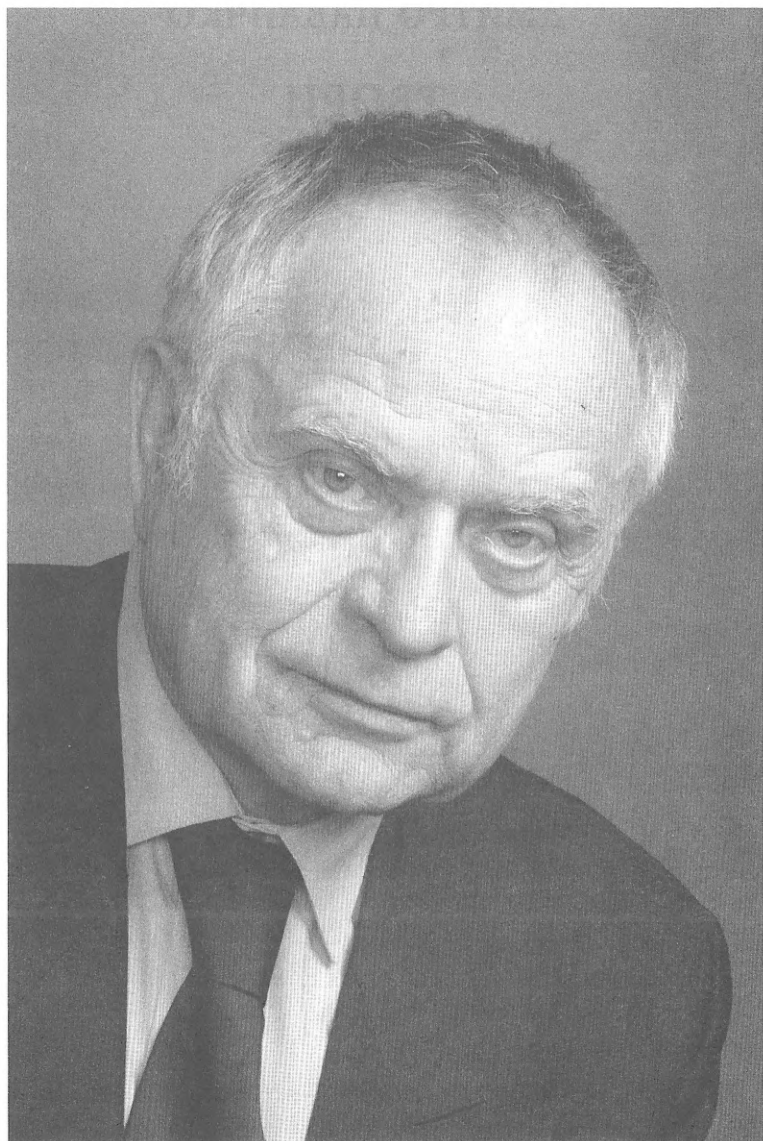
П12

Дмитро
ПАВЛИЧКО

ТВОРИ
9

Дмитро
ПАВЛИЧКО

ТВОРИ

Том 9

ПЕРЕКЛАДИ

Київ
Видавництво
Соломії Павличко
«ОСНОВИ»
2011

У 5—10-му томах «Творів» Дмитра Павличка перед вами постане унікальне і на сьогодні найповніше зібрання перекладів багаторічного головного редактора журналу «Всесвіт», видатного поета і перекладача, який дав українському читачеві у своїй інтерпретації кілька тисяч перекладів творів більш як 400 поетів з 57 національних літератур усіх континентів. Прикметно, що Д. Павличко як перекладач часто прагне якнайширше (а іноді — антологічно) охопити цілу панораму творчості того чи того поета, національної літератури або жанру. Відтак маємо в його доробку п'ять антологій слов'янської поезії і три — світового сонета. Перекладач з неодмінною любов'ю відкриває нам і всесвітньо знаних геніїв слова з великих країн, і поетів — речників нечисленних (а інколи — і бездержавних) народів.

В цьому томі подано переклади португальської, російської, румунської, сенегальської, серболужицької, сербської, сирійської та словацької поезії.

Укладач Дмитро Пилипчук

З ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ЛУЇШ ДІ КАМОЕНС (1524—1580)

СОНЕТИ

23

Слова високі й ніжні, мов блакить,
Божественних звучань таємні сходи, —
Мій вірш не дасть такої насолоди,
Мене він розчаровує і злить.

А ваших творів джерело дзвенить
І спіжить Іпокрени ясні води.
На Тежу сад зацвів такої вроди,
Що з ревнощів цвіт Мантуї горить.

Вам дар вручали дочки Мнемозіни,
І щедре ваше слово, і нетлінне,
Воно, як світло, лине вдалині.

Обидві наші музи неповторні,
Та ваша — сяйво в сонячному горні,
Моя — пекельних заздощів огні!

29

Сеньйоро, ваші очі яснозорі
Ласкавим сяйвом сповнюють мене:
Горить слізьми те світло чарівне,
Рятуючи кохання в темнім горі.

Ось почуття мої в сумній покорі
Вклонились вам, о божество земне!
Вони прозріли. Хто ж то їх жене
У повні страху темнощі суворі?

З погордою ви дивитеся знов
На мене, та душа моя палає,
Розбуджена від виду того кров!

О дивне щастя, мріяння безкрає!
Коли зневага ваша повертає
Мені життя, — то що б дала любов?!

32

Коли я жив любовною маною,
Постійним не бував у почуттях,
Сьогодні раб, а завтра — вільний птах,
Я гнався в любощах за новизною.

Я зраджував. Душею навісною
Горіти прагнув на нових кострах.
В захоплень зміні бачив я не крах,
А щастя почувань, що грались мною.

Як воїн, що втомився у бою,
Я пив свободи джерело студене,
Щоб знову силу показати свою.

Кохання славлю вічне і стражденне,
Що для своїх розваг забрало в мене
Печаль і муку стомливу мою.

44

Я покидаю вас (прощай, Життя!),
Я чую смерть, надходить мить остання.
Вона така мінлива, мов кохання, —
Те, що набуде, втратить без пуття.

Та я скажу вам чесно, як дитя, —
Мене замучило моє страждання:
Ось і про мене тихе спогадання
Майне по вічних водах забуття.

Без вас мої засмучуються очі,
Забудьте їх, та знайте, що вони
Вас не забудуть у смертельній ночі.

Ваш образ вириває з глибини
Душі моєї стомленої, в сні
Він обертає страдництва пророчі...

50

Коли розходиться ранкова мла
І сонце тягне золоті мережі,
У спогадах я йду по узбережжі
До подруги, що ворогом була.

Тут бачу сяйво милого чола,
А там — похмурий вид, як тінь од вежі;
Тут — в радощах, а там вона — в бентежжі,
Тут — наче пташка, там — немов бджола.

Ось тут її дрібні звучали кроки,
А там вона обличчя осяйне
Закрила, відмахнувшись від мороки...

В цих роздумах, що стомлюють мене,
Я переходжу все життя марне,
Таке даремне і таке жорстоке.

53

Мене повергла доля в темну скруту,
Ногою стала на моє крило!
Втрачати щό, коли згоріло й тло,
Щό випити, як випито отруту?

Віднині, затаївши рану люту,
Я житиму лиш тим, що відійшло.
Тут, де підлота — в шані, в силі — зло,
Життя дається ніби на спокуту.

Я прагну вмерти. Смертю мимохить
Я визволю ество своє боляще,
Прорву свого страждання темну сить.

Вже від добра добра не жду. Найкраще
Від зла лікує зло. Напризволяще
Я кинутий — за лік цей не винить!

60

Зазнав я кари за діла сумні —
Не раз був запроторений за ґрати.
Та ще й сьогодні, хоч пора вмирати,
Ношу кайдани ржаві та міцні.

Віддав я небезпекам ночі й дні,
Бо в жертву не бере любов ягняти;
Нужда, вигнання, клопоти і втрати —
Все це було призначено мені.

Задовольнявся я малим, о леле!
Бо то не плід солодкий, а лушпа,
Що забезпечує життя веселе.

Але моя зоря, і смерть сліпа,
І випадку сумнівного тропа
В душі моїй жадання страху стеле.

79

Любов — це рана, що болить без болю;
Це — леза вбивчого знадлива грань;
Це — щастя невдоволених жадань;
Це — радощі, пронизані журбою;

Це — шлях самотності поміж юрбою;
Це — непомітного безумства хлань;
Це — думка про те, що, здавшись без вагань,
Ти можеш вийти переможцем з бою;

Це — тому слугування день і ніч,
Хто раб законів лютих і байдужих,
Вбиває нас то звільна, то вмлівіч...

Як може дружба зцілювать недужих,
Творити сяйво ласки в людських душах,
Коли в любові стільки протиріч?!

118

Нещасний! Разом я сміюсь і плачу;
Ненавиджу і в той же час люблю;
Радію й тут же гину від жалю;
Не вірю й вірю в те, що ясно бачу;

Без крил літаю; навичку терплячу
Вогнем нетерпеливості палю;
Я — жебручий, що рівня королю,
Сліпець, що має проводирську вдачу.

Я прагну легко йти під тягарем,
Свободи прагну, що в полон вестиме,
І брану, де ми вільними стаєм.

Зробити прагну видимим незриме,
Ніч обернути в день, а днину — в ніч.
Так я живу в кайданах протиріч!

143

Це надвечір'я, повне прохолоди,
Каштанів темні тіні навкруги,
Повільна річка, скошені луги,
Важка ходьба худоби до господи.

Хрипливий моря звук, чужі городи,
Згасання дня, небесні береги,
Ласкава битва хмар, що, як боги,
Пливуть у золоті своєї вроди;

Нарешті, те, що рідко нам дає
Природа з розмаїтістю такою,
Все, в чім життя прекрасне постає.

Все те без тебе тугою гіркою
Наповнює, від щастя й супокою
Печаль велика в серце йде мое.

З РОСІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

СПРАВЖНЯ ДУХОВНІСТЬ РОСІЇ¹

Навіщо перекладати російських поетів українською мовою, якщо кожен українець може прочитати їх в оригіналі? Відповідаю. Одна справа — прочитати, а інша — зробити їх живою частиною української культури і ментальності. Привласнюючи собі способи мислення і мистецькі достоїнства чужої літератури, українська мова не тільки збагачує себе і відповідно — духовність своєї нації, але й вибудовує зв'язки з тією літературою на умовах рівноправного партнерства. Чужа література починає жити в українській свідомості як засвоєний національно продуктивний предмет. Радянські ідеологи намагалися все робити для того, щоб у свідомості неросійських народів імперії не було своїх національних форм не тільки для російської, а й для світової літературної класики. Художній переклад був за радянських часів (у тому числі й російської класики) формою опору русифікації. Тепер принцип вищості російської мови в Україні далі сповідують свідомі русифікатори та навиклі до зневаги рідної мови «хохли».

Крім того, слід сказати, що російщина зрозуміла не кожному українцеві. А розвиток українського суспільства і народу йде до таких європейських форм життя, коли потреба в знанні будь-якої чужої мови матиме прагматичний характер. Вже сьогодні серед української молоді чимало таких людей, що володіють краще англійською, ніж російською мовою.

Скажу одверто: перекладаючи росіян, мав я на увазі не такого читача, що слабо знає російську мову, навпаки, працював для такого, що володіє нею досконало. Я ставив собі завдання показати можливості української мови, її здатність органічно передавати нюанси поезії великих майстрів. Я тут не новатор, а тільки спадкоємець утвердженої Максимом Рильським та іншими видатними українськими перекладачами традиції — змагатися з російським оригіналом, доводити універсалізм, вишуканість, лексичне багатство і синтаксичну гнучкість української мови.

¹ Передмова перекладача до кн.: Ода вольності: Антологія російської поезії / Пер. та передм. Д. Павличка. — К.: Основи, 2004. — 226 с.

Моя антологія російської поезії творилася в різні часи, але робота над нею завжди була підпорядкована моєму особистому захопленню тими чи іншими речами. В одному випадку любив я всю творчість поета, наприклад, Блока чи Тарковського, в іншому — вибирав окремі речі, які жили в моїй пам'яті. Знав я і досі знаю напам'ять в оригіналі твори Пушкіна «У глибині сибірських руд», «Ні, я не дорожу шаленством насолоди», Лермонтова «На спекоті, в долині Дагестану» і «Я вночі виходжу на дорогу», Некрасова «На смерть Шевченка». До речі, мені здається, що образ Росії, намальований Некрасовим, не втрачає соціальної та моральної актуальності в наших умовах, коли знову поетові треба оглядатися на державну владу, щоб, не дай Боже, не переступити «межу обережності, яка здавлює мислі і слова». Ольга Берггольц потрапила до цієї книжки тому, що десь у шістдесятих роках ХХ століття я знав напам'ять її вірш, спрямований на викриття радянської репресивної системи. Цього твору я не знайшов у прижиттєвих виданнях видатної поетеси. Я відтворив його на письмі з пам'яті і переклав, вважаючи, що він належить до геніальних творів російської поезії часів більшовицької неволі. Це про письменників радянської доби сказала ця стражденна жінка:

Тремтіли ми щодня й щомиті,
Боялись подиху тюрми.
А втім, були ми гордовиті,
Були й безстрашними людьми,
Та наші ланцюги й вериги
Нам оспівати не дала
Вітчизна! Ложні наші книги,
І тричі ложка їм хвала!

Твори Костянтина Симонова, Олексія Суркова, а також деякі речі з фронтової тематики інших росіян я переклав давно, бо вони правдиві й зворушливі. Мені хотілося показати, що українською мовою ці речі звучать також дуже добре. На мене діяли мої знайомства з російськими авторами. Я, наприклад, шанував Олександра Прокоф'єва за те, що він переклав «Любіть Україну» Володимира Сосюри і був «битий» як «пособник» українського націоналізму.

Ця книжка не могла з'явитися без віршів Єсеніна, що їх знав я також напам'ять, захоплювався ними в молодості. Тепер я збагнув, що їхній провідний мотив — не покалічене кохання, а пов'язане з приходом до влади більшовиків 1917 року

передчуття трагедії російського народу, передчуття таке глибоке, що перейшло в пророкування смерті поета.

Мені випала честь дружити з Арсенієм Тарковським. Але навіть якби я його знав тільки з творчості, то, готуючи антологію, віддав би йому найбільше місця, бо це поет прихованого болю і туги за життям, яке не могло відбутися в умовах панування імперської ідеології, зневаги до таланту взагалі і кожної неповторної особистості зокрема. Печаль Тарковського просвітлена любов'ю до ідеального світу і величним супокоєм духу, впевненого в своїй перемозі.

Лев Смирнов, російський поет з українською біографією, мій приятель, перекладач багатьох творів наших шістдесятників, увійшов до цієї антології радше не як друг, а як автор іронічних і цікавих поезій. Андрій Вознесенський мене дивує і зворушує модерною стилістикою і формою своїх творів, як і його вчитель Маяковський. І в цій антології існує певний контакт між «Боргом Україні» і твором Вознесенського про Т. Шевченка «Поміж стрій».

Коли уважно придивитися до російської поетичної класики від Пушкіна до Пастернака й Тарковського, то з'ясується, що її провідний мотив — страждання від скаліченої любові до батьківщини. Росія, — за визначенням Лермонтова, «країна рабів і панів» — не спромоглася стати краєм людей, вільних від навзаємної ненависті, в новітніші, полермонтовські часи. Всі російські революції — від знесення панщини до так званої пролетарської «очищувальної» бурі — нічого не змінили в сутності царської і секретарської держави, вона залишалась імперією. Великі російські поети написали найправдивішу історію своєї вітчизни. Вони любили й не любили її. Вони переживали трагедію вітчизни без крику, але постійно висловлювали невдоволення своєю несвободою, то молячись до Росії, то натякаючи на її жорстокість і неспроможність стати вільною країною. Ця обставина справляє на нас особливе враження. Через творчість російських поетичних геніїв ми пізнаємо один із найглибших конфліктів, закладений в людській природі: суперечність між патріотичним почуттям і жаданням свободи, між благословенним індивідуалізмом і тяжкою службою народіві.

Пушкін у вірші «До Ліцинія» пророкує загибель Римської імперії, бо вона побудована на рабстві. Всім ясно, що йдеться про імперію Романових. Але Пушкін — геній вже хоч би тому, що він передбачив не тільки розвал імперської Росії, а й живу-

чість рабства, з якого дуже тяжко видобутись народам, що стали слухняною отарою.

Пасіться, мирнії народи!
Честь не прийде у ваш барліг.
Нащо отарам дар свободи?
Їх — різати чи стригти їх.
Навіки в них одні клейноди —
Ярмо з дзвіночками й батіг.

Це для нас, українців, написано. Це нас обпікає гірка іронія російського пророка. Тема живучості чи безсмертності рабства проходить через всі епохи російської поезії. В'ячеслав Іванов, здавалось би, далекий від цього кардинального питання поет, все ж таки писав:

«Ситість чи свобода?» — Мудрості питання.
А Життя питає: «Ситість чи тюрма?»
Воля обіцяє гаразди зарання,
Та слабким з неволі виходу нема.

А Блок у вірші «Сон» стверджує, що не всі схочуть воскреснути, коли озвуться закличні сурми Страшного Суду. «Я в гробі задихнувсь, не жив...» — зізнається ліричний герой цього геніального пророцтва. Отже, треба просити ангела, щоб відвалив могильний камінь, щоб сталося так, як написано в Євангелії, — воскреслому дорогу дає вища сила.

Російські провидці переймалися антиномією «свобода — рабство» чи не більше, ніж інші великі європейські поети, саме тому, що вони обіцяли прихід вольності, малювали свободу, яка напише імена своїх героїв «на руїнах тюрм». Спочатку свобода уявлялась їм як загальнолюдське видиво, але поступово приходило розуміння своєї рідної, російської волі, її образ змалював Володимир Набоков у вірші «До свободи»:

Поволі ти бредеш, свої забувши гасла,
не сяє радістю нахмурене чоло,
в одній руці тремтить свіча, що вже погасла,
по трупах тягнеться прострелене крило,
по вулицях сумних, безсонних ти блукаєш,
свій зір кривавою рукою затуляєш
і, знов одурена, одходиш знову пріч,
а за тобою знов стоїть вчорашня ніч.

Сьогодні Україна перебуває в пошуках тієї вищої сили, що дасть можливість вийти з рабства багатьом, навіть тим, що в неволі ослабли, втратили охоту до нормального життя. Та не повинен нам бути байдужим образ фальшивої свободи, яку

так виразно бачили справжні російські патріоти. Російська поезія своїми найкращими творами, безперечно, належить до світових досягнень людського духу. Вона унікальна, як кожна велика національна поетична культура, але саме завдяки тому, що вона була речником свободи в країні безправ'я і гноблення, її неповторність особливо хвилює й виділяється на загальнолюдському тлі.

Певна річ, багатовимірність і висока людяність російської поетичної класики відкривається в часи складних взаємин між Україною і Росією. Якби російські політики більше читали своїх класиків, вдумувалися в їхні твори, то, можливо, було б легше доходити у стосунках наших держав до рівноправності й взаємної пошани. Не зашкодило б і нашим політикам краще знати Росію, а справжнє знання про неї дає насамперед її поезія. А чому не подумати про те, що ці переклади зроблені не тільки для українців, але й для росіян, адже існує особлива радість пізнання в чужій мові свого образу й свого мислення, своєї справжньої, не підробленої духовності.

Дмитро Павличко

ОЛЕКСАНДР ПУШКІН
(1799—1837)

ПОЕТОВІ

Поете, не жадай любові од народу;
Захоплень і похвал пройде хвилинний шум.
Почуєш дурня суд, юрби пекельний глум —
До них байдужим будь, їм не твори в угоду.
Ти — цар; на самоті живи й люби свободу;
Іди, де зваблює тебе свобідний ум;
Плекай плоди своїх улюблених задум;
За подвиг не чекай на людську нагороду.
Вона в самім тобі. Ти — свій найвищий суд;
Ти найсуворіше оціниш власний труд;
Чи ти гордишся ним, художнику правдивий?
Гордишся? Хай тоді його юрба ганьбить,
Хай на вівтар плює, де твій вогонь горить,
Хитає твій триніг, як хлопчик пустотливий.
1830

МАДОННА

Не множністю картин уславлених майстрів
Я завжди вкрасити жадав свою обитель,
Щоб повагом про них вів бесіду цінитель,
І забобонно гість од здивування млів.
У затишку своїм я бачити хотів
Один-єдиний твір, щоб зору полонитель
Він був, щоб з полотна на плин моїх трудів
Повільних, наче з хмар, Пречиста й наш Спаситель —
Вона — з величністю, Він — з мудрістю в очах —
Дивились, лагідні, в божественних світлах,
Одні, без ангелів, під пальмою Сіону.
Здійснилося. Творець, що знає глиб начал,
Тебе послав мені, тебе, мою Мадонну,
Правдивої краси правдивий ідеал.
1830

ДО ЛІЦІНІЯ

Ліцинію, дивись: на бистрій колісниці,
В лавровому вінку, в блискучій багряниці,
Ветулій молодий по вулиці летить;
Розсівся гордо він, задивлений в блакить,
До нього юрмища в поклонах підступають,
А ліктори народ нещасний розганяють!
Дивись: підлесників, сенаторів ряди
Шлють погляди низькі гуртом в його сліди,
Ждуть, ловлять усмішку, біжать за ним щомога,
Вітають жест його, неначе ласку Бога;
І діти, і старі діди на костурах,
Все перед ідолом безмовно впало в прах,
Для них і слід коліс, відбитий у болоті,
Це — ніби пам'ятник священний в сріблі й золоті.

Народе Ромула, коли ти в рабство впав?
Хто взяв тебе в ярмо і владою скував?
Квірити, де ви є, де гордих душ пориви?
Кому, о небеса, кому в раби пішли ви?
(Чи так?) Ветулію! Моїй вітчизні — страм.
Поміж мужами сів, зайнявши права храм,
Пестунчик деспота — керує він сенатом,
Знеславлює наш край своїм єством проклятим;
Ветулій — римлян цар! Яка страшна доба!
Чи світові прийшла погибельна ганьба?

А хто під портиком у порваній одежі
Із палицею йде крізь натовпів мережі
З пониклим поглядом? Чи то не йде Дамет?
Мудрець, друг істини, нескорений поет?
«Куди?» — «Не знаю сам. Відходжу з цього краю.
Я покидаю Рим. Я рабство зневажаю!»

Ліцинію, скажи, чи то не краще й нам
Вклонитись радісно Фортуні і думкам
Старого циніка, геть звідсіля податись,
Чи то не краще й нам із Римом розпрощатись,
Де все продажне: честь, закон, краса свята,
І консул, і трибун, й державна правота?

І хай Гліцерія, красуня люба наша,
Йде по руках, немов у дружнім колі чаша,
Хай ловить молодих в свою оплатну сіть!
Нам сором слабкості зі зморшками таїть;
Хай молодь бавиться, живе в гульбі веселій:
Хай безсоромний Кліт, слуга вельмож Корнелій
Торгують підлістю, зухвальство продають,
По багачах ідуть, із дому в дім повзуть.
Я серцем римлянин; люблю життя й свободу;
В мені не спить душа великого народу.
Ліцинію, ходім, сховаймось від турбот,
Від мудреців дурних, оманливих красот!
Заздрібної судьби зневажмо зло однині,
В село перенесім батьків багаті скрині!
У затінку гаїв, на березі морським
Не тяжко віднайти затишний, світлий дім,
Де, не лякаючись з глибин народних бурі,
Спічнем на старість ми в глуші, та не в зажурі.
Я, заховавшись там, де чути тиші дзвін,
При яснім полум'ї, що сповнює камін,
Згадаю давнину за батьківським фіалом,
Свій дух я запалю жорстоким Ювеналом,
В сатири осмію добу, мені чужу,
Звичаї цих віків нащадкам покажу.

О Риме, краю зла, о гордоців палати!
Настане день тяжкий покари і розплати,
Передбачаю день твого кінця, твій жах;
Вінок вселенної повинен впасти в прах!
Народи молоді піднімуться до бою,
На тебе кинуться, в руках стиснувши зброю;
Вони киплячою рікою потечуть,
Нахлинуть, палячи твою стару могуть;
Рим щезне, увійде під забуття глибоко,
І скаже мандрівник, сумне спинивши око
На каменях руїн, де бур'янів нестрим:
«Рим виріс волею, від рабства згинув Рим!»

1815

ВОЛЬНІСТЬ

Ода

Тікай, щоб я тебе не зрів,
Владчине нищої породи!
Прийди, прийди, грозо царів,
Співачко гордої свободи!
Зірви з мого чола вінок,
Геть ніжну ліру, дай — пророчу!
Я Волю оспівати хочу,
На тронах вразити порок.

Відкрий мені шляхетний слід
Того божественного галла¹,
Кого ти серед славних бід
На гімн свободи надихала.
Тирани, виплодки судьби
Пестливої, тремтіть, вмирайте!
А ви мужайтеся, вставайте,
Почуйте голос мій, раби!

Жаль! Де не гляну, скрізь бичі,
Закови, тюрем темні схрони,
Неволі немічні плачі,
Ганебно стоптані закони;
Скрізь влада хижаків тверда,
Несправедлива — рабства геній
У забобонів млі теменій
І слави пристрасна жада.

Лиш там, понад царями, де
Народів не лежить страждання,
Де разом з волею гряде
Законів мудрих панування,
Де в громадян міцних руках
І щит, що всіх обороняє,
І меч, що праведно карає
Без вибору, де злото й страх

---

¹ Йдеться про французького поета Екушара Лебрена (1729—1807).

Того меча не одведуть,
Що з розмахом паде на злочин,
Де сяє правоти можуть
Над злом державних кровоточин.
Володарі! Корони й трон
Дає закон, а не природа;
Ви над народом стали згорда,
Та вічний вище вас закон!

І горе, горе племенам,
Де необачно він дримає,
Де чи народу, чи царям
Він, як пахолок, догоджає!
Тебе я в свідки зву й беру,
О жертво помилки, королю,
Склав голову ти за сваволю
Всіх предків — на катів пиру.

Іде на смерть Людовік — зло
І жах знімілого потомства, —
Кладе розвінчане чоло
На кров, на плаху віроломства.
Закон мовчить. Народ мовчить.
Злочинна падає сокира...
І ось — украдена порфіра
На галлах скованих лежить.

Верховний злодію, затям:
Ненавиджу тебе й зрадію,
Як здохнеш, як з твоїм дитям
Смерть буде гратись, лиходію.
Читають на твоїм чолі
Печать прокляття всі народи,
Ти — світу жах, ти — страм природи,
Ти — докір Богу на Землі.

Коли під зорями Нева
Тече й з-під мороку блискоче,
А безтурботна голова
В спокійнім сні спочити хоче,
Тоді поет втопляє зір
В заснулий посеред туману

Пустельний пам'ятник тирану,
В монарший, вже забутий двір.
І голос Клії вже гримить
За тим страшним, кривавим муром.
Калігули останню мить
Він бачить поглядом похмурим,
Він бачить: в лентах, в орденах,
Вином напоєні й злобою,
Убивці тайні йдуть юрбою,
Зухвальство — в лицах, в серці — страх.
Мовчить невірний страж. Моста
Над ровом тихо опускає.
У темряві тяжкі врата
Рука зрадлива одмикає...
О жах! О сором наших днів!
Як звірі, вторглись яничари!..
Ганебні падають удари...
Злочинний цар закам'янів.
Сьогодні вчіться, о царі:
Ні нагороди, ні фанфари,
Ні кров темниць, ні вівтарі
Не порятують вас від кари.
Схиліться в славі гомінкій
Перед надійністю Закону,
І стануть вартовими трону
Народів воля й супокій.

1817

ДО ЧААДАЄВА

Любові, слави і надії
Недовго нас втішав обман.
Гулянки зникли молодії,
Як сон, як досвітків туман.

Та в нас палає ще бажання,
Хоч омертвіло все навкруг,
Під гнітом влади скорбний дух
Вітчизни чує накликання.

Ми ждем, натомлені душею,
На визволення день святий,
Як жде коханець молодий
На зустріч з милою своєю.

Допоки честю живемо
І горимо вогнями волі,
Ми батьківщині віддамо
Душі пориви несхололі!

Мій друже, вір: зійде вона,
Зоря знадливої свободи,
Спаде з Росії сон-мана,
І на руїнах тюрм народи
Напишуть наші імена!

1818

ХРИСТОС ВОСКРЕС

Моя Ревеко, раю мій,
Христос воскрес! Бого-людині
Скоряю душу, повну мрій,
Цілююся з тобою нині.
А завтра я без суєти
За поцілунок перейти
Готовий під закон Мойсея
І навіть те тобі вручить,
Чим можна вірного єврея
Від православних одрізнить.

1821

В'ЯЗЕНЬ

Сиджу я в темниці, де камінь цвілій,
Годований в рабстві орел молодий,
Сумний мій товариш махає крилом,
Поживу криваву клює під вікном.
Клює — і за ґрати очима жене,
Так ніби зі мною задумав одне;
Він поглядом кличе і криком-плачем,
І хоче гукнути: «Давай утечем!»

Ми вольнії птиці, — мій брате, пора!
Туди, де з-за хмари біліє гора,
Де звільна синіє морська течія,
Де в небі гуляє лиш вітер... та я!

1822

* * *

Хтось інший мав мою Аглаю
За свій мундир і чорний вус,
За гроші — я й за це не лаю, —
А хтось за те, що був француз,
Клеон — за те, що розум має,
Даміс — за ніжний, тихий спів,
За що, скажи мені, Аглає,
Твій муж тобою володів?

1822

ПТАШКА

В чужому краї зберігаю
Наш рідний звичай давнини:
На волю пташку випускаю
При світлім празнику весни.

Це радощі — кінець гіркоті;
За що на Бога мати гнів,
Якщо бодай одній істоті
Свободу дати я зумів?

1823

* * *

*Изьде сеятель
сеяти семена своя*

Сіяч свободи, встав я рано,
Ще зірки світ мені світив,
Рукою чистою старанно
У простір під'яремних нив
Живлюще кидав я насіння,

Та втратив тільки час, і вміння,
І труд, що ним я довго снів.

Пасіться, мирнії народи!
Честь не прийде у ваш барліг.
Нащо отарам дар свободи?
Їх — різати чи стригти їх.
Навіки в них одні клейноди —
Ярмо з дзвіночками й батіг.

1823

* * *

Навіщо ти з'явивсь і хто тебе прислав?¹
Добра чи зла ти був творителем суворим?
Чому ти згас, чом ти сіяв,
Що дав Землі просторам?

Віщали книжники, тривожились царі,
Юрба під ними хвилювалась,
Пустошніли по храмах вівтарі,
Свободи буря піднімалась.

І раптом грянула... Скрижалі впали в кров,
Законів зрушились основи,
Доль появилася муж, раби принішкли знов,
Озвалися мечі й закови,

Не боячись ганьби і страт
Прийшла розпуста в хвилях чаду,
Вітчизну віддали за владу,
Продав за злото брата брат.
Безумні мовили: «Свободи
Нема!» Їм вірили народи;
І в їх словах добро і зло —
Все тінню стало, все — під ноги,
І все, як вітру пил дороги,
Зневазі віддане було.

1824

---

¹ У вірші йдеться про Наполеона.

3 ЛИСТА ДО РОДЗЯНКА

Український мудрче, знаю, ти —
Служник Пріапа й Феба мрійний!
Твій бриль солом'яний — спокійний,
Нев'янучий вінок. Прости.
Твій Рим — село, ти — батько мій,
Благослови мене й зігрій!

1824

ЖАДАННЯ СЛАВИ

Як я, захмелений пестливою любов'ю,
Навколішки стояв і млів перед тобою,
Вдивлявся в образ твій і думав: ти моя —
Кохана, знаєш ти, чи прагнув слави я;
Марнотний світ мене не звабив у тенета,
Я нудився ім'ям і славою поета,
І, від бурхливої стомившись боротьби,
Не слухав бренькотні докорів і хвальби.
Та й чи могли мене бентежить поговори,
Коли до мене ти схиляла очі, зоре,
І, руку на чоло поклавши, ніби в сні,
Питалася: скажи, щасливий ти чи ні?
Чи іншу, як мене, колись кохати будеш?
Чи все це промайне і ти мене забудеш?
Ніяковіючи, мовчав я, мов хлоп'я.
Я насолодою був повен, думав я,
Що майбуття нема, що грізний день розлуки
Ніколи не прийде... Та що це? Зрада, муки,
Страждання, наклепи на голову мою
Нараз нахлинули... Що я, де я? Стою,
Мов блискавицями захоплений в пустині,
Переді мною все затьмарилось! Я нині
Живу і мучуся у прагненні новім:
Жадаю слави я, щоб іменем моїм
Твій слух наповнився, щоб ти всечасно мною
Оточена була, щоб звабною манною
В усьому надовкруг являвся я тобі,

Щоб, голос вірності вловивши у журбі,
Ти чула звук мого останнього прохання
В саду, в нічній пітьмі, в годину прощання.

1825

ПРОЗАЇК І ПОЕТ

Прозаїку, чим дух морочиш?
Мені дай думку, яку захочеш,
Її з кінця я загострю,
В летючий вірш перетворю,
Вкладу на тятину пружисту,
Слухняний лук зігну, а там
Пошлю, як блискавку вогнисту, —
І горе нашим ворогам!

1825

* * *

У глибині сибірських руд
Леліте гордий дух терпіння,
Не пропаде ваш скорбний труд
І дум високих устремління.

Нещастя й злигоднів сестра,
Надія збудить в темній штольні
Бадьорість, радощі роздольні,
Прийде омріяна пора:

До вас любов і клич надій
Дійде крізь тюрми та дозори,
Як в каторжанські ваші нори
Доходить вільний голос мій.

Кайдани скрушаться, впадуть
Темниці, радісно, з піснями
Вас воля стріне біля брами,
І браття меч вам подадуть.

1827

ПОЕТ І НАТОВП

Procul este, profani¹

Поет натхненно вів рукою
По струнах ліри і співав.

Та не захоплювався грою
Холодний натовп, що стіною
Надовкруги співця стояв.

І темна чернь заговорила:
«Хоч гарний спів, та без хісна;
Яку мету для нас відкрила
Ця пісня ніжна й голосна?
Про що він бренькає? Нас учить?
Чому серця хвилює й мучить,
Немов примхливий чарівник?
Той спів його, як вітер, вільний,
Але такий же він безцільний,
Безкорисний: промчав — і зник!»

Поет

Мовчи, тупий народе! Ти —
Нуждоти раб і марноти!
Все розтинаєш, мов сокира;
Ти — хроб землі, не син небес;
І Бельведерського кумира
Ти важиш, мов каменотес.
А мармур той — то Бог, до речі!
Ти ж прагнеш користі щомить,
Тобі дорожчий горщик з печі,
Бо їдла можеш в нім зварить!

Чернь

Ні, якщо ти — посланник неба,
Свій дар неси туди, де треба
Трудитися на благо нам;

---

¹ «Геть, профани!» (лат.) — вигук жерця з 6-ї пісні «Енеїди» Вергілія.

Серця ти виправляй братам;
Ми малодушні, віроломні,
Невдячні, злі і безсоромні,
Ми серцем темні, як гроби,
Дурні наклепники й раби;
Гніздяться в нашім серці вади,
Все в нас брехливе і слабе;
Ти можеш нас навчити правди,
А ми послухаєм тебе.

Поет

Геть із очей! Яке там діло
Поетові до ваших справ!
В розпусті кам'яніте сміло,
Він не для вас на лірі грав.
Гидкі ви — без душі, без цноти,
Для вашої злости й дурноти
Ви мали здавна до сих пір
Батіг, в'язницю і топір;
Змітають сміття з ваших вулиць
І роблять — ви при цім набулись —
Корисну працю немалу.
Та чи, забувши свої храми,
Офіри, вівтарі з дарами,
Жерці беруть од вас мітлу?!
Не для житейського будення
І не для битв, де лється кров, —
Народжені ми для натхнення,
Хмільних пісень і молитов.

1828

СВІТСЬКА ВЛАДА

Коли вершилося велике торжество
І в муках на хресті вмирало Божество,
Здавалось, гинула будучини надія,
Там Діва Пресвята і грішниця — Марія,
Бліді і немічні, як вийняті з труни,
Затоplenі в печаль, стояло дві жони.

Тепер на тій горі, біля хреста святого
Сторожу бачимо — правителя міського
Так вої березуть за днини і вночі;
Там, де жінки були, тепер стоять мечі.
Та ви скажіть мені, пощо там охорона?
Розп'яття берегти, так наче то скарбона?
Казни? Чи боїтесь мишей та крадіїв?
Чи так надаєте ваги Царю царів?
Чи покровительством рятуєте Владиду,
Що на вінок Йому сплели тернину дику,
Христа, що плоть Свою покірно дав катам
Під цвяхи і під спис, під регіт і під страм?
Чи, може, боїтесь, щоб черні зла нетяма
Не ранила Того, хто вмер за рід Адама?
І, щоб панів юрма не мала перешкод,
Не велено сюди пускати простий народ?

1836

НАСЛІДУВАННЯ ІТАЛІЙСЬКОЇ

Як зрадник з дерева зірвавсь, на землю впав,
Диявол прилетів, до вуст його припав,
Вдихнув життя в мерця, в те тіло, вже зелене,
І кинув труп живий в гидку гортань гієни.
Там втішені чорти гули, як буруни,
І неприятеля всесвітнього вони
На роги підняли і піднесли владиці,
А сатана підвівсь із усміхом на пиці,
І він спалив дотла цілунком ті вуста,
Що доторкалися по-зрадницьки Христа.

1836

* * *

Ні, я не дорожу шаленством насолоди,
Безумним стогоном, скаженістю природи
Вакханки юної, коли вона буя,
Звивається в моїх обіймах, як змія,
Цілунків ранами й вогнем розкошування
Знагляє, квапить мить останнього здригання.

Стократ миліша ти, смиреннице моя!
О, як же болісно тобою тішусь я,
Коли схиляєшся до тихого моління,
Вся віддана мені без тремкоту й зомління,
Встидливо стримана, ласкава спроквола,
Не чуєш пламеню, що спалює дотла,
Та оживляєшся, жвавішаєш поволі
Й, нарешті, мій вогонь приймаєш проти волі!

1831

МИХАЙЛО ЛЕРМОНТОВ
(1814—1841)

КАВКАЗОВІ

Кавказе! Стороно сумна!
Свободи краю й простоти!
Тебе скривавила війна,
Наповнився нещастям ти.
Невже під пеленою мли
Почують скелі та орли
Крик пристрастей, що губить кров, —
Дзвін слави, золота, оков?
Черкесе! Волі не чекай,
Твоя вітчизна, милий край
Свободи, гине в боротьбі,
Все тяжче й тяжче жить тобі.

1830

* * *

Ми розійшлись, та образ твій
Ношу на грудях день при дні,
Як привид кращих літ і мрій,
Втішає душу він мені.

Його люблю, хоч прагну сам
Нових захоплень і тривог.
Так храм покинутий — все ж храм,
Кумир повалений — все ж Бог!

1837

* * *

З моєю не жартуй пророчою журбою —
Я знав: удар судьби мене не обійде.
Я знав, що голова, леліяна тобою,
З грудей твоїх на плаху упаде.

Я говорив тобі: ні щастя, ані слави
Я в світі не знайду, настане час кривавий,
І я впаду, і хитра ворожда
Єхидно очорнить мій недоквітлий геній;
Загине й тінь біла
Моїх надій і мук на цій землі злиденній.
Та я бестрашно жду на свій останній крок;
Давно мені пора світ розпізнати новий;
Нехай юрба розтопче мій вінок,
Вінок співця, вінок терновий.
Нехай! Я ним не дорожу.

1837

* * *

Прощай, невмивана Росіє,
Рабів країно і панів,
Навиклий до ярма на шиї
Народе, краю тюрм, шпиків!
Мене Кавказ, війна жорстока
Сховають від твоїх потуг,
Від їх всевидящого ока,
Від їх повсюдно сущих вух.

1837

І НУДНО, І СУМНО

І нудно, і сумно, і нікому руку подать
В годину душевної скрути...
Жадання? Чи варто постійно й даремно жадать?..
А роки минули, і їх не вернути!
Любити? Кого? Тимчасово — любити дарма,
А вічно любить неможливо.
Заглянь же ти в себе — з минулого й сліду нема,
І все там нікчемне — і муки, і радощів диво.
Що пристрасті? — Рано чи пізно надійде пора —
Їх розум змете, як пилини.
Життя, як поглянеш уважно довкола, це гра —
Дурне жартування і немічні кпини.

1840

* * *

М. О. Щербатовій

На світського балу
Кайдани, підступні карміни,
Вона проміняла
Квітучі степи України.

Та півднем зігріті
Вона зберігає принади,
В холодному світі,
Що серце в'ялить без пощади.

Як ніч України
В сіянні зірниць благодатних,
Як спів солов'їний,
Слова з її уст ароматних.

Її оченята,
Як небо, прозорі і сині;
Вона перейнята
Жагою, як вітер пустині.

І спілої сливи
Рум'янець — на щоках перлистих,
І сонце щасливе —
На косах її золотистих.

Вона зберігає
Вітчизни печальної вдачу,
У злигоднях має
На Бога надію дитячу.

Як люд її рідний,
Вона опікунства не просить,
І насміх погірний,
І горе, і зло переносить.

Вона не займеться
Вогнем від зухвалого ока.
Полюбить від серця,
Розлюбить, бо рана глибока.

1840

ВІТЧИЗНА

Вітчизну я люблю, та дивною любов'ю!
Її не подолає розум мій.
Ні слава, що здобута кров'ю,
Ні повен гордої довіри супокій,
Ані минувшини легенди й заповіти
Холодних мрій моїх не можуть розігріти.

Та я люблю — за що, не знаю сам —
Її степів затаєне мовчання,
Її лісів безмежних коливання,
Розливи рік її, що впорівень морям;
Люблю я їхати по хутірній дорозі,
Ніч зустрічаючи, дивитись надовкіл,
Знайти собі нічліг і вздріти у тривозі
Тремтячі вогники її печальних сіл.

Люблю я диму сині звиви
Там, де горить жнивний покіс,
Там, де стоїть побіля ниви
Гурток біліючих беріз;
Радію, бачачи багату
Оселю, господарський двір,
Соломою накриту хату,
Віконниць різьблених узір;
І в свято, вечором росистим,
Дивився б я на блиск підків —
На танець з тупанням і свистом
Під гомін п'яних мужиків.

1841

СОН

На спекоті, в долині Дагестану,
Прострелений лежав незрушно я.
Дим прикривав на грудях свіжу рану,
І по краплині кров текла моя.

Лежав один я на піску долини;
Заломи скель юрмилися кругом;
Палило сонце жовті їх вершини,
Пекло й мене, та спав я мертвим сном.

Приснивсь мені осяяний вогнями
Бенкет вечірній в рідній стороні.
Там весело про мене юні дами
Вели розмову при вогні й вині.

До тих веселих бесід не вступала
Одна жона, задумливо сумна.
Гнітила дух її якась потала,
І западала в скорбний сон жона.

І снилась їй долина Дагестану,
Знайомий труп, скалиста непролазь,
Дим прикривав на грудях чорну рану,
І кров студеним струменем лилась.

1841

БЕСКИД

В бєскида на грудях тихо спала
Золота хмарина цілу ніч,
Рано-вранці в путь вона помчала,
По блакиті сонцеві навстріч.

Слід вологий на лиці титана
Залишився, а її нема.
І болить йому душа, як рана,
Плаче він в пустелі тишкама.

1841

* * *

Я вночі виходжу на дорогу,
Крізь туман блищить камінний шлях.
Молиться сумна пустиня Богу,
Розмовляють зорі в небесах.

Спить земля в сіянні голубому,
Торжествує зоряна блакить.
Чом же тяжко так мені одному?
Що мене так мучить і болить?

Я нічого вже не жду від долі,
І не жаль минулого мені.
Я шукаю супокою й волі,
Я забутися хотів би в сні.

Та не в тім холоднім сні могили, —
Я навік хотів би так заснуть,
Щоб дрімали в грудях мої сили,
Дихала мого життя можуть.

Щоб я чув, накритий тишиною,
Про любов солодкий тихий спів,
І щоб дуб зелений наді мною
Вічно нахилився і шумів.

1841

МИКОЛА НЕКРАСОВ
(1821—1877)

* * *

Зайшов я на Сінну тайком,
На місце проклятуще.
Там били жінку батогом,
Селянку молоду ще.

Не чути зойків, ні волань,
Хоч тіло все, як рана.
І Музі я сказав: «Поглянь!
Сестра твоя кохана!»

1848

* * *

Замовкни, Музо помсти і скорботи!
Будить поснулих годі вже тобі.
Прокляттями біди не побороти.
Вмираю і мовчу в своїй журбі.

Нащо жалі і нудьгування ниці?
Оплакувати втрати? Ні, пробач!
Як скрип дверей іржавих у в'язниці,
Мені набрид могого серця плач.

Всьому кінець, сльозою зтяжною
Закрилися від мене ясні дні,
Не просвітліє небо наді мною,
Не кине в душу променя мені...

О променю любові й воскресіння!
Тебе не раз я кликав з темноти,
В труді, в борні, на рубежі падіння —
Тепер уже не кличу — не світи!

Не хочу бачити безодні тої,
Яку ти можеш нині освітити...
Те серце не навчити вже любить,
Що зморене з ненависті страшної.

1855

НА СМЕРТЬ ШЕВЧЕНКА

В сум не впадайте. Цією пригодою
Дехто радітиме — все передбачено.
Так у Росії за Божою згодою
Гинути чесній людині призначено
Спрадавен: молодість перебідована,
Запалу сповнена, мріями зманена —
Втім боротьба нерозважна й рокована,
Потім — безкрайні літа каторжанина.
Все він спізнав: петербурзькі конурчини,
Тюрми, жандармів люб'язності, допити,
Все — і розлогі степи Оренбуржчини,
І їх фортецю, де мучити й гнобити
Вміють хамлюги, в казармах заниділі...
Там-то і жив він солдатськими болями,
Звісно, сконати він міг під побоями,
Може, і ждав, як рятунку, загибелі.
Та зберегло його в роки солдатчини
Добрих людей провидіння невтрачене,
Скінчились дні, що дзвонили заковами,
Він переїнявся надіями новими,
Все посміхнулось йому, що у плетиві
Мрій молодечих являлося, снилося...
Бог тут позаздрив поетові —
серце спинилося.

1861

МАТИ

Вона була скорботою пойнята,
Не піднімала вгору голови,
А біля неї гралися хлоп'ята,
Її сини, і їм шептала мати:
«Нещасні! Нащо народились ви?
Вам долі не минути. Чесно й прямо
Ви схочете своє життя пройти!»
Не плач над ними, мученице-мамо,
Їх радощів журбою не смуги!

Ти їм кажи — хай кожен змалку знає, —
Що є такі часи, такі віки,
Коли нічого кращого немає,
Як ті з тернини сплетені вінки.

1868

* * *

Душно, ні щастя, ні волі,
Ніч непроглядна без меж.
Де ж ви, громи вогнечолі?
Чаша налита по креш.

Вдарте над хвилями моря,
Поле й ліси освітіть,
Чашу народного горя
Всю розплещіть!..

1868

* * *

Не ридай так безумно над ним,
Бо щасливий, хто вмер молодим!

Ти ставай перед ним на коліна,
Ти вінок йому з лаврів сплети,
Бо не встигла паскудності піна
Забруднити його чистоти.
Поклонитись такому не сором!
Пригадай, скільки впало знамен,
Скільки славних зганьбилось імен
Під образи прискіпливим зором!

Не печалься, бо в брата була
Горда воля й характер орла.
Але знаєш, хто ближнього любить
Більше слави і власних ідей,
Той і славу здобуту погубить,
Ідучи рятувати людей.
Є в житті нерозгадані сили,
Хто не падав, не тратив снаги
Під дверима тюрми і могили?
Слава й довге життя — вороги.

Здавна геній російський вінчає
Тих, що гірко й недовго живуть,
І народ наш про них повідає:
«В нещасливого друг помирає,
А в щасливого недруги мруть!»

1868

СІЯЧАМ

Де ти, сіячу знання невсипущого!
Може, не маєш ти поля родючого,
Може, насіння марне?
Може, ти зляканий? Може, знесилений?
Люд, від печалі і праці похилений,
Вутле колоссячко жне!

Де ж ви, умільці з бадьорими лицами,
З повними жита кошами-сівницями?
Будьте сміливі! Воздасть вам пашницями
Нива стокрот!

Сійте розумне, безсмертне і людяне,
Сійте! Спасибі за діло се трудяне
Скаже народ...

1876

* * *

О Музо! Двері домовини
Переді мною — мужня будь.
Хай винен я, хай людська лють
Побільшить ще мої провини —
Не плач! Незнані нам часи
Не позбиткуються над нами:
Між мною й чесними серцями
Порватись довго не даси
Живому, кривому союзу!
Хіба чужинець не збагне
І без любові промине
Збатожену до крові Музу...

1877

ПОЕТОВІ

Любов і Труд — засипано в руїні!
Роздор і зрадництво — куди не глянь!
А ти гориш від сорому в тремтінні —
Сумний і непридатний до діянь.
І небо ти клянеш: нащо владика
Дав дар тобі, мов на чоло зорю,
Коли душа ляклива і безлика
Боїться стати з ворогом на прю?..

1877

В КЛІЩАХ СТРАХУ

Часу доволі, нема незалежності,
В кліщах страху — голова.
Як тут писати? Межа обережності
Здавлює мислі й слова.

Вранці були ми в селі, біля дому,
Там, де я змалку зростав.
Серце, підкорене смутку старому,
Стислось, а розум невікірно питав:

Нова епоха — свободи, парадності,
Земств, залізниць і надій,
Чом я не бачу обнови та радості
В бідній вітчизні моїй?

Ті ж таки наспіви з горя кромішнього,
Туги жахна широчінь,
Ті ж і попи, що благають Всевишнього
Більше прислати терпінь.

Бідність по селах, і просвітку жодного,
Раб — селянин, хоч уже не кріпак.
Де ж бо ти, тайно достатку народного?
Ворон в одвіт мені каркнув: «Дурак!»

Я його вилаяв з люттю-нетямою.
На телеграфну, простягнуту нить
Він пересів. «Чи донос телеграмою
Хоче послати цю ж мить?»

Думка почварна. Та я не чекатиму.
Б'ю із рушниці. І падає птах.
Так йому й треба, невігласу клятому!
Постріл дрижить у дротах...

1877

ІНОКЕНТІЙ АННЕНСЬКИЙ (1856—1909)

КІНЕЦЬ ОСІННЬОЇ КАЗКИ

Казки оповідь осіння
Над долиною текла,
Втім червоне око з тління
Піднялось, як щезла мла.

Бачить: райдуг павутиння
Почорніло, як зола,
В малахіти баговиння
Обернулось край села.

Бачить: пара йде зім'ята,
Біла пара, наче вата;
Кущ стоїть, як сирота,

Грона, що склювали птахи,
Червоніють, наче цвяхи
Після знятого Христа.

1904

БОЛІСНИЙ СОНЕТ

Як лиш гудіння бджіл у тиші замовчало,
Занило марево, душі відкрилось дно...
Яких обманів ти, о серце, не прощало
Тривожній пустці дня, де ніч уже чутно?

Мені потрібні сніг і золоте вікно,
Щоб світло стомлено текло надвір помало,
Щоб пасмо кіс було так близько, щоб воно
Тремтіло й скронь мою, розплівшись, лоскотало.

Я прагну хмар з висот, де згасли береги,
Де спогадів нема — лиш маревність казкова,
І вїй опущених, і музики жаги,

І музики, котра не відає ще слова...
О, дай мені лиш мить, але в житті, не в сні,
Щоб стать огнем або згоріти у вогні!

1910

ТРЕТІЙ БОЛІСНИЙ СОНЕТ

Строфи

Ні, їм не суджені краса і провітління;
Я повторю їх напам'ять, ніби в сні,
Вони — перебіги безрідного томління,
Хвилини, спалені на тихому вогні.

Приходу їхнього туманне мерехтіння,
І їхня явина в тривожній тишині,
Без плану спалахи, горіння й маревіння,
Мій захват болісний — все дороге мені.

Якби не той запій, не міг би я здолати
Кошмарного труда, недоспаних ночей...
Я знемагав не раз, готовий заридати.

Та вірші я люблю — так любить тільки мати
І тільки слабістю позначених дітей —
Святіших почувань нема серед людей.

1904

ПРЕЛЮДІЯ

Я не боюсь життя. Своїм бадьорим шумом
Воно дає вогонь і світло людським думам.
Тривога, а не мисль росте в безлюдній млі,
І квітам холодно ночами в кристалі.
Та в марності моїй таке не раз буває,
Що від чужих торкань душа моя страждає.

Свій спокій од людей я затуляти звик,
Немов долонею запалений сірник.
Це тільки мить, але не для твого елею,
Я йду тоді сліпма дорогою своєю...
Розсіяний мій зір, це ти поміть собі,
Юрба нехай шумить, не заважай юрбі.
Нехай мене ніхто не бачить і не знає,
Як творчості печаль мій погляд пеленає.

1910

СТАТУЯ МИРУ

Між золотистих бань та обелісків слави
Стоїть вона сама. Довкола неї — трави.

Тирс не втіша її, не б'є вона в тимпан,
І кутий з мarmуру її не любить Пан.

До неї лестились тумани й вітругани,
І де були уста, тепер там чорні рани.

Але й тепер її краса ясна й жива,
Хоч сохне навкруги нескошена трава.

Не відаю, чому ця статуя богині
Мене зворушує і надить в самотині.

Люблю я кривду в ній, її жахливий ніс,
І ноги стиснуті, і грубий вузол кіс.

Люблю дивитися, як дощ холодний сіє,
Як гола плоть її безпомічно біліє.

О, дайте світ мені, і я віддам той світ
За дух байдужості до кривд і людських літ.

1910

ПОЕЗІЯ

Біля синайської лілеї
Любить туман її видінь,
Її не знаючи, до Неї
Нести молитов гарячінь,

Але з лазурі фіміаму
Втекти, зненавидівши спів,
І золоту гординю храму,
І славословіє жерців,

Щоб вічно в далечизні чалій,
В безумнім мріянні святинь
Шукати слід її сандалій
Поміж заносами пустинь.

1904

В'ЯЧЕСЛАВ ІВАНОВ (1866—1949)

МОВА

До рідної землі подібна мова,
В ній предків нерозмінний скарб лежить.
Натхнення їй дає небес блакить,
Пісні батьків нашіптує діброва.

Глиб заповідна і потайникова
Зачаття жде, і діло дух вершить...
І сила надр в лозі тече, біжить,
Вливається в солодкі грона слова.

Стихія світла з поблизком ума,
Із гулом сфер далека глибонеча,
Вогонь, що наближається гульма.

Її снага пошлюбна, молодеча
З вугілля йде в алмаз, і гине тьма,
І сяє духу творчого предтеча.

10 лютого 1927

«ВЕЧЕРЯ» ЛЕОНАРДО

Олександрі Василівні Гольштейн

Гість Півночі! Веде твоя дорога
Під міста осяйливого врата,
Де сяє храм, як мрія золота,
Біля його високого порога.

Там упокорена краса убога
Серед нужденних стін, там — пієта;
Іди туди, де тишина свята,
Щоб гостем бути на вечері Бога.

Тут світова печаль, хиткий потир,
Незримі промені — з-під тлінних ліній,
Тут сили Зла долає смирний мир.

З вікна вузького світить вечір синій,
Краса оповивається в ефір —
Вона вже сходить в жертвенний трикліній.

1892—1902

ПЕРЕКЛАДАЧЕВІ

Чи жайворонок нив і пасовищ — Вергілій,
Чи альбатрос Бодлер, чи соловій Верлен
Твоя ловитва, — знай: в сильце твоїх письмен
Впадуть не хочеться пташині вільнокрилій.

Не обійтись тобі, мій птахолове милий,
Без хитрувань і зрад, хоч був би ти блажен,
Хоч був би другом ти всіх дев'яти камен,
І зла ботаніком, і пастирем ідилій.

Чужого вірша ти не зловиш легкома,
Бо він, як бог Протей, весь відданий глибинам:
Рибину ти спіймав, а він вологим плином

Шмигне крізь кволу сіть — і вже його нема...
На маску — маскою відповідай Протею,
Люд краще забавлять ще й казкою своєю.

1903—1904

POPULUS-REX

— Я нині вільним став! — Так може раб сказати.
Мовчи. Подякуй тим, що діяли згори.
Та ні! Це ми самі вознесли прапори,
Кайдани скинули, розбили каземати.

Хто не забув себе й був кинутий за ґрати,
Бери у спадок свій державності дари,
І пам'ять вічності борцям своїм твори,
Навчись насильників із помсти забувати.

О Сонце Вольності, о вже близьке, палай!
Хай твій гарячий лик у чварі в дні похмурі
Зійде із орифлам понад повсталий край,

Хай світить із глибин соборної лазурі!
Верни нам кольори знамен, що їх крута
Убивць рука взяла і топче сліпота.

18 жовтня 1905

РОСІЙСЬКИЙ РОЗУМ

Російський розум, як вогонь,
Захланний, ясний, небезпечний.
Іде, як посвітач статечний,
Попереду, а не вдогонь.

Він бачить полюс — стрілка в дії, —
Чи день, чи ночі каламуть.
Показує в життя од мрії
Лякливій волі вірну путь.

Він, як орел, злітає скоро
На прах низинної ріллі.
Про землю думає суворо,
Купаючись в містичній млі.

1890

SACRA FAMES¹

«Ситість чи свобода?» — Мудрості питання.
А Життя питає: «Ситість чи тюрма?»
Воля обіцяє гаразди зарання,
Та слабким з неволі виходу нема.

Мудрість провіщає, що Любов — Жадання,
А Життя: «Таж голод — вічність злбних сил!»
І маячить Слова нице блискотання
Між даянням хліба й прірвою могил.

1905 (?)

ЧИСТИЛИЩЕ

Літа свої бачу згорілі і літа.
Була моя сила живлюще зігріта
Потужним диханням живого тепла,
Її оживляли й незримі світла.

Щасливим я був чи на щасного схожим,
Як той, хто елеєм помазаний Божим,

¹ Святе прокляття (лат.).

Та мушу ховатися з даром своїм,
Співать, як пастух, у проваллі глухім.

Поцадо священна, збагнув я лиш нині,
Що всі насолоди мої швидкоплинні
В устах були медом, але в животі
В полин обертались, в трутизни круті.

Я бачу з порога високих святилищ,
Що вів мене шлях лабіринтом чистилищ,
І знаю, нарешті, яким я катам
Себе віддавав, збагатілий життям;

Які там вогненні тортури бували,
Що пам'ять напоєм чарівним змивали,
Щоб далі в горінні згасаючих днів
Щасливий багач все біднів і біднів!

1915

ІВАН БУНІН
(1870—1953)

БОГ ПОЛУДНЯ

Я пасла чорних кіз в траві жорсткій
Поміж червоних скель, колючок, глини.
Синіло море. Вигрівали спини
На сонці валуни, і спав прибій.

Я прилягла в засохлу тінь маслини,
Вколисана крильми дівочих мрій.
І він зійшов, як мух дзвонливий рій,
Як світло наскрізної павутини.

Мені осяяв ноги. До колін
Їх оголив. І на сріблі подолу
Вогнем горів. Обвів смагою він

Мої соски. Мене, печальну й кволу,
Він обіймав так солодко... Задар
Навчив з ромашок готувать відвар.

12 серпня 1908

СОБАКА

Помрій, помрій. Все вужче і тьмянкіш
Ти дивишся злотистими очима
На сніг, що в димній завірюсі блима,
Злітає над тополями в крутіж.

Ти біля ніг моїх якнайтепліш
Згорнувся й думаєш... Тужба незрима
Веде за пермські гори в бездоріж,
Де інших піль пустельність несходима.

Те, що ти думаєш, чуже мені:
Похмуре небо тундри, криги, чуми
В твоїй студеній, дикій стороні.

Та розділяю я з тобою думи:
Людина я — приречена, мов Бог,
На тугу всіх земель і всіх епох.

4 серпня 1909

ВЕЧІР

Про щастя ми лиш згадуєм... Бувало...
А щастя всюди. Може быть, воно —
Цей сад осінній, листя, що прив'яло,
Повітря це, що лється крізь вікно.

У небі хмарка, наче покривало,
Пливе. За нею стежу я давно...
Як мало бачимо, як знаєм мало,
А щастя тільки знаючим дано.

Вікно відчинене. Ось пташка сіла
На підвіконня й пискнула. Від книг
Відводжу погляд. Вітер зовсім стих.

День вечоріє. Зірка заряхтіла.
Гул молотарки — на одній струні.
Щасливий, чую, бачу. Все в мені.

14 серпня 1909

У ГОРАХ

Мистецтво темне; я для нього слів не маю:
Як схвилював мене пейзажу дикий лад,
Цей схил, кремнистий діл, сліди отар і стад
І диму пах гіркий, що обвіває стаю.

Мені від радості та дивного одчаю
Говорить серце: «Стій! Вернись, вернись назад!»
Вдихнувши вогнища солодкий аромат,
З журбою й заздрістю я мимо проїжджаю.

Поезія не там, де слова смілий злет,
Де бачимо її. Вона — в моєму спадку.
Чим більший спадок мій, тим більший я поет.

Кажу: «Ось пращур мій сприйняв ще на початку
Дитинства древнього цей світ, що надовкруж...
Немає часу тут, немає різних душ!»

12 лютого 1916

СЕРЕД ЗІР

Настала ніч, остиг од зір пісок.
В ковзкім піску я йшов за караваном,
Молочний Шлях, роздвоєний струмок,
Білів над нами світляним туманом.

Він протікав на висоті думок
І пропадав у горах за Йорданом,
Спадав на Схід, у непроглядний змрок,
Світив краям забутим і рахманним.

Верблюди ступав. Як дерево, сідло
Скрипіло різко від ходи важкої.
Велике тіло в рівнім ритмі йшло.

І вершник спав, хитаючись, при зброї,
Хиталася його, мов нежива,
Обсипана зірками голова.

28 жовтня 1916

ПІВЕНЬ НА ЦЕРКОВНОМУ ХРЕСТІ

Земля — внизу, а він — вгорі,
Пливе, як човен на зорі!
Назад іде весь небосхил,
А він вперед іде й щосил

Співа про те, що ми живем,
Що ми помрем, що день за днем
Ідуть літа, течуть віки —
Ось так, як ріки чи хмарки.

Співа, що все обман, кричить,
Що нам дається лиш на мить
І рідний дім, і друг, і брат,

Гурток дітей, гурток внучат,
Що вічний тільки сон мерців,
Та Божий храм, та півня спів.

13 вересня 1922, Амбуаз

БАТЬКІВЩИНА

Під небом мертвим і грозовим
Простори присмеркні без меж,
Нема кінця лісам сосновим,
До сіл далеко — не дійдеш.

І лиш тумани біло-сині,
Немов чиясь ясна печаль,
Снують по сніговій пустині,
Пом'якшують похмуру даль.

1896

* * *

Як я зайшов, був пізній час.
Вона не чула. Міцно спала.
Відкинутого покривала
Світив од місяця атлас.

Вона лежала, осяйні
І голі роздвоївши груди,
І тихо, як вода в посуді,
Її життя стояло в сні.

1898

* * *

Ліси й ліси. А день темніє;
Низи синіють, і трава
Росою на лугах біліє...
Проснулася сіда сова.

На захід сосни — рать злотиста —
Йдуть, мов шеренги вартових.
І сонце, як жар-птиця млиста,
Горить в їх нетрях вікових.

1899

* * *

Старий пшеницю віяв; брав зерно на лопату.
Він до святого Спаса закінчив молотьбу.
Бабуся в чорній плахті вапном білила хату,
Вела довкруг віконця лямівку голубу.

А сонце рожевіло, за курний степ ховалось,
І тіні ніг на тік лягли давно,
А хата молоділа, сама себе встидалась,
І сяяло святково усміхнене вікно.

1903

ПІСНЯ

Я — звичайна дівка на баштані,
Він — рибак, веселий чоловік.
Як вітрило біле на Лимані,
Бачив безліч він морів і рік.

Кажуть, що гречанки на Босфорі
Гарні... Не рівнятися мені.
А вітрило потопає в морі,
Вернеться воно, а може, й ні?

Ждатиму в погоду і в негоду,
Виглядати з моря... Не діждусь,
Перстень кину з берега у воду,
Чорною косою удавлюсь.

1906

ГРОБНИЦЯ РАХИЛІ

«І вмерла, і її в дорозі Яків
Сам поховав...» На камені нема
Ні імені, ні напису, ні знаків.

Вночі гробниця світиться сама,
З нутра там щось палає пурпурово,
Слабеньке світло огортає тьма.

Тремчу від хвилювання, що раптово
Нахлинуло. Іду. Знімаю бриль.
Цілую найсолодше в світі слово
На випуклому камені! Рахиль!

1907

НАЩАДКИ ПРОРОКА

Країн багато. Перші є і треті.
Ми любим з троці килими й дари.
Ми ходим не в кав'ярні, а в мечеті,
На тихі і на сонячні двори.

Ми не купці й не крамарі з базару,
Коли вступає караван в Дамаск,
Ми тішимося і ждем його товару,
Але не треба нам англійських ласк.

Шоломам білим вже пора додому,
Ми знаємо — це станеться колись.
Написано: зла не твори чужому,
Та радісно на нього не дивись.

Скажи привіт, але холодним тоном,
Коли прийдуть, дивись на кипарис,
Дивись в лазур. Не будь хамелеоном,
Що по стіні мелькає вгору й вниз.

Серпень 1912

ЛІТНЯ НІЧ

«Дай, мамо, зірку! — каже хлопчик сонний. —
Дай, мамо!» — Мати, хлопчика обнявши,
Сидить на сходах, що ведуть з балкона
В садок. А степовий садок темніє,
В глибини ночі літньої відходить,
По схилу — в яр. А в небесах на сході
Єдина зірка червоніє... перша...

«Дай, мамо, зірку!» — Посміхнулась мати
І дивиться на нього. — «Що, синочку?»
«Он ту зорю!» — «Навіщо?» — «Так, погратись...»

Лепече листя на деревах. Свищуть
В степу на перекличці байбаки.
Дитина спить на маминих колінах.
Дитя обнявши й радісно зітхнувши,
Втопила мати свій печальний погляд
В далеку, тиху зірку...

Людська душе, прекрасна ти! До неба
Бездонного, спокійного, нічного,
Що зорями ряхтить, подібна ти!
1 серпня 1912

СЛОВО

Мовчать гробниці, мумії і кості,
Але словам дана
Душа жива, на світовім погості
Звучать лиш письмена.
Хай слово береже доба грозова,
Доба страждань і чвар.
Нема в нас іншого багатства. Мова —
Це наш безсмертний дар.

*Москва,
7 січня 1915*

ОСТАННІЙ ДЖМІЛЬ

Золотеньке опліччя, крильця ніжні й веселі, —
І печальна струна — оксамитовий джміль.
Чом же ти залітаєш до моєї оселі,
Ніби прагнеш почути людський смуток і біль?
За вікном ще жара, зріє цвіт і нектарник,
Дні безжурні й останні горять.
Політай, погуди — і в засохлий татарник,
На червону подушечку сядь.
Не дано тобі знати людської зажури,
Що давно спорожніли поля,
Що вже скоро в бур'ян здує вітер похмурий
Золотого сухого джмеля!

25 липня 1916

ЦІРЦЕЯ

Оглядає богиня в свічаді
Зелень зору, і золото кіс,
Свій античний з горбинкою ніс,
Свою вроду в сяйливій принаді.

Ніжний шовк на божественний вид
Опадає рожево-тілесний,
І сережки блищать, як небесний,
В мерехтливих зірках краєвид.

І говорить Уліс: «О Цірцеє!
Все прекрасне в тобі: і рука,
І чоло, і статура струнка,
І все тіло твоє молодеє!»

А богиня сміється: «Постій,
Я пишаюсь плечима крутими,
І пушком, що збігає між ними
Аж до низу по спині моїй!»

31 січня 1916

ВАЛЕРІЙ БРЮСОВ
(1873—1924)

СОНЕТ ДО ФОРМИ

Є у квітках — незнані нам наразі —
Між контуром і запахом зв'язки.
Так діаманта дивні світники
Горять лише під гранями в алмазі.

Отак невловні образи фантазій,
Мінливі, наче в синяві хмарки,
Знадливо світять і живуть віки,
Закам'янівши в досконалій фразі.

О мріяння мої, хотів би я,
Щоб вам знайшлася бажана прикмета,
Як рине в слово ваша течія.

Нехай мій друг, одкривши том поета,
Уп'ється в ньому стрункістю сонета
І думкою, що спокоєм сія.

ПЕРЕДЧУТТЯ

Моя любов — палюча днина Яви,
Розливсь, як сон, смертельний аромат,
Лежать застигли блискавки гадят,
Звиваються по стовбурах удави.

І ти зайшла у невблаганний сад
Для спочиву чи, може, для забави?
Тремтять квітки, зітхають важко трави,
Чарує все, все видихає чад.

Ходім — я тут! Ми будемо до ночі
Кохатися в цій казці запашній,
Тіла сплітатъ, як пара спраглих змії!

День прослизне. Твої замкнуться очі,
То буде смерть. І саваном ліан
Я обів'ю твій непорушний стан.

МОЙСЕЙ

Я до людей зійшов з божественних висот,
Закони їм приніс і мрії небувалі...
А натовп веселився і повен був мерзот,
Співав для ідола пісні дурні й зухвалі.

Не ждав мене той пир, той п'яний хоровод —
Я непотрібні їм розбив Твої скрижалі
Об камінь, я прокляв Твій вибраний народ,
Та не було в душі ні гніву, ні печалі.

А Ти, о Господи, звелів скувати знов
Закони для юрби злочинної. Любов
До нищих не збагну, впадаю в гріх і скруху...

Я все зроблю, але й мене перероби,
Бо я не вигою пораненого духу,
Де вічна, як любов, зневага до юрби.

25 квітня 1898

КЛЕОПАТРА

Я — Клеопатра, єгиптян цариця —
Владарювала вісімнадцять літ...
Загинув Рим, пропав Лагідів рід,
Праха по мені не зберегла гробниця.

В діяннях світу зник давно мій слід,
Я смерть знайшла, як навісна блудниця;
Але тобі, поете, буде снитися
Мій незнищенний і чарівний гніт.

Знов, як царів, у млосному тремтінні
Тебе я спокушаю рухом тіні,
Я знову жінка — в мріяннях твоїх.

Безсмертний ти мистецтва дивиною,
А я безсмертна пристрастю жахною,
Твій вірш дзвінкий — це мій знадливий сміх.

1898—1901

ДОН ЖУАН

Так, я — моряк. Я островів шукач,
Мандрівець смілий в безбережнім морі.
І від старих розчарувань-невдач
Втікаю геть — на інші квіти й зорі.

Жінки, мов нетля, мчать на посвітач,
На поклик мій у пристрасній покорі.
Все віддають — захоплення і плач —
І душі відкривають в щасті й горі.

Душа в коханні світиться до дна,
Ясніє в ній священна глибина,
Де неповторне все переді мною.

Так, я гублю, з життів збиваю цвіт,
Але нова душа — то новий світ,
Що зваблює до себе таїною.

1898—1901

ЖІНЦІ

Ти — жінка, книга — ти, найкраща з книг,
Ти — згорток таємничий з печатками.
В його рядках слова й думки, мов храми,
І кожна мить несамовита в них.

Ти — трунок, приготований чортами!
Хто випити його хоч краплю встиг,
Горить, та не кричить од мук страшних,
Лиш прославляє те питво без тям!

Ти — жінка, в цьому всі твої права.
Ти, споконвіку в зоряній короні,
В безоднях наших — образ божества!

І задля тебе в хомутах, мов коні,
Ми ходимо, і гаснемо в журбі,
І споконвіку молимося — тобі!

1898—1901

ДО ПОРТРЕТА М. Ю. ЛЕРМОНТОВА

Ти завжди в грізному пророкуванні
Здався спалахом нещадних сил;
Та, мріючи про сфери осіянні,
Жадав бунтарсько-демонівських крил!

То гимни ти співав, то неблаганні
Клятьби метав, як громи небосхил.
Ти ждав, у мрії вірячи оманні,
Одвіту від жінок і від могил.

Та відповіді не було. Тоді ти
Навчився муки дум своїх таїти
І усмішку, йдучи до нас, беріг.

І ми тебе, поете, зустрічали,
Та не змогли дитячої печалі
Збагнуть у віршах кованих твоїх!

1898—1901

ЄГИПЕТСЬКИЙ РАБ

Я жалюгідний раб. Із волі супостата
Конаю з іншими в труді, як у вогні,
І хліба шмат гнилий — оце єдина плата
За сльози і за піт, за мученицькі дні.

Коли моя душа розпукою пойнята,
Рве спину згорблену жорстокий бич мені;
В могилу кожен день товариша чи брата
Гаками стягують — під брили кам'яні.

Я жалюгідний раб. Як непотрібне сміття,
Як сиву плісняву, навіки, назавжди
Мене з лиця землі зітруть тисячоліття;

Та праці впертої не пропадуть сліди,
І вічно буде там, де озеро Меріда,
Гробовище царя, священна піраміда.

1909—1912

* * *

Моя душа — хлань океану тьмяна,
Де безліч форм життів моїх кругом.
Поліпом був я, марив я теплом,
Літав, як ящур, у туманах рана.

Мене з Ассуром знала Gordiana;
З Халдеєм зірці я співав псалом;
У Фіви з гіксами йшов напролом;
Гнав диких даків під значком Траяна.

Хрест на плечі — я брав Єрусалим;
Як магу, Чорт мені грозив крізь дим;
Мара судив мене до гільйотини;

Із Пушкіним я розмовляв, як друг,
Та ось дзвінок трамвая ловить слух,
О, як багато всіх, та я — єдиний!

1915

ЮНОМУ ПОЕТОВІ

Блідний юначе із зором вогненным!
Нині даю тобі три заповіти.
Перший приймай: не живи сьогоденним,
Діло поета — в майбутнє зорити.

Другий: в собі безконечно кохайся
Та співчувати не думай нікому.
Третій затам: без мети поклоняйся,
Ревно служи лиш мистецтву святому.

Блідний юначе з опущеним зором!
Як не відкинеш мої заповіти,
Матиме людство поета. Не сором
Впасти мені і поразку зустріти.

1896—1897

ВЕСНА

Дихала біла троянда на кволім стеблі.
Дівчина креслила щось на морозному склі.
Птахи літали крізь маревний сніг вишини.
Пестоців передчуттями намучили сні.

Дівчина довго чекала побіля вікна.
Певно, за морем тоді розквітала весна.
Вечір настав, і повіяло смутком терпким.
Дівчина плакала тихо вночі — та за ким?
Біла троянда зів'яла безслізно в ту ніч.
Птахи з'явилися і кинулись раптом навтіч.
1896—1897

* * *

Стіни мене обступили:
Думи минулих століть.
Місто — це образ могили:
Тінь біля тіні стоїть.
В домі, неначе в печері,
Пожираюча світ тишина.
Лякають зачинені двері:
Кожна кімната — труна!
16 вересня 1900

* * *

У боротьбі з весною слабне стужа,
Звисає вільно дротяниста сіть.
На вулиці, неначе тінь, калюжа
І в кучугурах темний сніг стоїть.
Усе говорить — бути переміні:
Птахи, що кружеляють над хрестом,
Струмок, що дзвонить і дзюркоче в піні,
І жінка з величезним животом.
1898—1901

БІЛЯ ЗЕМЛІ

Я навік хотів би так заснуть.
М. Лермонтов

Земле-матінко, молю,
З тишею мене зісватай!
Я лопатою гримлю,
Ґрунт копаючи заклятий.

Мати всіх живих — це ж ти,
Ти ж і сваха всім, хто вільний.
Поможи мені знайти
В тліні перстенець весільний.

Я благаю і горю —
Повінчай мене, як знаєш;
Ти ж із мороком зорю,
З вітром тишину вінчаєш.

Земле, пожалій мене,
Дай обручку відшукати.
Я твоє лице земне,
Впавши, буду цілувати.

Я тебе цуравсь, як тать,
На асфальті, на бетоні...
Добре на грядках лежать,
Мов на маминому лоні.

Я — твій син, я також — прах,
Я — кільце створінь так само.
Звідки ж пристрасть, біль, і страх,
І бредня безсонниць, мамо?

Видно неба синє дно,
Вітер носить вільно шуми...
Де ж ти, діво-тишино,
Де життя без мук і думи?..

Знов тебе лопата тне,
Обізвся хоч до мене!
Чи з могилою мене
Заручити хочеш, нене?

1901—1903

АНТОНІЙ

Антонію, на небосхилі
Старих, урочистих епох
Стоїш ти в переможній силі,
Як сон, як велетень, як бог.

Боролись за народ трибуни,
А імператори — за трон.

Лиш ти, прекрасний, вічно юний,
Мав інший вівтар і закон.

Все, що життя тобі давало, —
І лавр, і жезл, і корогов, —
Ти кинув на вагу зухвало —
І переважила любов!

Коли домірювалась міра
І доля світових держав,
Корону й пурпур тріумвіра
За поцілунок ти віддав.

Коли секунди вже ділили,
Кому ганьба і честь кому,
Щоб глянути в обличчя миле,
Ти повернув свою корму.

Любово! Це твоє сіяння
Палає в діамантах сліз.
Блажен, хто біль, і осміяння,
І страм, і смерть за тебе зніс!

О, дай мені так само, Доле,
Коли ще буде битва йти,
Покинути криваве поле,
Любові прагнучи, втекти!

1904—1905

КЛЕОПАТРА

Ні, немов слуга покірний,
Не помру я на хресті!
Клеопатро! Аспид вірний
Звився в кільця золоті.

Не тремти — це не омана, —
Вийми з кошика змію,
Подивись, моя кохана,
На союзницю свою.

І на ложі рухом кротким
Дай припасти їй на груди,
Швидко холодом солодким
Дай по тілі прослизнуть.

Тісно руки нам пов'яже
Не любов, а смерті дух;
Звившись, поміж нами ляже
Наш останній тайний друг.

Щоб нічого не почути, —
Губи в губи, зір у зір.
Два укуси й пал отрути
Не розбудять нас, повір.

Стома пристрасної муки
Стане слабістю кінця,
І зів'януть спільно руки,
В час один замруть серця.

Ні, на хрест, мов раб укірний,
Не піду вмирати я!
Клеопатро! Аспид вірний —
Доля — і твоя, й моя.

1904—1905

ЛІХТАРИКИ

Віки! Віки-ліхтарики! О, скільки вас у тьмі,
На пружній ниті вічності, протягненій в умі!
Вогні, ви розкриваєте темнющу непроглядь...
То ясні, то притемнені ліхтарики горять.
Різноманітні — блискають у дивному саду,
В якому, зачарований, і я сьогодні йду.
Ось грають полум'яники — червоне все в очу.
Ассиріє! Ассиріє! Тебе не пропущу!
Все в мерехтливих відблисках, все міниться, як грань,
Трава в крові, квітки в крові, на небесах — багрянє.
А ось до світла жовтого підводить стежка мрій —
Єгипте! Сила схована в п'ятьмавості твоїй!
Твій промінь все пронизує: і твердь, і глибину,
І владолюбно тягнеться крізь хмару навісну.
Та що горить високо там, що сліпить, як собор?
Над озером, о Індіє, застиг твій метеор.
Він — брат зорі у просторі, але в свічаді вод
Танцюють відображення, як зміїв хоровад.
А ось алея знаджує, відкривши даль мені,
Над входами світильники хоч прості, та ясні.

Свята добо Периклова, та це ж твої світла,
Ти ясністю, прекрасністю темноти розсікла!
Заходжу: все тут світиться, і втілені всі сни,
Всі барви й тіні сплетені, живуці всі вони!
Світіння одинадцяти твоїх, о Риме, чаш.
Ти — білий, тріумфуючий, ти рідний нам, ти наш!
Вік Данте в таємничості зловісно золотій!..
Світ сяйва лазурового, о Леонардо, — твій!..
Велика лампа Лютера — проміння б'є навскіс...
Дві зірочки малесенькі — вік метушливих маркіз...
А далі — Революція — снопище блискавиць,
А там — вік дев'ятнадцятий... І я валюся ниць!
І далі я не бачу вже доріг — чи їх нема?
А темрява віддалення сувора і німа.
Лицем у землю вдавлений, я можу тільки вздріть,
Як в'ється, як спітається вогнів минулих сить.
Але молюся вам лише, незримі в даліні,
Ще в темних ночах сховані, будущини вогні!

1904—1905

ПОЕТОВІ

Будь гордим кличем транспаранта,
Будь гострою зброєю мсти.
Підземний вогонь, наче Данта,
Повинен тебе обпекти.

Дивися, мов свідок на грище,
Як плине життя течія.
Готовність піти на кострище —
Да буде чеснота твоя.

Життя — тільки спосіб, можливо,
Увічнити творчості мить.
З дитинства поезії диво
Навчись безтурботно любити.

Упавши в обійми кохання,
Холодним, безпристрасним стань.
Прослав невимовне страждання
В нещадні часи розпинань.

Фатальної Долі опіку
Приймай — чи світанок, чи змрок.
І знай, що поета одвіку
Чекає терновий вінок.

1906—1909

СВІТ ЕЛЕКТРОНА

Ще може быть, що електрони —
Світи, де п'ять материків,
Знання, мистецтва, війни, трони
І пам'ять сорока віків!

Ще може быть, що кожен атом —
Це всесвіт, де сто сонць снує;
Такий там день і ніч така там —
Все в стислім об'ємі там є!

Там, хоч маленькі міри, давить
Безмежність, як і тут, глуха;
Там туга й біль, як тут, і навіть
Така ж там світова пиха.

Там твердять мудреці сміливо,
Що їх планета — центр буття.
Вони вивчають іскор диво,
Вникають в таїну життя;

Та як з руйнівної стихії
Б'є струм — снага нових епох, —
Кричать, явивши власні мрії,
Що сонце погасив їм Бог!

1923—1924

ОЛЕКСАНДР БЛОК (1880—1921)

ВІЛЬНІ ДУМКИ

Присвячено Г. Чулкову

Про смерть

По місту все частіше я блукаю.
І все частіше бачу смерть — сміюся
Розважливо до себе. Ну, то що ж?
Так хочу я. Мені властиво знати,
Що в певний час прийде вона й до мене.

Я по шосе проходив біля скачок.
День золотий дрімав на купах шутру,
А за глухим парканом — іподром
Під сонцем зеленів. Стеблини злаків,
Купави, ще з весни набубнявілі,
Дрімали в променях пестливих. Далі —
Трибуна придавила плоским дахом
Юрбу роззяв і модниць. Прапорці маленькі
Пістрявіли навкруг. А на паркані
Сиділи й видивлялись перехожі.

Я йшов і слухав перегони коней
По ґрунті збитому. Тривожний тупіт
Копит. Нараз — ранковий крик:
— Упав! Упав! — кричали на паркані,
І, ставши на пеньок, побачив я
Одразу все: в пістрявій одежині
Летіли там жокеї — до стовпа.
Від них одставши, огир басував
Без верхівця, в розметаних стременах.
За листям кучерявеньких берізок,
Од мене близько так, — лежав жокей,
Весь в жовтому, на врунах весняних,
Упавши навznak, повернув обличчя
В глибокі і пестливі небеса.

Так ніби вік лежав, розвівши руки,
У небо дивлячись. Прекрасно так лежав.
До нього бігли люди вже. Здалека,
Поблискуючи спицями повільними, ландо
Котилось м'яко. Ось вони підбігли
І підняли його...

І вже повисла
Безвладна жовта, немічна нога
В обтягнутій рейтузі. Завалилась
За плечі їм кудись там голова...
Ландо вже тут. І до його подушок
Так обережно й лагідно приклали
Писклячу жовтизну жокея. На підніжку
Хтось вискочив незграбно і завмер,
Підтримуючи голову і ногу,
І повернув назад візник бундючний.
І так же звільна спиці обертались,
Поблискували козли, осі, крила...

Так вільно і прекрасно так померти.
Скавав усе життя з одним бажанням,
Щоб першим доскакати. Й на скаку
Спіткнувся кінь засапаний. Сідла
Не втримати вже мускулами ніг, —
І вутлі розметалися стремена,
І, поштовхом одкинутий, злетів...
Потилицею вдаривсь об свою
Привітливу, весняну, рідну землю,
І в мозку всі думки пройшли за мить —
Єдині, найпотрібніші. Пройшли —
І вмерли. І померли також очі.
І дивиться так мрійно вгору труп.
Так вільно і прекрасно.
По набережній якимось я проходив.
Робітники в тачках возили з барок
Вугілля, дрова, цеглу. І ріка
Від піни білої іще синіла.
З-за обшивок розстібнутих дивились
Тіла засмаглі в зблискуванні поту,
І Русі вольної зіниці світлі
З лиць почорнілих сяяли суворо.

І тут же діти голими ногами
Місили купи жовтого піску,
Тягали — то цеглинку, то поліно,
То дощечку. Ховалися. А там
Поблискували їхні п'яти чорні,
І матері — з обвислими грудьми
Під платтям чорним — ждали їх, сварились,
Давали ляпасів і відбирали
Цеглинку, дрова, дощечку. Й тягли
Кудись, під ношею зігнувшись гірко.
І знов гурма дитяча поверталась,
І починали дітки знову красти:
Той — цеголку, а той — полінце...
І раптом — сплеск води і сильний крик:
— Упав! Упав! — знов закричали з барки.
І, випустивши тачку, робітник
Рукою вказував кудись у воду.
Надбігла вже юрба кошкуль пістрявих
Туди, де на траві, в камінні з бруку,
Поблискувала пляшка-половинчик.
Один тягнув багор.

А поміж паль,
Забитих біля берега у воду,
Погойдувалася людина легко
В сорочці та в розірваних штанах.
Один схопив його. Допомогли,
І довжелезне розпростерте тіло,
З якого ручаєм лилась вода,
На берег витягнули і поклали.
Видзвонюючи шаблею об камінь,
Городовий навіщось до грудей
Приклав щоку і пильно слухав —
Напевно, серце. Сходився народ,
І кожен, хто підходив, задавав
Одні і ті ж дурні питання: звідки впав,
Та скільки під водою він пролежав,
Та скільки випив? Поступово
Всі почали розходитись,
І я, відходячи повільно, слухав,
Як щирий, хоч підпилий, робітник
Авторитетно іншим говорив,

Що згублює щодня людей вино.
Ще поблукаю. Ще — допоки сонце,
Допоки ще спекота, й голова
Тупа, й думки прив'ялі...

Серце!

Веди мене та з усмішкою смерть
Спостерігай. Ти втомишся само,
Життя мого веселого тобі
Не стерпіти. Не переносять люди
Ненависті й любові отакої,
Як я в собі ношу.

Я завжди прагну,
Дивитися я в очі людські прагну,
І п'ють вино, і пестити жінок,
Жаданням наповняти ночі літні,
Як спека не дає ступити й крок,
Співати й вітер слухати на світі!

Над озером

З вечірнім озером розмову я веду
Високим ладом пісні. З круч піщаних,
В тонкій гущавині високих сосон,
Із-за могил і склепів, де вогні
Лампад і мрява димно-сиза, —
Закохані пісні йому я шлю.

Воно мене не бачить — і не треба.
Як жінка стомлена, лежить воно
Внизу, й туманиться, і далечизну
Напоює туманом; одібрало
Яскраві барви заходу в небес.
Всі виконавці й слуги примх його:
Вузенький човен, що гладінь голубить,
Ряди високих тонкостанних сосон,
І на косі далекій семафор,
Що відбивається вогнем зеленим
Якраз у найрожевішій воді.
До озера повзе змія триока
Своїм єдиним шляхом крицяним;
Раніш од свисту озеро доносить

До мене — шум її повзкий і хриплий.
Стою на прискалку. А наді мною —
Гробниця із граніту. А внизу
Доріжка між могилами біліє.
І хто подивиться на мене знизу,
Злякається — стою, схрестивши руки,
В широкім капелюсі, між могил
Нічних — стрункий, закоханий у світ.

Та нікому дивиться. Там ідуть
Закохані — і їм немає діла
До озера, що миготить внизу,
Й до мене, що вгорі. Потрібні
Їм — поцілунки та зітхання людські,
Мені — зітхання сосон і води.
А озеру-красуні — їй потрібно,
Щоб, не побачений ніким, співав я
Про те, які ясні зірки, а сосни
Які стрункі, яка душа без меж.

Прошли всі пари. Присмерки загусли,
Збілів туман. Я бачу фалди плаття
Дівочого внизу. Вона пройшла
Задумливо доріжкою і сіла
Самотньо й сумовито на приступці
Могили, не помітивши мене...
Я бачу профіль. Хай вона не знає,
Що знаю я, про що прийшла помрять
Печальна дівчина... Вже засвітились
Далекі вікна дач, там — самовари,
І синій дим сигар, і сміх плаский...
Вона прийшла сюди самотня... Так,
Напевно, так, напевно прожене
Затягнутого в кітель офіцера,
Хлюста з вертлявим задом і ногами,
Загорнутими в дудочки штанів!
Мрійливо дивиться вона — неначе
За озеро, за сосни, за тумани,
Кудись далеко так, ох, так далеко,
Де навіть я не в силі зазирнуть...

О ніжна! Витончена! — Якнайшвидше
Їй підбираю подумки ім'я:

Це ж Аделіна! Ні, Марія! Текля!
Так, Текля!.. — І задумливо в далінь,
В туман все дивиться... Ох, прожене!
А офіцер вже близько: білий кітель,
Мов гудзик, ніс, і вусики під ним,
Плаский млинець, приплюснутий кашкетом...
Він підійшов... і тисне руку їй!..
У ясні очі дивиться баньками!..
Я висунувся навіть із-за склепу...
І враз — її він цмокає протяжно,
Дає їй руку і веде на дачу!
Я регочу! Я кидаю піском
І шишками у них, кричу й танцюю
Серед могил — незримий і високий...
Кричу: — Гей, Текля! Текля! — А вони
Налякані, сконфужені, не знають,
Звідкіль пісок, і шишки, й реготання...
Він кроку надає й не забуває
Вертіти хвацько задом, і вона,
До кітеля притулюючись, майже
Бігом біжить за ним...

Гей, на добраніч!

І, вилетівши на крутий обрив,
Я відбиваюсь в озері... Тепер
Ми бачим одне одного: — Ну, здрастуй! —
Кричу... І голосом красуні — ліс
Мені відповідає лунко:

— Здрастуй! —

Кричу: — Прощай! — І ліс кричить:

— Прощай! —

Лиш озеро мовчить, у млу сповите,
Та чітко відбиваються на ньому
І сам я, і всі спільники мої:
Ніч біла, і Господь, і твердь, і сосни...
І ось уже мрійлива біла ніч
Несе мене додому. Вітер свище
В лице розпалене. Вагон летить...
Ряхтить світання у моєї кімнаті.
Воно на всьому: на книжках, столах,
І на постелі, й на м'якому кріслі,
І на листі трагічної актриси:

«Я так зморилася. Я вся недужа.
Мене не тішать квіти. Напишіть...
І киньте у вогонь цю маячню!..»

Слова томливі й млосні... Довгий почерк,
Натомлений, неначе шлейф її...
І, літери, що млосністю палають,
Немов алмаз у чорному волоссі.

В Північному морі

Що поробили з берега морського
Жадні гулянок модниці і франти?
Наставили столів, димлять, жують,
П'ють лимонад. По пляжу потім ходять
І, сміючись похмуро, заражають
Солоний вітер плітками. А потім
Підгінчі їх везуть у халабудах,
Кокетливо полотнищем закритих,
На мілководдя. Там вони міняють
Свої смішні тальєри і мундири
Кумедні на костюми для купання,
Прив'ялі м'язи й груди оголивши,
Пищать, обмацують, у воду влізши,
Незграбними ногами дно. Кричать,
Показують, що ніби веселяться.

А там он захід з неба сотворив
Глибокий, різнобарвний кубок. Руки
Одна зірниця іншій подала,
І сестри двох небес прядуть один
Серпанок — то блакитний, то рожевий.
І, потопаючи у морі, туча
В смертельнім гніві кидає з очей
То сині, то червоні блискавки.
Із довгого, простягнутого в море,
Підгнилого й спилуженого молу,
Всі прочитавши написи: «Були
Тут Коля й Катя», «Діодор-
Єромонах та Ісидор-послушник
Були тут. Дивні Божії діла», —

Все прочитавши, в море ми виходим
В пузатому моторному човні.

Бензин сопе й пахкоче. Два крила
Біжать за нами, в'ється слід по водах.
Ми обгинаємо нудьгуючих на пляжах,
Човни рибальські, мис вузький, маяк,
І летимо понад барвисті кручі
В блакитні пестощі й простори солі.

На овиді, за спиною, далеко
Загравкою німий пожар стоїть.
Рибальський Вільний острів у воді
Простертий, наче рівна спина звіра
Морського. А попереду — вогні
Далеких кораблів і промінь дужий
Прожектора судна сторожового.
І ми заходимо в туман блакитний.
Стирчать над морем гострокутні віхи,
Одмежувавши віничками води
Фарватера — од віхи та до віхи;
Вітрила шхун далеко майорять.

На морі — штиль. Стоїть красуня-яхта
Під усіма вітрилами. На щоглі
Тонесенькій — поблискує ліхтар,
Немов коштовний камінь фероньєри,
Горить над матовим чолом небес.

На гострогрудій яхті, в тишині,
В примхливім переплетенні снастей,
Сидять, схрестивши руки, люди в світлих
Панамах, що затінюють суворі
Обличчя. А коло самої щогли
Стоїть матрос. Він дивиться й мовчить.

Ми обгинаєм яхту, як належить,
І тихо, ввічливо один із нас
Проказує: «Як хочете, візьмем
Вас на буксир?» — «Ні, дякую!» — статечно
І строго відповів нам той матрос.

Ми дивимося, знову їх минувши,
З душею в молитовних почуваннях

На силует красуні, що повільно
Відходить під вітрилами у далеч,
На той коштовний камінь фероньєри,
Що сяє в смуглих присмерках чола.

В дюнах

Я не люблю пустого словника
Любовних фраз і висловів нікчемних:
«Ти мій», «Твоя», «Люблю», «Навіки твій».
Я рабства не люблю. Красивій жінці
Я в очі вільним поглядом дивлюсь
І мовлю: «Ніч сьогодні. Але завтра —
Новий і осіяний день. Прийди.
Святкова пристрасте, бери мене.
А завтра відійду я — й заспіваю».

Моя душа проста. Солоний вітер
І смолянистий запах сосон
Її плекав. І в ній — все ті ж прикмети,
Що й на моїм обвітренім обличчі.
І я прекрасний — вбогою красою
Морів північних і рухливих дюн.

Так думав я, блукавши по кордону
Фінляндії, вникавши в темну мову
Неголених зеленооких фінів.
Стояла тиша. І коло платформи
Готовий поїзд пару розпускав.
І митниці російської сторожа
Відпочивала сонно на піщанім
Обриві, де кінчалось полотно.
Там відкривалася нова країна —
В чужий, незнаний край дивився сумно
Російський безпритульний храм.

Так думав я. Втім надійшла вона.
Спинилася на схилі, її очі
Були руді від сонця і піску.
І коси, смолянисті, наче сосни,
У зблисках синіх падали на плечі.
Прийшла. Схрестила свій звірячий зір
З моїм звірячим зором. Засміялась

Високим сміхом. Кинула у мене
Пучок трави і пригорщ золоту
Піску. Підскочила зненацька,
Стрибаючи, помчала попід схил...

Я гнав її далеко. Я подряпав
Лице об хвою, покривавив руки,
Порвав одержу. Я кричав і гнав
Її, як звіра, знов кричав і гнав —
Жагучий голос був, як звуки рогу.
Вона ж летіла й залишала слід
В хитливих дюнах, і пропала в соснах,
Як заплела їх синява нічна.
І я лежу, задиханий од бігу,
Один, в піску. В палаючих очах
Біжить іще вона — і вся сміється:
Сміються коси, і сміються ноги,
Сміється плаття, що від бігу здулось...

Лежу і думаю: «Сьогодні ніч
І завтра ніч. Я не піду звідсіль, допоки
Її не зацькую, неначе звіра.
І голосом закличним, наче роги,
Їй шлях не перетну. І не скажу:
«Моя! Моя!» — І хай вона озветься:
«Твоя! Твоя!»

Червень — липень 1907

НА КУЛИКОВОМУ ПОЛІ

1

Сумуючи, тече ріка в далінь імливу,
Вмиває береги.
Над бідним глеєм жовтого обриву
В степу стоять стоги.
О Русь! Моя дружино! Наші болі
Навік, на повсякчас.
Стріла татарської старої волі
Пробила нас.

А наша путь в степах, в краях невітшних,
В твоїй тужбі, о Русь!

Але темнот нічних і зарубіжних
Я не боюсь.

Хай буде ніч. Освітимо вогнями
Безмежну даль.

Засяє прапор наш в степу над нами
І шабель ханських сталь.

І вічний бій! Нам спокій тільки сниться
Крізь кров живу...

Летить кобила, степова лошиця,
І мне траву.

Нема кінця! Мелькають версти, кручі...
Не зупинить!

На заході обліті кров'ю тучі,
Обрій горить.

Там кров горить! Із серця кров струмиться!
Плач, серце, плач...

Немає спокою! В степах лошиця
Летить навскач!

7 червня 1908

2

Ми удвох вночі над степом стали.
Ніч глуха, навколо непроглядь.
З-над Непрядви лебеді кричали,
І кричать вони, і знов кричать...

На путі — горючий білий камінь.
За рікою — люті орди ждуть.
Наші світлі прапори над нами
Вже ніколи тут не загудуть.

До землі припавши головою,
Каже друг: «Гостри свій меч і ти!
Битися щоб добре з татарвою,
За священне діло полягти!»

Я не перший воїн, не останній,
Довго буде хворим рідний край.
О дружино, при обідні ранній
Пом'яни мене і пригадай!

8 червня 1908

3

В ніч, коли Мамай зайняв ордою
Степ, шляхи й мости,
В темнім полі ми були з Тобою —
Чи не знала Ти?

Перед Доном темним і зловіщим,
В темряві нічній,
В лебединих криках серцем віщим
Чув я голос Твій.

Як вставала княжа рать шалена,
Сяяли мечі,
Голосила мати й об стремена
Билася вночі.

Колами ширяли дикі птиці,
Плавали орли.
А над Руссю тихі зоряниці
Князя стерегли.

Орлій клекіт віщував над ранок
Ворогам біду.
А Непрядва одягла серпанок,
Мов княжна фату.

Із Непрядви сплячої, з туману
Йшла ти навмання.
Я тебе побачив осіянну
І зійшов з коня.

Сріблом хвилі ти сяйнула другу,
Стала при мечі,
Витерла од куряви кольчугу
На моїм плечі.
А як рано орд ворожих чорний
Висотавсь удав,
На щиті твій лик нерукотворний
Вічно світлим став.

14 червня 1908

4

І знову з тужбою гіркою
Пригнулась в степу ковила.

І знову мене за рікою
Ти покликком дальнім знайшла.

Промчали, пропали навіки
Лошиць степових табуни.
Розв'язані пристрасті дикі —
Щербатого місяця сни.

І я з віковою тужбою
Під місяцем вию, мов звір.
Що діяти маю з собою?
Куди заховати свій зір?

Я слухом за битвою стежу,
За криком суремним татар.
Я бачу над Руссю пожежу
Широку й високу до хмар.

Тужбою пойнятий, я скачу,
Гасаю на білім коні
І тучі нескорені бачу
У млистій нічній вишині.

І світлі возносяться мислі
В розтерзанім серці моїм,
І спалені падають мислі
На землю і гаснуть, як грім.

«Явись, моє диво правдиве!
Навчи бути світлим вночі!»
І кінські здіймаються гриви,
І вітру запрагли мечі...

31 липня 1908

5

І млою бід непереможних
Грядущий день заволокло

В. Соловйов

І знов над полем Куликовим
Зійшла і розплилася мла.
І, ніби подмухом грозовим,
Майбутній день заволокла.

За тишиною днів заснулих,
За млою, що лягає ниць,
Не чути грому битв знебулих,
Не видно грізних блискавиць.

Та впізнаю тебе, начало
Високих, непокірних днів!
Над вражим станом, як бувало,
І сурми лебедів, і спів.

Не може мужнє серце спати,
Недаром хмари знов зійшлись.
Важкі, як перед боєм, лати,
Тепер твій час настав. — Молись!

25 грудня 1908

ТАНЦІ СМЕРТІ

1

Як тяжко мертвому серед людей
Живим, жагучим прикидатись!
Та для кар'єри треба всюди пхатись,
Приховуючи брязкання костей...

Живі дрімають. Мрець боїться хроба,
Встає з труни, йде в суд, у банк, в сенат...
Чим ніч біліша, тим чорніша злоба,
А день її помножує стократ.

Мертвяк працює, хоч живе парадом,
Він пише доповіді та есе.
Сенатору, покручуючи задом,
Страмні й дурні історії верзе.

Вже вечір. Дощ. Болотяна хлюпота.
І перехожі схожі на потвор.
А мертвяка до іншого болота,
Скрегочучи, несе таксомотор.

Багатолюдний зал — його святиня.
Летить туди. На ньому — пишний фрак.
Його вітає ніжно господиня —
Дурепа, й муж її — також глупак.

Тут глушать скрип кісток оркестру звуки,
Панує всюди глухості нестрим.
Він міцно потискає друзям руки,
Живим повинен бути він, живим!

Втім подругу він бачить ненароком,
Вона, як він, так само нежива.
Йдучи за ними потаємним кроком,
Ти вчуєш їхні істинні слова:

«Як дивно тут, де ми давно бували!» —
«В могилі холодно. Вже йти нам час». —
«Вже північ, так, та ви не танцювали
Ще із NN, вона кохає вас».

А там NN палючими очима
Його шукає між знайомих пар.
В її крові жага непощадима,
Живого почуття чарівний жар.

Він їй нашіптує банальні речі,
Захоплюючі для живих слова
І дивиться, як рожевіють плечі,
Як на плече схилилась голова.

До потойбічної страшної злості
Звичайну світську лють вкладає він.
«Який дотепник! Любить аж до млості!»

Йї б'є у вуха потойбічний дзвін —
То кості брязкають об кості.

19 лютого 1912

2

Ніч, вулиця, ліхтар, аптека,
Похмуре світло. Далі — тьма.
Тут буде завжди так, чи спека,
Чи стужа. Виходу нема.

Помреш — старі часи помалу
Повернуться з нових примар.
Ніч, брижі на воді каналу,
Аптека, вулиця, ліхтар.

10 жовтня 1912

3

Порожня вулиця. Вогонь в однім вікні.
Єврей-аптекарь бідкається в сні.
А до пляшок із написом Venena¹
Рука скелета тягнеться довженна,
Чогось шукає... Шкіриться скелет,
Закутаний по очі в чорний плед.
Знайшов... Та ненароком чимось дзвякнув
І череп повернув... Аптекарь крякнув,
Підвівсь і повалився на другий бік.
А гість тим часом заповітний лік
Дає жінкам безносим і гугнявим
На вулиці, під ліхтарем білявим.

Жовтень 1912

4

Сон старий, прадавній. Мряка.
Ліхтарі летять — куди?
Там — жахна гладінь води,
Забуття назавсігди.
Із-за рогу тіні йдуть,
Перша, друга, наче злудь,
Плащ розкритий, біла грудь,
Кров цвіте в петлиці фрака.
Тінь — у панцирі спокусник,
Чи дівчатко з-під вінця?
Є шолом. Нема лиця.
Непорушливість мерця.
На вратах гримить дзвінок,
Глухо дзвякає замок,
Двоє входять в тишу й змрок —
Проститутка і розпусник.
Віє вітер студующий,
Світ, як чорне полотно.
Нагорі горить вікно.
Все одно.

¹ Отрута (лат.).

Безмір чорної води,
Забуття назавсідги.
Третій привид. Ти куди?
Ти, із тіні в тінь ідущий?

Лютий 1914

5

Знов багач в добрі і в злі,
Знов страждає бідний.
Знов понад дахи й шпилі
Сходить місяць блідний.

Насилає тишину,
Вирізьбляє крутизну
Кам'яних бескетів,
Чорноту наметів.

Гарно сяяла б зоря,
Якби не було царя —
Берегти закони.

Тільки не шукай лиця
Добродушного й вінця,
Златної корони.

Він з далеких пустирів
В світлі тьмавих ліхтарів
Появляється.

Шия скручена платком,
Під дірявим козирком
Посміхається.

7 лютого 1914

СОН

Моїй матері

Я бачив сон: лежу в гробниці
Похований, а звук пісень
Знадвору чути. Люди ниці
Встають! Іде останній день!

Сурма далека! В кожному тоні
Клич Воскресіння для людей.

Над нами — камені червоні,
Тяжкий, чавунний мавзолей.

Там линуть янголів хорали,
Йде Він — і ясен, і правдив,
Такий, як ми в книжках читали,
Не вірячи в те диво див.

А поруч, де нависли зводи,
Лежить у спокої жона.
Та не потрібно їй свободи,
Не хоче воскресать вона.

А мати шепче: «Мав ти силу,
Мій синку, був ти, як алмаз,
Тож натисни руками брилу
І випусти на волю нас!»

«Ні, мамо. Я ослаб у битві.
Я в гробі задихнувся, не жив...
Моліться і просіть обидві,
Щоб ангел камінь одвалив!»

20 червня 1910

* * *

Світи летять. Літа летять. Вселенна
Очима мряви дивиться на нас.
А ти, душе натовлена й шалена,
На щастя ждеш — скажи, який вже раз?

А що то щастя? Ніжні прохолоди
В саду вечірнім, в лісовій глуші?
Чи присмеркні, розпусні насолоди
Жаги, вина, погібелі душі?

А що то щастя? Мент, тісна хвилина,
Сон, забуття, жада нових прикмет...
Прокинешся — і знов безумна днина,
Бере за серце невідомий лет...

Зітхнув, розглянувся — добро настало...
Та знов-таки тяжкий удар ту ж мить.
Запущена колись, та ще й недбало,
Кружляє дзиґа, хилиться й летить!

Чіпляємось за той крутіж, за стіни,
За наш прихований переполох —
Чи ми не божеволоієм од зміни
Придуманих просторів та епох?..

Коли ж кінець? Набридливого звуку
Не зможе чути вічно наша кров...
Як страшно тут! Як дико! — Дай же руку,
Товаришу! Забудьмось нині знов.

2 липня 1912

НА СУДІ

Чом же ти така зніяковіла?
Підведи на мене оченя.
Ось яка принижена й несміла
Стала ти в різкому світлі дня.

Не такий і я вже, як бувало,
Недоступний, гордий, чистий, злий.
Я дивлюсь тепер не так зухвало
На нудотний, прбстий шлях земний.

Я не маю права на розправу.
Я тобі не в силі дорікнуть
За твою стражденну, за лукаву,
Багатьом жінкам знайому путь.

Я ж бо знаю і не від сьогодні,
Як зійшло наниз твоє життя,
Як ти опинилася в безодні,
Краще знаю, аніж твій суддя.

Над проваллям по шляху крутому
Нас жага погибельна вела;
Прагнули ми льоту, а потому —
Впасти з висоти й згоріть дотла.

Мріяла ти завжди, що останні
Спопеляться дні твої й мої,
Що дано вмираючим в коханні
Всеблаженства бачити краї...

Що ж робить, як серце обмануло,
Обдурила мрія дорога,

І життя безжально шмагонуло
Зв'язаним мотуззям батога?

Мчить життя, втікає стороною,
Вслід за ним печально не дивись,
Пригадай, а ти хіба зі мною
Не була щасливою колись?

Злотне пасмо — не моя омана, —
В давньому з'явилося вогні...
Вітряна, безбожна, пожадана,
Незабутня, ти пробач мені!

11 жовтня 1915

СКІФИ

Панмонголізм! Наймення дике,
Та пестить слух мені воно.

Володимир Соловйов.

Мільйони — вас. Нас — тьми, і тьми, і тьми.
Потуга наша — незборима!
Так, скіфи — ми! Так, азіати — ми, —
З розкосими й захланними очима!

Що нам година, те віки — для вас!
Ми, як послужливі холопи,
Тримали щит між двох ворожих рас —
Монголів та Європи!

Віками вашого ковадла дзвін
Заглушував громи лавини,
Вам казкою страшною був загин
І Лісабона, і Мессіни!

Ви сотні літ дивилися на Схід,
Перлини наші зором жерли,
Чекали, глумлячись, коли — в похід,
Коли гармат наставить жерла!

Ось — день прийшов! Б'є крилами біда,
Та наступає час потали,
І, може, там ростиме лобода,
Де ваші Пестуми стояли!

Старий премудрий світе! Доки в гріб
Не впав ти від нудьги й достатку,
Спинися перед Сфінксом, як Едіп,
І древню розгадай загадку!..

Росія — Сфінкс. Печальна, і ясна,
І чорною залита кров'ю,
Вдивляється, вдивляється вона
В твій вид — з ненавистю й любов'ю!..

А так любить, як любить наша кров,
Ніхто вже з вас давно не любить!
Забули ви, що в світі є любов,
Котра і спалює, і губить!

Ми любим все — студених чисел струм,
І дар видінь в душі натхненній,
Нам ясне все — і галльський гострий ум,
І хмуравий німецький геній...

Ми знаєм все — паризьких вулиць жах,
Венеціанські прохолоди,
І пахощі в цитринових лісах,
І Кельна піднебесні зводи...

Ми любим плоть — її засмагу й смак,
І плоті млосний, смертний запах...
Чи ж винні ми, як хрусне ваш кістяк
В тяжких і ніжних наших лапах?

Ми звикли за вуздечки на скаку
Ловити лошаків огнистих,
Ламати коням спину їх важку,
Рабинь смиряти норовистих...

Прийдіть до нас! В обійми — із хуртеч
Війни жажної, в мир — з прокляття!
Допоки ще не пізно — в піхви меч,
Товариші! Ми станем — браття!

А якщо ні — чекайте горя й мсти!
І нам доступне віроломство!
В тисячоліттях буде вас клясти
Сумне, знекровлене потомство!

Ми широко в могутньому строю
Розступимось у хащу дику
Перед Європою! Ми вам свою
Покажем азіатську піку!

Ідять усі, ідять аж за Урал!
Ми звільнюємо поле бою
Моторів, де скрегоче інтеграл,
З монгольських дикунів ордою!

Ми вам не щит! І вже в найважчу мить
За вас не станем, як опока.
Подивимось, як смертний бій кипить
Щілиною вузького ока!

Не зрушимося, як буде лютий гун
Мерців обшукувати ласо,
Міста палити, в храм вести табун,
Пекти із білих бранців м'ясо!..

Отямся, ветхий світе! Глянь вперед!
І вслухайся в поганську ліру! —
Вона востаннє кличе на бенкет,
На братню учту праці й миру!

30 січня 1918

ДВНАДЦЯТЬ

Поема

1

Чорні віти.
Білий сніг.
Вітер, вітер!
Виє, людину звалює з ніг.
Вітер, вітер —
На всім Божім світі!

Кучерявить вітер
Білий сніжок.
Під сніжком — льодок.
Шлях небезпечний.
Кожен ходок
Падає — ах, сердешний!

Між домом і собором
Протягнутий канат.
На канаті — плакат:
«Вся влада Установчим Зборам!»
Бабуся побивається-плаче:
Таке полотно добряче,
Такий великий плат
Віддали якійсь там епосі...
А скільки вийшло б онуч для хлоп'ят,
Всюди ж — голі та босі...

Бабуся ледь сунеться,
В заметі кудкудакає, шукаючи путь.
— Ох, Матінко-Заступнице!
— Ох, більшовики в могилу заженуть!

Подих жерсті!
Вітер морозяних лез!
І буржуй на перехресті
В комір заховався, змерз.

А це хто? — Волосся до пояса
І говорить впівголоса:
— Всі зрадники!
— Пропала Росія!
Напевно, письменник —
Витія...

Аж он і довгополий —
Бочком — на свої тропи...
Щось ти сьогодні кволий,
Товаришу попе?
А раніш, бувало,
Сунув животом,
На народ сіяло
Череву хрестом!

Ось і пані в каракулі
На іншу наткнулась:
— Вже ж ми плакали, плакали...
Посковзнула
І — бац! — простягнулась!
Ай, ай!
Тягни, піднімай!

Вітер бадьорий
І лют, і рад.
Крутить подоли,
Прохожих косить,
І рве, і носить,
І мне плакат:
«Вся влада Установчим Зборам»...

І слова доносить:

...І в нас відбулися збори...
...Ось у цьому будинку вчора...
...Обговорили —
Постановили:
На час — десятку, на ніч — двадцять п'ять...
Менше — ні з кого не брать...
...Ходім спать...

Вечір тліє.
Порожня вулиця.
Один бродяга
Сутулиться,
Та вітер шаліє...
Ей, бідолахо!
Підійди —
Поцілуємся...

Хліба!
А щб' будуще?
Геть іди!

Небо чорнюще, чорнюще.
В грудях скипає лють —
Дихом гарячим...
Чорна, печальна, священна лють...

Товаришу! Бачним
Будь!

2

Гуляє вітер, сніжок паде.
А там дванадцяттеро йде.
Гвинтівок ремені пітні,
Навкруг — вогні, вогні, вогні...

В зубах — цигарка, на лоб — картуз,
Ще б на спину — бубновий туз!

Свобода, свобода,
Ех, ех, без хреста!
Тра-та-та!

Холодно, товариші, холодно!

— А Ванька з Катькою — в корчмі досі.

— У неї керенки є в панчосі.

— Ванюшка сам тепер багач...

— Був нашим, став солдатом, бач!

— Ну, Ванько, — сучий син, буржуй, —
Мою попробуй поцілуй!

Свобода, свобода,
Ех, ех, без хреста!
Катька й Ванька неспроста
Зачинились — неспроста...

Тра-та-та!

Навкруг — вогні, вогні, вогні...

На плечах — ремені пітні...

Революційний тримайте крок!

Ворог розбійний — зведи курок!

Не йди ж там, товаришу, назадгузь!

Пошлімо кулю в Святуку Русь —

В товстозаду,
В пишну ньеньку,
У статечненьку!

Ех, ех, без хреста!

3

Як пішли хлоп'ята наші
Та в червону гвардію —
Та в червону гвардію —
Скласти голову свою!

Ех ти, горе-горенько,
Ех ти, мед-полин!

Пальтечко блаженке,
Австрійський карабін!
Ми буржуям на покару
Кинем світ в пожежу яру,
Кров поллється із панви —
Господи, благослови!

4

Сніг курить, лихач кричить,
Ванька з Катькою летить —
На оглобельках ліхтарик
Елекстричний...
Вйо... давай!..

Він в одезині солдата,
А мармиза дурнувата,
Крутить, крутить чорний вус,
Перекручуючи,
Віджартовуючи...

Ото Ванька — ох, джигун!
Ото Ванька — балакун!
Дурну Катьку обнімає,
Одітхнути не дає...

Вся відкинулась назад,
Зубки — мов перлинок ряд...
Ах ти Катенька, ти Катя,
Ти пикатенька моя!

5

В тебе, Катенько, на шиї
Від ножа палає шрам.
В тебе, Катенько, під груддю
Дряпина — ну, просто страм!

Ех, ех, потанцюй!
Ніжки гарні — хоч цілуй!

В мережнім трико ходила —
Походи-но, походи!
З офіцерами блудила —
Поблуди-но, поблуди!

Ех, ех, поблуди!
Серце тьохнуло — зажди!

Пам'ятаєш офіцера —
Наштрикнувся він на ніж...
Не пригадуєш, холера?
Пам'ять освіжи скоріш!

Ех, ех, та скоріш
В ліжку милого потіш!

Шоколад «Міньйон» рубала,
Мала гетри вогняні,
З юнкерами погуляла —
Перейшла до солдатні?!

Согріши-но, уха-ха,
Буде легше від гріха!

6

...Назустріч знову летять навскач,
Горланить, верещить лихач...

Стій! Стій! Андрюхо, помагай!
Петрухо, ззаду забігай!..

Трах-тарарах-тах-тах-тах-тах!
Сніг — курявою в небесах!

Лихач — із Ванькою — навітчі...
Ще раз пальнем! Гвинтівки — з пліч!..

Трах-тах! Тобі я покажу,
.....

Як брати дівчину чужу!..

Здимів, падлюка! Ну і ну!
Тебе я завтра дожену!

Де Катька? — Мертва, нежива!
Пробита наскрізь голова!

Що, Катько, рада? — Ні гу-гу...
Лежи ти, стерво, на снігу!..

Революційний тримайте крок!
Ворог розбійний — зведи курок!

Знову йдуть усі дванадцять,
Через плечі — ремінці.
Лиш не в крок ступає вбивця,
Сполотнілий на лиці.

Йдуть усі широко й хрустко —
Він дрібоче, неборак.
Намотав на шию хустку —
Не отямиться ніяк...

— Чом це коло тебе глухо?
— Чом ти, друже, сторопів?
— Чом нахнюпився, Петрухо,
Чи не Катьку пожалів?

— Ох, товариші, браточки,
Таж ту дівку я кохав...
З нею темні вечорочки,
Хмільні ночі коротав...

Звів мене вогонь бідовий
В жадібних її очах,
Знак родимочки багровий
Коло правого плеча —
Загубив я, безголовий,
Згарячу згубив дівча... ах!

— Падло, що за катеринку
Ти завів, немов слинтяй?!
Саму душу, серединку,
Вивернуть хотів? Давай!
— Бережи поставу, синку,
Контролюй себе — і край!

— Не така пора настала,
Щоб нам нянечку — сюди!
Ще заллють за шкуру сала
Нам, товаришу, пожди!

І Петруха сповільняє
Квапний, дріботливий крок...

Він голівку закидає,
Він веселим знов стає...

Ех, іх!

Вже й побавитись не гріх!

Всі поверхи — на ключі,
Грабуватимуть вночі!

Навстіж — двері до пивниць,
П'є голога, панство — ниць!

8

Ох, ти, горе-горенько,
Ти, нудьго моя
Смертная!

Вже ж годиноньку
Я гульну, ой, гульну...
Вже я тім'ячко
Почешу, почешу...
Вже насіннячко
Лузону, лузону...

Вже я ножичком
Різону, різону!..

Ти лети горобчиком, буржую!
Я порозкошую —
Вип'ю кровоньку
За коханочку-чорнобровоньку...
Упокой, Господи, душу раби твоєї...

Нудно!

9

Не чути гамору міського,
Понад Невою тишина,
І вже нема городового —
Гуляйте, хлопці, без вина!

Стоїть буржуй на перехресті,
У комір заховався, змерз.
А поряд — у колючій шерсті
Зіщулився паршивий пес.

Стоїть буржуй, зігнувся, бідний,
Як пес холодний, нелюдим.

І світ старий, немов безрідний
Собака, щулиться за ним.

10

Розгулявся щось вітрюга —
Заметіль, заметіль!
Не видати зовсім друга,
Темрява — хоч в око стріль!

Снігом крутить сатана —
Сніг стоїть, немов стіна...

— Ух, яка хуртеча, Боже!
— Петю! Бог не допоможе!
Ну, від чого тебе спас
Золотий іконостас?!
Темний ти, та що й казати,
Поміркуй тверезо, брате, —
Замочив ти руки в кров
Через Катьчину любов!
— Крок тримай революційний!
Близько ворог непокійний!

Вперед, до свободи,
Робочий народі!

11

...Йдуть вони без імені святого
В далечінь — гуртом.
Не шкода нічого
Всім дванадцятьом...

Їх рушнички-карабіни —
Супостатові привіт...
У завулочки, між стіни,
Де закрила хуга світ...
Та в сніги, як у пір'їни, —
Вже не витягти чобіт...

Стяг багряний
В очі б'є.

Крок чеканний
Сталь кує.

Окаянний
Враг встає...

Віхола їм ліпить в очі
Дні і ночі —
Свист негоди...

Вперед, вперед,
Робочий народє!

12

...Вдалину ідуть загоном.
Крок державний — аж гуде.
Вітер з прапором червоним
Гру попереду веде.

Спереду — замет холодний.
— Хто в заметі? Йди сюди!..
Ззаду пес іде голодний,
Скавулить на всі лади...

— Відчепися, шолудивий,
Я штиком полоскочу!
Пропади, як пес паршивий,
Старий світе, згинь з очу!

...Скалить зуби — вовк голодний —
Хвіст піджав — не відстає —
Пес холодний — пес негодний..
— Відгукнися, хто там є?

— Хто там прапором червоним
Знаки подає з пільми?
— Хто пробіг там під балконом,
Заховався за доми?

— Все одно тебе добуду,
Краще здайсь мені живцем!
— Гей, не завдавай нам труду,
Ну, виходь, стрілять почнем!

Трах-тах-тах! — І знову глухо.
Мертва тишина в домах...
Тільки сміхом завірюха
Заливається в снігах...

Трах-тах-тах!
Трах-тах-тах!
...Так ідуть державно, звагом,
Ззаду — жалісний барбос,
Спереду — з кривавим стягом,
І невидимий на здив,
І на кулі невразлив,
По заметах задубілих,
Крізь хурделицю й мороз,
У вінку з троянок білих —
Спереду — Ісус Христос.

Січень 1918

АННА АХМАТОВА
(1889—1966)

ЧИТАЮЧИ «ГАМЛЕТА»

1

Біля цвинтаря вправо білів пустир,
А за ним голубіла ріка.
Ти сказав мені: «Що ж, іди в монастир
Або заміж за глупака...»

Тільки принци говорять отак про любов,
Пам'ятаю навіки ту річ.
Хай струмить вона сто віків, немов
Горностаєва мантія з пліч.

1909, Київ

2

Я неначе помилково
Прошептала: «Ти...»
Усміх визволив, як слово,
Лик твій з темноти.

Спалахнув крізь темний морок
Зір, немов костер...
Я люблю тебе, як сорок
Лагідних сестер.

1909

* * *

Вже мені не сниться, слава Богу,
Часто так, як це було тоді.
Ліг туман на крейдяну дорогу,
І побігли тіні по воді.

Цілий день не замовкали дзвони,
Де простори нив лежали ниць.

Тут були сильніші від Іони
Звуки лаврських золотих дзвіниць.

Підстригала я бузки одквітлі
І дивилась на міські вали,
Там по стежці, мов по яснім світлі,
Два монахи в монастир пройшли.

Світе зрозумілий і тілесний,
Ти в моїй сліпій душі ожий.
Дав мені, як ліки, Цар небесний
Нелюбові спокій льодяний.

1912
Київ

* * *

Всі ми тут пияки і блудниці,
Нам невесело в самотині.
Тужать за небом троянди й птиці,
Намальовані на стіні.

Ти запалюєш люльку чорну,
Йде димок, бліда каламуть.
Я спідничку вузьку, відзігорну
Одягла, щоб стрункішою бути.

Що надворі? Сніжні косиці,
Чи, може, дощі майові?
До очей обережної киці
Подібні очі твої.

Тужить серце моє не всує,
Чи не смертної миті я жду?
Ось та, що тепер танцює,
Неодмінно буде в аду.

1 січня 1913

КИЇВ

Древній град неначе вимер,
Дивний мій приїзд.
Над рікою Володимир
Чорний хрест підніс.

Шелестливі липи й в'язи —
Трепетний нічліг.
Зір вознесені алмази
Богові до ніг.

Шлях мій слави та офіри
Тут закінчу я.
Й ти, що був мені до міри,
І любов моя.

Літо 1914

* * *

І в київськiм храмі Премудрості Бога
Поклялась я тобі край святого стола,
Що буде моєю твоя дорога,
Куди б вона не вела.

Все те почули янголи злотні
І в білій труні Ярослав.
Як голуби, в'ються слова незворотні,
Що їх мені Бог послав.

Коли мені тяжко, я бачу ікону
І сходинок дев'ять на ній.
І в голосі грізнім Софійського дзвону
Вчувається голос твій.

1915

* * *

Шіроко відчинені ворота,
Голі липи, вітер з далини.
І суха, стьмяніла позолота
В згинах нерушимої стіни.

Повні гулу віттарі і склепи,
За Дніпро луна, як грім, іде.
Так тяжкий, могутній дзвін Мазепи
Над Софії площею гуде.

Звук вирує грізно на майдані,
Мов єретиків стинає кат.
А в лісах перезвуки рахманні
Веселять пухнастих лисенят.

15 вересня 1921

* * *

Дух радістю земною не втоми,
Не прикипай до нищого в людині;
В дитини власної ти хліб візьми
І понеси його чужій дитині.

І тому пожадай з води й роси
Добра, хто був для тебе супостатом,
Назви ти й звіра лісового братом,
І в Господа нічого не проси.

Грудень 1921
Петербург

ГОЛОСІННЯ

В. А. Щоголевій

Господові поклоніться
Во Святім Дворі Його.
Спить юродивий на паперті,
Зірка оглядає сон.
Янгола крилом заторкнутий,
Раптом дзвін заговорив,
Не на сполох грізно кличучи,
А прощаючись навік.
І виходять із обителі,
Здавши ризи золоті,
На костур'я опираючись,
Чудотворці і святі.
Серафим — в Саровські далечі
Пасти по лісах товар,
Анна — в Кашин, та не княжити —
Теребити льон сухий.
Проводжає Богородиця,
Кутає своє дитя

В хустку, згублену жебрачкою,
Біля храму на снігу.

24 травня 1922
Петербург

ДРУЖИНА ЛОТА

Дружина Лота оглянулася позаду нього
і стала соляним стовпом.

Книга Буття

Йшов праведник Лот за посланником Бога
По чорній горі, по каміннім краю,
Та в серці дружини озвалась тривога:
Поглянь ще хоч раз на вітчизну свою,
На вежі червоні й майдани Содому,
На двір, де ти пряла, співала, цвіла,
На вікна порожні отецького дому,
Де мужу своєму дітей привела.
Оглянулась — серце в ту мить скам'яніло.
Погасли зіниці від смертної мли,
І сіллю прозорою сталося тіло,
І ноги швидкі до землі приросли.

Чи будуть ту жінку оплакувать люди?
Чи, може, хто скаже: то втрата мала?
Та серце моє ту жону не забуде,
Що душу за погляд один віддала.

1922—1924

МУЗА

Коли вночі я жду її приходу,
Життя моє висить на волоску.
Над почесі, над юність, над свободу
Я ставлю Музу, гостю палахку.

Ось увійшла вона. З-під покривала
Зір спалахнув, як поблиск нагая.
«Ті Данту сцени “Пекла” диктувала?» —
Питаюся. Відповідає: «Я».

1924

ВІРШІ З «РЕКВІЕМУ»

Вступ

Це було, як ніхто не сміявся,
Тільки мрець — заспокоївся й рад,
Як, мов людський непотріб, тинявся
Біля тюрем своїх Ленінград,
Як ішли божевільні від муки
Вже засуджених сірі полки,
І пронизливу пісню розлуки
Паровозні співали гудки.
Зорі смерті стояли над нами,
У конвульсіях билася Русь
Під кривавих чобіт каблуками
Й під колесами чорних «марусь».

I

На світанку тебе забирали,
Ти, як мрець в домовині, поник.
Діти в темній кімнаті ридали,
Свічка воском стекла на божник.
Не забути! Уста, як сніжина,
Від іконки, і погляд — здаля.
Буду вить, як стрілецька дружина
Під глухою стіною Кремля.

1935

V

Сімнадцять місяців молю,
Ходжу, мов по ножах;
Та кат не відає жалю,
Ти син мій, ти мій жах!
Все йде мені наперекір,
Я не збагну ніяк,
Хто тут — людина, а хто звір,
Двоногий вовкулак.
І тільки квіти, як завжди,
І дзвін кадильний, і сліди —

У безвість пустиря.
І в очі дивиться згори,
Немов наказує: «Помри!» —
Тяжка, мов кров, зоря.

1939

VII

Вирок

Все. Діждалась я страшного слова.
Вдарило, як брила кам'яна.
Що ж, до всього я була готова,
Справлюся, доп'ю свій біль до дна.

Нині в мене так багато діла:
Треба вбити пам'ять, хай мовчить,
Треба, щоб душа закам'яніла,
Треба наново навчитись жити!

А як ні... Шепоче зелень в'яла,
Празник літа за вікном моїм.
Я давно це все передчувала —
Світлий день і, наче пустка, дім.

1939. Літо

IX

Вже безуму тяжке крило
Душі накрило половину,
Вино вогненне опекло
І в чорну знаджує долину.

Я зрозуміла: не мені, —
Йому належить перемога.
І марева мої жажні
Явились, як чужа дорога.

Я нічого нічого свого
Не зможу взяти вже з собою
(Не дасть, як не проси його,
І як не докучай мольбою):

Ні очі сина, ні сльозу,
Що скаменіла на зіниці,
Ні злого дня страшну грозу,
Ні час побачень у темниці,

Ні прохолоду милих рук,
Ні тіней божевільні рухи,
Ані легкий, прощальний звук —
Слова останньої отухи.

4 травня 1940
Фонтанний Дім

Епілог

2

Вже знову надходить для поминок час.
Я бачу, я чую, я відаю вас:
І ту, що заледве дійшла до вікна,
І ту, що ридала, як Божа струна,
І ту, що казала: «Приходжу сюди
Щодня, як додому!» й змарніла з біди.
Назвати хотіла б я всіх імена,
Та пам'ять моя всього списку не зна.
Покров я зіткала для сплаканих вдів
Із бідних, у них же підслуханих слів.
Я завжди і скрізь пам'ятаю про них,
Я їх не забуду й при бідах нових;
Але як затиснуть мій змучений рот,
Котрим лементує стомільйонний народ,
Хай так же вони поминають мене
В той день, що в могилу мене зажене.
Якщо ж коли-небудь в грядущого дні
Поставити пам'ятник схочуть мені,
Я згоду даю, та умову кладу —
Не ставте його біля моря в саду,
Де я народилась, — мій з морем зв'язок
Розсипавсь, розпався, як перлів разок;
Не ставте і в царському саду, де мене
Шука моя тінь, як дівчатко сумне,

А тут, де стояла я триста годин,
Де засув мені не відкривсь ні один.
Ось тут, бо ж і в смерті блаженній боюсь
Забути про гуркоти чорних «марусь»,
Про двері, що кликали скрипом надвір,
Про голос, що вив, як поранений звір.
Хай з бронзових свіч, із розталих сніжин,
Як сльози, стікає просяяний плин,
Хай голуб тюремний туркоче в імлі,
Хай тихо ідуть по Неві кораблі.

Близько 10 березня 1940

Фонтанний Дім

* * *

Похвалі мені ці не по чину,
Ні до чого Сапфо сумна.
Я знаю іншу причину,
Та про неї мовчать письмена.
Хтось тікав, а хтось був облесним,
Кликав з ніші: сюди поглянь!
А вірші були з підтекстом
Таким, ніби дивишся в хлань.
А в безодню твій погляд кане,
І ніколи не дійде до дна,
Й говорити не перестане
Тиша безодні страшна.

1959 (?)

* * *

Така, як є. Із вами одесную
Не стану. Більше щастям не торгую,
Як шарлатани чи оптовики.
Допоки ви одпочивали в Сочі,
Такі до мене підповзали ночі,
І я такі вже слухала дзвінки. [...]
Над Азією — весняні тумани,
Яскравістю жахаючі тюльпани
Лягли на сотні миль, мов килими.
О, що мені робити з чистотою
Природи, з непорочністю святою?
Що діяти з такими от людьми?

Глядачкою побути не вдавалось
Мені — я вклинювалася, впліталась
В найнебезпечніше нутро єства,
Цілителька сердець доброзичлива,
Чужих мужів подруга незрадлива
І багатьох безрадісна вдова.

Вінок сивин діставсь мені недаром,
Лице моє, опалене загаром,
Відлякує, мов смагота сумна.
Та близько вже кінець моїй гордині,
Як іншій тій — стражденниці Марині,
Нап'юсь я порожнечі, як вона.

Під чорною прийдеш ти опанчею
Зі свічкою жахливою своєю,
Ховаючи обличчя од свічі,
Але я знатиму в той час розлуки,
Чиї то в білих рукавичках руки,
І хто мені прислав тебе вночі.

24 червня 1942
Ташкент

БОРИС ПАСТЕРНАК (1890—1960)

* * *

Чорнило взять. Плач не збороти,
Ридма про лютий написати,
Допоки гуркотливі сльоти
Весною чорною горять.

Податись, де далінь дзвінлива,
За благовісти й клич коліс,
Перенестись туди, де злива
Гучніша від чорнила й сліз.

Де наче обгорілі груші,
Дрозди зірвуться з крон сумних
В калюжі й сум сухий на душі,
На дно очей впаде од них.

Під ними вже чорніють хащі
І вітру просторінь жива.
Чим випадковіші, тим кращі
Складаються у вірш слова.

1912

* * *

Спитаєш, друже, хто звелів
Палить юридичного мову?

Давай ронять слова,
Як сад — бурштин і цедру,
Розгублено і щедру,
Ледь-ледь роняти.

Не треба міркувати,
Чому так церемонно
Мареною й лимоном
Забризкана трава.

Чом хвоя у сльозі,
Хто хлинув через жердку
До нот на етажерку
Крізь темні жалюзі.

Хто хатній килимок,
Простертий за дверми,
Скропив горобиною,
Мов краплями сурми.

Спитаєш, хто звелів,
Щоб серпень звав царів,
Щоб той не відав збою,
Хто зайнятий різьбою

Кленового листка,
Хто з днів Еклезіаста
Не покидав станка
При творах з алебастру?

Спитаєш, хто звелів,
Щоб опечалився вид
Сідих, дрібних листків,
Що падають з рокит
Старих каріатид
На темінь мокрих плит
Осінніх шпиталів?

Що діє бог деталей,
Повторень вікових,
Всесильний бог кохання,
Ягайлів і Ядвиг.

Не знаю, чи збагненна
Загадка тьми гробниць,
Але життя — це осінь
З мільйонами дрібниць.

1916

ПРО ЦІ ВІРШІ

Зі склом я сонце потовчу,
Зимою стелі змогу дам
Читати — світло дня впускаю,
Хай буде ясно всім кутам.

Задекламує навіть дах
З поклоном рамам і зимі.
Дивацтва буйні й чехарда
Розбудяться — колись німі.

Буран местиме: все своє
Й кінці начала замете.
Згадаю раптом: сонце є.
Побачу: світло вже не те!

Різдво співатиме, як храм,
А дні розгуляні, як в сні,
Відкривають щось незнане нам,
Ні моїй милій, ні мені.

Я відчиню вікно нараз,
Гукну грайливій дівторі:
— Яке, скажіть, сьогодні в нас
Тисячоліття надворі?

Хто тут ходив, хто землю рив,
Хто насипав тебе, крупю,
Коли я з Байроном курив,
Коли я пив з Едаром По?

Я в пеклі був, я знав вельмож,
Але занурював давно
Життя, як Лермонтова дрозд,
Як губи, у терпке вино.

1917

ВАРІАЦІЯ

Мчали зорі. В морі мились миси.
Сліпла сіль. І сльози висихали.
В спальні — темнота. Летіли мислі,
Сфінкс прислухувався до Сахари.

Ніч світлішала. Простори сині
Відкривали колоса величчя.
І блакитним усміхом пустині
Запливало кам'яне обличчя.

Йшов самум. Вітрець війнував з Марокко.
І хропів Архангельськ у льодинах.
Свічі гасли. Чорновик «Пророка»
Висихав. Над Гангом встала днина.

1918

* * *

Любити, як хреста нести.
А ти прекрасна і знадлива.
Секрет твоєї краси —
Життя розгадка, повна дива.

Снів шелестіння чути знов,
Шептання істин, нових літер.
Ти — із семи таких основ,
Ти — безкорислива, як вітер.

Збудитись, глянути навкруг,
Повитрясать сміття словесне
З душі і не бруднити дух.
Мале це діло, але чесне.

1931

ЗИМОВА НІЧ

Мела, мела по всій землі
Сніжниця біла.
Свіча горіла на столі,
Свіча горіла.

Як до багаття мошок рій
Летить у лісі,
Летів до шибок сніговій,
Зникав у стрісі.

Стріла метелиці на склі
Зальодовіла.
Свіча горіла на столі,
Свіча горіла.

На стелі, наче в світлі сніг,
Ряхтіло тіння.
Сплетіння рук, сплетіння ніг
І доль сплетіння.

І падали два чобітки
Вниз — на підлогу.
Облиті воском свічники
Молились Богу.

І все зникало в сніжній млі,
Що миготіла.
Свіча горіла на столі,
Свіча горіла.

В деревах пошуми вітрів
І снігу струси,
Мов крила янгольські, горів
Огонь спокуси.

Весь місяць лютий в крутілі
Сніжниця мліла.
Свіча горіла на столі,
Свіча горіла.

1946

ПОБАЧЕННЯ

Засипле сніг дороги,
Завіється в крутіж.
Йду розім'яти ноги, —
Ти за дверми стоїш.

Одна, калош не маєш,
Ні зимових одєж.
Свій страх перемагаєш
І мокрий сніг жуєш.

Дерева вже прогнулись
Од снігу в тяготі.
Стоїш на розі вулиць
В осінньому пальті.

Тече вода з косинки
По рукаві в обшлаг,
І краплями росинки
Блищать на волосках.

І кучері русяві
Осяяли твій вид.
І сніг летить у мряві,
Як білий оксамит.

На віях сніг, відкрита
В очах тужба гірка,

І вся ти, ніби збита
Із одного бруска.

Так начебто залізом,
Умоченим в сурму,
Тебе вели нарізом
По серцю мойому.

Навік засіла в ньому
Смиренність рис твоїх.
Я світову содому
Зате забути зміг.

Тому цю ніч в сніжниці
Не можу я знайти,
Не можу я границі
Між нами провести.

Де наші дні, де горе,
Не скаже ця зима;
Зостались поговори,
А нас уже нема.

1953

ХМІЛЬ

Від негоди обвите плющем
Захищає нас лагідне листя.
Наші плечі накриті плащем,
Наші руки в обіймах сплелися.

Але я помилився. Кущі
Не плющем оповиті, а хмелем.
Краще б нам прилягти на плащі —
Нумо разом його ми розстелим!

1953

* * *

Відомим некрасиво бути.
Не це несе в небесну вись.
Не треба все в архів тягнути
І над рукописом трястись.

Ціль творчості, судивши строго, —
Самовіддача, а не шум.
Ганьба, не значачи нічого,
Скоряти успіхами тлум.

Без самозванства жити треба,
Так жити, щоб прийшла любов
До тебе із просторів неба,
З будущини — таємний зов.

І треба залишать провали
В судьбі, а не серед бумаг.
Життя уривки, що пропали,
Відкреслювати на полях.

Себе не треба припинати
До привілеїв і пошан,
В незнаність треба поринати,
Мов краєвид в густий туман.

Напевно, інші придуть з казки,
Твій шлях пройдуть за п'яддю п'ядь,
Та перемоги від поразки
Ти не повинен одрізнять.

Не смієш навіть на півхвильки
Відстати від свого лиця;
Тож будь живим, живим, і тільки,
Живим, і тільки — до кінця.

1956

ЄВА

Стоять дерева край води,
В ставах вода — теплінь шовкова,
Лежать на дні хмарин ряди,
Як перемети риболова.

Як невід, у воді хмарки,
І в небосхили, наче в сіті,
Пливуть жінки, й чоловіки,
І діти, сонцем розігріті.

П'ять-шість купальниць в лозняку
Стоять, мов постаті божисті,

І відтискають на піску
Свої купальники барвисті.

І, начебто вужів сувій,
Повзуть і в'ються кільця пряжі,
Здається, то спокусник-змій
Ховався в мокрім трикотажі.

О жінко, твого зору блиск
Мене в тупик не заганяє!
Ти вся — неначе горла стиск,
Коли його жага долає.

Ти — з інших сотворінь. Сама
Ти відаєш свої начала.
Так начебто не жартома
Ві сні з мого ребра постала —

Й одразу вирвалася з рук,
З обіймів, як чужа піддана.
Ти вся — переляк, спогад мук,
Мужського серця туга й рана.

1956

КОЛИ РОЗГУЛЯЄТЬСЯ

Як блюдо, озеро. По ньому
Йдуть оболочи, як віки.
І світять з білого огрому,
Неначе з гір, льодовики.

Але освітлення спадає,
І входять чорні тіні в ліс.
Та по вершинах він палає
Від променів, що йдуть навкіс.

Коли минають дні сльотливі,
Між хмар проблісне синява,
Як сяє світло в тім прориві,
Як набожно стоїть трава!

Стихає вітер. Тиша чиста.
Розлило сонце по землі.
Немов картина, зелень листя
Відбилась в кольоровім склі.

В церковнім розписі віконниць,
Де не сягає зір зорі,
Застигли у вінках безсонниць
Святі, і схимники, й царі.

Так, начебто нутро собору —
Планети простір; кризь вікно
Далекий відголосок хору
Мені прослухати дано.

Всесвітньо, з небом сонцесяйним
Я літургію всю твою,
Наповнений тремтінням тайним,
В сльозах од щастя відстою!

1956

ПІСЛЯ ГРОЗИ

Гроза промчалась, чистота озонна
Наповнила природу гомінку.
І струмись свіжості вбирають грона
І кетяги розквітлого бузку.

Все ожило з одміною погоди,
Понад дахами в небо подивись:
Світлішають небесні переходи,
Між хмарами вже голубіє вись.

Рука митця малює дні химерні,
Змітає пилюгу із полотна,
Йдуть сотворенні наново з майстерні
Реальна дійсність і старовина.

Вже спогад відшумілого піввіку
Згасає в далечизні, як мара.
Століття вже змело його опіку,
Будущині дорогу дати пора.

Не потрясіння, не перевороти
Торують шлях для щастя і відкрить,
А грози, осяяння і щедроти
Душі, що спалахнула в творчу мить.

1958

ОСИП МАНДЕЛЬШТАМ (1891—1938)

* * *

Супутник страху — в безміри падіння,
Сам страх — передчування пустоти.
Хто кидає нам брили з висоти?
Чи не приймає камінь його тління?

І дерев'яним кроком безгоміння
Брукованого двору зміряв ти.
Жадоба смерті й туга широти —
Ці грубі мрії, це легке каміння...

Хай буде проклятий готичний схов,
Де стеля обморочує, мов скеля,
І де не спалюють веселих дров.

Одному — вічність, багатьом — пустеля;
Та хто в миттєвім радощі знайшов,
Жахна його судьба, хистка оселя.

1912

ПІШОХІД

Я відчуваю нездоланий страх
В присутності висот — поглянув, зблід...
Я тішусь ластівкою в небесах,
Дзвіниць високих я люблю політ!

Здається, я — правдивий пішохід —
Над прірвою, на прогнутих містках,
Я слухаю, як з гір гуркоче лід,
Гуде лавина — вічність на очах.

Якби ж то так! Та я не мандрівець
По вицвілих, забутих сторінках;
В мені печаль співає й чує все...

Летить лавина справді — б'є кінець!
Моя душа у дзвонах і в дзвінках,
Та музика від прірви не спасе!

1912

* * *

Що діяти мені з таким моїм,
Єдиним тілом? Я не відповім.

За тиху радість дихати і жити
Кому подякувати, ви скажіть?

Я — садівник, я — також квітки храм,
В темниці світу я сиджу не сам.

На вічності непросвітленне скло
Мое тепло й дихання вже лягло.

І непізнаваний з недавніх пір
На ньому відіб'ється мій узір.

Хай миті протікає каламуть,
Узору милого вже не здмухнуть.

1909

ЄВРОПА

Як Середземний краб або морська зірниця,
З вод викинутим був останній материк.
Європу океан ще пестити не звик,
Для цього Азія й Америка годиться.

Він береги її порізав, натворив
Півостровів легких повітряні обочі;
Бентежать оддаля, як обриси жіночі,
Біская, Генуя; об скелі б'є приплив.

То завойовників принадлива земля,
Та ще й Священного союзу знадна муза,
П'ята Іспанії, Італії медуза,
І Польща ніжна, де немає короля.

Європо цезарів! З тих пір, як Бонапарта
В лоб гусячим пером ударив Меттерніх,
Ти так змінилася, і на очах моїх
Щодня міняється твоя таємна карта.

1914

* * *

Безсонниця. Гомер. Вітрил напруга й вись.
Я список кораблів читав до середини.
Це довгі поїзди, це журавлів родини,
Що над Елладою пролинули колись.

Як журавлиний ключ — в чужинні рубежі,
На головах царів ця зграя божественна.
Куди ж ви пливете? Якби не та Елена,
Що Троя вам одна, ахейськії мужі?

Всім рухає любов — Гомером, небом, морем.
Кого ж послухати? Кого? Гомер мовчить.
А море клеїтне так пишно щось кричить,
До узголів'я йде із пошумом сурорим.

1915

ПАЛАЦОВА ПЛОЩА

Імператорський вісон¹,
І моторів колісниці —
В чорному нутрі столиці
Стовпник-ангел, наче сон.

Наче хвилі на ріці,
Там щезають пішоходи,
І на площі, наче води,
Глухо хлюпають торці².

Тільки там, де б'ють світла,
Чорно-жовта шматка злиться,
Піби в небесах ятриться
Жовч двоголавого орла.

1915

---

¹ Вісон — в Біблії назва білої вишуканої тканини, виготовленої з льону чи бавовни. В Святому Письмі вісон символізує праведність і моральність. Одяг з вісону носив у Єгипті Йосиф (Буття, 41.42). (Прим. укладача).

² Торці — вид дорожнього покриття із дерева. (Прим. укладача).

* * *

За гримуче геройство майбутніх віків,
За нескорене плем'я людей
Я позбувся і чаші на святі батьків,
І веселості, й чесних речей.

Вже на плечі мені скаче вік-вовкодав,
Та по крові своїй я не звір.
Ти запхай мене краще, як шапку, в рукав
Того хутра, що зветься Сибір.

Щоб не бачив я сліз боягуза в ганьбі,
Ні кісток із кривавих коліс,
Щоб сяяли для мене песці голубі
На бігу у незайманий ліс.

Заведи мене в ніч, де тече Єнісей,
З неба зірку сосна дістає,
Бо не вовк я, не звір, а дитина людей,
Тільки рівня мені мене вб'є.

17—28 березня 1931

* * *

Ні, ти ще не помер, ні, ти ще не один,
Доки з жебрачкою, подругою німою,
Ідеш, захоплений величністю рівнин,
І холодом, і млою, і зимою.

В розкішній бідності, в могутній нуждоті
Будь втішений і супокійний.
Благословенні дні і ночі ті,
Безгрішний труд солодко-мрійний.

Нещасний той, кого, як власна тінь,
Лякає гавкіт, вітер косить.
І вбогий той, хто, повен сам болінь,
У тіні милостині просить.

15—16 січня 1937

* * *

Де стогін зв'язаний і кинутий між стін?
Де Прометей — скали підмога і подоба?
А де орел жажний, де жовтоокий гін
Залізних пазурів, що линуть із-під лоба?

Минулося. Трагедій не вернуть,
Та губи ці страшні, їх сила груба,
Та губи ці ведуть несхибно просто в суть
Есхіла-носія, Софокла-лісоруба.

Він — всім привіт, луна: він — віха віх...
Він — кам'яний театр, де всі часи роздерті.
Він встав, і всі жадають вздріти всіх,
Живих, і вимерлих, і не імущих смерті.

19 січня — 4 лютого 1937

* * *

Що діяти? Січевий б'є борей.
Позачинялись люди, як терміти.
А може, я сп'янів од замкнених дверей?
Від цих замків я ладен заревіти.

Панчохи вулиць з лайкою в устах,
Завулків перекривлених комори,
І поспіхом заховані в кутах,
І з тих кутів зринаючі потвори.

У яму падаю, і по льоду
Сповзаю, і стаю при водокачці,
Повітря мертве їм, встаю й паду,
І розлітаються дрозди в гарячці.

А я кричу крізь дерев'яний кіш,
Волаю крізь обмерзлий подих:
«Гей, читача! Порадника! І лікаря — скоріш!
Розмови б на колючих сходах!»

Січень — 1 лютого 1937

* * *

Я скажу про це пошепки, досвітком,
Без надуманих гарних слів:
Осягається потом і досвідом
Підсвідома забава небес.

Не відкриє нам неба видовище
Тимчасове в польоті своїм,
Що найкраще й святе небосховище —
Розсувний, прижиттєвий наш дім.

9 березня 1937

ВОЛОДИМИР МАЯКОВСЬКИЙ (1893—1930)

А ВИ МОГЛИ Б?

Я мапу дня переіначив,
плюхнувши фарбу зі стакану;
на блюді холодцю побачив
гостризну вилиць океану.

Я на лусці залізних риб
читаю кличі нових губ.

А ви
ноктюрн зіграють
могли б
на флейті водостічних труб?

(1913)

ЩОСЬ ПРО ПЕТЕРБУРГ

З дахів стікають сльози в труби
і креслять смуги вздовж ріки;
в звисаючі небесні губи
уткнулись кам'яні соски.

І небу — стихши — ясно стало:
туди, де моря грають блюда,
сирий погонич гнав недбало
Неви двогорбого верблюда.

(1913)

ПОСЛУХАЙТЕ!

Послухайте!
Якщо зорі запалюють,
значить — це дуже потрібно комусь?
Значить — хтось хоче, щоб вони світили?
Значить — хтось називає перлинами цю грузь?
І, надриваючись,

крізь південну пилюгу біжить щосили,
вривається до Бога,
боїться, що вже пізно,
плаче,
цілує Богові жилаву руку,
просить,
щоб обов'язково зійшла
зірка ясна! —
клянеться,
що не стерпить беззоряну муку!
А потім
ходить тривожний
посеред неба,
каже комусь:
«Тепер тобі вже добре,
тьми глибина
не страшна!»
Послухайте!
Якщо зорі
запалюють, —
значить — є в цьому на світі потреба?
Значить, це необхідно,
щоб кожного вечора
над дахами
спалахувала зірка бодай одна?
(1914)

ВАМ!

Вам, хто проживає оргію за оргіями,
хто має ванну і теплий клозет!
Як вам не соромно імена з Георгіями
вчитувати з газет?

Чи знаєте ви, бездарні і многі,
думаючи тільки про сите життя,
що поручику Петрову одірвало ноги
саме тепер, як сіли ви за жраття?!

Якби ця людина, доведена до забою,
раптом побачила, тяжко поранена,

як ви обмазаною об котлети губою
хтиво наспівуєте Северянина?

То чи ж вам, закоханим у шлюх і в блюда,
життя віддавати в догоду?

Я краще в барі курвам буду
подавати ананасну воду!

(1915)

ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКА ЛЮБОВ

Граючи, морями носиться
з міноносцем міноносиця.

Стулені, як з медом осонька,
з міноносцем міноносонька.

І кінця немає млосному
закоханню міноносному.

Втім прожектор вістрям голочки
впився в спину міноносочки.

Голос мідний реве повище:
«Нав-во-лоч ти, міноносище!»

Міноносиця ніби проситься,
геть втікає міноносиця.

Та вдалося вдарить злосному
по реброві міноносному.

Стогін, плач морями носиться,
повдовіла міноносиця.

Чом не любим на морі тоскному
мир в сімействі міноносному?

(1915)

РОСІЇ

Ось я іду,
заморський страус,
у пір'ї строф, розмірів, рим.
Голову схвати, дурний, стараюсь
у дзвінке оперення її зарив.

Я не твій, снігова потворо.
Душе,
вкладайся глибше
в пір'я.
Іншою з'явиться вітчизна скоро,
південне життя,
випалене до безмір'я.

Острів спеки
в пальмах засмажився.
Гей,
дорогу,
йде вигадок млин.
І знов
до наступного оазиса
звиваю сліди пісками хвилин.

Одні налякались —
може, він кусається?
Інші в лестощах зігнули хребти.
«Мамо,
мамо,
чи несе він яйця?
Не знаю, серденько,
повинен нести!»

Регочуть поверхи.
Вулиці витріщують очі.
Стужа бере крута.
Весь поштурканий в пальці непорочні,
переступаю літа.
Що ж, бери мене мерзенним затіском,
обголи пір'я бритвою вітрів.
Хай же я щезну,
чужий, із заморським блиском,
так ніби я в божевіллі твоєму згорів.

(1916)

БРАТТЯ ПИСЬМЕННИКИ

Очевидно, я не звикну
сидіти в «Бристолі»,
пити чай,

брехати без сум'яття —
я перекину стакани,
вилізу на столик.
Слухайте ж,
літературні браття!

Сидите,
очка опущені в келехи,
плюшевий лікоть витерся від писаннячка;
звільніть свої вуха від пелехів,
що нависли, як вовна бараняча.

Вас,
прилиплих до стіни
героїв,
милі мої,
що вас привело до слова у цей салон?
А знаєте,
коли не писав,
то розбоєм
займався Франсуа Війон.

Вам,
хто бере обережно
навіть складаний ніжик,
найвеличнішого віку вручено красоти потужні!
Про що вам писати?
Сьогодні життя
стократ цікавіше
у будь-якого присяжного та дрібного чинуші.

Панове поети,
чи вам не набридли
пажі,
королі, волхви,
бузкові кущі,
палати,
якщо творці —
це такі, як ви,
тоді на мистецтво мені наплювати!

Краще я крамницю відкрию.
Піду на біржу.
Боки розіпру гаманцями товстенними.

П'яною піснею
душу виіржу
в кабінеті корчми.

Під копицю волосся чи проникне удар?
Думка
одна під кудли завіяна, як мливо:
«Причісуватися? Навіщо?
На якийсь час? Це не варте труда,
а вічно
причесаним бути
неможливо».

(1917)

БОРГ УКРАЇНИ

Чи знаєте ви
українську ніч?
Ні,
ви не знаєте української ночі!
Тут небо
від диму,
як закурена піч,
а зорі в гербах
піднімають зодчі.
Де горілкою,
молодецтвом
і кров'ю
Січ Запорозька
кипіла колись,
там оброть проводів
підкорила Дніпров'я,
на турбіни
води
Дніпра полились.
По Дніпрових
вусах-проводах
струм тече
по селах та містах.
І Гоголь рад
споживати рафінад!

Знаєм,
які цигарки
і напої
в Чапліна,
знаєм
Італії безрукі руїни,
знаєм, як Дугласа
краватка накраплена, —
а що ми знаєм
про лице України?
Знання в росіян
вутлі,
як на сонці дощ:
тим, хто поруч,
пошани мало.
Знають ось
український борщ,
знають ось
українське сало.
Із культури
познімали піну:
окрім двох
прославлених Тарасів —
Бульби та Шевченка,
про Україну
ти не витиснеш нічого,
не старайся.
А якщо притиснеш,
почервоніє до вух
і висуне аргумент новий:
візьме та розкаже
тобі, як друг,
пару курйозів
української мови.
Я кажу собі:
товаришу москаль,
на Україну
жартів не скаль.
Вивчіть мову її
на знаменах,
що ряхтять, мов корали,

то величава
   мова і проста:
«Чуєш, сурми заграли,
час розплати настав...»
Що може бути
   тихіше й гірше
від заяложеного
   слова «слышишь»?!

Я
   придумав слів немало
   вам,
зважаючи їх,
   та за одним тремчу лиш:
щоб усіх
   моїх
   віршів слова
були
   вагомими,
   як слово «чуєш».

Не втовчеш людей
   в єдину річ,
а ми собою
   чванитись охочі.

Та чи знаємо ми
   українську ніч?

Ні,
   ми не знаємо
   української ночі.

(1926)

СЕРГІЙ ЄСЕНІН
(1895—1925)

* * *

Там, де сонце з блакитної висі
Воду червону на полив несе,
Кленочок маленький кленісі
Зелене вим'я ссе.

1910

* * *

Втомивсь я в ріднім краї жить,
Гречаних забажав просторів;
Як злодій, я піду бродить,
Як той, що на печаль захворів.

Піду в життя страшний крутіж,
Де днів проміння кучеряве.
На мене друг наточить ніж,
Що визирає з-за халяви.

Як зблисне сонце весняне
І в цвіт одягнеться дорога,
Моя кохана прожене
Мене від власного порога.

Додому я прийду тайком,
І радістю чужою втішусь,
І в зелен-вечір під вікном
На рукаві своїм повішусь.

Верба заплаче і зітхне,
Деревя гіллям захитають.
І необмитого мене
Під гавкіт псячий поховають.

А місяць в ту скорботну мить
На води кине позолоту,
А Русь все так же буде жить
В плачах і в танцях біля плоту.

1915

* * *

Ні за чим не буду я страждати,
Все пройде, як з білих яблунь дим.
Золотом зав'ялості обнятий,
Я не буду більше молодим.

Серце, ти інакше будеш битись,
Холодок діткнувся тебе, як ніж,
Вже краю березового ситець
Не заманить в мандри босоніж.

Ти все рідше, мій скитальчий духу,
Полум'я устам моїм даєш,
Я втрачаю свіжість, завірюху
Почувань і зору безбереж.

Де моє життя, мої бажання?
Жив я чи приснилося мені,
Ніби я крізь весняне надрання
На рожевім пролетів коні.

Всі ми тлінні. Це знання буденне.
Мідне листя лється в тихий смерк...
Будь же все навек благословенне,
Що прийшло цвісти й прийняти смерть!

1921

* * *

Не повернись до рідного поля,
Я навіки покинув блакить;
І листям крилатим тополя
Наді мною не задзвенить.

Дім низенький без мене сутулиться,
Мій собака постарівся й здох.
На московських покривлених вулицях
Присудив мені вмерти Бог.

Та люблю я це місто в'язеве,
Це каміння, сліди від плах,
Золоту і дрімучу Азію,
Що спочила на куполах.

А вночі, як засяє місяць,
Як засвітить (чортзна-кому!),
Я іду, головою схилившись,
По завулках у знану корчму.

Там сідаю, охоплений смутком,
І читаю всю ніч до зорі
Вірші підхмеленим проституткам,
І з бандитами вжарюю спирт.

Б'ється серце моє боляще,
Говорю вже й сам невпопад:
«Я такий же, як ви, пропащий,
Не вернутись мені назад».

Дім низенький без мене сутулиться,
Мій собака давно вже здох.
На московських покривлених вулицях
Присудив мені вмерти Бог.

1922

* * *

Переспівала золота діброва
Пісні веселі голосом тремтким,
І журавлів пливе печальна мова,
Та птахи не жаліють ні за чим.

Кого жаліти? Всі ми — тимчасові,
Всім треба покидати рідний дім.
Лиш місяць тужить, хоч стоїть в обнові,
Жаль розпливається в ставку блідім.

Стою, дивлюсь на неба синю стелю,
А вітер журавлів односить вдаль.
Я думаю про молодість веселу,
Та юності минулої не жаль.

Не жаль душі, відквітлої жоржини,
І літ не жаль, розтрачених задар.
В саду горить багаття горобини,
Але не гріє палахтливий жар.

Не обгорять ті кетяги вогнисті,
Від жовтизни не пропаде трава.

Як дерево роняє тихо листя,
Так я гублю спечалені слова.

А як настане час і, мов полова,
Слова полинуть з вітром, наче дим,
Скажіть ви так, що золота діброва
Вже відспівала голосом тремтким.

1924

* * *

Ми помалу всі йдемо в країну,
Де панує тиша й благодать.
І мені в той край земного тліну
Зібрані пожитки вже стоять.

Дорогі березові яруги,
Земле! Піски! Райдуги мости!
Я не в силах приховати туги
За життям, що має відійти.

Надто я любив на цьому світі
Все, що душу одягає в плоть.
Мир осикам, що в зеленім вітті
Дивляться в рожеву повноводь!

Я оспівував себе в зажурі,
За незнаним вічно я тужив.
Але дихав на землі похмурій,
Був щасливий просто тим, що жив,

Тим, що цілував жінок вродливих,
Квіти м'яв, качався на траві,
Звірів, наших братчиків правдивих,
Я любив, не бив по голові.

Знаю я, що не цвітуть там хаші.
Не летять, як лебеді, жита.
Я тремчу. Відходять щонайкращі.
Всі відходять, як мої літа.

Знаю, що в країні тій не буде
Ниви з позолотою в імлі...
Дорогі тому для мене люди,
Що живуть зі мною на землі.

1924

* * *

Клене облетілий, клене зледенілий,
Що ж ти так нагнувся в заметілі білій?
Чи ти щось побачив, чи на клич тополі
Вийшов погуляти за селом на полі?
І як п'яний сторож загубив дорогу,
У замет звалився, приморозив ногу.
Ах, я й сам сьогодні не дійду додому
З пиятики, брате, з дружнього прийому.
Там сосну я бачив, там вербу на лузі,
Їм співав про літо в зимовій шарузі.
Сам собі здавався я таким же кленом,
Та не облетілим, а щосил зеленим.
Я забув про скромність і, хмільний до згину,
Обіймав берізку, як чужу дружину.
1925

СОБАЦІ КАЧАЛОВА

На щастя, Джиме, лапу дай мені!
Такої лапи я не бачив зроду.
Давай завиєм разом в темніні,
Вночі на добру, лагідну погоду!
На щастя, Джиме, лапу дай мені!
Будь ласка, притулися, як дитя,
Збагни, чом очі в мене сумовиті!
Нічого ти не знаєш про життя,
Про те, що варто жити нам на світі.
Господар твій — то визнане цабе,
Багато гостей має він щоднини,
І кожен хоче гладити тебе,
Торкатись оксамитної шерстини.
Твоя краса, як в сатани, тонка,
Та є в тобі приємна, мила святість,
Довірливість — до кожного панка,
Як п'яний друг, ти лізеш цілуватись.

Звучала пісня тут, і плач, і сміх
Приходили сюди, як побратими.
Скажи, а та, печальніша за всіх,
Тут випадково не була, мій Джиме?

Вона прийде, даю тобі поруку.
Глянь в очі їй, де смутку глибина,
І їй лизни за мене ніжно руку,
Аби за все пробачила вона.

1925

* * *

Ти мене не любиш, не жалієш,
А хіба ж я не вродливий, ні?
Зір відводиш, з пожадання млієш,
Склавши руки позапліч мені.

Молода, з чуттєвого оскалу
Б'є жага, тьмяніє в мене глузд.
Розкажи, скількох ти вчарувала,
Скільки рук запам'ятала й вуст?

Знаю — все сплигло поверх, як піна,
Не вогонь то був, а юний сміх,
Іншим ти сідала на коліна,
А тепер сидиш ось на моїх...

Ти на мене дивишся байдуже,
Іншого ти бачиш наяву.
Я також люблю тебе не дуже,
В споминах далеко десь пливу.

Цей вогонь не називай судьбою,
Хтось на мить сподобався комусь.
Випадково стрівся я з тобою,
А на розпрощання усміхнусь.

Ти підеш по квітах і тернинах
Дні сумні губити надовкруз.
Тільки не торкайся до невинних,
Тільки нецілованих не руш!

Може, йтимеш в надвечірню пору
З іншим у балачці про любов,

Може, на прогулянку бадьюру
Вийду, й ми побачимося знов.

Ти до іншого притиснеш плечі
І в поклоні, нахилившись вниз,
Скажеш дуже тихо: «Добрий вечір!»
Відновім я: «Добрий вечір, miss!»

І ніщо в душі не буде нити,
І ніхто з нас не нахмурить брів.
Хто любив, не зможе полюбити,
Той не спалахне, хто вже згорів.

1925

* * *

Переміна ця сумна й неждана,
Мій а чи не мій це силует?
Схожим я зробивсь на Дон Жуана,
Як зрадливий, справдішній поет.

Що зі мною сталось?! Я щоднини
Біля інших ручок і колін.
Зради не люблю, за всі провини
Сам на себе кидаю проклін.

Завжди я хотів, щоб серце легко
Билось в ніжних, простих почуттях,
Що це я шукаю так далеко
В тих жіночих, збреханих очах?

О, погордо, сили дай зарання,
Завжди поклонявся я тобі.
На душі — холодне закипання,
Шелести бузкові, голубі.

На душі — вечірне сонце тане,
Крізь тумани кличе глухомань:
Що ж, приймай-но виклик, Дон Жуане, —
Кару за свободу почувань!

Я приймаю виклик, я ж бо вмію
Величати цвітом заметіль
І коханням називать не мрію,
А чуттєву дрож і серця біль.

Так лучилось, так зі мною сталося,
Я — побіля багатьох колін,
Щоб до мене щастя усміхалось,
Щоб йому я віддавав поклін.

13 грудня 1925

* * *

До побачення, мій друже, до побачення,
В серці — ти, як мрії золоті.
Ця розлука, нам згори призначена,
Зустріч обіцяє в майбутті.

Прощавай! Іде хвилина втрати
Без обіймів — тиха, мовчазна.
В цім житті не новизна — вмирати,
Але й жити — теж не новизна.

1925

ВСЕВОЛОД РОЖДЕСТВЕНСЬКИЙ (1895—1977)

РИСУНОК ПІКАССО

Обведена сьйним овалом,
Співаюча і неземна,
Встає видінням небувалим
Біліш од лілії — вона.

Голубки ніжної тремтіння
Незримо входить в полотно,
Кохання сьйво і світіння
Зорі — в розчинене вікно.

Можливо, так в ясній хвилині,
Як відступили сили злі,
Являвся в небі лик богині, —
Як мрія скорбної землі.

Негаснучої думки слово
Несе вона у всі світи,
І світить нам не тимчасово,
І мир вістує берегти.

І всім земним, і всім вселенним
Століттям, що були й прийдуть,
Пікассо розчерком натхненним
Вказав її безсмертну суть.

1961

* * *

Вона співала й плакала невміло,
Вона, як пташка, легкома жила,
Як пташечка, своє легеньке тіло
Вона в мої обійми віддала.

Та в час, коли сплелися руки й душі,
Відчув я крила на своїх плечах;
І ми удвох були крилаті й дужі,
І холод зоряний на спині чах.

Ми дихали передчуттям розлуки
В саду, на килимі пахучих трав.
І я в ті милі, безпорадні руки
Своє життя, мов яблуко, поклав.

1976

«ДУМИ МОЇ, ДУМИ...»

Пройшовши плетеницю коридорів
Повз бюсти набундючених вельмож,
Лишивши гул розмов і поговорів,
І сторожа, що на монарха схож,
В юрбі талантів і нікчем бездарних,
Не слухаючи гомону братви,
Із Академії, немов з висот підхмарних,
Він опустивсь на широчінь Неви.
Дивилися камінні сфінкси тужно,
Гойдались корабельні щогли в сні,
І об граніт розмірено і пружно
Вдаряли хвилі мідні, голосні.
Ріки похмурої він слухав шуми,
Дивився в ледь помітну течію,
Шептав тихенько «Думи мої, думи...»,
Про Україну мріючи свою.
Тут Петербург — імперії столиця,
Гігант в оковах, у тюрмі стражда.
Тут барабанний грім на правду злиться,
Тут на горищах тулиться нужда.
Тут роздирає хмари шпиль високий,
Та сонце не проб'ється із імли.
А там — «Реве та стогне Дніпр широкий»
І мальви біля хати зацвіли.
Відбилось небо в плесі біля кручі,
Не рушить лан у спеку й колоском,
І сонце, наче соняшник блискучий,
По-дружньому схилилось над селом.
Та хто ж то стогне у широких полі
І хто там плаче — подивись піди.
Все та ж бо пісня горя і неволі
Вишневі переповнює сади.
Над рідним краєм ті ж хижацькі крила

І кігті двоголового орла.
Так доки, хвалячись, кривава сила
Вершити буде прокляті діла?!
Коли могутня пісня скине пута
І, як веселка, радісна й стрімка,
Як стіи, широка, горда, як Слаута,
Нестиме вдалеч серце кріпака?
Коли вже грім з вершин народу гряде,
Осяє небо вільності зоря?
Отак у петербурзькому тумані
Народжувались вірші Кобзаря.

ВОЛОДИМИР НАБОКОВ (1899—1977)

ДО СВОБОДИ

Поволі ти бредеш, свої забувши гасла,
не сяє радістю нахмурене чоло,
в одній руці тремтить свіча, що вже погасла,
по трупах тягнеться прострелене крило,
по вулицях сумних, безсонних ти блукаєш,
свій зір кривавою рукою затуляєш
і, знов одурена, одходиш знову пріч,
а за тобою знов стоїть вчорашня ніч.

Крим, [15 грудня] 1917

* * *

На роковини смерті
Ф. Достоевського

З учнями Христос проходив садом...
Там, поміж кущами, на піску
псячий труп лежав... і пахло ядом,
і тварину вздріли всі гидку.

І різці із ошкіру білили,
і смердячим смерті торжеством
ладан був заглушений, і мліли
теплі мірти в пахощах кругом.

Труп собаки тріснув і роздувся,
хробачня бенкет справляла свій,
і Йоан, як діва, відвернувся,
згорблений поморщився Матвій.

Говорив апостолу апостол:
«Злий був пес, жахний його загин,
смерть мерзенна...»
А Христос промовив просто:
«Зуби в нього, мов разок перлин...»

1921

СМЕРТЬ

Життя, як танець хороводний,
затихне, стане тиша тиш.
Мій гостю босий і холодний,
ти і за мною прилетиш.

Ти душу в світло зодіаку
піднімеш, як письмо, з землі.
На ній ти водяного знаку
шукатимеш крізь тіні злі.

І просіє те, що сонно
в собі я чую і таю,
мій незнищений знак коронний,
узір, придуманий в раю.

О смерте! Будь до мене чула,
легка, немов прозора мла,
немов сторінка, що сковзнула
при подиху з мого стола.

13 червня 1924

РОЗСТРІА

Бувають ночі: тільки ляжу,
в Росію ліжко вище хмар
летить, і ось, як душу вражу,
ведуть мене вбивати в яр.

Я прокидаюся. Минуло.
Але годинник, наче брат,
на мене наставляє дуло —
свій вогнеликий циферблат.

Я закриваю груди й шию
руками, серце бороню,
та зору одвести не смію
від того млистого вогню.

Годинник цокає дорання,
і відчуває думка знов
покров спасенного вигнання,
але болить невтишна кров.

Бо це ж мого серця мрія,
щоб так було: горить пожар,
ніч розстрілу, зірки, Росія
і весь у черемшині яр.

Берлін, 1927

* * *

Відчепися од мене, благаю!
Гул життя вже для мене затих.
Я безпомічний. Я помираю
від твоїх новоявлень сліпих.

Той, хто сам батьківщину покинув,
може вити за нею стокроть
на вершинах, та я на долину
вже зійшов; одійди, не підходь!

Я назавжди готов затаїтись
і без імені жити. Готов,
щоб з тобою і в сні не зустрітись,
не зцілити обмерлу любов.

Я готовий себе порубати,
покалічити, рідна душе,
свою мову готовий віддати
за наріччя якесь там чуже;

та за те я благаю, Росіє,
не дивися крізь темряву сліз,
крізь траву, що на цвинтарі зріє,
крізь тремтячі полотна беріз

дорогими сліпими очима
на зчорніле моє забуття,
на вугіллі, де вогник не блима,
не намацуй мого життя!

Бо минули століття розлуки, —
пізно, пізно! — світ інший навкруг,
і за горе, за сором, за муки
не пробачить покривджений дух.

Париж [16 вересня] 1929

З російської поезії

---

* * *

Яким би полотном батальним не з'являлась
радянська, сухозлотна Русь,
якою б жалістю душа не наповнялась, —
не поклонюсь, не примирюсь

з мерзенністю біди, з жорстокістю й нудьгою
цімого рабства я, хто вирвався з тенет,
я духом ще живий і правдою живою,
геть одійдіть од мене, я — поет.

Весна 1943

ОЛЕКСІЙ СУРКОВ
(1899—1983)

ЖИТТЯ І МРІЯ

Замовкне грім, пройдуть літа,
Ми станем старші вдвоє, втрое.
Тоді легенда золота
Сама складеться про героя.

Про те, як він горів не раз,
Насупивши суворо брови;
Про те, як у смертельний час
Він виголошував промови,

Як перед боєм залюбки
Він мріяв... Що ж, не заперечим,
Та, слухаючи ті казки,
Засяєм усміхом старечим.

Бо ми героїв тих подій
Ще бачили не в ореолі;
Ми з ними в скрутї бойовій
Ділили хліб і пучку солі.

Вони без похвали й фанфар
Крізь пилюгу, дощі, порошу
Солдатської судьби тягар
Несли, немов камінну ношу.

Вони в окопах та дротах
Зі смертю в хованки не грались.
Із грубим словом на устах
Вмирили, як вмирать лучалось.

Навряд чи їх життя і сни
Рядилися в дзвінкі цитати.
Але свій рідний край вони
В наругу не могли віддати.

Хай прикрашають їх! Пройти
Їм треба у світі казкові
З життя, де більше простоти,
І святоців, і бруду, й крові.

КЛЮЧІ ДО СЕРЦЯ

Шукайте для всього, що в круговерті
Війни знялось, нових думок і мір.
Хто ходить надто близько біля смерті —
Меткий і мудрий виробляє зір.

Від нас не заховається нікуди
Ні істина, ні лжа — ми все знайдем.
Для нас тепер учинки, речі, люди
Освітлені боїв тремким огнем.

Ми бачимо чіткіше всі і даліше
В годину потрясінь і завірюх;
Ревниво ловить деренчання фальші
В одлитім слові наш чутливий слух.

Як на снігах червона кров заграла,
З душі солдата — в тім нема вини —
Лузга красивих слів пооблітала,
Неначе мертво листя восени...

Душа бійця, що стріти смерть готова,
Не слухає витій дзвінких, як мідь.
Ми стали мовчазнішими. З півслова
Ми звикли побратима розуміть.

Своїй зорі, що сяє з високості,
Ми вірили і вірим до кінця;
Лише слова правдиві, чесні, прості
Ми взяли готові у свої серця.

Повір, що зможеш все перебороти,
Якщо стаєш під наше знамено.
Хто ділить з нами радощі й скорботи,
До наших душ йому ключі дано.

* * *

Палахкоче у грубці вогонь,
На полінах смола, як сльоза,
І співає в землянці гармонь
Про коханих очей небеса.

Це про тебе шептали поля
Під Москвою у день грозивий.
Ти послухай, послухай здаля,
Як страждає мій голос живий.

Поміж нами дороги й дроти,
Снігова безкінечна блакить.
Як далеко до тебе іти,
А до смерті — три кроки ступить.
Клич, гармоніє, щастя трудне,
Крізь хуртечу до нього промов.
У холодній землянці мене
Зігріває незгасна любов.

* * *

Видно, виписав писар квіточок мені,
Щоб не падав я в жоднім бою.
З вісімнадцяти літ, на четвертій війні
Тягну лямку солдатську свою.
Протекла наді мною вогню течія,
Завірюха кривава й жахна.
Я не бачив, як юність минула моя,
Як на скроні лягла сивина.
Не торкнулася куля, не вбив мене грім,
Не спалило крило вогняне.
Видно, мати незмірним стражданням своїм
Відкупила у смерті мене.
Ще гартує нас доля свинцем і вогнем,
Наші нерви, як ливу, спліта.
Переможемо. І радість з війни приведемо,
Наздогнати зумієм літа.
Недаремно нам сняться принадливі сни —
Край щасливий, життя молоде.
По сльотавих і темних поранках весни
День сліпучого травня гряде.

* * *

Чоловік схилився над струмком
Та й уздрів, що сивий він цілком.
Двадцять літ йому було тоді.
Ставши на коліна при воді,
Він поклявся ворогові мстити
За вітчизну й сивину свою.
Хто його посміє осудити,
Як жорстоким буде у бою?

МАРІЯ КОМІСАРОВА
(1900—1988)

ІВАНОВІ ФРАНКУ

По колах дантових твого шляху
Не раз і я, блукаючи, ходила;
Твої сліди знаходила й губила,
Проходячи крізь темряву глуху.

Я мандрівцем заблуканим була,
А ти — добра і світла мудрий геній,
Син древнього карпатського села, —
Через ліси в завзятості натхненній
Мене провадив. Хашчі непролазні
Ти протинав сокирою. Титан.
І я, мов через викошений лан,
Крізь дєбри йшла з тобою без боязні.

Ти вів мене по вбогій, скорбній ниві,
Журбою паленій землі батьків,
Порубаній на клапті нещасливі,
Поміченій печатками ділків.

Вів біля шибениць по скаменілій
Злобі катів, біля чинуш, падлюк;
Ти вів мене, як вів колись Вергілій
Мандрівника в пекельнім світі мук.

Ти вів мене через печальні роки,
Ти прокладав дороги в ясні дні,
Туди, де волі дихання широке,
Туди, де щастя марилося мені,
Де світлом стане віковічна тьма...

Ти говорив мені:

— Тепер сама

Іди,

Віддай вітчизні й людству службу щиру.

Ідеш?

— Іду!

— Візьми мою сокиру!

1965

НОВЕ КОЛО

Одмінює щодня своє лице
І сад,
І ліс,
І поле неокрає.
В нове вступивши коло, рік лишає
У кожнім стовбурі
Своє кільце.

День літа незавершений згорів! —
Шкода веселок
І доріг розлуки.
Все відступило в барви,
В жести,
В звуки,
В берізок листя,
В подих яворів.

Жене по серці час, немов по шпалах,
Все, чим живу, —
І радість,
І печаль.
Зникає дня мого
Чудовий спалах —
Мені його до болю жаль.

Час утверждає миті і хвилини,
Пласти складає мудро. Вірю я,
Що він колись під небом батьківщини
Пропише і моє ім'я.

1968

ОЛЕКСАНДР ПРОКОФ'ЄВ
(1900—1971)

БРАТИ МОЇ!

Пливе із серця без упину
Чуття щемливого мотив.
Брати мої, в святую годину.
Я рідну землю полюбив.

Та початковою порою
Я полюбив вітри в маю,
Дороги шум за далиною,
Черемху молоду мою;

Я полюбив світанків запах
І дня потік, що плив і грів,
Зірниці блиск на мокрих лапах
В човни піднятих якорів.

І, де б не був я, місце миле
В моїй уяві не згаса...
Я бачу хвиль сердитих брили,
З водою злиті небеса.

І крізь далекі далечіні
Ввижається в моїм краю
Земля, що йде у хвилі пінні,
В безсонну Ладогу мою.

ВЕЛИКОМУ КОБЗАРЮ

Ми йдемо — і видно із-за гір мені
Постать величаву над Дніпром.
Б'ю чолом, Тарасе, твому імені
І твому слову б'ю чолом!

Ми йдемо дзвінкою Україною,
Де літає в сяйві пісні птах,
З мовою йдемо ми солов'їною
Та з пророчим віршем на устах.

Станемо великою громадою,
Чи удвох, коли на серці щем,
Освітивши день, душею радою
Ми «Реве та стогне...» поведем.

Пригадаєм «Сон» і «Катерину»,
Чигирин і гайдамацький грім,
Блискавки, що з «Заповіту» ринули
І горять у небі грозовім.

За морями, де гаї задимлені,
Де від битов у землі пролом...
Б'ють чолом, Тарасе, твому імені
І твоєму слову б'ють чолом!

АРСЕНІЙ ТАРКОВСЬКИЙ (1907—1989)

* * *

Це спилося мені і сниться це мені.
І це мені колись іще не раз присниться,
Довтілиться вві сні, неначе дня дивниця,
І вам присниться все, що бачив я вві сні.

Там, одлаля від нас, од світу в стороні
Одна за одною йдуть хвили, щоб розбитися
Об берег, на воді — зоря, людина, птиця,
Ява, і сон, і смерть — все хвилі маревні.

Не треба нам числа: я був, я єсмь, я буду.
Життя — це диво див, і на коліна чуду
Один, як сирота, я сам себе кладу;

Один серед свічад і колового плину
Відбить морів і міст, що світяться в чаду.
І мати, плачучи, бере свою дитину...

* * *

Спалахнула душа, та ніхто
Не побачив, як світло летіло
У кімнаті, де вже в пелюшках
Немовлятка теплилося тіло.

Дощ пройшов, і намокле зело
Під краплинами ніжно тремтіло.
Стільки в червні бузку зацвіло,
Що просяння світу синіло;

Цілий липень і серпень — пекло,
Стільки світла в трьох вікнах було,
Так світила небес течія
До кінця першотворного літа,

Що й на цвинтарі доля моя
Днем творіння, як нива, прогріта.

* * *

І цю провів я тінь — була дорога
Остання до останнього порога;
І крила тіні згасли, хоч вона
Їх захищала й берегла якмога.

І рік пройшов, і сліпить далина,
І трубить з просіки зима трудна;
Гуде у відповідь на поклик рога
Карельських сосон мрява слюдяна.

А що, як пам'ять роси світанкові
Вже не засвітить на листках трави,
А що, як тінь не п'є безсмертя в слові?

О серце, замовчи й себе не рви
Неправдою! Ковтни ще трохи крові
І промінь досвітку благослови!

ЯК ДВАДЦЯТЬ ДВА РОКИ ТОМУ

Що не людина — смерть. Всі безборонні.
Що там билина, як палає луг?
Та в стогонах і в скреготанні броні
Знов смерті тишу вловлює мій слух.

Чому, стріло, я не згорів на лоні
Пожарища? Чому за виднокруг
Не відійшов навік? Чом на долоні
Життя тримаю, мов стрижа? Де друг,

Де божество моє? Кривава хаща.
Але стократ смертельніша і важча
Безкровна смерть серед кривавих жнив.

Мене відкинув луг війни, повіки
Твоїх очей не затулю навіки,
Та чим я завинив, чим завинив?

БІЖЕНЕЦЬ

Не пожаліла на дорогу солі,
Сипнула так, що з розуму звела.
Гориш, зимо надкамська, добра й зла,
А я самотній, наче вітер в полі.

Дала б хоч хліба, матінко! Доволі
Снігів, пеначе товченого скла.
Важка моя торбина, хоч мала, —
Півпуда горя і шматок недолі.

Я ноги відморожу. На кору
Вже схожий одяг мій, і серце гине.
Тобі однаково, а я помру.

Скажи, нащо мені твої перлини?
Як сріблом цим себе обороню
Вночі, на чорній Камі, без вогню?!

ДОЩ

О, як я прагну світ у вірш вдихнути,
Цей світ увесь, усі його обличчя,
Цей рух трави, це коливання рути,

Дерев миттєве й неясне величчя
І вітром роздратований, крилатий
Сухий пісок, що свище від незвиччя,

Цей світ увесь, прекрасний і горбатий,
Як дерево на березі Інгулу;
Там я почув, як грім гримить — глашатай

Грози. Я вздрів, як дерево від гулу
У ріг баранячий зігнулося, а крона
Крислата обернулася в мачулу.

А дощ по схилу біг, стріла червона
Йому впивалась між гіллясті роги —
Бо ж він подібний був до Актеона.

Дощ впав мені на півдорозі в ноги.

* * *

Я навчався в трави, укладавши слова,
І, як флейта, мені заспівала трава.
Я ловив відповідності звуку і духу,
І, коли я почув синю бабку-вертуху,
Ті зелені лади, що пливуть, як лоза,
Я вже відав, що кожна росинка — сльоза.
Знав, що кожную фасетку великого ока,
Кожну райдугу крил, кожен скрекіт-мотив
Населяє палаюче слово пророка —
Так Адамову тайну я чудом відкрив.

Я любив свою болісну працю, ту кладку
Слів, що скріплені світлом своїм, ту загадку
Неясних почувань і ту ясну розгадку ума;
В слові *правда* для мене була правда сама,
Моя мова була, як спектральний аналіз,
А слова мої в мене під ногами валялись.

Але ж рацію мав співрозмовник мій — знаю,
Чув на чвертку я шум і півсвітла спізнав.
Та зате не принизив ні рідних, ні трав,
Не образив байдужістю отчого краю,
І тоді, коли я на землі працював,
Мавши воду студену й пахучі хлібини,
Наді мною синіли небесні глибини,
Зорі падали з неба мені на рукав.

СТЕП

Земля сама себе ковтає
І в небо рветься напролом.
Провали пам'яті латає
Людиною, а то й зелом.

По травах — коні і підкови,
По душах — труб загробних мідь,
І тільки слово, тільки слово
В степу під місяцем стоїть.

Степ наче мертвий. На могилах
Сплять валуни, упавши ниць, —
Царі, що встати вже не в силах,
Хмільні від олива зірниць.

Останнім помирає слово,
Та небо рухається. Жди —
Крізь щит материка наново
Свердлом проходить тиск води.

Зітхне реп'ях і медуниця,
Просяє коника сідло,
Як райдугу, розчеше птиця
Оспале степове крило,

І в сизім молоці по плечі
Із раю вийде в степ Адам,
Поверне мову й мудрі речі
Камінню і життя слідам;

Вдихне, як душу, в трав коріння
Самосвідомості порив,
Дасть імена для їх насіння,
Що в сни їх пересотворив.

* * *

Я прощаюсь з усім, чим я був, що робив,
З тим, що я зневажав, з тим, що палко любив.

Все, що сталося донині, порохня і брехня,
Викидаю я шкіру вчорашнього дня.

Сам себе забуваю, сам від себе я йду,
Жодних звістин од себе не жадаю й не жду.

Я, нарешті, вже сам над собою стою,
Відкидаю огидну власну душу мою.

В порожнечі себе залишаю — нуля,
Як па нього, на себе дивлюся здаля.

Так вітай же, бронє, льодовита труно,
Хліб насущний без мене й без мене вино!

Сновидіння ночей і польоти птахови,
Здрастуй, все, що без мене, і без мене всі ви!

Сторінки я читаю ненаписаних книг,
Круглу мову плодів чую з глибів земних.

Чую бесіди хмар, білий звук висоти,
Та не вмю для вас тих звчань зберегти.

Був я посудом бідним, убогим наздив,
І не знаю, навіщо сам себе я розбив.

Я рухливої сфери вже в руці не держу
І ні слова без слова я вже вам не скажу.

А колись-то в мені відкривали слова
Люди, риби, і листя, і каміння, й трава.

СОКРАТ

Не треба влади й почестей мені,
Нічим не хочу гнобити людину,
Хай, мов живиця на сосні, застигну,
Та я не цар, я — з іншої рідні.

Судилось вам, хто п'є мою цикуту,
Німіти й глухнути — це не ганьба.
Ми всі в будущині, лахман раба —
Не на мою статуру, скорбно куту.

Я ваша плоть, листок з високих віт,
Прародич і стражденний ваш предтеча.
Шумить по-олімпійськи порожнеча,
Наповнивши, неначе мушлю, світ.

В МУЗЕЇ

Ні, це не ми, це вони — ассирійці,
Міцно тримали державності жезл — не дихни,
Глинобороді боги і народів убивці,
В шатах залізних царі — це вони!

Не наживешся ти тут, на кривавому святі,
З горла щербатого кров — наче камінь з горба,
В дихання леву загнані свердла пернаті,
Оцет судилища царського — в ніздрях раба.

Я проклинаю тіару Шамші-Адада,
Я клинописних похвал не пишу все одно,
Вже краще не честь і хліб, а загида,
Якщо царських розкриль розбити мені не дано.

Коротеньке життя, але жити в мертвизні
Я не хочу, навіщо фальшивий цей сміх;

В асирійському місті я бенкетував би на тризні
З тими, що страчено, повбивано їх!

Я проклинаю підошви царських сандалій!
Хто я — лев чи невільник, щоб мене до Землі
Притовкли, притоптали й розтерли на калій
Прямокутні, камінні, тяжкі муравлі?

МОГИЛА ПОЕТА

Пам'яті М. О. Заблоцького

1

За мертвим сиротлива і ляклива
Душа тягнулася з останніх сил;
Мені ж була безсмертя перспектива
В минулому щезаючих могил.

Трава і листя — всюди повно дива,
Так ніби лупу хтось на той настил
Поклав, і світу просторінь правдива
Запульсувала — вся в мільйонах жил.

Вернувся я додому, вимив руки
І спати ліг, заплющив очі. Звуки
Проникли до кімнати з-за вікна.

І в присмерку, неначе в передгроззі,
Без всякого безсмертя, в грубій прозі
І наготі стояла смерть одна.

2

Сліди вінків, замерзлих лілій
В снігу лишились од живих.
Твоя могила в шапці білій,
Як цар, проходить мимо них,

Туди, де відчинились брами,
Де не людина ти й не прах,
Де сніжний твій ковчег над нами
Летить на хмарах і вітрах.

То череп віку — не рамена,
Чоло його, і мова, й мідь...
Повіка заходу вогненна
Не може в небі догорить.

ІВАНОВА ВЕРБА

Іван до війни слухав плеск ручая,
Росла там верба, невідомо чия.
Не знали, чому на ручай налягла,
А то ж бо Іванова вербка була!
В жорсткій плащ-палатці, убитий в бою,
Іван повернувся під вербку свою.
Плакуча верба,
Плакуча верба,
Мов човен, пливе по сумнім ручаю.

ПЕРЕСТОРОГА

Ми ще висимо в шкарлупі на хвощах,
Ми — первісна проба природи,
І кров не червона ще в нас, і в хрящах
Шумлять ще силурію води,
Ми ще не розклали в печерах багать,
Ще мамонтів не малювали,
Землі і небес ще не встигли спізнать,
Богами ще їх не назвали,
А ми вже на горлі Землі стоїмо,
Водневою бомбою ніби з безодні,
Своїм ненародженим внукам мстимо
За власні гріхи первородні.
Ну що ж, златоверхі будови змахнем,
Число Галілея розвієм,
І Моцарта флейту продуєм вогнем,
Від першого тліну схмелієм.
Нам сниться німа, наче камінь, Земля,
І небо наготне, без птиці,
І море без риби і без корабля,
Сухі і порожні очниці.

ПЕРШІ ПОБАЧЕННЯ

Ми святкували, мов явління Бога,
Побачень наших кожну мить. Якмога
Тікали в самотину. Ти була

Сміліша від пташиного крила,
Злітала ти по сходах, легконога,
Двох східців не торкаючись, вела
Стежиною бузку, що йшла — волога —
Кудись потойбіч люстрияного скла.

Коли настала ніч, мені ласкаво
Відкрились ніжні віктарні врата,
І в темряві прочитувалась тьмаво
І звільна нахилилась нагота.
І, прокидавшись, «Будь благословенна!»
Казав я й знав, що мова ця натхненна
Була зухвальством; до твого чола
Заснулого схилилася вселенна,
Тягнувсь бузок до тебе зі стола,
Були спокійні в синяві повіки,
І теплою рука твоя була.

А в кришталі текли блакитні ріки,
Диміли гори, сяяли моря,
І кришталеву сферу на долоні
Тримала ти, і спала ти на троні,
І — Боже правий! — ти була моя.
Ти пробудилась, пересотворила
Буденний звичайнісінький словар,
В розмові чулась повнозвучна сила,
І слово «ти» вже мало інші крила,
І смисл новий, і означало «цар».

Самі на себе стали вже не схожі
Звичайні речі — таз, дзбанок, вода...
Вода вже поміж нами на сторожі
Стояла — вся пластами і тверда.

Нас понесло в омріяні літа,
І дивом побудовані міста,
Як марева, зникали із дороги,
Лягала м'ята нам сама під ноги,
Летіли з нами журавлі ключами
І риби піднімались по ріці,
Нам відчиняло небо сині брами...
А доля по слідах ішла за нами,
Як божевільний з бритвою в руці.

ЖИТТЯ, ЖИТТЯ

1

Передчуттям не вірю, не страшна
Мені отруйних наклепів ганеба.
Нема на світі смерті. Смерть — мана.
Безсмертне все. Безсмертні всі. Не треба
Боятись смерті ні в сімнадцять літ,
Ні в сімдесят. Є лиш ява і світ,
Немає смерті й тьми на цьому світі.
Ми всі над морем живемо гуртом,
І я із тих, хто витягає сіті,
Коли безсмертя суне табуном.

2

Живіть в будинку — й не впаде той дім.
Я кликну будь-яке століття — в нім
Збудую дім і буду в ньому жити;
Так ось чому дружини ваші й діти
Зі мною завжди за столом одним.
А стіл один — і прадіду, і внуку:
Будущина живе тепер якраз.
І, якщо я підношу звільна руку,
П'ять променів лишається для вас.
Я був для днів минулих, як офіра,
Що добровільно йде сама на спал:
Я зміряв час знярядям землеміра,
Пройшов крізь нього, наче крізь Урал.

3

Я вік собі за ростом підбирав.
Ми йшли на південь, де пилюка сіра
Здіймалася над нами, коник грав,
Торкав підкови вусом і пророчив,
Загибеллю грозив, як той монах,
Та долю до сідла я приторочив;
Я на стременах зводжусь, як хлоп'я,
В майбутнім часі ще й однині!
Мені безсмертя власного доволі,
Щоб кров моя через віки текла.
За вірний кут спокійного тепла
Відав би я життя, взірць сваволі,

Якби летюча голка, мов стріла,
Мене, як нитку, світом не вела.

ТЕЛЕЦЬ, ОРІОН, ВЕЛИКИЙ ПЕС

Яка можуть — архітектура ночі!
Робочий ангел купол повернув,
Що обертається на кронах сосон,
І чорні отвори між стовбурами
Наміtilись, неначе в церкві давній,
Забутій Богом і людьми.

Та, власне, там
Алмазно зблиснули мої Плеяди.
Сім струн до них прив'язує Сапфо
І каже:

«Зійшли мої Плеяди,
А я одна в постелі, я одна,
Одна в постелі».

В гарячій персиковій блиску встали,
Як жертва край престолу, золотії роги
Тільця

і його око, палаюче
Серед Гіад,
як Ветхого Завіту
Ще одна скрижаль.

Минає час,
Та що для мене час?
Я терпеливий,

почекати можу,
Коли засяє за Тільцем жертовним
Малоймовірне диво Оріона,
Як той мотиль безумний, що тримає
Купіль в своїх скрипучих

лапках,
Де хрещені були Земля і Сонце.
Я почекаю,

доки в променях скляних
Сам Сіріус —
з єгипетською, загробною,
псячою головою —
вийде.

Ще раз мені судилося уздріти
Цей блискотливий золотий рушник,
Цю божественну перемичку щастя,
І, що б там люди не казали, я
Ще доживу, переберу всі зорі,
За каталогом всі перелічу,
Перечитаю їх у книзі ночі.

ПЕТРОВСЬКІ СТРАТИ

На площі вітер свище,
І ходять вартові.
Червона сорочище,
І плаха вся в крові.

В луг волю прославляти
З косою йде косар.
Кров із Москви пускати
Іде московський цар.

Стрільці, гасить лучини!
Вам, косарям, псарям,
Круті ламати спини
Іде останній страм.

У, балухи Петрові,
Навигрішки баньки!
Оновлення на крові —
Синки мої, синки!

* * *

Ось і літо пройшло,
Пролетіло, промчало.
Йде з осоння тепло,
Тільки цього замало.

Все, що збутись могло,
Як листочок, упало,
Просто в руки лягло,
Тільки цього замало.

Недаремно ні зло,
Ні добро не пропало,
Все яскравим було.
Тільки цього замало.

Я не звівсь на тло,
Бо життя мене брало
Під ласкаве крило,
Тільки цього замало.

Крони не опекло,
Кореня не зламало.
День промитий, мов скло,
Тільки цього замало.

МАНЕКЕН

Манекен у майстерні сидить, наче гість
Дерев'яний, позбиваний, весь на шарнірах
І відритий, як правда у роззявлених дірах,
Там, де лікті, й коліна, і єднаюча кість.

Пахне клеєм і тліном, і б'є скипидаром;
Полотно натягнув живописець — дивись!
Чи тобі не однаково, ким ти станеш колись,
Якщо ти неживий і позуєш тут даром?

Байдуже! Ходить пензель шершавий притьма,
Чорний контур встає під рукою метлявою,
Пензель в змові з грошима, а фарба — зі славою,
Для суміжних мистецтв слів на світі нема.

Хто господар твій — геній, нездара, халтурник?
Я наклепницькій мові його не продам,
Бо ж із глини був створений батько Адам,
Ти — подоба Адама, безплатний натурник!

Хто ж я сам, якщо плачуть навкруг і гудуть
На шарнірах і в дірах епохи й простори,
І на тім'я вінок, що палає, мов зорі,
А на плечі слабкі хрест пророцький кладуть?

* * *

Той жив і вмер, і та жила
І вмерла, і немає сили
Спинити смерть, і до могили
Могила інша прилягла.

Земля прозоріша від скла;
Все видно в ній, кого убили
І хто убив: крізь мертві квили
Йдуть голоси добра і зла.

А на землі ще ходять тіні
Померлих, без ганьби й страми;
Від карі нашої — ми ж свідки! —
Їм не втекти б, якби ж і ми
Вини не мали і в тремтінні
Не ждали карі бозна-звідки.

* * *

Сяє в танці зірка молода,
Дзвонить в танці, мов дзвінок, вода,
Джміль танцює, в дудочку гуде,
В храм Давид, танцюючи, іде.

Плаче птиця об одним крилі,
Плаче погорілець на золі,
Плаче мати над колискою німою,
Плаче камінь під залізною п'ятою.

ПРИАЗОВ'Я

На полустанку я вийшов. Чавун відпочивав
У хмарах кулястих маслянистої пари. Він був
Цар ассирійський у кучерів гронах, що звивались
клубками.
Степ одчинився, і в степ, наче вітру стрімким
крутіжем,
Душу втягнуло мою. За спиною в мене
Мазанок вже не було; місячні вежі навкруг
Тихо тремтіли та утверждались аж до краю землі.
Ніч розвертала із отвору в отвір
Міцно накатане, тверде полотно.
Юність моя відступила од мене, й мішок
Плечі зігнув мені. Я розв'язав його й хліб
Сіллю посипав, степ нагодував, а вже сьомою часткою
Нагодував свою плоть терплячу.
Спав я, допоки в головах стигнув поволі
Попіл царів і рабів, і стояла в ногах

Чаша, тяжкої азовської повна сльози.
Снилось мені все, що буде в майбутнім зі мною.
Вранці прокинувся я, землю землею назвав,
Спекоті підставив свої не зміцнілі ще груди.

ГРОЗА

Гнуться верби, наче лоззя,
Помутніла синява,
Духотою передгроззя
Дихає суха трава.

По селу гуляє Каїн,
Вікна б'є і лає світ,
Як робітника хазяїн,
Кличе братчика на звіт.

Град танцює неупинен,
На дорозі — чорторий.
Видно, Авель справді винен,
Видно, світ ще молодий.

Я на тебе йду дивитись,
Доле, мачухо моя,
Не готовий боронитись,
Наче в Книзі Битія.

ФЕОФАН ГРЕК

Коли я зором гул з картини пив,
І помах білих крил відчувся в залі,
Мені відкрилось: я переступив
Життя, а подвиг мій на перевалі.

Звести я маю заповіт могил
Відкритих і болящих, ніби рана,
Аж до біблійних різкостей білил,
Зробившись учнем майстра Феофана.

По кігтях я впізнав його: він лев,
Він кість од кості власної пустині,
А я, зітлівши на вугіллі мрев
Святої благості, живу ще й нині.

В його вогні — я шість віків! Без меж
Це ревнощів чуття несамовите...
— О самарянине, чи ти прийдеш
У свій холодний льон мене сповити?

* * *

Немов видіння перебіжне,
Мов геній чистої краси.

К...

Як той кавказький в'язень, в ямі
Нужденності своєї глей
Я м'яв і грубими руками
Ліпив свистульки для дітей.

І неопалена земля та
Крутилася, і на шматки
Ламались півники, козлята,
Верблюдики та ягнички.

Недоїдки хлоп'ята вражі
Мені жбурляли із двора,
На мене, мов на звіра в сажі,
Згори дивилась дівтора.

Те, що співала моя мати,
Почав я забувати, й ось
Чужинний лепет впізнавати
І розуміти довелось.

Я смутно жив, та для спасіння
Душі, застиглої в півсні,
Як пролітаюче видіння,
Явилась муза знов мені,

Вказала сходи, яснокрила,
І вивела на білий світ,
І серця лінь мені простила
Бодай тепер, на схилку літ.

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА

Не шукав ні житла, ні поживи,
Мандрівник невтомлений і піший,
З владарів Псалтиря милостивих —
Пайнемовніший і найбідніший.

А в тій книзі смиренник невікрий
Знав, що каже і буква, і титла —
Бо ж до правди цінник достовірний
І душа сотворенного світла.

Є в природі сторожа свавілля:
Степ тече оксамитом під ноги,
Присипає сиваською сіллю
Хліб черствий та чумацькі дороги.

Птахи моляться, ніби на свята,
Тихо світять річки, а в міжріччі
Домовиті маленькі звірята
Понад цорами стали, як свічі.

Та з-за літер його алфавіту,
За спокусами й звадами світу
Сяє небо, сапфіром налите,
Крилам розуму навстіж відкрите.

* * *

Світ ловив мене, та не спіймав.

Автоепітафія Григорія Сковороди

Де цілували степ кургани
В траву лицем, як горбуни,
Де дрібно били барабани
І пил збивали табуни,
Де на рогах воли гойдали
Гаряче серце чумака,
Де солод смутку видихали
В степу багаття з кізяка,
Де в тих часах, що проминули,
Дрімали кам'яні баби,
Де жаб'ячі пісенні гули
Вночі неслись, як скрип гарби,

Там пробивався я поволі
Аж до Азова, суховій
Мене палив, та поклик долі
Я чув тоді в душі своїй.
Топтав чебрець свого краю
І зносив легкома біду,
Я жив, наслідуючи — знаю —
Григорія Сковороду.
Я гриз його благословенний,
Священний кам'яний сухар,
До мене по моїй вселенній
Він перейшов, неначе дар.
На нього наставляли сіті
Привабливі, але дарма.

А я любив тих сітей ниті,
Мені свободи днесь нема.
Не надивуюся на нього,
На помисли його ясні,
Але не відаю, для чого
Ти дав мені степи й пісні.
Чи не для того, щоб назавше
В свій час вернутись звідтіля
На рідний цвинтар, де, запавши,
Чекає батьківська земля?

* * *

Пахне землею вологою — знати
Оцтову цвіль, що хмільніша вина.
В шибку зненацька заглянула мати,
І потягнуло землею з вікна.

— Спи, наче житнє зерно в чорноземі,
І не турбуйся про смерть, і цій темі
Не віддавайся, засни в сповитку,
Без сновидінь, наче Лазар во гробі,
Спи до весни в материнській утробі,
Вийдеш з могили в зеленім вінку.

* * *

Гасне зір — два алмазні списи —
Моя сила в минулі часи,
Глухне слух, повен давнього грому
І дихання батьківського дому,
Моїх м'язів ослабли вузли,
Як на ниві старезні воли,
Мої крила — жага херувима —
Вже не світять вночі за плечима.

Я — свіча. Я на учті згорів.
Позбирайте мій віск з ліхтарів;
Скаже вам ця сторінка — гласниця,
Як вам плакати й чим вам гордиться,
Як останнє добро зі всіма
Розділить, відійти легкома
І в чиємусь житті випадково
Спалахнути посмертно, як слово.

* * *

Прокидається тіло,
Треті півні кричать.
Світло ночі дотліло,
Як жарини багать.
Щось там скрипнуло в хаті,
Сів на ліжку старий.
Так було при Пилаті,
Саме в ранок такий.
Точить серце од рана
Прикра, прикра жура.
Звідкіля ж оця рана,
Ця печаль — за Петра?!
Хто це, хто в непороччі,
Найдорожчий мені?
Від кого ж ції ночі
Я відрікся у сні?
Треті півні. Пролине
Їхній поклик у млі
Через гори-долини
По широкій землі.

* * *

В останній місяць осені, на схилі
Життя стражденного,
Я, смутком переповнений, зайшов
У вже безлистий, безіменний ліс.
Він був омийтий склом туману
Молочно-білого. По сивих галузках
Стікали сліз прозорих ручаї,
Що ними плачуть тільки
Дерева лісові одні напередодні
Зими, що із всього здирає кольори.
І трапилось тут диво: промінь сонця
Пробивсь із заходу крізь темні хмари,
Так, ніби в червні, з днів моїх майбутніх
В моє минуле. Плакали дерева
Напередодні благосного труду і щедрот
Щасливих бур, завихрених в лазурі,
І почали синиці хоровод,
Так ніби руки по клавіатурі
Йшли від землі аж до найвищих нот.

ДИТЯТОЧКО-ЖИТТЯ

Люблю життя і смерті я боюсь,
Побачили б, як я під струмом б'юся
І гнусь, як в'язь в руках у риболова,
Коли стаю вогнем свого слова.

Та я не риба, ні, не в тому суть;
Я з тих жильців, що по кутах живуть,
Схож на Раскольникова, не на рибку,
Образу я тримаю, наче скрипку.

Катуй мене — я не змінюсь в лиці.
Життя прекрасне, надто ж у кінці,
Хоч під дощем, хоч на пекучій грані,
Хоч в судну днину — з голкою в гортані.

А! Сон! Дитяточко-життя, чекай,
Мої останні гроші забирай,
Та не пускай мене вниз головою
Безоднею літати світовою!

ДУМА

І жаль мене пройняв — життя моє пройшло,
А ради задуму я потрудився мало.
За мене йшло добро поборювати зло,
За мене безліч правд під кривдою вмирало.

Не в отроцтві, а там, де був життя розкрив,
У крові пращурів, під злаків древніх жнивом,
Метою й засобом непримиренних сил,
Предметом спору їх я став якимось дивом.

І якщо в дерево впивається пила,
І око Божее зацькованого звіра,
Мов сива каламуть, вкриває смертна мла,
І на слабе дитя, як тїнь, паде зневїра,

І якщо паморозь лягає на хліба
А чи тайгою йде вогненна хуртовина,
Не можу мовити, що це така судьба,
І гірко вірити, що скрізь — моя провинна.

Коли була війна, то повна темноти
Була моя душа. Та жертва всіх вбієній,
Як звір ошкірившись, добру йшла помогти,
Ковтала смерть душа, мій безборонний геній.

Все на землі в зв'язку. Його не розірвеш.
Як листя споконвік за подих мій боролось,
Я обернутися повинен в листя теж
І кожному зерну подати мушу голос.

Все на землі в зв'язку. Одна пульсує кров —
Сузір'я, чи земля, чи чоловік, чи птиця.
А хто служив добру, вниз пада стрімголов
В їх плесо царственне і смерті не боїться.

Він впливає з глибин на інше битіє,
Навік з вологою такою порідниться,
Що й сам не знатиме насправді, хто він є —
Зірниця чи земля, людина він чи птиця.

* * *

Пора б мені знати вже власні літа,
Забути гарячку, що палить уста,
Забути співаючі рими
І прозу писати, де ясна мета
Стоїть за ділами трудними.
Чому ж, як давніше, я бачу вві сні
Той берег, що, мабуть, в колиці мені
Привидівся, бачу безкрає
Блакитняве море, і там, вдалині,
Вітрило, що цілі не має?

Навіщо та проза мені, як не ти,
А зірка щось каже мені з висоти,
Й вітрило не хоче спокою;
Сама ж ти навчала нескорено йти,
Тобі не здаватись без бою!

* * *

Як золота пташина,
Вогонь у тьмі тремтить —
Спахнула сірничина
І гасне, гасне вмить.

Сердечко там блакитне
Живе в її вогні,
Таке несхопне, спритне
І дороге мені.

В його яснім моменті,
Коли палає дух,
Я по одній прикметі
Все впізнаю навкруг.

Як жаль, згоріли свічі
І сірників нема;
І жовтим світлом вічі
Наповнить жовта тьма.

Та не втечеш нікуди;
На ці короткі дні
Останній вуглик буде
Даруночком мені.

О, якби жар хвилини,
Що я у вірші вклав,
Не менш од сірничини
В житті тобі сіяв!

* * *

За хліб мій насущний, за кожна краплину води
Спасибі скажу.
За те, що Адамові я повторяю труди,
Спасибі скажу.
За той мій пророчий, за цей мій безглуздий талант,
За те, що не можна
Ні словом, ні птаха закляттям спастись од біди,
Спасибі скажу.
За те, що я в землю задушну і рідну зійду,
В траву переллюсь,
За те, що мій шлях — від землі до зорі — назавжди, —
Спасибі скажу.

ОЛЬГА БЕРГГОЛЬЦ (1910—1975)

* * *

Я свою втрату не згадаю в слові.
Як лиш почну — одразу на уста
замість прокляття, туги і любові
лягає непробудна німота.

Тебе нема. Порожні всі доробки
і всі простори неземних орбіт.
Все, що кажу, — одні сумні надгробки
над піснею, що не прийшла на світ.

1945

* * *

Такого я не напишу ніколи.
У тій страшній і віщій німоті
являлися мені слова й хололи
у непідкупній, голій чистоті.

Але герой прописки, хроб лукавий,
стандартних довідок мерзенна гидь,
на мертвих зводить наклеп і сичить...

Та на асфальті нашім — слід кривавий,
його не затоптати і не змить...

1946

ДО ПІСНІ

Збудись, як хочеш, та збудись в мені —
в студеній, онімилій глибині.

Ні, я не мрію про твої слова.
Дай тільки знак мені, що ти жива!

Прийди, як не в рядок, то в біль і крик,
яви бодай на мить вогненний лик.

Яви хоч стогін із-за грубих стін,
хоч би твоїх кайданів тихий дзвін.

1951

* * *

Ші, з наших книжечок убогих
Ви не дізнаєтесь, як ми
Жили, катовані в чертогах
Непроникненної тюрми.
Як ми спізнали дно ганеби,
Одурені і ледь живі,
Як одрікалися від себе
На допитах вночі, в крові.
Та в духоті безсонних камер
Повторювали ми стокрот
Без слів, розбитими устами:
Вітчизна, праведність, народ...
І ми хотіли оправдати
Жорстоку матір, що своїх
Синів найкращих шле вмирати
На каторгу — в сибірський сніг.
О дні скорботи і наруги!
Невже в печалі навіть ми
Не вибрали всієї туги
Із темних штолень Колими?!
А той, хто не помер зарання,
Хто вирвався з тюрми, вцілів,
Був скараний на дні мовчання,
На друзів недовіру й гнів.
Ми крадки плакали і знову
Жили — чужі самі собі —
І не були ми вірні слову,
Захованому в проклятьбі.
Тремтіли ми щодня й щомиті,
Боялись подиху тюрми.
А втім, були ми гордовиті,
Були й безстрашними людьми.
Та наші ланцюги й вериги
Нам оспівати не дала

Вітчизна! Ложні наші книги,
І тричі ложка їм хвала!
Але якщо цей вірш зболілий,
Скоцюрблений знайдете ви,
Як пень горбатий, обгорілий
Серед розкішної трави,
Якщо з палючого багаття
Холодний дим дійде до вас...
Що ж... пом'яніть нас мовчки, браття, —
Ми ж мовчимо в недобрий час!

НАДІЯ

Я вірю, що все ще вернусь до життя,
Прокинуся вранці, всміхнусь, як дитя,
Побачу світання в прозорій росі,
Краплини на квітах і на морузі,
І в чаші росинки стоїть озерце,
І в ньому відбилось хмарини лице,
І я нахилиюсь — хвилино, пожди!
Дивлюсь, як на диво, на краплю води,
І плачу від щастя, і видно мені
Простори всесвітні на всій далині.

Я вірю, світанок ще втішить мене,
Безрадісно мудру, збіднілу, без мрії,
І ранішнє сонце ще в душу сяє,
В мою, що ридати й сміятись не сміє...

1949

* * *

Сьогодні знов на тьми і тьми нікчем
Розтрачена душа!

Якби зібрати
Дарма згорілий мого серця щем,
І попіл той — у вірш!

Та не згадати,
Не повторити тих високих дум,
Що віддала я брехунам зрадливим,
Майстрам витійства, що воліють шум,
Та правди не зворушуються дивом.

Щедротній не сіяти доброти,
Не воскресити світло небувале,
Його взяли жорстокі і круті,
Що мого дару не потребували.

Все роздано: безкрилості — політ,
Зухвальство — боягузам, а священне
Сіяння серця тому, хто в одвіт
Найбільше глузувати буде з мене.
Жебрачка, я перед столом стою
І знов шукаю заповітне слово,
А завтра знову йду і віддаю
Те, що мені зосталось випадково.
А може, хтось у відповідь мені
Займеться — мрії кращої не знати, —
Оберне іскру в палахкі вогні,
В такі, що всі забудуться розтрати?!

1949

ВАСИЛЬ ГЛОТОВ (1910—1990)

КОВТОК ВОДИ

Спека. Полудень. Сухі вітри.
На горбах сумують хутори.

Мучить спрага, все в душі згора,
Чи привал зробити не пора?

Тяжко у поході. Скрізь голо —
Ні струмка, ні тіні, як на зло.

Вдалині — озера і сади,
Та у флязі ні ковтка води.

А привал далеко. Я іду,
Як хитнусь, то, мабуть, упаду.

«Брате, — я кажу сусіду, — дай
Трішечки — ковток води бодай!»

Хоч жада не менша в нього є,
Флягу він свою мені дає.

«Ледве йду, — говорить, — гину сам,
Є ковток — поділим пополам».

Цього, брате, не забудь мені,
Все ріднить солдатів на війні.

І хвилини щастя, і біди,
І ковток звичайної води.

ПЕРЕД АТАКОЮ

Передній край!
Туман повзе в траншеї.
Не бачу і товариша свого.
Твій лист, кохана, у моїй кишені,
Але не прочитав я ще його.

Знов не спимо.
Атака незабаром.
Знов ми вдихнем гарматний чад,
За нами місто, знищене пожегом,
Яке ми вже не віддамо назад.

Ще мить.
І світ розсиплеться в шкamatтя.
Та вже, як буде наша висота,
На першій зупинці, коло багаття,
Сто раз читатиму твого листа.

БІЯ

Хвиля в сонці голубіє,
Рветься в даль гінка й прудка.
У пороги б'ється Бія
Дика і грізна ріка.

А на згинах, мов шалені,
В білій піні буруни.
А в ярах, немов тюлені,
Миють спини валуни.

Дзвонить хвиля лазурова,
Бо наповнена вона
Юним співом звіролова
І казками чабана.

Скрізь вона шука дороги
До своїх незнаних мет,
Груди розбива в пороги,
Та летить вперед, вперед!

СУПЕРЕЧКА

Згорів я, мила. Як убить
Брехню недобру і ворожу?
Тобі не можу я простить,
Тебе й покинути не можу.

Між нами виросла межа.
Твоє погірдне слово коле...

Та рана, що не від ножа,
Уже не заживе ніколи.

Єдина ти повинна знати,
Чия вина у цьому є.
Я розумом давно жонатий,
Та серце не вінчав своє.

КІНЬ

Це я бачив біля водопою:
По очах, по ніздрях навмання
Парубок палюгою тяжкою
Люто бив буланого коня.

Кінь скакав,
Кінь пригинався долі,
Пружив тіло вже немолоде.
І здавалось, від такої долі
Він зійде сльозами і впаде.

Хлопче, стій!
Від безуму ти п'яний!
Кінь палюгу, кате, зупинись!
Знаю я, що кінь оцей буланый
І на тебе працював колись.

Дідові ставав на допомогу,
Плуг тягнув, аж надривав шлею,
Помагав здобути перемогу
Нам у переходах і в бою.

Довелось йому в дощі сталеві
Людський подвиг по землі возить.
Ти старому воїну-коневі
Пам'ятник повинен спорудить!

Одвернувся парубок до тину
І від стиду чи душевних мук
Мимоволі випустив дрючину
Із натомлених безжальних рук.

Кінь з очей відкинув буйну гриву,
Дихаючи злобно й гаряче.
Потім голову сумну і сиву
Він поклав катюзі на плече.

ОЛЕКСАНДР ТВАРДОВСЬКИЙ
(1910—1971)

ЯК ПОМИРАВ ДАНИЛО
З українських мотивів

Жив на світі дід Данило
Сто п'ять літ якраз.
Бачить, рік іде сто шостий,
Помирати час.

Має досить хліба й сала,
Сам міцний, як глід.
Якби совість дозволяла,
Жив би двісті літ.

Та невесело старому!
Люди не дають.
Працювати! — йди додому,
Без роботи будь!

Так говорять, мов на посміх:
— Йди, відпочивай!
Замість того, щоб одверто
Мовити: — Вмирай!

Дощок наносив Данило
Тайкома — в садок.
Дістає пилу і гиблик,
Цвяхи й молоток.

Теше, ріже — любо-мило,
Дошки, наче дзвін.
Все, що майстрував Данило,
Ладив добре він.

Збив собі він домовину,
Човен — відпливай!
Відправляється Данило
У далекий край.

У своїй труні сосновій
Навznak він лежить,
В піджаку, в новій сорочці,
І вдає, що спить.

Все село прийшло прощатись,
Весь народ сповна.
— Ось і вмер наш дід Данило!
— Ось тобі і на...

Розмовляють:

— Потрудився
Чесно на віку! —
І йому приємно чути
Похвалу таку.

— Та старий він був, одначе,
Не людина — грузь!
— Ох, і брешеш ти, собако! —
Думає дідусь.

— А синів яких він має!
— Виховав як слід!
— О, що правда, то вже правда! —
Завтішався дід.

А народ зібравсь тимчасом
І рішає так:
— Треба випити! Покійник
Випить був мастак!

Це Данилові не докір,
Він лежить, мовчить.
Слухає, як оковита
В чарочку дзюрчить.

Кажуть:

— Прощавай, Даниле,
Нам до праці час,
Бо сокири наші й пили
В лісі ждуть на нас!

Кажуть:

— В нас майстри чудові,
Сам навчив ти їх
Класти стіни і ходити
Крутизною стріх.

Як сокирами ударять
Хлопці-теслярі,
То гудуть колоди басом,
Наче піснярі.

Ой, Даниле, ой, Даниле,
Вміння дай майстрам, —
Позмагатися з тобою
Було б добре нам.

Був ти дужим, та піднятись
Годі вже з труни...
— Ах, ви, — крикнув дід Данило, —
Сучині сини!

Не скигліть ви наді мною
В скорбній маячні!
На риштування! — Сокиру
Дайте ви мені.

1937

* * *

Та не такі-то вже й труди —
Знайти нормальну риму,
І вірш створити хоч куди, —
Пиши, не відай стриму.

Той вірш смерічкою росте,
Або, неначе сходи,
Будується... Та все не те,
Все никлої породи.

Пиши слова, чи сьак, чи так,
Їм не зійти з бумаги.
Говорить так старий Маршак:
— Голубчик, мало тяги!

Та ось біда: не гріє піч,
Хоча сухі всі дрова,
Ті вірші, як безлика річ,
Бо правди в них — ні слова.

Шукаєш кривдників лихих;
Он в «Новом мире» вірші
Друкуються, але од них
Твої таки не гірші!

А совість каже:
— Так і єсть.
Труди твої пропащі;

Не гірші — не велика честь,
Але біда — не кращі!

Що ж, бався, не шкодуй хвилин
На діло те негоже,
Та в тій забаві до сивин
Дожити — не дай Боже!

1955

* * *

Дурна ти, смерте, грозиш людям,
Життя і справді тнеш, як нить.
Та ми домовились, що будем
І за межею смерті жить.

Ми й там також не безпорадні,
З живими — завжди заодно,
Ми тільки нарізно підвладні
Тобі, убивча тишино!

Зв'язку між нами не порватись,
Ми вміємо — як не коси —
У вічності перекликатись
І розрізняти голоси.

І нам, живим сьогодні, людям
Не залишатись без рідні.
Із нами всі, кого ми любим,
Ми разом — не в самотині.

Поміж своїми дух контакту
Встановлено на всі віки.

Чи ти це чуєш, мій нащадку?
Підтверджуєш мої думки?

1955

БЕРЕЗА

На виїзді з кремлівського двора,
Де Спаська вежа притягає очі,
Враз — чорно-білі кольори сорочі,
Згин стовбура подібний до крила.

Насіялась береза тут сама,
Прогнулась, одхилилася од муру;
Росте, являючи міцну натуру,
До сонця з тіні крону підійма.

Її не видно з площі головної,
Де так царю-гарматі до лиця.
Простецька — мов з поляни лісової,
Чи з цвинтаря старого, чи з глухої
Околиці забутого сільця.

А виросла в столиці ненароком,
При щонайпершій вежі світовій,
Щоб слухати курантів рівний бій
І города державний рокіт.

Знов зеленіти й знов скидати ниць
Пожовкле листя, в інеї прив'яле,
Гойдати на гілках потомство птиць,
Котрі ще тут за Грозного літали,
Здригатися в тривожній темнині
Від гуркоту й виття, як над Москвою
Шмагали небо фронтові огні,
Неначе над передовою.

Вести рахунок німо в кільцях літ
Всього — на виїзді, коло воріт, —
Де за часів, коли співались оди,
Не появлялись прості пішоходи,
Де тільки по дзвінку, неначе в рот,
Машини — вниз — на площу, на народ,
Шугали під круті, східчасті зводи,
А вгору йшли також без перешкод.

Людей вона набачилась немало —
Стрічала й проводжала кожен раз
Своїх, чужих, яких лиш не було —
Відбилася в зіницях різних рас,
В очах, що дивляться, та не говорять,
У поглядах, що пролітали поряд...

Ні, наших днів не погасає грань,
Не гинуть людські сподівання й тайни.
Як будеш ти в Кремлі, — піди й поглянь

На дерево те невидатне й звичайне.
Диковини нема в нім, далєбі,
Стоїть, біліє звичне, корчувате,
Та нагадає щось воно тобі,
Чого повік не можна забувати...

МОЇМ КРИТИКАМ

Все хотіли б ви мудро повчати,
Як сліпим прикидатись мені
І, співаючи, не забувати,
Що дозволено, а що ні.

Врахувати повинен я те,
Що це ви мене потім знайдете,
Ви питаєте, ви впечете:
«Де ж ти був, що ти бачив, поете?»

* * *

Нема моєї жодної вини,
Що інші не вернулися з війни,
Зостались там, у клетоті пожеж,
Бо річ не в тім, кого ж у вогневерті
Я міг, та не зумів спасти від смерті,
Ні, річ не в тім, а все ж, а все ж... а все ж...

КОСТЯНТИН СИМОНОВ
(1915—1979)

* * *

Майор привіз хлопчину на лафеті...
Убило матір. Плакало дитя.
Цих кілька днів у смертній круговерті
Запишуться за десять літ життя.

Його везли із Бреста. Щит гармати
Був кулями подряпаний, та все ж
Здавалось батькові, що для дитяти
Безпечнішого місця не знайдеш.

Гармату рознесло. Отця не стало...
Прип'ятий до щита, щоб не упав,
Загорнутий дбайливо в покривало,
Хлопчина сивий на лафеті спав.

А ми з Росії йшли навстріч малому.
Прокинувшись, хлопчак махав мені...
Не говори, що вже пора додому,
Що ніби я набувся на війні.

Ти це нещастя знаєш із розмови,
А нам воно порвало вже серця.
Хто бачив те хлоп'я сивоголове,
Додому не прийде аж до кінця.

Я тими ж мушу бачити очима,
Якими плакав, бредучи в строю,
Як вернеться із нами той хлопчина,
Як землю цілуватиме свою.

Закон війни покликав нас до бою
За все, що ми любити поклялись.
Мій дім не там, де ми жили з тобою,
А там, де жив хлопчина той колись.

Далеко звідсіля, десь на Уралі,
Твій хлопчик спить, не чувши про біду.

Я вірю, що крізь грози і печалі
До тебе буду йти й таки прийду.

А якщо ні, коли наступить дата
Йому так само йти в огонь війни,
Ти попрощайся з ним і як солдата
Мене при цьому з честю пом'яни.

1941

АТАКА

Коли, вдивляючись у мряку,
Ждучі тривожного свистка,
Ось-ось ти мав піти в атаку,
Зметнувши блискавку штика,

Якою затишною стала
Тобі морозяна земля!
Все вабило — трава зів'яла,
Листок, мов крильця мотиля,

Маленькі падоли й купини,
Недавніх вибухів сліди,
Махорки золоті крупини,
Льодок пролітої води.

Здавалося, щоб відірватись,
Рук мало — треба двоє крил.
Земля, якщо лягти й зостатись,
Закриє, мов камінний схил.

Хай сніг мете, хай вітер коле,
Хай тут лежати довгі дні.
Земля. На ній не вб'ють ніколи,
Лиш ти тулися до стерні.

Напевно, цим думкам ти вірив
Секунду з чвертю, доки їм
Ти існування не відміряв
Коротким посвистом своїм.

Коли затнувся клич до бою,
Ти в ту ж таки несхопну мить
Вже біг важучою ходьбою
В огонь, що сліпить і гримить.

Лишилась тільки кроків криця,
І сила вітру, й темна твердь,
І тих останніх метрів тридцять,
Де впорівень — життя і смерть.

1942

* * *

В. С.

Жди мене, і я вернусь.
Тільки ревно жди.
Жди, коли дощі, як грузь,
Ллються на сади.
Жди, коли сніги метуть,
Жди в палючі дні,
Жди тоді, коли не ждуть
Тих, що на війні.
Жди, коли не відповім
На твої листи,
Жди, коли набридне всім
Ждать, з ким ждала ти.
Жди мене, і я вернусь,
Не бажай добра
Тим, хто радить, як дідусь,
Що забудь пора.
Хай повірить мати й син,
Що мене нема,
Хай у сяєві сивин
Сяде мовчкомо
І за упокій вино
П'є товариш мій.
Жди. І з ним ти заодно
Випити не смій.
Жди мене, і я вернусь
Всім смертям на зло.
Хто не ждав, шепне комусь:
«Щастя помогло!»
Хто не ждав, позаздрить нам,
Тільки не збагне,
Що з вогню своїм жданням
Ти спасла мене.

Як пройшов я всі фронти —
Хто мені поміг?
Просто ждати вмiла ти
Краще від усіх!

1941

* * *

Може, це на щастя вам,
Що пишу не часто вам,
Своє серце милую,
До листів не силую.

Є листи прохаючі —
Від біди, від хворості,
Рідко — гарні й сяючі,
Більше все — без користі.

Все в листах не скажеться
І не все почується.
На любов не зважиться,
Хто лише листується.

Як вернусь — так мовите
Все, що не напишеться.
Вмру — так лиш на клопоти
Вам листи залишаться.

Щоб не бідувати вам,
Не возить їх тачкою,
Подорожуватимуть
З вами тільки пачкою.

Заміжньою будете,
Ви мене згадаєте,
Легко їх добудете,
Легко заховаєте.

Від того, ревнивого,
Замкнете їх, ладонько,
І мене, лінивого,
Пом'янете лагідно.

Скажете: на щастя це,
Що писав не часто він,
Своє серце милував,
До листів не силував.

* * *

Коли доводилось повзти
Під муром полум'я мені,
Я думав: слава Богу, ти
Далеко, а не в цім вогні;
Як добре, що не разом ми,
Що ти десь там, де тихий сад
І тихий дім, а не громи
Страшних, сліпучих канонад;
Ти там, де клени золоті,
Я тут, де палахтить броня,
Як добре, що в своїм житті
Не знатимеш такого дня!

Та варто нам зустріться знов,
І прагну я, щоб кожну мить
Ти тут була, де лється кров,
Де бій клекоче і гримить,
Щоб їла мій солдатський хліб,
За мною йшла, як тінь моя,
Щоб сліпнула, коли я сліп,
Щоб мерзнула, як мерзнув я,
Щоб страхом був твоїм — мій страх,
Щоб гнівом був твоїм — мій гнів,
Мій голос на твоїх устах,
З моїх злетівши, — щоб дзвенів,
Щоб не озвався побратим,
Товариш у важкій судьбі,
Недобрим словом і крутим:
— Я — друг! А хто вона тобі?
Таж не вона з тобою йшла
В атаку, в смертну гуркотню,
Таж не вона тебе спасла
Пораненого із вогню.
Ти з нею нині, а тоді
Ти з нами був, і всі фронти

З тобою в горі та в біді
Не їй судилося пройти!
Щоб я сказати міг йому:
— Так, ти не бачив, як вона
Згорталась грудкою в диму,
Загинути за нас ладна;
Так, ти забув, що біля нас
Була вона в найважчі дні,
Що врятувала — і не раз —
Тебе, заляклого в огні;
Як ми скидали знов бинти,
Знаходили трофейний ром,
Вона — її не бачив ти —
Сиділа з нами за столом.

* * *

Був друг у мене, побратим,
Людина чарівна,
Та бачились ми рідко з ним,
Що вдіяти — війна.

Ми роз'їжджалися не раз,
Таке було життя.
Та дружба там не напоказ,
Де справжні почуття.

Такий не плаче, що дано
Нам розійтися знов;
За мене питиме вино,
Та мовчки, без промов.

Не розцілує при юрбі,
Щоб бачили навкруг...
То звідки знати це тобі,
Що він — мій перший друг?

Що з ним пройшли ми чорні дні,
Палючий небокрай,
Що в пеклі з ним були на дні...
Що ж, не для друзів рай.

Приїде раптом у Москву,
Розмова наша ось:

— Ти ще живий? — Та ще живу!
— Коли ж ми зберемось?

Не можеш, чортів сину, знов,
Забув своїх, авжеж...
Не гнівайся! Ходи здоров!..
Чи не до неї йдеш?

До неї? Жди! Я завтра сам
Зайду до вас на чай.
Та ні. Й без мене добре вам.
Привіт передавай.

А втім, не треба привітань.
Ми — друзі, а вона
Мене не знає, як не глянь;
Бувай же, старина!

Це так! Не знаєш ти його,
Товариша мого,
Ні слів його, ні діл його,
Ні вірності його.

А він би міг розповісти
Про тебе й при тобі,
Ким стати не зуміла ти
В моїй важкій судьбі.

Він свідок ревнощів моїх,
Болючих, як налив.
І, правду кажучи, за них
Тебе він не любив.

.....
Був друг у мене, побратим,
Людина чарівна.
Та бачились ми рідко з ним,
Що вдіяти — війна.

Тепер печалитися час,
Та серце не сліпе —
Він був людиною, хоча
І не любив тебе.

Давай з тобою пом'янем
Його на самоті.

Вином гіркі слова зап'єм,
Як при його житті.

Отим вином, що він привіз,
Коли в Москві гостив.
Не треба тільки сліз. Він сліз
Найбільше не любив.

* * *

Згадаймо, Альошо, дороги Смоленщини,
Як люті дощі заступили нам світ,
Як хліба виносили зморені жінщини,
Як плакали нишком вони край воріт,

Як нас проводжали порою невдатною,
Як «Боже, спаси вас!» — шептали вони,
І знову себе називали солдатками,
Як це повелось на Русі з давнини.

Ми в далеч шляхами тяглись невеселими,
Де села, і села, і села, і грязь,
Де все кладовища похмурі за селами,
Неначе на них вся Росія зійшлась,

Неначе на кожній російській околиці
Стоять наші предки й за внуків своїх —
Безбожних онуків — громадою моляться,
Хрестом своїх рук захищаючи їх.

Ти знаєш, напевно, вітчизна — то все-таки
Не хата міська, де святково я жив,
А селища ці, побудовані предками,
Могили з хрестами над безміром нив.

Не знаю, як ти, а мене з невтишимою
Скорботою поля, журбою села,
Піснями жінок і сльозою вдовиною
Уперше війна так нещадно звела.

А ти пам'ятаєш село під Борисовим?
За мертвим — знетямлений зойкіт і плач,
Сивенька бабуся в салопчику плисовім,
На смерть приготований дід-бородач.

Ну, як їх потішити нам, опечаленим?
Та, в серці сховавши ридаючий щем,
Чи ти пам'ятаєш, бабуся сказала нам:
«Вертайтеся, рідні, ми вас подождем!»

«Ми вас подождем!» — говорили обочини,
Левади, поля, сіножаті, ліси,
Ти знаєш, не раз мені чується ночами,
Що їхні за мною ідуть голоси.

Розкидавши рідними селами згарища,
На наших очах умирають брати.
Вони по-російському рвуть, умираючи,
Сорочку на грудях і кличуть: «Прости!»

Повіривши тричі, що десь під берізкою
Погасне й мені затуманена вись,
Я гордо пишався землею російською,
І тим, що на ній народився колись,

І тим, що на ній я колись помиратиму,
І тим, що життя росіянка дала,
І тим, що в поході і подвизі ратному
Любов росіянки зі мною була.

1941

БАТЬКІВЩИНА

Торкаючись морів та океанів,
Лежить вона, розкинувши міста,
Покрита сіткою меридіанів,
Неподоланна, горда і свята.

Та в час, коли остання вже граната
Піднесена в твоїй руці, тобі
Згадається не все, лиш рідна хата,
Лиш небеса над нею голубі.

Ти пригадаєш тільки ту вітчизну,
Яку в дитинстві бачив із вікна,
Ту ниву дорогу, пшеницю жизну,
Де батькова ходила борона.

Згадаєш три берізки за городом,
Доріжку польову, сосновий ліс,

І річку синю із шумливим бродом,
Піщаний берег в затінку беріз,
Той край, де народитись нам припало,
Де ми були щасливі і малі,
Де спізнавали ми життя помалу —
Всю землю в жмені рідної землі.

Так, можна боронити обеліски,
Іти на смерть біля столичних брам,
Але, живим ще бувши, три берізки
Віддати неможливо ворогам!

1941

МИХАЙЛО ДУДІН
(1916—1993)

ПЕРЕД КОСОВИЦЕЮ

Вже липень усміхається ланам,
Цвіте обабіч шляху медуниця.
І дощ умив обличчя валунам,
І помолодшали камінні лиця.
Немов кравці, завзяті цвіркуни
Торохкотять машинками довкола.
Латаття виринає з глибини,
Лягає на захопленості кола.
Легкий, мов невагомий, кожен крок,
І час, як сляво, душу наповняє.
І кожен подих — радості ковток;
Усе попереду! Життя безкрає!

* * *

Знайди всьому своє начало
На глибині свого ества,
Те, що сьогодні відзвучало,
Не забувай за день чи два...
Без усамітнення і гніву
Переживи недобрі дні
І для весняного посіву
Прибережи зерно й пісні.

ПІСНЯ ДЛЯ СЕБЕ

Твої печальні темні очі
В моєму погляді горять.
Так іскри б'ють у надрах ночі
З циганських кочових багать.
Лягають, наче сходи, тіні
До синіх зір моїх болінь.
Останні співи солов'їні
Бузкову будять далечінь.

В нічного неба яснім снопі
Цвіте волóшкава блакить.
Повітря — кришталевий попіл
Сльози, що мов зоря горить.

Я бачу в світлі, що над світом
Твій погляд тихо простеля,
Як зацвітає горицвітом
Моєї осені земля.

ЛАСТІВКА ЧЕРЕЗ ЛА-МАНШ

В той липень, що душний був, як намет,
В ті незбагненні дні, давно минулі,
Під липами в бджолинім рівнім гулі
Ваш тихий голос обернувся в мед.

Хто жаль мій розуміє, хто вперед
Пройде, щоб стать за мене в караулі?
Майнули ви в небеснім безпритуллі,
Як іволга, що піднялася в лет

І не вернулась. Час не знає впину.
І чим стрімкіша крутизна життя,
Тим швидше йде й не прагне співчуття.

Я вас любив. Я вас люблю єдину.
Та що з того? В ту незбагненну днину
Мені немає більше вороття.

КОСОВИЦЯ

Блищить ріка в нічнім тумані,
Як сиві хмари, береги.
На пагорбі стоять оманні,
Важкі, немов туман, стоги.

І тихо струни на просторі
Рокочуть гомоном глухим.
В ріці і в небі сяють зорі
І пахнуть буркуном сухим.

І досвіток цвіте привітно,
І видно в світлі бірюзи —
Крадеться Осінь через Літо
В кущах смородини й лози.

НА БЕРЕЗІ ОЗЕРА

Озеро вмирає лісове.
Заростає очеретом, баговинням.
З кожним роком все темніша й вужча
Просторінь, приречена померти,
Гаспидної глибонечі вод.

Озеро втікає в глибину,
Зачиняється, як око. Тайна
Часу відступає разом з ним
У підземні, темні переходи,
В закамарки пам'яті земної.

Що ж ти вздріла, Земле, чом ти око,
Знак життя свого, затуляєш,
Одвертаєш зір душі своєї
Від вселенної і від моїх очей,
Спитуючих глибочінь твою?

Ти мовчиш? А може, відповідь мені
Сміла пташечка, очеретянка,
Що гніздо над прірвою води,
На очеретиночці тоненькій звила,
Наче на твого ока вії?

Може, то про це вона співає
Голосом тонким, як павутина,
Свою пісню?..
Слухаю, але не розумію мови
Її душі. А жаль!

1977

КІНЬ РУДИЙ НА СКОШЕНОМУ ЛУЗІ

Будучи на волі, не в usługі,
Так лишень, як сам він захотів,
Кінь рудий на скошеному лузі
Без оброті й вершника летів.

Око сяяло його, як слива,
Як труба, переливався хвіст,
І звивалася під вітром грива,
І земля гуділа, як поміст.

І душа коня була відкрита,
Перед ним кущі лежали ниць.
Стукотіли, граючи, копита,
Наче кастаньєти танцівниць.

День або життя — все до відходу
Сонце вже покликало за пруг.
Кінь рудий летів собі в догоду
Через вранці викошений луг.

1977

ВАСИЛЬ ФЕДОРОВ
(1918—1984)

ГУСИ

Коли горить
Лісів яса
І лине золото палання,
Коли розбудить небеса
Гусей одлітних гелґотання,
Тоді
Гусей домашніх зграї
В тривозі сходяться на луг
І їхній ожирілий дух
Від крику з неба
Оживає.

Жадання родиться гаряче...
Вони кричать,
Вони шумлять,
Махають крилами, неначе
Ось-ось так само полетять.

Та не для ситих небо. Ну те —
Вертаймося додому в хлів!
Ідуть. І сміх щасливий чути —
Тихенький джергіт гусаків.

* * *

В лісах,
В кущах, поміж гілляки,
Весь — біг і слуху ненасить —
Звір
Під захриплий брех собаки
По життьовому колу мчить.

Мисливець жде.
І він діждеться.
Він знає,
Що, пробігши гін,

Звір повертається
Й женеться
Туди, де був піднятий він.

Тут — постріл!.. Та єство мое
Од мислі іншої схололо.
Я знаю, що подібне коло
Судьба й поетові дає.

Як вірші — труд, а не пустоти,
Як тешеш слово, мов скрижаль,
То важко змору побороти,
Що ж, втомлюється навіть сталь.

Тоді поет, —
Він сильний все ще, —
Спішить у молодість свою
По те зухвальство молодече,
Вже перевірене в бою.

Вже близько гай,
Спасенні віти...
Дай Боже, щоб в останню мить
Йому Дантеса не зустріти,
Що тихо в засідці сидить.

ДМИТРО ВАКАРОВ¹
(1920—1945)

ВПЕРЕД!

Знедолений краю,
тебе облітаю
від краю до краю.
Все бачу, все знаю:
є голод, є горе,
а волі немає.
Знедолений краю,
від краю до краю
все бачу, все знаю.
І гнівно волаю:
повстаньте, раби!
Вперед, мій народе,
за щастя свободи,
до сяючих мет,
на битву — вперед!

---

¹ 1939 року, напередодні Другої світової війни Дмитро Вакаров, уродженець закарпатського села Іза, учень організованої білогвардійцями гімназії у Празі, починає писати вірші російською мовою. Вчителі навчили його нерідної мови, але не змогли прищепити йому любов до царської Росії. Він любив Карпати, добре знав тогочасне життя рідного народу, з якого вийшов; його поезія наповнена бунтарським духом, вона не приймає соціальної несправедливості і перегукується з класичною українською, білоруською, російською літературами. Вакаров перебував під впливом ідей, що приходили на Закарпаття з Радянського Союзу, і якби він емігрував до СРСР, як це зробили чимало галичан і закарпатців, що повірили в «комуністичний рай», то загинув би в Гулазі. Але після кривавого приєднання Закарпатської України до фашистської Угорщини Вакаров став студентом Будапештського університету. Він приєднався до антифашистського молодіжного руху. Був заарештований. В концтаборі Дахау його, знеможеного голодом, застрелив есесівець.

Творчість Дмитра Вакарова не може бути забута. Він належить до плеяди видатних антифашистів, а його російськомовна поезія пройнята любов'ю до українського народу. (Прим. перекладача).

ВІТЧИЗНІ

Ти — моя віра,
я — слово твоє.
Щастя шукаєм —
твоє і моє.

В радості, в горі —
з тобою нам жить.
Я не покину
тебе ні на мить.

Ти — моя пісня,
я — відгомін твій.
Щастя знайдемо
в правді одній.

В правді вся сила —
моя і твоя.
Правду знайдемо,
Вітчизно моя!

О ЖИТТЯ! ТИ — МИТЬ...

Життя! Ти — мить, але прекрасна,
Коштовна, неповторна мить,
Щаслива так же, як нещасна...
Тебе губить — душа болить.
Та чую в іншому тривогу.
Не проклинати я прийшов
Свою судьбу, свою дорогу,
Землі минушість і дюбов.
Живу, щоб не коритись долі,
Живу, щоб світом дорожить,
Не падати від горя долі,
Трудитись, вірити, любить!

МОЯ СТОРОНА

О земле рідна, Верховино,
Душею любимо тебе.
Миліша ти для нас, єдина,
Ніж май і небо голубе.

Ми любимо стрункі Карпати
І горду висоту вершин,
І виноградники, і хати,
І тихий легіт полонин.

А Тиса для мого народу
Дорожча від всього стократ.
Вона так вільно котить воду
В далеке море із Карпат.

Так розкажи старому морю
Про те, як мій народ живе.
Хай руський дух пливе з тобою,
По всіх морях нехай пливе!

БУДУЮТЬ...

Зводять тюрми і казарми,
щоб корився рідний край.
На село по два жандарми,
а читальні — не питай.

Замість школи — в селах церква
з позолоченим хрестом.
Бережуть, як пси, неволю
староста з попом.

Вільно ходить Закарпаттям
лиш єпископ і магнат.
Чадом смерті і прокляттям
віє від Карпат.

Пан добро грабує в миру,
все з'їдає панська бридь...
Точить лісоруб сокиру,
гнівом палахтить!

ДО НЕЇ

Куди забар —
Лечу, як птах.
І ти летиш
Туди ж, туди ж.

Не знають меж
Думки мої.
Не мають меж
Мелодії.

У світ ідей
Майну-помчусь,
Та до грудей
Твоїх вернусь.

І знищу я
Твій супокій.
Душа твоя —
В душі моїй.

Я не згубив
Свою любов.
То я — порив,
То — мрія знов.

19.III.1940

КОСАРІ

Лягають хвилями покоси,
Вже їх багато — від зорі...
І свищуть виклепані коси,
І косять, косять косарі.

Пісні похмурі в небо б'ються —
І заливає піт чоло.
Журливо, тяжко думи ллються:
«Коли б моє оце було!

А то коси, коси другому,
І пару грошей дасть тобі...
Косити тяжко, бо чужому,
Собі би легко, бо — собі!»

З трави спиває сонце роси,
Співають журно косарі,
І свищуть виклепані коси,
І їм свистати — до зорі...

30.VII.1940

ПРОБЛИСКИ

Чорні хмари йдуть по небосхилі,
А чума духовна — край воріт.
Вся планета — в пристрастей горнилі,
Сатаніє, ніби збожеволів, світ.

І кожному, хто в суть речей проник,
Життя стає реально неможливим — гине,
Нема того, до чого б знов приник,
У що повірив би правдивий ум людини.

Все скорилось жадібному звіру,
І здається, не здолати зла...
Все-таки я вірю, в щастя вірю,
Хоч навкруг — похмура ніч лягла!

Іза, 1940

* * *

Мила, принадлива дівчино,
Де ти, мій цвіте, живеш?
З ким ти щиття коротаєш,
Ждеш ти мене чи не ждеш?

Ніжна, чудова, для тебе я
Не дорожу і життям.
Всім я для тебе пожертвую,
Тільки Вітчизни не дам!

Іза, грудень 1940

БУДЕ ДЕНЬ!

Над землею — хмар онучі,
дощ осінній хлюп та хлюп.
Тне сокирою на кручі
дерево лісоруб.

Звук лунає надовколо,
лісовий, тривожний звук...
Чий же обізветься голос
на той клич, на стук?

У туманах полонини,
неугавний дощ іде.
Буде день — і світло хлине,
щастя зацвіте!

* * *

Сльози невинні, перлини стривожені,
Сяючі, ніби алмаз.
То блискавично, то важко народжені —
Гарні ви, гарні не раз!

Сльози печальні, сестринські і мамині,
Сльози безсонні, рясні.
Сльози незламні і сльози надламані —
Всі ви навіки в мені!

Серце моє ви запалюйте іскрами —
Хай палахтить ув імлі.
Сльози народу з надіями чистими,
Сльози моєї землі.

Будапешт, 16.X.1941

БАТЬКІВЩИНІ

О краю мій нещасний, бідний краю,
Тебе жорстока доля тяжко б'є.
Чужинцеві ти звик служити, знаю, —
Німе життя раба — життя твоє.

Та все-таки всією глибиною
Душі слов'янської тебе люблю.
Гнобителів твоїх усіх страшною
Смертельною ненавистю палю.

О, день прийде, і ти повстанеш знову,
На шлях свободи вийдеш крізь бої.
Зведем життя нового ми будову,
І збудуться всі мріяння твої.

Народе мій, живу лишень для тебе,
Своє життя віддам тобі лишень!
Забув я все, забув я і про себе
У боротьбі за твій щасливий день.

Будапешт, 8.XI.1941

ПОРИВИ

Пориви, пориви, пориви,
Змиває гроза каламуть;
Удари і вибухів гриви —
Крізь дебрі прокладена путь.

Трищання підвалин, прогнилих,
Останній бурун боротьби.
Знялись до героїв на крилах
Вчорашні покірні раби.

Як море, борня і пожежі,
Рокований день на ножах...
В розбурханих сил безбережжі,
В їх натиску — щастя і жах.

Неволя, неправда, обмани —
Це все у вогні пропаде;
І сонце зрадіє й погляне
Із хмари на вільних людей.

Будапешт, 27.XI.1941

* * *

Старих віків ясні видіння
Переді мною постають.
Епохи слави і падіння
Верстають незбагненну путь.

Передбачаю правди свято
В сяйливості грядущих днів.
І чую клич, що в бій завзято
Мого народу зве синів.

Порве невольничі окови
Моя слов'янська сторона.
Насіння братства і любові
Безплатно людям дасть вона.

І тому, хто поліг незнаним
За те, щоб жив щасливо брат,
Збудують пам'ятник, і встане
Він в серці звільнених Карпат.

Будапешт, 7.XII.1941

* * *

Як немає вогню,
ти не палай.
Як любові нема,
ти не зітхай.
Як на серці печаль —
співом розбий.
А як радість в душі —
душу відкрий.
Як вогонь спалахне —
не заглуши.
А як буде любов —
пісню пиши!

МРІЇ

Я завжди сам, я сам, як птах,
Як беркут, що не зна покори;
Ширяти прагну в небесах,
Вселенної долать простори.
Люблю я широчінь безкраю,
І вись, і глибину без дна;
Злетіти в безміри жадаю —
Земля для духу затісна.
Ех, вирваться б мені з полону
Землі — у зоряні світи,
Туди, в обійми Оріону,
Вогонь любові донести!
І людству всі космічні тайни
Відкрити в ту блаженну мить,
І новий гимн, спів незвичайний,
По всьому всесвіту розлить.
Могутнім словом, повнозвучним,
Сміливість оспівати, злет
Свободи з братством нерозлучним...
Ось чим душа наповнена,
Ось чом вона така міцна....

Будапешт, 10.11.1942

МОЇЙ КОХАНІЙ

Ти моя юна, червона троянда.
Небо блакитне й вершини гінокі,
Танець нестримний і пісня принадна,
Щастя бурхливе і сльози гіркі.

Вишня струнка у веснянім зацвітті,
Майські чарівні і ночі, і дні.
Все, що прекрасне й коштовне на світі, —
Сонце яскраве і зорі ясні.

Ти моя молодість вічна і воля,
Сміливі мрії, надії і сни,
Радісний промінь у мороці горя,
Мій невмирущий прообраз весни.

Будапешт, 22.11.1941

БУРЯ

Розгулялася стихія,
Аж здригається земля;
Ламлеться од вітру гілля,
В соснах тріскотня.

Буря вдалині втонула,
В поле вийшла тишина.
Знов на пагорбі заснула
Вікова сосна.

ЛІСОРУБИ

Вийшли з лісу на дорогу
лісоруби-батраки.
Щось несуть, заводять пісню,
піднімають кулаки.

- Що несете, лісоруби?
- Горе ми несем своє.
- Хто дає вам силу, люди?
- Пісня силу нам дає.
- А кому несете горе,
грозите кому вогнем?

— Буржуєві і магнату
наше горе ми несем.
— А співаєте про що ви
у підніжжі синіх гір?
— Про свободу ми співаєм
нашу пісню з давніх пір.

СЛЬОЗИ

Сльози-скорботниці
потайно котяться
в самотині.
З ними злітають,
з ними стікають
думи сумні.

Слізьми народними,
слізьми гарячими
сяють світи.
Сльози вітчизни
звуть до розплати,
кличуть до мсти.

В серці клекоче
гнів-буревій.
Я закликаю
в злобі святій:
бий, чим попало,
сокирою бий!

МЕСНИКИ

Під туманами густими
всі шляхи й путі.
Та в тумані шлях знайшли ми,
Як на видноті.

На задвірках сліз і горя
вдарив помсти дзвін.
Встав народ, і на простори
рушив сміло він.

Не страшить його негода,
не лякає ніч.
Він долає перешкоди,
кривду гонить річ.

Знає він, де партизани,
йде на поміч їм.
Мстить за сльози і за рани
ворогам своїм.

Вдень він сіє, вдень він косить,
ніччю в бій стає.
Він пощади сам не просить
і нещадно б'є.

БАГАТЬОМ

До народу нічим не прив'язані,
Грішми хіба;
Ви служите йому не зобов'язані,
Чернь — то ганьба!

Вам плювають на народне знедолення;
Ваш ідеал,
Провідні ваші зорі — вдоволення,
Сан, капітал.

Живете ви самими помиями,
Слуги лихви;
Між слабими — герої, між сильними —
Зайчики ви!

Ви здираєте з того, хто трудиться,
Золота пас,
Сниться вам, що Земля крутиться
Тільки для вас!

Віддамо вам борги — позмиваємо
Вас, наче гній.
І востаннє ми вам заспіваємо:
«За упокій!»

Будапешт, 7—18.Х.1942

РІДНЕ

О рідні Карпати, і рідні долини,
І рідні хати, і поля, і міста,
Ви кличете серце моє із чужини,
Його не чарує чужа красота.

Я твій гладіатор, народе робочий,
Я твій і слуга, і боєць;
Я кидаю іскрами посеред ночі
В пустелі погаслих сердець.

Будапешт, 22.X.1942

НАД ЛІСАМИ ГОМІН ПТИЧИЙ

Над лісами гомін пtiчий,
над лісами синь небес.
Дні і ночі пан лісничий
ходить лісом, наче пес.

Назбирав хмизин — в'язниця,
гриб зірвав — крадіжка вже.
Береже ліси рушниця,
довгі роки береже.

Бачать гори, знає поле,
і шепоче ліс увесь:
все магнатове довкола,
окрім синяви небес.

Я Б'Ю ПЕРОМ!

Ти п'єш вино,
я воду п'ю.
Ти п'єш коньяк,
я сльози п'ю.

Що хвалиш ти,
те лаю, тям.
Ти честь продав,
я не продам.

Ти любиш чин,
я труд люблю.

Ти любиш гріш,
життя люблю.

Ти любиш бить,
б'єш батогом.
Б'ю правдою,
я б'ю пером.

На тебе я
недаром злюсь.
З тобою я
в бою зіткнусь.

ПРИСЯГА

В полі, в лісі, у селі —
всюди горе на землі,
муки і нужда,
сльози і біда.

На моїх просторах рідних
горе в хижих бідних.
Горе, наче океан,
скирило все в туман.

Що мені самому голод?
Що мені той холод?
На душі моїй печаль —
жаль народу, жаль.

Бо як плаче Верховина
над нещастям сина,
чим я маю дорожить,
як я маю жить?

Я люблю вас, полонини,
вас люблю, хатини.
В битву я за вас іду,
щастя вам знайду.

Для борні потрібна звага.
Ось моя присяга:
хай лунає боротьба
з долею раба.

Присягаю вам, Карпати, —
буде день розплати,
Буде воля і земля —
вірю, вірю я!

* * *

Люблю тебе, роздольний краю,
Грізні мої Карпати,
Що в серці найсвятіше маю —
З твоїх пісень узяті.

Люблю я трудове збратання,
І марю я щоднини.
В мені живе порив єднання
І смуток самотини.

Будапешт, 5.III.1943

СВІТАНОК

Моя пісня від хати до хати
Понесе мою віру в зорю.
Я співати прийшов про Карпати,
За свободу стояти на прю.

Я прийшов поклонитись народу,
Я будити прийшов од заклать.
Я прийшов оспівати свободу,
І за неї з народом повстать.

Буде свято, і люди прибудуть,
І зйдуться у вільнім краю;
І я вірю — мене не забудуть,
Доспівають ще пісню мою!

ЄВГЕН ВІНОКУРОВ (1925—1993)

* * *

Я ці пісні не написав одразу.
Я з ними по осінній мерзлоті —
Ще їх не знавши — по-пластунськи лазив
Крізь чорні пагорби на животі.

Цю тему ноги підказали потім,
Натомлені від бойових доріг.
Я ці рядки, здобуті кров'ю й потом,
Як і себе, від смерті не беріг.

Їх ритми прости взяв я в заметілі,
Що наш вогонь згасила, — в північ ту
Я грів свої пісні осиротілі
Лиш вірою в добро і теплоту.

Вони були при ділі і між ділом
Завжди зі мною — кров моя і плоть.
Я видумав оці пісні всім тілом,
Що вирішило все перебороть!

ЗЕМЛЯК

В одній роті зі мною служив земляк,
Москвич, називався Альошка.
З одного казанка ми їли з ним так:
Йому — ложка і мені — ложка.

Ми поруч обидва по чужині
В солдатськiм строю крокували.
Ми спали пліч-о-пліч, один одного в сні
Ми ліктями часто штовхали.

На привалі, бувало, після атак
Він коло мене приляже,
І ми про Москву говорили з ним так:
Я — розкажу, він — розкаже.

Шумлять по-німецьки ліси й чагарі,
І вечір іде, як ліхтарник.
Ми згадуєм хлопців у нашім дворі
І кінотеатр «Ударник».

Убитий він був у бою штиковім
Під Берліном самим, на дорозі.
Він жив на Арбаті в будинку отім,
Що проти аптеки — на розі.

ЧОРНИЙ ХЛІБ

Його пекли з нечищеного млива,
Той чорний хліб — шкуринка, як постіл.
Та зацвітала усмішка щаслива,
Коли буханку ставили на стіл.

Воєнний хліб. Ми в борщ його кришили.
Він непогано смакував з кваском.
Він прилипав до ясен, та щосили
Його ми відліпляли язиком.

Він пахнув, мов кропива з оболоні,
Мав присмак лободи чи інших трав.
Та по їді я жадібно з долоні
Окрушини губами підбирав.

На хліборіза, що трудивсь немало,
Дивився я, немов на диво з див.
У мене серце в грудях завмирало —
Він різав хліб!

Він чорний хліб ділив!

Він справедливим, чесним був і вмілим —
В захопленні стояв я перед ним.
Він дужі руки хлібом підгорілим
Замашував, як вуглем деревним.

Світлішало його обличчя строге,
В очах натхненність трудова цвіла.
Він різав хліб, не знаючи знемоги
І піт не витираючи з чола.

АКОРДЕОН

Золочений, кофейний,
блискучий, мов алмаз,
акордеон трофейний
був у частині в нас.

Він памороззю брався
в студені сиві дні,
борщами обливався
в обідній штовхтіні.

Валявся в мокрих травах,
забутий на дощі,
серед онуч іржавих
сушився на печі.

Дорогами солдата
невтомно — день і ніч —
пройшла чужа, багата
і блискотлива річ.

Миналася атака,
і меншав батальйон,
і по-російськи плакав
чужий акордеон.

Летів той плач в обози,
до серця пробирав:
свої старечі сльози
обозник витирав.

Лилася, повна туги,
надривна, тиха гра...
І на плечі подруги
ридала медсестра.

ГАМЛЕТ

За складом зал ми з дощок збудували.
Там Гамлета єфрейтор Дядін грав.
Ми весело йому аплодували,
Як руки він у муках простирав.

Ну, а в житті з ним не було мороки,
Його за приклад брали в нас бійці.
Він був кремезний, мав рожеві щоки,
Веснянок безліч злотних на лиці.

Бувало, головою він поникне
І починає монолог, а нам,
Як тільки «бути чи не бути» скрикне,
Ставало дуже смішно — прямо страм.

Я Гамлетів на сцені бачив різних —
Їх вирізняв душі моєї слух —
Сумних і мудрих, лагідних і грізних...
Промовлять слово — стихне все навкруг,

Серця замруть, і затремтять біноклі...
Там — сила, гра, задумливість, екстаз!
Та з нашим запросто, промерзлі й змоклі,
Ми грілись біля вогнища не раз.

РІТАЛІЙ ЗАСЛАВСЬКИЙ (1928—2004)

* * *

Допоки серед нас живуть батьки,
То й горе нам — неначебто не горе.
Хай мучать нас думки, чи серце хворе,
Ми все те переносим полегки.

І що нам смерть? Ми не підвладні їй,
Нас не лякають марші похоронні.
Хоч ми так само на передовій,
Та в другому немовби ешелоні.

Допоки серед нас живуть батьки,
Не думаєм про вічності порога,
Здається безкінечною дорога
І далечінь, що йде через віки.

Та ось батьки відходять і нараз
Нам правда відкривається жорстоко...
Ми дивимось розгублено і кротко
І все те бачим, що чекає нас.

Ми наче входимо зі світла в тінь.
Світ розглядається в журбі недобрій...
Та робиться ясною далечінь,
І різко наш окреслюється обрій.

РОБОТА

Знов ніч. Мені в безодні тій,
В тій прірві темноти
Ні геній, ані лиходій
Не може допомогти.
Але зі мною все: перо,
Щемливість ремесла;
І серце вдарило в ребро,
І засвітилась мла...

* * *

Буря минула, та блискає знов,
Днина минула, та рік не пройшов,
Діло минуло, та є ще діла,
Юність минула, та зрілість прийшла.
Все має місце — падіння і злет,
Завжди потрібно дивитись вперед.
Змовкла розмова, та дзвонять слова,
Вмерла людина, а доля жива!

* * *

Світлі пахощі кіс каштанових,
Погляд синій, як день, що пригас.
І життя починається наново,
Сам не знаю, який це вже раз.

ЛЕВ СМІРНОВ

(Нар. 1928 р.)

ДІД

Жив мій дід осіло, міркував про небо
і ловив старанно осетра в Онезі.

Ранками зозуля дідові кувала,
з дзигарів столітніх утекти хотіла.

Дід мій твердо вірив у рибальську долю,
тихо своє щастя кликав над водою.

В довбанці дубовій борознив Онегу,
люди говорили, що він тайни знає.

Та під синім небом, оповитий вітром,
дід не був щасливим і не був дід хитрим.

Просто знав затоки, і любив співати,
і від поговору він беріг сивини.

Шанував роботу, часто спав у клуні,
а скосили діда три японські кулі.

Стала сиротою голуба Онега...
Ой, закуй, зозуле, над душею діда!

АВТОБУС У БЕРЕЗНІ

Таке лиш у березні, певно, буває —
від ранку ворони кричать на гнізді.
Темніють сніги, і вода прибуває,
Берізки стоять до колін у воді.

Розливами брижі вітрець підганяє,
як спогад про скиби в старій лободі.
Завзято чубок сатана продуває,
повсюдно показує різки руді.

Автобус дорогу свою прокладає,
гальмує скрипливо, гуде на дуді.

Назустріч зорі він летить-пролітає,
виблискують бризки, мов крила тверді.

В автобусі хлопчик журбу забуває,
біду свою першу, найважчу в житті,
і знову Альфонса Доде він читає,
горта сторінки, наче сні золоті.

У «дурня» весела компанія грає,
дід згадує жниво, спекоту в труді,
і пам'яті в такт головою хитає,
і сльози течуть по його бороді!

А юне дівчатко негоди не знає,
у мріях мережить незнані путі,
якісь галузки до грудей пригортає,
виходить на сімдесят першій версті,

в поля віддаляється, тихо зникає
десь там, де сумують дороги бліді...
Автобус назустріч зорі пролітає
по рідній землі — в небеса молоді.

ОДА БІГОВІ

Біжать годинники й вози,
біжать машини і трамваї.
І місто не відпочиває —
біжить і просить — підвези!

Біжить проміння по нитках,
біжать по вибалках потоки,
по жилах — кров, по стеблах — соки,
а правда й кривда — по віках.

Біжить сльоза по самоті,
біжить дівчатко по пероні.
І є в найвищому законі
біг із щитом і на щиті.

Біжать, змінивши ум на лах,
турист і жіночка весела.
Біжать крадій і Кампанелла,
втікаючи з кривавих плах.

Я славлю серед зір і мрій
у вересневім передмісті
біг по землі, і біг на місці,
і навіть біг в душі своїй!

ЧЕРВНЕВА НІЧ

Як не диво — рососою стіжок
блискотить, осяваючи ниву,
і світлішають очі в жінок
від любові й пташиного співу.

Непорушно дерева стоять,
і суничка під тишею стине,
так неначе смертей і проклять
не зазнали тут люди й рослини.

Але кров обернути в алмаз
не зуміє ця тиша прогіркла,
і дзвенить під ногами не раз
то осколок, то фляга, то зірка.

Може громом ударити крок
в тишині, що тремтить безустанку,
і темнішають очі в жінок,
як те диво, в промінні світанку.

КАМЧАТКА

До мене знову підступає
Камчатка знадна і тремка.
Вона в моєму серці сяє,
мов казка в серці хлопчика.

Так гарно за її стіною
ховатись од журби й образ...
Хай посміється наді мною
так, як сміялася не раз.

Я їй здаля приніс назавше
карельських рун сумні лади.
Баркас на сейнер промінявши,
кричу йому тепер: — Зажди!

Колись я снів одним тобою,
вночі ловив твої вогні,
за далиною голубою
ти мужністю світив мені.

Я жив не солодко й не гірко,
асфальт підошвами топтав.
Мого дитинства дивна зірко,
тебе я потай забував.

Я сам себе цурався крадки,
та навесні і восени
невтомно в сторону Камчатки
ішли мої дитячі сни.

І крізь життя, так туго ткане,
крізь все божественне й земне,
як марево, її вулкани
здаєка надили мене.

Я знав: з усіх житейських вигід
із днів, повитих у туман,
я маю найпростіший вихід,
прекрасний вихід — в океан.

БАЛАДА ПРО ЮНОГО РЕВІЗОРА

Як працював я ревізором —
а молоденьким був, аж сором! —
по світі їздив потайком.
Журились державною казною —
тремтіли всі переді мною
директор, головбух, фабком.

Окозамилувачі знані
дивились кротко, наче лані,
і посміхались, як святі...
Я ж появлявся без привіту
і вимагав суворо звіту —
був на службовій висоті.

Я до роботи поривався,
та дебет кредиту рівнявся.
Мені двадцятий рік ішов.

Була весна при повній владі,
і думав я, що в світі справді
панує чесність і любов.

Я нахил мав не до балансів,
а до пісень та до романсів,
до віршів, а не до заяв.
Тому-то в робітничім клубі
я «біс» кричав співачці Любі,
а потім з нею ніч гуляв...

Я від'їжджав... Душа без плями...
А над пероном і полями
дощі шуміли весняні.
Окозамилювачі знані —
щасливі й непомітно п'яні
сміялись навздогін мені.

* * *

Не таким уявлялося слово,
не таким був початок землі...
Інший світ будували казково
наші перші учителі.

Ми за хлібом тужили... Потреба
нас вела із нуждою на прю,
а вони, як пришельці із неба,
малювали на дощі зорю.

БУЗОК

Як навесні дощі пройдуть веселі,
всіх зводить з розуму бузковий дух,
він в затишні вривається оселі,
він проганяє наміри недуг.

Він заглядає в сни, в забуті болі,
виманює з гнізда співучих птиць,
спиняє ешелони в чистім полі,
зриває покривала з молодиць.

Він б'є на сполох у нічних просторі,
він облягає площі кам'яні,

тремтячі ніздрі коней аж під зорі
він закидає, мов у давні дні.

До лицарів музейних під забрало
заходить і розгублено стає.

І лицарі, зітхнувши, як бувало,
середньовіччя згадують своє.

ЦИТРИНИ

Вантажили хлопці цитрини,
на печатку завскладу дмухтів,
і гуділи стривожені ринви,
ніби вітру осіннього спів.

Пахло сонцем, журбою німою,
морем тихим і ясним, як скло.
А на правду — вже пахло зимою,
це в кінці листопада було.

Був завскладу товариш бідовий,
все ішло в нього чином своїм —
на колесах семиповерховий
побудовано з ящиків дім!

Кожен плід виглядав новоселом —
з вікон — усміх і радісний зір.
Був сумним я. А став я веселим.
І покликав:

— О, жителі гір!

Я стомився в квартирно-готельнім
перемандрі — я висох до дна.
Чи у вашім каркасно-панельнім —
не знайдеться комірка одна?

Говорив я нечувані речі,
на піску мурував я міста...
А будинок від'їхав під вечір,
наче мрія моя золота.

Помахали жильці на прощання,
ніби дякували за тепло...
Пахло снігом і пахло печаллю.
Це в кінці листопада було.

РІЧКА

Була собі річка
мала, безіменна;
текла вона в лісі,
у соснах дрімучих.

До неї щоночі
глухими стежками
спускалась вовчиця
з губами сухими.

Пиля вона спрагло
так спрагло, неначе
тягнула не воду,
а кров із ягняти.

Як вуглики, очі
горіли у неї,
і падали в річку
студені краплини.

На все це лякливо
дивилися сови,
і пір'я від жаху
ставало їм дибки.

А річка спокійно
текла, жебоніла,
немов напувала
ягня, а не звіра.

ШЛЯХИ

Заростають шляхи, заростають,
Одягаються в люті терні.
Запорожці терни розхиляють,
Бачать коней казкових вони.

Заростають шляхи, заростають,
Лобода піднялась до зорі.
Чумаки лободу розхиляють
І знаходять джерела старі.

Заростають шляхи, заростають,
Погибають в полиннім краю.
Кобзарі полини розхиляють
І знаходять там пісню свою.

Літаки в небесах пролітають,
І дороги залізні гудуть.
Заростають шляхи, заростають,
Заростають, та не заростуть!

АНДРІЙ ВОЗНЕСЕНСЬКИЙ
(1933—2010)

МАЙСТРИ

*Поема на сім глав
із реквіємом і присвятами*

Перша присвята

У дзвони б'ють дзвіношники...

Гул стоїть...

Вам,

Художники

Всіх століть!

Вам,

Мікеланджело,

Барма, Дант!

Вас блискавкою

Живцем палив талант.

Ваш молот — не колони,

Не статуї тесав —

Збивав з лобів корони

І тронами стрясав.

Художник первородний —

Завжди трибун.

В нім дух перевороту

І вічно — бунт.

Вас в стіни мурували,

Палили на кострах.

Монахи муравлями

Гуляли по кістках.

Мистецтво воскресало

З тортур і страт похмурих

І било, мов кресало,

Об Моабітів мури.

Кривавиці мозольні.

Вогонь і піт — стокрот.

І Музу, наче Зою,
Вели на ешафот.
Та що пахолки збройні
Її святим словам —
О різьбарі
незборені,
Слава вам!

Друга присвята

Лягає дзвонів марево
Москва кипить, як торг...

Вам,
Варвари
Всіх епох!

Царі, тирані,
В тіарах яйцевидних,
В пожарищах-сутанах,
Із жерлами циліндрів!

Імперії і каси
Бережучи щодня,
Ви бачили в Пегасі
Троянського коня.

Гула злоби литавра,
І випалені очі,
Як
Тавра,
Горіли серед ночі.

Вас моє слово судить.
Да буде страм,
Да буде
Прокляття вам!

І

Жив-був цар,
У царя був двір.
На дворі був паль.
На палі не опудало —
Людиною гупало.

Зліг цар, злий цар,
Біля самих палат
Ходить злодій-бунтар.
Не тугий гаман,
Та кулак-дубан!

Баламут ходить лют.
Баламутить він люд.
Вдарив жезлом зі зла
Та й звелів государ,
Щоб на площі-галявині
З кольорових теракот
Храм стояв семиглавий,
Семиглавий дракон.

Щоб цареві був страж,
А народові — страх.

II

Було їх смілих — семеро,
Було їх сильних — семеро,
Напевно, з моря синього
Чи з краю заозерного

Де Ладога ляга,
Де райдуга-дуга.

Вони трудилися весело
Під сонця благовіст,
Щоб піднялись веселково
Сім розмаїтих міст.

Як стяги корабельні,
Як співи коробейників.

Одне — з крутими вежами,
Розбійницьке, бентежне.
А друге — наче дівчина —
То город — білогруд.
А третє — листям вінчане —
Як з чебреців і рут!

Мережані, незвичні,
Вставайте без підпор...
Їх привели опричники,
Щоб збудувать собор.

III

Кучері-стружки,
Рубанки проворні.
Російські роз'ятрені
Кошуні червоні.

Очі — ой, шалені!..
При такенній силі
Гляньте, щоб ви, шельми,
Царство не спалили!..

Киньте, діти бісові,
Кельми свої наглі!
Не метайте бісером
Кахлі.

IV

Не біснуватій душечці
Возводили ви храм,
А богові родючості,
Його земним дарам.

Тут куполи — кокоси,
Тут бані — гарбузи.
І бірюза кокошників
З камінної лози.

Крізь сухозлоть прищулену
Дивилося з витків,
Що марилось Мічуріну
Шістнадцятих віків.

Качанна дивоглядія,
Капустяні листки,
Кочовиків знаряддя,
Кольчуги й сайдаки.

І свердлами круглявими
Стояли веж ряди
І куполи булавами
Грозили небу — жди!

І москвичі молились
Зухвалому труду —
І кавуну й маїсу
В почварному саду.

V

Боярина злякали
Шоломи бань:
— Ушкали!
Та їх — на банти!
Суцільні перламутри —
Сія змія!
Вже надто баламутна
Їх темна манія...

Купець галантний,
Куль голандський
Шипів: — Ич, будуваннячко,
Хула і прикрашеннячко.

Найшов наш цар робітничків —
Бунтівників-розбійничків!
У них не пензлі,
А топірці,
Непевні й самовпевнені
Антихристи оці.
Росія їм — не матінка,
Життя — не благодать!

...Молодший у каптанника
Все вихвалявся, тать,
Як уночі на лодочці,
Бешкетник русоглав,
Цнотливій
Царській донечці
Він груди цілував...

І дяки приснії
Здійняли тарарам,
В долоні бризнули:
— Не храм, а страм!

...А храм пала впівнеба,
Як лозунг бунтарям,
Як правда кременева,
Крамольний храм!

Хрестилися диякони,
Купці від страху крякали.

А німець бив ціпком,
Підстрибував цапком.
Розбив цілком
Усіх
Собор нечистий.

А мужик стояв, та підсвистував,
Та підсвистував, поглядаючи,
Поглядаючи,
барду глядячи...

VI

Холод, регіт, кінський тупіт, гавкіт псів на цілий край,
Як дияволи трудилися, а сьогодні — пий, гуляй!
Ай!

Та дівок заголюй, як гультай!

Ех, на синіх та на санях, на полив'яних санках...

Куполи, як та ячня на розчахнутих снігах.

Ах!

Тільки губи на губах!

По соборній, соболиній, по обірваній Русі, та
Біля ярмарків, де ярма, юрми, питва, карасі. —
Ті чи сі? —

Все беру, купую всі!

Завтра новий день робочий зацвіте, неначе крин.
Гей, ви, теслярі, давайте шалівок нам для храмин.
Для храмин?

Ну, а мо', — для домовин?..

VII

Тюремна темінь.

Днина німа.

А де поема?

Поєми нема.

В сім глав збудована,

Як храм оцей.

А нині безмовна —

Як лице без очей.

Вона біля плахи.
Зорить з темноти.
.....
Вже сокири об лахи
Витирають кати.

Реквієм

Вам палі не бить ані тут, ані там.
Не будь, не будь, не будь містам!

І вежам високим не вирости з плить.
І сонцю, і соснам не вийти в блакить!

Зів'януть блавати — і світ, наче зник,
Палити-вбивати прийде гвалтівник.

І жєнщини будуть родити в ярах.
І стіни в храминах обернуться в прах.

Крізь білий фундамент трава проросте.
І морок, як мамонт, на землю зійде.
Здичіє дорога, розвалиться міст.
Нікому й ніколи не бачити міст!
Ні в снах, ані навіч — ця пустеля, як мста...
Брєшєш,

наволоч,

Будуть міста!
На площі вселєнськїй
В лісах золотих
Я,
Вознесєнськїй,
Воздвїгну їх!

Я — хлопець з Калузької.
Не побитий ніким.
У куфайці колючій
І з дипломом хрустким.

Я тієї ж артілі,
Що сімка майстрів.
Вируйте в артерїях,
Двадцять віків!
Я тисячорукий —

руками вашими,

Жінки —

таж то антимужчини.

В лісах ревуть антимашини.

Є сіль землі, є цвіль землі,

І сохне сокіл без змії.

Люблю я критиків моїх,

На шиї одного із них

Пахуча, гола, як хула,

Сіяє антиголова!..

...Я снами сню несамовитими,

А десь там свище зорепад,

І хмарочоси

сталактитами

На чреві глобуса висять.

Вниз головою

піді мною

Виделкою уткнувсь міцною

В планету — повен тихих мрій,

Живеш ти,

антисвітку мій!

Навіщо ж в зонах темноти

Стрічаються антисвіти?

Навіщо дивляться вони

У телевізори, як в сни?

Їм не збагнути й пари фраз,

Їх перший раз — останній раз!

Сидять, дрижать під зимним потом,

Ще будуть мучитись і потім!

Їх вуха від нікчемних слів

Горять, мов крильця мотилів...

Знайомий лектор стрів мене:

«Антисвіти? То все дурне!»

Мені безсоння не збороти,

Мав рацію учений кріт...

Як радіоприймач, мій котик

Зеленим оком ловить світ.

1961

ЛОБНА БАЛАДА

Їх величність розважається.

Забава мистецька.

Суне народ від Клязьми й Саратова.

«Царська коханка —

контррозвідниця,

англо-шведсько-німецько-грецька...»

Страта!

Цар страшний. Похуділий, як з прощі,
почорнілий, немов антрацит.

По обличчю пролітають очі,
як буксуючий мотоцикл.

А коли голова з криком прокльону
покотилась до носків чобіт,
цар, мов буряка за гичку червону,
підніс її понад світ.

Пальці, мов кліщі, вп'ялися в щоки,
це любов така, а не мста.

Кров хлюпотить із горла

на всі боки,

а він цілує її в уста.

Тільки площа Червона ахне,
стогоном оглушена

до самого дна.

«А-а-анхен», —

відповідає йому вона.

«Хлопчику мій, государю великий,
не судити мені твоєї вини,
та чому в тебе руки липкі,
солонуваті вони?»

Я — жінка.

Ось і вся моя провина.

Мої уста — мого державства гріх.

Я тремчу брусничною кровиною
на державних вустах твоїх.

В дні будівництва й пожару
не до любові маленької на траві.

Ти цілуєш мене, Державо,
твої губи в моїй крові,
перегаром, борщем, горохом
поцілунок твій пахне... цілуй...
Як ти любиш мене, Епохо,
я обожнюю тебе,
царюю!»

Цар поглянув — страшний, безпардонний,
аж злякався гість закордонний
і присів, не сказавши й «ах»,
як забитий по шапочку цвях.

1961

* * *

Я служив. Газета дивізійна.
З мене користь, мабуть, дискусійна.
Виправляв я помилки друкарські.
(Хто в газету тільки не писав:
графомани, воїни, дівчата,
відставник начпрод Нравоучатов) —
все я слухав і на вус мотав.
Я писав своє. Ішла щоденка.
Почались маневри восени.
Написались вірші про Шевченка,
їх надрукували. Ось вони:

КРИЗЬ СТРИЙ

І сниться сон страшний Тарасу.
Кусищем виючого м'яса
крізь юрби, вулиці, гримаси,
його під барабанный бій
ведуть поміж солдатський стрій;
і чути: «Бий і не жалій,
бо сам підеш ти на забій!»

Він чує спиною удари.
Правофланговий лупить вдало.
А друзі шепчуть раз у раз:
«Пробач, старий, не ми, — то нас!»

За що ти б'єш так, дурню темний?
За те, що вік твій надаремний!
За те, що ти сплотив дитя
дурне. Борги. Тяжке життя.

А ти за що, чиновна нечисте?
За віру, мабуть, за *Атєчєство!*
За те, що вчора перепив,
себе з країною пересварив!

А ви за що, естетська люля?
(Шпіцрутєн — в правій, в лівій — дуля).
За те, що вам таке й не снилось,
що в смілості моїй створилось?

«Я розумію ваші болі, —
ви не пробачите мені,
що ви бездарні та убогі», —
Тарас так думав уві сні;

Як серце рідної країни,
коли навколо все мовчить,
порубане м'ясиво спини
моєї
стогне
і кричить!

Люблю вас, люди. Я забуду
ці стогони, цей біль навек,
та вічно проклинати буду
єпоху сплющених калік.
Я вірую в майбутній вік, —
в звитягу доброти над злом!..

.....
Втім — чобіт у лице. *Пад'юм!*

1963—1965

Б'ЮТЬ ЖІНКУ

Б'ють жінку. Чути крик дороги.
В машині — тьма і пах жару.
Об стелю б'ються білі ноги,
як злякані прожектори.

Б'ють жінку. Б'ють. Так б'ють рабинь.
Вона свої уста гризе,
зриває ручку, як рубильник,
вивалюється на шосе.

Пищали гальма, бігли пси,
термосили її щосил,
і волочили, і лупили
лицем по заростях кропиви...

Бив покидьок, бив здоровило,
Стиляга бив, кінь-возовик.
Встромлявся в ребра вузькокрилий,
немов залізко, чоловік.

О щирий захват окупанта!
О парубоцька дика лють!
Біля дороги на Купавну
б'ють жінку, безпощадно б'ють.

Б'ють жінку. Б'ють щодня. Віками.
Урочисто, докладно б'ють
ногами — в зуби, кулаками —
у молоду, пружисту грудь.

Міщанство б'є, і побут б'є,
б'ють жінку в будні, б'ють у свята,
вона ж, скатована, встає, —
як сонце, хоч була розп'ята.

І чистотою сяє знов,
неначе золота сторінка.
Нема богів, нема церков —
є Жінка!

Вона лежала безодежна
і скавуліла, як звіря,
та не була йому належна,
як просіка чи як зоря,

а зорі стукотіли, били,
як дощ, об неба чорне скло,
і падали, і холодили
її розпечене чоло.

1960

ЛАРИСА ВАСИЛЬЄВА

(Нар. 1935 р.)

МОВОЮ ВОГНЮ

Олегові

Віджену свою біду,
образу зловиду.
Вслід любові не піду,
а назустріч — вийду.

Тужних барв розквітлих трав
захоплю з собою,
щоб ніхто не заважав
буть мені собою.

І щоб не сочилась кров
з ран, що захолили.
Бо не пізно — знов і знов...
Не пізно ніколи.

КНЯЗЬ ІГОР

Тихий сніг — із тополі пух,
спекота — не зібрать слова.
Скільки сотень віків, як дух,
десь далеко кричить сова
уночі, уночі, вночі...
Світлий, пишний, пахучий сніг.
По студеній зорі йдучи,
сходить той, хто забудь не зміг
літ своїх, що не йшли дарма,
він у травах шукає мрій...
Та того, що минуло, нема,
є лиш. чутка в землі старій,
є лиш відсвіт в моїх очах
(у моїх? О сумна снаго!).
Як дочка, я скоряю страх,
звать наважуюся його.

Я наважуюся спитать,
де пропали мечі й щити,
чом свою нездоланну рать
він хотів, та не вмів зберегти?

Він у мене втопив свій зір,
тьму осіявши, наче в сні,
в світло-сірих очах докір —
і добі моїй, і мені.

Оправдатися хочу, та він
одвертається, як від зла.
І летять з чотирьох сторін
хмари круків до його чола.

* * *

Час проходить? Ні, неправда.
Ми проходимо. А він
в тайні схований назавжди,
змінний, та без перемін,
діє владно, та незримо —
нерозгаданий в віках.
Он пливуть країни мимо
на своїх материках.

Мимо — пристрасті і зради,
шал відкрить, ума порив,
правда серця, сила влади,
зрілість трав і спілість нив.

А де час? Десь там, високо!
Крізь міжзор'яні вітри
горде й самовите око
дивиться на нас згори.

* * *

Усе було — політ, падіння,
незряча спроба знов прозріть,
і те гірке прадавнє вміння
од щастя кожного сивіть.

Бажання серцем все пізнати —
моя біда, мій сміх з плачем.
О сили таїнство прокляте,
що слабкістю його ми звем!

* * *

Летит, летит степная кобылица...

Александр Блок

Я не знаю, чому, задля чого,
душу власну благаю: озвись,
чом стихія дощу голубого
моє серце торкнула колись
над Сіною, над віковою...
Там вода лазурова лилась...
Та з тим містом, як з грою новою,
легковажно я обійшлась.

Я побачила й швидко забула,
замела на чужих берегах,
але дощик блакитний відчула,
змалювала у віршах і в снах.

А ще там якийсь крик серед ночі
в мою пам'ять проник — не питай,
де взялися ті скарги жіночі,
незнайомого болю ручай.

Всі дороги, країни і люди,
всі подібні — і рідні, й чужі,
рани також однакові всюди,
хоч не всюди ті ж самі ножі.

То чого ж я так прагну дивиться
в далечизну країв і століть?
Он стоїть степова кобылица,
в ситці поля, на вітрі стоїть,

жде на поклик, чекає на диво,
скільки ранків і зим, скільки літ,
жде суворо мене й терпеливо,
і вдивляється сумно в мій слід.

ОЛЕКСАНДР РАТНЕР

(Нар. 1947 р.)

* * *

Постійно здається:
що ось-ось прийде перепочинок,
я закінчу щось дуже важливе,
звільнюся од всього і від усіх,
походжу, і щось прочитаю,
і щось напишу, і щось перекладу,
помандрую, поїжджу по світу,
надивлюся, вражень наберуся...

А насправді
моє життя
подібне до майстерності циркача,
в якого на установлених
на різних відстанях тростинах
кружляє одночасно
десять тарілок,
і щосекунди
він перебігає
від однієї тарілки до іншої,
щоб встигнути кожну
підкрутити —
не дати жодній упасти.

Ось мої тарілки,
з якими я виступаю
на арені життя:
«Наука», «Поезія», «Бізнес», «Дім»,
«Дружина», «Дочка», «Син», «Внучка»,
«Мама» і «Теща».

Від напруження я серйозний,
сил на усміх вистачає тільки тоді,
коли підкручую тарілку «Поезія»,
підбігаю до тарілки «Дім»
і милуюсь
найкращою тарілкою «Дружина»,

яка обертається
не від мого дотику,
а від мого подиху.

Але просвітку не видно,
і я далі служу старанно,
вдосконалюю свій репертуар:
раз! — підкрутив тарілку «Дочка»,
й пішла вона на нову роботу,
два! — підкрутив тарілку «Син»,
і пішов хлопець до університету,
три! — підкрутив тарілку «Внучка»,
і вона пішла в дитсадок,
потім дочка народить другу дитину
(ще одна тарілка буде додана),
син закінчить університет,
одружиться, подарує внука
(ще одна тарілка буде додана),
і так без кінця...

По суті, довкола мене —
суцільний дитячий садок,
дочка, внучка, син,
мама і теща,
їм потрібно допомагати,
одним — стати на ноги,
іншим — утриматись на ногах.

А я вже й сам не молодий,
сили й доходи вже не ті,
але, скрегочучи зубами, тягну,
наче бурлака, баржу бізнесу,
щоб утриматись на бистрині,
інколи захлинаюсь
у водах буття,
як рибка золота,
щоб виконати всі побажання
мого дитячого садочка,
до якого незабаром і сам піду.

А допоки цього не буде,
працюватиму без перепочинку,
мріючи про спочив,

я гулятиму, та не сам
і не тоді, коли забagnetься,
а з внуками,
коли попросять діти,
й буду читати, та не мовчки
улюблених авторів,
а вголос дитячі книжки,
й буду писати,
але не вірші, а ділові листи,
й буду перекладати,
але не сонети, а відповіді
партнерів моїх бізнесових,
і не буду бачити
білого світу,
по якому збираюся їздити,
але й без того
такого надивлюсь,
вражень і вражінь
понабираюся...

* * *

Буває, хочеться на самоті
Залишитись в провінції глибокій,
В Тьмутаракані десь, і дати спокій
Своєму розуму, хоч раз в житті.

І хочеться не слухати новин
Про жах стихій, що світ валили вчора,
Про самоти, а також про Діора,
Про золота і крові хижий плин.

І хочеться (о згинь, моя нудьго!)
Не чути і не бачити реклами,
Похвал халві, що куплена хахлами,
Про охламонів всіх до одного.

І хочеться повірити в дурню,
Що ти вже був колись у перелеті,
Що заблудив десь на чужій планеті,
На зірці, де немає вже вогню.

Як хочеться у хвилях тишини
Умитись, на обличчі залишити

Лиш усмішку, яка навчає жити,
Не відаючи злочину й вини.

* * *

Чом талант нездарі навдогону
Припиняє свій високий лет?
Чом у скорбну, дощову погоду
Пише вірші сонячні поет?

Чом мені ласкавий листоноша
Носить злобні і страшні листи?
Чом же мені заздрить пан вельможа,
Хоч зумів на владний трон зійти?

Чом людину успіх покидає,
Що так гарно вився, наче хміль?
І чому безрадісно буває
У юрмі бенкетів та весіль?

Чом душа нам задає питання
Болісні, хоч відає сама,
Що на запитання ті й волення
Відповіді на землі нема?

КОЛИСКОВА ДЛЯ МАТЕРІ

Світло зорі зелене
Гасне за тінню вітрил.
Спи, моя зморена нене,
Спи, набирайся сил.

Сили потрібні, ньенько, —
Виграти з болем бій.
Спи, моя Полю, серденько,
Полечко, променю мій.

Згадуй як ходить гладко,
Тихенько дідусь Бабай.
Спи, моє сиве дівчатко,
Дівчинко, засинай!

Спи, засинай, будь ласка,
Рідна моя й свята!
Ось моя нова казка
Про наші майбутні літа.

Я написав їх немало,
Створюю ще одну.
Люлі, люлечки, мамо,
Не жалій собі сну!

Буду я в караулі
Берегти твої сни.
Люлі, матусенько, люлі,
Маленька моя, засни!

Поруч сиджу і гладжу,
Але не кіс кармазин,
А начебто сиву пряжу —
Жменьку твоїх сивин.

Де ж ділось волосся русе,
Що квітло в далекі дні?
Спи, засинай, матусе,
Та не назавжди! Ні!

* * *

Вмирати прикро й жаль в роз'яснену погоду,
Коли стоїть весна повсюдно, і в душі,
І безсоромниці дівчата-голяші
На вулицях тісних являють свою вроду,

І хлопцям щось вони, гуляючи, наші-
птують, а ти уже готовий до відходу
І скоро вже своїй душі даси свободу
На долі власної фінальним віражі.

Та перед тим, як смерть тобі зморозить груди,
Якою мисль твоя в останній миті буде?
Про це не скажеш ти, пірнувши в небуття,

Що сам себе питав, як в час молитви-треби:
«Невже на цій землі не зміниться життя,
А буде, як було, та тільки вже без тебе?!»

* * *

Лежу на пляжі горілиць
і мені здається, що долоні
моїх розпростертих в сторони рук

і ноги
прибиті сонячними цвяхами
до тапчана,
на якому я ніби розп'ятий.

Чому це завжди,
коли хочеться відпочити,
ми набуваємо пози
розп'ятого Бога?
Напевне, тому, що Він —
в кожному з нас.

* * *

Я ходжу край берега рано,
А там, де чоло валуна,
Лунає то чайки сопрано,
То тенор прибою луна.

Як вод розтривожених тонни
Об скелі вдаряють нараз,
Чутно мені хвиль баритони
І шторму шаляпінський бас.

А вже як стихія стихає,
І штилю засяє лице,
Співак-океан випиває
Вечірнього сонця яйце.

* * *

В руках якого великана
Сліпої зливи батоги
Ляцять од вечора до рана,
Січуть усе надокруги?

Біжить вода по підвіконню...
За що ж планету навмання
Гроза шмагає, наче доню,
Що провинилася за дня?

* * *

Я зворушений з подиву,
коли керівники держави
покладають квіти
до пам'ятника великого поета,
не прочитавши його
ні одного рядка,
а якби прочитали,
то дізналися б,
що той поет
все життя
боровся з такими,
як вони.

ТИ

Пресвятая моя, навіки моя,
Безгрішная, немов голуб'я,
Неповторна й чиста, як спів солов'я,
Мого серця принада і печія,
Божественна душі манія,
Незбагненна, як Боже ім'я,
Сонцелика моя кабала,
Духом сильна, а ростом мала,
Теплотою свого крила
Ти до щастя мене підняла,
Найдорожча на небесному тлі,
Дай же, Боже, щоб ти була
Найщасливіша на землі.

Я ЗБАГНУТИ ПОВІК НЕ ЗУМІЮ

1

Намагаюсь, але
я збагнути повік не зумію,
Ну, навіщо й чому
злобні лозунги-змії повзли:
«Бий жидів!» — закликали,
закликали: «Спасайте Росію!»
Боже, скільки їх били,
одначе її не спасли.

Значить, діло не в тому.
Тож звідки на лозунги мода?
Їх забути не можу,
як образ із дитинячих літ.
Доганяли мене і кричали:
«Жидівська ненависна морда!»
Слово «жид» заганяли, як ніж,
то в плече, то в живіт.

— Щоб я більше не чула
твого жидівського духу! —
З таким криком за мною,
підносячи вгору кулак,
Бігла Нюрка, а я подивитись
боявся на шлюху,
Де подітись не знав,
від погрози заляк.

Я пізніше дізнався,
що і Маркс був євреєм неначе.
Я пишався, та все ж
пояснити не міг одного:
Якщо Маркс на знаменах доби,
то, одначе,
Чом зневажені так
кровні сестри і браття його?

Але з іншого боку,
якщо він іудей, то чого ви
Кажете, що він класик,
що не має жидівських підшитть?
Боже, це питання, як пес,
випущений на лови,
Півстоліття за мною
і ще й досі біжить!

2

В роки культу мое
дитинство щасливе стрілою
Майнуло, а молодість
при владі радянській цвіла.
Ну, а зрілість моя
припала на розквіт застою,

На перебудову, розвал
та інші дуже творчі діла.

Знав я добре, що ми
у країні щасливій бідуєм,
Соціальних систем не вивчав,
тнішивсь хлібом гірким.

Але ж вірив,
що ми неодмінно свій світ побудуєм —
Буде всім, як обіцяно, той,
хто вродився й був завжди ніким.

З тою вірою жив
у великім радянськiм союзi,
Дим вітчизни мені
овівав безтурботне лице.
На Великдень я в гості ходив
до тітоньки Люсі,
Що до паски давала мені
свячене яйце.

Їв я разом і паску й мацу,
пив горілку «за дружбу народів»,
Піп і рабин — брати, —
думав я, мов наївне дитя.
І відтоді смачніших ніколи
не їв бутербродів,
І не їстиму вже,
бо в минуле нема вороття.

3

Ми старієм, про себе
не знаючи правди всієї.
Нам здається, життя
буде краще десь там вдалині.
Рідну землю свою
покидають назавжди євреї,
А навіщо? — щоб вчуть слово «жид»
у чужій стороні?

Що в нью-йорках їх жде,
в тель-авівах, парижках, оттавах?

То неправда, що можна міняти
державу, неначе взуття чи кольє.
Боже, Ти не карай
горбоносих, рудих, кучерявих
Земляків, що гаркавлять ім'я
незбагненне Твоє!

Тут не легко мені,
не люблю я цю дійсність лукаву,
Але те, що душею люблю,
не віддам чужаку на підстил.
Проклинати я можу
від злоби свою рідну державу,
Та коріння свого не продам,
не покину батьківських могил!

Я погоджуюсь, там
є свобода, хоч важко її зрозуміти,
Але тут мені рідна
кожнісінька стежка, дорога і путь.
Присягаю, мені
навіть місцеві антисеміти
Дорожчі за тих,
що десь там за кордоном живуть.

З РУМУНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

МИХАЇЛ ЕМІНЕСКУ
(1850—1889)

ПРОЙШЛИ РОКИ

Пройшли роки, як хмари по рівнині,
Та вітер знову їх не прожене;
Де ділось хвилювання чарівне
Од пісні й казки, де літа дитинні!
Вечірній присмерку, даремно нині
Ти тіннями оточуєш мене,
Бо вже моїх думок не зворухне
Та загадка, що має крила сині.
Щоб розбудити хоч єдиний звук,
Щоб знову ти, душе моя, тремтіла,
Беру я ліру до холодних рук.
Та все даремно — юність пролетіла.
Смеркаю... Вже за мною вироста
Час інший, та німі його уста.

ВЕНЕЦІЯ

Венеція померла — всюди тлін;
Вогні погасли, співи постихали;
По мармурових сходах в темні зали
Заходить місяць, тулячись до стін.
Лиш Океан розбуджує канали,
Біжить за власним шумом навздогін,
Та вже не в змозі повернути він
Життя коханій. Мертві всі причали.
Сан-Марко, як з минулого монах,
Зловісно північ б'є. Палаці й вілли
Дзвін слухають при згашених світлах.
А він говорить голосом Сивілли:
«Даремно, синку, надривати сили,
Твоя солодка наречена — прах!»

ДУМАЮЧИ ПРО ТЕБЕ

Про тебе думаю, й чоло болить.
Моя дорога наче потемніла;
Не мав я щастя ні хвилини, мила,
Ти — мрій моїх пропащих ненасить.

Чи вигини твого сяйного тіла,
Котре в обіймах я стискав лиш мить,
Ще раз побачу? Сміх твій жебонить
Десь у моїй душі. О жінко біла!

Мій сніг білявий, ясний диво див,
Чом замерзає голос твій ночами?
Як не прийдеш, — навіки наш розрив!

Тебе цілуючи, аж до безтями
Ганьбитиму ласкавими словами,
Яких нікому ще не говорив.

СКІЛЬКИ ЗІРОК

Скільки зірок горить у височизні,
А скільки хвиль поблискує на морі,
Що хочуть світлом висловити зорі,
Про що говорять хвилі сяйвобризі?

Будь добрим, як дитя, живи в покорі
Чи заплямуйся в злочинів трутизні,
Для всіх і вся — все ті ж глибини грізні,
Все того ж праху визнаки суворі.

Я бачу, як мене на кладовище
Несуть, співаючи, і в темі студеній
Закопують... О, стань до мене ближче,

Прекрасна тіне в скорбності священній,
Щоб я почув, як лине смерті геній,
Як чорними крильми на вітрі свище.

СТОЮ НА ҐАНКУ...

Стою на ґанку під вікном твоїм.
Ніч ясна. Квіти тіней. Безголосся.
Єство моє з конарами зрослося,
Ґалуззя жил колише вітер в нім.

Вікно тонким туманом затяглося.
Та бачу все ж, як осяваєш дім,
Як зір твій сяє в світлі маревнім,
Як розплітаєш золоте волосся;

Як розсипаєш коси на плечі,
Як, стомлена, підходиш до свічі,
Як гасить полум'я ласкавий подих...

У вікна світить місяць, і між віт
Зірки тремтять, та згас для мене світ:
Залишив очі я свої в темнотах.

Я РОМАНТИКОМ ЛИШАЮСЬ

Я не вірю ні в Єгови,
Ні в Аллаха, ані в Будду,
В небуття, у смерть не вірю
І коритись їм не буду.

Сон — одне, і друге — сон лиш.
Байдуже мені, до речі,
Чи я буду жити вічно,
Чи помру у безкінеччі.

І даремно про ці тайни
Думаєш собі, небоже,
Бо у вічності нічого
Мисль твоя змінить не може.

І тому, що я безвірник,
Не невольте мого серця, —
Все роблю я так, як хочу,
Ви ж робіть, як заманеться.

Не кладіть переді мною
Класика, немов ікону.

Я романтиком лишаюсь,
Був і буду ним до скону!

О МАМО!

О мамо, ніжна мамо, із тиші й темноти
Шелескотінням листя до себе кличеш ти;
Над каменем могильним акація стоїть,
Твоєму слову вторить в осінню непогідь;
Шумлять кущі навколо, як пломені багать,
Шуміти будуть вічно, ти ж будеш вічно спать.

Кохана, як помру я, не плач перед людьми,
А ніжну гілку з липи святої відломи
І посади обачно у головах мені,
І окропи сльозами в гіркій самотині;
Я тїнь її відчую з-під кам'яних розп'ять,
Вона ростиме вічно, я ж буду вічно спать.

Як нам присудить доля померти водночас,
Хай не виносять люди на скорбний цвинтар нас,
Хай викопають гріб нам на березі ріки,
Хай спільну домовину нам зроблять на віки;
Дзвонитиме над нами у сонці сіножать,
Вода тектиме вічно, ми ж будем вічно спать.

* * *

Спить на дереві, вмостивши
Під крило голівку, птиця.
Пір'я, наче з перламутру,
В сяйві місяця іскриться.

Тиша надворі. Повітря
Опрозоре зірками.
Заніміла ніч, лиш річка
Скаче з каменя на камінь.

МІЖ ПТАХАМИ

Чом з тобою не птахи ми?
Ах, як весело було б
Десь, під стріхами глухими
Притулить до дзьоба дзьоб!

Ти б не виколола очі
Гострим дзьобиком мені,
Ти сиділа б дні і ночі
Поруч лагідно. Чи ні?

Бачу я тебе, кохана,
Як сідаєш ти на тин
І мені співаєш зрана,
Що у тебе я один.

Я, зраділий до безкраю
При світанковій росі?
Гордо пір'я розпустивши,
На одній стою нозі.

ТУДОР АРГЕЗІ (1880—1967)

ВЕЧІРНЯ МОЛИТВА

Безмежносте! Молю, збери
В протяжний свист свої склепіння,
Затнися кулею згори
В мій лоб, сумний, мов даль осіння.
Сповий мене в свої вітри,
Запаморочного з терпіння.

Прилинь, безмежносте, молю,
З'явися, символічний світе,
І душу освіти мою,
Немов сніжини-самоцвіти.
Зірватись дай мені з орбіти,
В твої простори полетіти.

Молю, безмежносте жахна,
Диявольська, в мені вселись,
Як тінь у скиті без вікна,
Де кожен звук злітає ввись,
Під купол, аж гримить луна,
Крізь камінь в небеса рвучись.

Ти наново мене зачни,
Ти з мене слави пилюгу
Здмухни, як нитку зі струни,
Ти дай мені жерця снагу —
В чарівні розгортати сні
Твій паділ, тужний з давнини.

Зроби, щоб у моєму слові
Палали поблиски напруг —
Нищівні язики багрові;
Хай буде слово те, як плуг,
Що землю тне, аби в обнови,
В достатку все було навкруг.

Дай сил занурити на дно
Світ помираючий, нещасний,
І народи нам, глибино,
Світ інший, лагідний і ясний!

Мене ти проковтни, розвій,
Зіпхни в безодню — тьму безкраю,
Зраділого, що супокій
І новий аркуш залишаю
Для міфу вічного, для раю,
Де мрія згублена моя,
Як стоптана конвалія.

ЖИВЕТЬСЯ ДОБРЕ

Живеться добре будь-якій персоні,
Чи тінь її велична й кам'яна,
Чи, ніби пух легенький, пролітна
І непомітна в сонячному лоні.

Але, набравши лантухи майна,
Шукати щастя десь по закордонні —
Це значить, що вітчизна вже в скарбоні,
І черево дорожче, ніж вона.

Невже тебе не нудить, патріоте,
Як дивишся у дзеркало; невже
Не червонієш ти від соромоти?

Достоїн влади той, хто береже
Свою вітчизну, в кого є відвага
Приймати смерть за неї — не лиш блага!..

ВЕЧЕРЯ

В холоді, в багні
В'язні проходять сумні.
Кайдани волочачи по болоту,
Гарують вони в трясовищах поту,
Смердить їда гнилувата.
Дощ. Вечірня пора.
Ложка важка, мов лопата,
Розливає чорбу з цебра.
Той за вбивство сидить.

Той — за крадіж, за мрію, за радісну мить.
Одна доля — гірка,
Чи вклади багатого спати, чи збуди бідака.
Посинілі, як упирі, стоять за баландою.
Згорблені, не знімають кривавих заков.
Здається, в мисках киплячих із парою рудою
Несуть вони свою кров.

ВЕЧІР

Павучок — єство мале,
Та працює до знемоги.
Ледве зримий він, але
Весь із болю і тривоги.
Він з роботи йде. Зоря
В павутинні. Рідна хата,
До гладунчика прип'ята,
Жде на нього, трударя.
Світе ясний, різноликий,
Таїну мені відкрий,
Чом же я такий великий,
Чом же він такий малий?

ПОТАЄМНЕ

В світанку білім далечінь поблідла,
І тільки-но город збудивсь, а вже
Голодний вулик блискавками світла
Його тривожить — ласо береже.
Ось — ніби очі дивляться на мене
З-під вій рожевих. Подив сяє з них.
Відкрите квіткою стебло зелене
Шукає діточок сором'язних.
За рухами моїми стежить квітка
І думає, розповісти чи ні,
Що снилося, чи можу я за свідка
Йй послужити в дивній таїні.
Признайся, ясочко-фіалко, пташко,
Душі своєї оксамит відкрий,
Хай з пелюсток злетить зітхання важко,
Як шепіт уст, нечутний та гіркий.

Мої ви квіти, ви мої дівчата,
Не западайте у печальний змрок,
Бджіл відганяти буду й захищати
Вас від чернечої самотності зірок.

НАРЕЧЕНА

Твої очі сіли на букви й глаголи,
Неначе блакитні, святих ароматів спрагненні,
трепетні бджоли,
І сп'яніли від книжки, від медових її принад.

Ти, пізнанням одержима, вийди до мене в сад,
Де васильки повиростали, як сосни, а тернина зажерна
Крізь випнутий льон сорочки дряпає персів зерна.

Ходить земля за тобою, щоб тебе проковтнути
Разом зі скошеними вершками незрячої рути.
З крові твоєї, з поту твого можуть зрости
Нові плоди і небачених квітів сорти.

Приходь же! Я розсуватиму перед тобою
полини та ромени,
На спеці достигне зілля натхненне.
Руками й грудьми до дна розітну
Поляну, глибінь бур'яну.

Я повідкидаю брості колючих ліан, крихкі та прим'яті,
Що приліпились до тебе, мов гусениці волохаті.
Я тебе, наче світло, переллю крізь печаль темноти,
Відсуваючи листя й затінки клена,
Так, як це з книжкою робила ти,
Наречена!

А вже після того, як тебе проведу й обороню
Від комах і від звірів малих, що заселяють
порохню,
Від металів, гадюк, ланцюгів страховинних —
Рослинних,
Дозволь мені персні на руки, браслети на ноги
надіти твої, о сяйниста!
І ще інші палючі намиста...

МІСЯЦЬ

Місяць з овиду зринає,
Як відро, що світлом грає.
З-за млина він сходить вгору,
Млин все меншає в ту пору.

Журавель в ставку із платини
Відбивається. Приладнане
Місяця відро до нього,
Повне сяйва золотого.

Спершись на важку колоду,
Журавель той тягне воду.
Місяць вгору йде, а млин
Вже подібний до цямрин.

ДАКІЙСЬКЕ

Дивлюсь на тебе, глиняний гладуне,
В тобі тисячоліть лунають луни,
Віки віків, з котрими б'єшся нині,
Дрібні, в твоїй зібрались порожнині;
І кожен вік, як вічності мазок,
Як пилюги тоненький волосок,
Відбив на черепку життя нове;
Століття помирають — мить живе!

Надщерблений, із тайною своєю
Ти в сховку був глибоко під ріллею.
Немає того, хто тебе ліпив,
Поливою в огні покрем'янив;
Зотліли кості, перейшли в погній.
Була людина. Де ж то слід по ній?
Лишилася од неї тільки глина.
Ти є. Куди ж поділася людина?

Вона — це ти, твій дивовижний цвіт —
Малюнок нігтем, змоченим у піт;
Узором, що подібний до лілей,
Вона життя вдихнула в мертвий глей.

Зробивсь намул з її глевкого тіла,
Але подряпина здорова й ціла.

Не тільки Богові належиш ти,
Як місяць чи як зоряні світи, —
Мою подобу маєш! Хай зотліла
Рука, але живе твій поясок,
Безсмертний дотик майстрових пучок
Ти відновів на дотик гончареві
Солодким звуком, схованим у мреві
Твого початку — ніжний, тихий звук —
На доторкання мозолястих рук.

Гончар тобі дав голос — малиново
Ти обізвався. Я тобі дам слово.

ЛЮДИНО

Захланність божевільна і жахлива.
Збирай, людино, люті жнива,
Кради, вбивай, підкопуй, муч!
Тобі потрібні крам, комора, ключ,
Тобі потрібні шати і палати.
Щоб стерво в них твоє лежало, — каземат
Тобі потрібно будувати.
Стискається кулак твій ще і ще,
Вичавлюєш грошву, а кров тече.
Як губка, спрагле золото вхлинає
Надію, кров, талант і замерзає
В пивниці заґратованій твоїй
Життя незаплямоване і повне мрій.
Пориви чесності, жадання бою
Твоїм закуті стервом, як скабою.

Людино, я навік пригноблений ганьбою!

ЗАЛІЗНІ ПТАХИ

Що там вгорі, в зеніті, в синій млі?
Вже ж прибули недавно журавлі.
А може, згряя запізнилася одна?
Чого так важко стогне далина?

Чи лебеді, чи то голубки сиві,
Такі розкрилені й такі лініві?

Ми вперше їх помітили — куди ж у квітні
Зібралися ті птахи перелітні?

Та ось вони повільно роблять кола —
Від зблискування крил душа схолола —
Шикуються, вирівнюють ряди,
За ними — крейдою мальовані сліди.

Хоч їх блакить так легко понесла,
Це журавлі залісні, птиці зла.
В собі несуть вогонь зловісні зграї —
Все послід їхній спалює і все вбиває.

Писалося в газетах три рядки:
«Постріляно піхотні три полки,
Понищено гармати та обози,
Підпалено цистерни-нафтовози».

А в дійсності: квартал згорів,
Побито сотні немовлят і матерів,
Три кафедральні церкви знищено навік
І в три лікарні звезено калік.

СЕРП

Може, з неба просто так
Молодик упав, а люди
До хвоста його держак
Приладнали — серп нам буде!

Йде він проти течії,
Де пшенична хвиля грає.
Підтинає він її
І жнива розпочинає.

Ляна жне. Гей, відступи,
Сонце в золотім тумані.
Ляна в'яже і снопи
Все по п'ять складає в клані.

Дивувався з неба князь
На свого земного брата —
Втішною йому здалась
Праця зморна і затята.

НА СІНОКОСІ

Зблискує коса й літає
Через поле неокрає.
Косить просо, вище лоз,
Парубок, як Фет-Фрумос.

Стан тонкий, широкі плечі,
Грають сили молодечі.
Повагом косар іде
І важкі валки кладе.

Косинзяна¹ лугом ходить,
З косаря очей не зводить,
Що ступає — світ колише,
Косить легко, ніби пише.

Як скінчив косити він,
Килимом послався гін.
Там валків зелені ниті
Пробігають до блакиті,

Осяває оболонь
Квітка маку, як вогонь.
Пахнуть джерелом покоси,
В небеса тікають роси.

БЛОХА

Проклята блоха мене
Цілу ніч перевертала.
Люто вкусить і стрибне,
Зникне в складках покривала.

Злодійко! Ти мою кров
Пила й гралася нівроку.
Сам стрибав я стрімголов,
Щоб тебе піймать з наскоку.

Товкся я всю ніч дарма,
Ти з-під рук зникала завше:

---

¹ Косинзяна — ім'я прекрасної дівчини, героїні румунських народних казок. (Прим. за Станіславом Семчинським).

Тут була — і вже нема,
Знов була — і знов нема вже.

О, хотів би я стрибать,
Як ота блоха зухвала!
В Бухарест хвилин за п'ять
Доскакав би із Предяла.

ЛІТАНІЯ

Зітріть моє ім'я —
Немає в ньому смислу вже, а я
Його й тоді ненавидів, коли
Воно купалося в промінні похвали.
Був хтось, кому складав я рими.
Тепер слова зробилися чужими.
Нема кому знести мене до зір —
Кладу я мертві знаки на папір.
Подруга цілого життя
Ввійшла в туман, згоріла до останку.
Не маю вже ні вечора, ні ранку.

ІЗ СЕНЕГАЛЬСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

БІРАГО ДІОП (1906—1989)

ПРИСВЯТА

Надмірно стомлені, важкі й ласкаві Очі
На мене глянули (я вже не вірю їм!),
Погаслі Голоси, мов жар посеред ночі,
Пересвітилися десь у естві моїм.

Як віхи, Відблиски палахкотять урочі,
Мій шлях показують у сяєві хиткім.
Чи линуть не од вас днів Луни й Поторочі,
Чи то не ваш мене наздоганяє грім?

Ті ж усміхи, але вони не вміють гріти
Із інших лиць; Тіла майнули — де не глянь —
Повсюдно в їх слідах — вже інших Тіл приміти.
З'явився Ритм новий, в Акордах — інша грань,
Та Мрії родяться важкі, як мертві діти,
Від ваших Провістей — важких Пророкувань.

ПУСТЕЛЯ

«Немає Бога, крім Аллаха...» — муедзин
Правічне і своє веде в належну пору.
Зростає, дужчає той клич на дні долин,
Розвіюється вщент, шукаючи простору.

Згинаються тіла, і видно дуги спин.
І чути просьбу-спів приглушеного хору.
Здається, йдуть, ідуть сумні ряди хатин,
І люди ніби йдуть, вознісши руки вгору.

Серед жахних пустель та безміру століть,
Чи йтимем аж туди, зажурені похнюпи,
Де небеса й земля зливаються до купи?

Чи будемо ось так іти судьбі навстріль —
До ясних гаваней, де наші мрії в трупи
Обернуться, а нас безвір'я отруїть?

НАД ЧИМ ВОЛОДАРЮЄ КОХАННЯ

Над грою слів пекучих, ніби грань,
Над безліччю несміливих питань,
Над тягарем невчасного мовчання,
Над снами, що минаються до рання;

Над схлипами, що тишею стають,
Над болями зізнань, що серце рвуть,
Над тим, про що ніколи між собою
Не розмовляють двоє, повні болю;

Над місцем перших зустрічей хмільних,
Над словом, що його не вимовляють
Або занадто швидко видихають;

Над нервами болючими, як звих,
Над чистими занадто вечорами
З пахучими, виснажними вітрами.

ІЗ СЕРБОЛУЖИЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ЯН РАДИСЕРБ-ВЕЛЯ
(1822—1907)

АФОРИЗМИ

*

За тим не гнися у мольбі,
що маєш право взять собі.

*

Коли імла в твоїм селі,
не думай, що весь світ в імлі.

*

Яка б наука не була —
не зробиш доктора з осла.

*

Почесніший піт на руці,
ніж золотенькі перстенці.

*

Що змарнував у пана гість,
те півсела за рік не з'їсть.

*

Ніхто народу не уб'є,
якщо у нього єдність є.

*

Сморід з гною йде до носа,
а живущий сік — до проса.

*

Як хочеш воза зберегти, —
дорогу доглядай завжди.

*

Де в стрісі дірку має вітерець,
там вихор крівлю знищить нанівець.

ЯКУБ БАРТ-ЦШИНСЬКИЙ (1855—1909)

ПРАВДА І ПОЕЗІЯ

Коли волосся гладжу я пісням
В години творчості ясні й щасливі,
Благаю небо, щоб думки правдиві
З'явилися мені. Я не віддам

Правдивості за скарби всі, що нам
Цей світ готує за діла фальшиві.
Як я помилую думки зрадливі,
Хай рвуться струни й ліра йде на злам.

Там, де перо братається з олжою,
Нема мистецтва і стає чужою
Поезія для підлого пера.

А як прийде і скаже муза рада:
«Хай славою твоєю буде правда», —
Скажу: «Без правди хай перо вмира!»

МАТЕРІ

Мати! Слово це розбуджує картини,
Мрії у душі моїй снує чудові;
Як володар сильний у чарівній мові,
Підкоряє всі слова собі — єдине!

Мамо! Бережеш мене ти щогодини,
І від слів твоїх душа моя в обнові;
І до мене, на стежки мої тернові,
Крізь думки і сон твій образ рідний лине!

Хто так вірно завжди дивиться на мене?
Хто мене провадить крізь життя шалене?
Хто мене так радо захищає, нене?

Що тобі за тее все я можу дати?
Цілий вік я буду Господа благати,
Хай твою вщасливить старість, рідна мати!

ЗІРКА ПАДА

М'яко легіт повіває,
землю вечір вечорить.
Іволга в траві співає,
в житі юне щастя спить.

В синяві небес, далеко,
розлетілись рої зір,
серцю дихається легко,
тінь не падає на зір.

Рветься в небо нездоланна
зграя скрилених думок.
А земля плете, як панна,
на весілля свій вінок.

І душа весіллю рада,
і зітхають десь гаї,
гей, дивись, там зірка пада —
ох, якби зловить її!

ПРОХАННЯ

До хатини місяць світить,
в серце заглядає тихо,
днів минулих мертві діти
будяться мені на лихо.

Сльози світ мені закрили,
палахтить чоло гаряче,
падають на мене брили,
думка божевільно скаче.

Без вітчизни, без родини,
без любові — на чужині,
де душа моя спочине?
Помира надія нині.

Янголе, благаю ревно,
приведи мені з могили
матінку, що дасть, напевно,
заспокоєння і сили.

ЯН ЛАЙНЕРТ
(1892—1974)

ДИВИСЬ УПЕРЕД

Пітьма переможена! На сході
білий ранок розсуває хмари,
вовчої зими убита ненасить,
нові сили двиготять в природі,
сваряться старих часів примари,
і на шибениці чорний сум висить.

Гей же, до роботи спозарана!
Нас будучина скликає мила.
Ще хіба сліпець чека на щось тепер,
як убита кривда панщизняна,
і зогнила наволочі сила,
і осліп від сонця реакціонер.

ЮРІЙ БРЕЗАН
(1916—2006)

ЗАРАДИ ЖИТТЯ

Ти ще невдоволений, може, з усього,
що мислить, говорить і робить наш люд.

Ще, може, цей світ проклинаєш і, може,
інакше хотів би життя влаштувать.

Та все це дрібниця на тлі того лиха,
що чинить на Заході ворог жахний,
наш ворог, мій брате. Не словом, а ділом!
Слова його — мед, але чин його — смерть.

Готує він бомби на тебе, на мене,
на дім твій, на мій дім, на наших дітей.

Для тебе, він каже, це статися мусить,
для тебе уб'є він мене і тебе.

Нехай нас роз'єднують наші незгоди, —
єднає нас план смертоносний його.

Якщо ти людина, усе, що нас ділить,
відкинеш — і ми переможемо смерть.

ЮРІЙ МЛИНЬК
(1927—1971)

МОЛОДІЙ СЕРБСЬКІЙ МАТЕРІ

Від тебе все залежить! — все поліття
народу у пошані чи в ганьбі;
чи будемо ми сильні, чи слабі,
чи славен рід наш, чи сумне поріддя...

Народ наш захищав у боротьбі
тебе й дітей твоїх тисячоліття.
Чи ж ти допустиш нині, щоб у сміття
твоя упала вірність, а тобі

з колиски посміхалася дитина,
яка тебе не знатиме в житті,
бо ти для неї станеш, як провина, —

чужою рідна мова, що в нужді
і в радості кріпити нас повинна...
Будь вірна, мамо! Вічні ми тоді!

ІЗ СЕРБСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ЙОВАН ДУЧИЧ
(1871—1943)

БІЛЯ МОРЯ

Лев сидить на площі, над саміським морем,
Ще з венеціанських золотих часів.
За віки під сонцем, теплим і незморним,
Вгруз він трохи в землю й добре постарів.

Слухає він Ядран день у день в натузі,
Гривою сідою навіть не здригне.
Мармуровий погляд на блакитнім пружі
Він тримає — око в далечінь жене.

Дражнять і сідлають, б'ють його дітиська
І піском жбурляють в очі бідачиська, —
Плоть його камінна — болісне садно.

Він мовчить; на море дивиться безкрає,
Він галер венецьких тужно визирає,
Що за блідний овид одійшли давно.

СЕЛО

Місяць круторогий вп्लутовся в конари
Дерева старого. Ніч передосіння.
Море спить в німому блиску, мов сумління,
Стомлене від муки й неясної карі.

Кипариси в сріблі місяця, мов хмари,
Синій літній іній грає від світіння
На траві. Десь крикнув пугач. Хлюпотіння
Хвилі розляглося, де стоять байдари.

Там сільце рибальське тулиться до скелі,
Ледве його видно в білому тумані,
Що звисає, наче космаки з куделі.

Все втонуло в тишу вічну й монотонну,
Лиш годинник дзвонить, ніби в спогаданні,
Та ніхто не чує того передзвону.

МІЛАН РАКИЧ
(1876—1938)

СОНЕТИ

I

Час нищити прагне в своїй круговерті
Всі наші творіння — пером чи мечами
Їх люди писали — діла за ділами
Розмелює жорно жорстокої смерті.

Хай все пропадає! Як псища зажерті,
Дні люті, безжальні женуться за вами,
О, спогади милі! Гіркими сльозами
Плач, серце! Надії твої вже роздерті!

Крик, лайка і гавкіт. Все ближче облава.
За нею — дорога, пустошня і тъмава,
Там доли і гори стоять у печалі.

Як жертва впаде вже, мов зрубана павіть,
Як піною з рота траву закривавить,
Облава вбивати йде далі, йде далі.

II

Його поцілували ми в чоло
І відступили від труни. За діло
Гробар береться жваво так і вміло,
Уже на скрині віко загуло.

Чого ж мені це все так запекло,
Немов гарячі цвяхи, вбиті в тіло?
Труно, чому ж я не оглянув сіміло
Тебе і все те, що в тобі було?

Мерця не знав я, плакати не буду,
Та знаю: маску хтось зірве без труду,
Коли надійде майбуття моє.

Удари чую, співу тужна нота,
І плоть мою пронизує скорбота —
То молоток в ялову дошку б'є.

ПОКИНУТА ЦЕРКВА

Лежить зображення розп'ятого Христа,
По ребрах зламаних стікає кров струмками.
Зір вигаслий, бліді, як в мертвого, уста,
Сріберний ореол, прикований до рами, —
Дар набожних дворян, що вже в небесні брами
Постукали давно, — а рама золота
Чи позолочена — творіння долота,
Зробив її митець, різьбар над різьбарями.
Отак лежить Христос, де кажани і сови,
І ще якась птахва збирається на лови,
Як тільки западе в порожнім храмі тьма,
У відчаї, страшний, Христос розводить руки,
Він сам, самісінький, Він повен горя й муки,
Він пастви жде і жде, але її нема.

ТУГА

Я чую ясними ночами
Якесь воання таємниче.
Чи плачуть небеса над нами,
Чи мандрівець когось там кличе.
Той поклик — ніби звуки пісні,
Та в ньому також зачуваю
Печальні схлипи, крики слізні,
Передчувань недобрих зграю.
Хто це так тужить? Небо? Люди?
Любов моя? Старе страждання?
О, що це так стискає груди?
Чужі надії й поривання?
Вчуває серце невтишенне
Чужу біду, чужу невдачу;
Нема чужих страждань для мене,
Як плаче хтось, я також плачу.
Ридай, моя душе, допоки
Ще маєш сльози! Упади-но
На горе — на чуже й глибоке, —
Моя остання сльозино!
Яке то щастя — заридати
Потужно так, щоб серце рвалось,

Щоб крізь поламані загати
Життя стражденне розливалось —
І гасло у веснянім гаї,
В обіймах зоряної ночі.
Під місяцем, що ніжно сяє
В блакитному безоболоччі!

В КАЙДАНАХ

В кайдани я закований, о сором!
Було давно це і в старій тюрмі.
Я винен! Тьму там не пробити зором,
І всі істоти надовкруг німі.
В кайдани я закований, о сором!

Хтось їх стискає, але хто — не бачу,
Лиш чую скрипи й скреготи заков,
Хтось ломить кість мою і кров гарячу
З ран випускає, ах, пекучу кров!
Хтось їх стискає, але хто — не бачу.

Пестерпний зойк довкола мене всюди,
Ховаєш ти кайдани, темното,
А в них ридають, стогнуть, плачуть люди,
Хтось мучить їх, але не знаю — хто.
Пищання й зойк довкола мене всюди.

Стискай, незрима сило, без вагання,
Ламай моє ти тіло молоде,
Допоки пульс не стихне вже й остання
Краплина крові з мене не зійде.
Стискай, незрима сило, без вагання...

Я солодко сміюся від розпуки,
Глузую з ката, що вбива мене.
Невже ото вершина горя й муки?
Жахнішого твій розум не утне?
Я солодко сміюся від розпуки.

Катуй і муч мене, та знай: ніколи
Не вирветься із уст моїх мольба,
Чи бабського прокльону слово кволе,
Чи плач і просьба підлого раба!
Катуй мене, я не зломлюсь ніколи!

Допоки люди поруч тут зі мною
Бряжчать кайданами, прибиті тьмою,
Перед єством затаєним і злим,
Моя душа летітиме над ними,
Над їхніми прокльонами страшними,
Як ластівка над простором морським.

ЧИГИР

Колесо трухляве і неоковирне,
Пам'ятник прадавніх і забутих днів;
Скрип його то стихне, то із тиші вирне,
Змалку пам'ятаю, як чигир скрипів.

Кінь його повільно тягне — все по колу,
Обертами ходить, зовсім занеміг.
Бідолашну шкапу, дихашливу й кволу,
Тиснуть посторонки і січе батіг.

Пам'ятаєш, коню, — молодість була ще, —
Бігав і ходив ти жваво в хомуті,
Тішила надія: згодом буде краще! —
Снив ти про щасливі літа золоті.

Та літа минули. Виснажене й хворе
Тіло ледве ходить, і лютує бич.
Все спізнав ти, коню, і справдешне горе,
І липневу спеку, і студену ніч.

І життя спізнав ти, повне зла й одчаю,
Не зажив щасливо, постаріти встиг.
Сльози мене душать, як тебе згадаю,
Брате всіх живущих, доле всіх живих!

Полудень. Спекота. Ах, тобі б напитись...
Біля тебе, коню, дзюркотить струмок,
Та батіг присвисне... Ти не смій спинитись,
Доки не наляже вечоровий змрок.

Ти голодний, коню. Чи трави не досить?
Всюди біля тебе — трав'яний розмай,
Пахощі вівсяні вітерець приносить,
Та батіг присвисне... Мріє, прощавай!

Вороний, з тобою схожі ми, на подив,
Долями подібні, наче ті брати;
Я, голодний, спраглий, дні свої проводив,
Все по тій же стежці змушений іти.

Мучився на спеці в розпачі глибокій,
Чув, як біля мене дзоркотить ручай.
Мріяв я про щастя, радіщі та спокій,
Про земний, звичайний — не небесний рай.

Скинути й забути, як гадюка шкіру,
Я хотів нещастя, і злобу, і лють,
Батога удари, прикрощі, зневіру,
Немічність гидотну, підлості можуть.

Та дарма! Не спиниш ту машину кляту,
Батожина свище у руді важкій.
За труди від неба матимеш ти плату —
Темну домовину й вічний супокій!

СИМОНІДА

(Фреска у Грачаниці¹)

Як страшно ти скалічена, іконо!
Прийшов чужинець однієї ночі,
Де ти стоїш так тихо, безборонно —
Ножем тобі він виколював очі!

Та виду не посмів діткнись рукою,
Ні уст, де болю стільки запеклося,
Ні дорогої ткани, під якою
Спадає вниз твоє густе волосся.

Стоїш віки, вмурована в опоку,
В розкішному вбранні, але змарніла.
Дивлюсь, як зносиш ти судьбу жорстоку,
Така скорботна, урочиста й біла,

Неначе ті давно погаслі зорі,
Що промінь їх на землю долітає
І мерехтить над нами у просторі,
Хоч тих світил далеких вже немає.

---

¹ Грачаниця — собор на Косовому полі.

Так зі стіни не тьмянко і не блідо,
А ясно, як зірки в безоболочці,
Горять мені, печальна Симонідо,
Твої давно вже видовбані очі...

НА ГАЗІМЕСТАНІ

Воїни могутні, без жалю й докори,
Вковані в залізо, поглядами — хмури,
Кинулись ви в битву — і здригнулись гори,
В криках січ кривава йшла, мов клекіт бурі.

Впало з вами царство. Косово — то яма,
Де лежать скелети, глиною прикриті;
Тим же воно й славне: там із ворогами
Ви до смерті бились, як несамовиті.

Ви були останні, косовські герої;
В тім — заслуга ваша. Як гнила держава
Падає, благає порятунку, зброї, —
Кожна смерть за волю — то безсмертна слава.

Кажуть нам сьогодні, що ми всі лякливі,
Що своїх великих пращурів не гідні,
Що пливем наосліп в західняцькім гниві,
На любов — убогі, на сердечність — бідні.

Земле моя, брешуть! Хто тебе сьогодні
Любить, той напевно знає, що ти — мати.
Тільки ми свідомо полюбити годні,
Тільки ми за тебе здатні помирати.

І коли остання битва кровобризно
Вдарить і затрубить в далечінь безкраю,
Я помру за тебе, дорога вітчизно,
Знаючи, за віщо і нащо вмираю.

ДЕСАНКА МАКСИМОВИЧ (1898—1993)

ГОЛОСИ НОЧІ

Вночі по лісу ходять звуки злі,
смерть ніби кличуть голоси старечі,
сова зловісні пророкує речі,
десь там усівшись при своїм дуплі.

Ламає вітер галузки гнилі,
а ручаї з безодні, з глибоначі,
шукають, наче звірі з клітки, втечі,
гризуть каміння й скачуть по скалі.

Ніде не видно й іскорки блідої,
темнюща неба хлань, де гнізда хмар;
в ущелинах лежать п'ятьми сувої,

лиш серце пня ряхтить, як мертвий жар,
і чути скрики тихі та молящі:
страшні події звершуються в хащі.

В МУЗЕЇ

Одежа, зброя, посуд і книжки —
минувшиною пахне все в музеї.
На давніх шафах різьблені лілеї,
там павуки й незримі хробаки.

Пречистих Дів печальні образки, —
з монастирів покинутих трофеї,
мечі, що ними в честь якоїсь феї
рубалося лицарство залюбки.

А люди йдуть, так ніби про минуле
сьогодні перший раз вони почули,
і від нудьги конають сторожі;

вже вечір і пора кінчать роботу;
та наше сонце кида позолоту
і завертає поблиски іржі.

ДУША

Ніколи в наготі не показується душа,
як земля — до кінця не оголює власного тіла.
Хіба знав ти, коли від ненависті я шаленіла,
а коли сяjala ніжністю, ніби на сонці пташа?

Ніколи не розгортається вона, як полотна,
що їх білять жінки, напинає літній вітерець.
Ми даремно вслухалися в стукотіння сердець —
не знали, чом їхня мелодія темна й скорботна.

Поміж нашими душами нема переходу й моста;
між найближчими — прірва, де стільки печальності й болю.
Хіба знать я могла, коли сяяв ти радістю і любов'ю,
а коли ставала змією душа твоя золота?

ПРОХАННЯ ДО МОЛОДОСТІ

О молодосте, кажуть люди,
що ти відходиш, як пора весіння.
Але я не відпущу тебе ніколи!
Навколо серця свого поставлю чати —
радощі одні та одні боління;
навколо саду свого буду сосни саджати,
і ломиніс, і плющ — хай тебе стережуть навіки;
буду широкі вітри і ріки
до нашого пагорба наvertати
та обводити навколо нашого дому,
побудую на овидах снігові загати,
щоб за них вийти не вдалося нікому.

О молодосте, не відходь од мене:
ніхто не зможе твоєю сльозою
так наповнити серце шалене,
ніхто не зможе бути такою
скорботною в радості твоїй, як я,
ні в чиєму серці не здатна зрости
таким сонцем палючим жага твоя,
ніхто не матиме більше за мене гріхів,
повних пристрасної чистоти.

О молодосте, кажуть люди,
що, відходячи, ти забираєш назавше
свої радощі та боління.
Але я тебе відпустити не можу!
Навколо серця свого поставлю сторожу —
любов, що не гасне, не відає тління;
в саду, де з весною ти ходиш,
я триматиму пахощі в хмільному полоні,
я зберу всі сонця й зорі червоні
на наші рідні околи;
ти відійти не захочеш
та й не зможеш од мене ніколи.

О радощі темні й сурорі,
о солодкі, божевільні боління
молодості, не йдіть,
не відходьте від мене!
Бо геть же тоді життя — пропадуть маревіння,
пахощі, люди, зорі,
а я сидітиму, скаменівши на своїй вишині,
байдуже буде мені,
чи горіли, чи ні
твої радощі й болі
колись у мені, наче рана,
о молодосте кохана!

ЧЕРЕЗ МЕНЕ

Безліч квітів сьогодні помре через мене,
позгасають позбивані роси рясні.
Боже квітів, не гнівайся, що кохання шалене
хоче милий букетами показати мені.

Мак розквітлий помре через мене — я знаю —
він посеред пшениці ще палає, либонь.
І той кільчик, що мури пробив із відчаю,
і та квітка роз'ятрена, ніби серця вогонь.

Буде милий спинатися вгору в обриві,
сходитиме по стежці ковзкій, наче скло.
Ах, які то польоти небезпечні й сміливі,
що мені здобувають єдине маленьке зело!

Через мене загине і квіття, й листя зелене,
зламане, зірване з кореня стебло запашне;
милий гадав, що весьвіт існує лише для мене,
а природа — для того, щоб оздоблювати мене.

ДЕРЕВО ЗА ЖИВОПЛОТОМ

Живоплоту стіна зелена,
а за нею якийсь кучеряве
дерево — незнаного гілля:
не нагадує воно ялиці,
ані дуба, ні клена;
його листя світить у мряві,
подібне до сніговиці.

Шумить воно тихо, тужливо
на вершинній своїй самоті;
і чуже йому небесне диво,
байдужий лісу привіт,
і чужі йому люди в путі,
що хотіли б сягнути рукою
по його незвичайний цвіт.

Тягне мене до того
дерева, до його прохолоди,
щось начебто справжня туга
чи радість незвично свята;
а коли в його тіні стану,
здається, що наді мною зводи
тримає жива доброта.

ПІСНЯ ПРО ЖИТТЯ

Скорботний лик життя вдивляється в мене,
якісь далечизни, де тумани лежать навкоси.
Не тішить мене красування весни зелене,
не втішають засмаглі на сонці вересневі ліси.

Не вимовляю вже з радістю наймення Боже,
вже квітку щасливо до грудей своїх не тулю;
обличчя моє посміхнутись ніяк не може,
погляд мій потемнів, посуворішав од жалю.

Як давно те було, коли дзвонів гудіння злотаве,
що котилось травами, як сяєво в далечині,
коли пахощі ладану, що долинали з відправи,
нагадували про завтрашнє свято мені.

А тепер, як до мене з ясної долини
гра дзвонів долине, сколихнувши твердь,
як запах ладану в оселю мою долине, —
все нагадає про смерть.

НА СМЕРТЬ РОСИ

Світилася на колосочку жита
роси ядерна крапелька в жнива,
пахуча, золотом небес налита,
мов око птиці, радісна й жива.

Здавалося, що світу половина
відбита в крапельці дрібній — крило
метелика, і квітка, і травина,
і шмат землі, й блідого неба тло.

Але гарячий зір упав на поле,
зір сонячного серця, що горить;
і крапельки єство тремтяче й голе
пропало в тому погляді за мить.

Я знаю, спіта променем росина
обернеться ще в зірку снігову,
в серпанок, що під осінь на траву
лягає, сяючи, як мжичка синя.

Краплина, знята сонцем з колоска,
у туманці, що ним покрита слива,
і в райдузі принадно зарядить,
і в світанковім небі, як сяйлива
витатиме над нивами блакить.

Та все даремно! Крапля та розбита
не вернеться на поле росянє,
не затремтить на колосочку жита
і золотом небесним не сяйне.

МОЇ ЗЕМЛЯКИ

В Бранковині сьогодні рубають дерева,
в місто — на продаж: накладають на віз.
Бідняки витинають молоденький ліс:
бучки, що їхня кора прикоренева
почала купатися в молоці.

Рубають, зігнуті, малоговірні,
доки сонце не пройде по всій вишині.
Аж коли священик іде до вечірні,
за торби з хлібом беруться й сідають на пні.

Воликом їдуть до міста о ранній годині.
Шмат кукурудзяника — на обід.
Залишається їм голі пагорби й небозвід,
чужі дерева на їхню дорогу кидають тіні.

Хочуть у місті прохолодь свого лісу продати;
дивитись будуть на них у відчаї пагорби голі.
Додому ж нестимуть лиш постולי, та свічі,
та кілька жмень камінної солі.

ПОМИРАННЯ ЛЮБОВІ

Що ми з тобою вже не чародії,
що не збагнути нам дерев шептання,
що вже природа розмовляє з нами,
як з іншим світом,
що не близькі вже ми
з камінням, цвітом —
значить любові тихе помирання.

Те, що нам зорі сяють знову,
як іншим людям,
те, що в думках пропало вже хмільне наслання,
і все, що миготіло в тайні,
знов повернулось в образи звичайні —
значить любові тихе помирання.

Те, що ми бачим ясно всі предмети,
і що весна, яка прийшла допіру,
на чола нам не ставить знаків,
і що встаєм засмучені щорання,
і маємо на все маленьку людську міру —
значить любові тихе помирання.

ВМИРАЮЧЕ СЕРЦЕ

Схили чоло, де серце було в мене,
послухай — тиша там повільно зріє,
без весняного шуму й веремії,
та без вогню осіннього, що плаче й свище.
Врочисто моє серце вогневіє,
немов велике і страшне кострище.

Схили чоло, де серце було в мене,
і слухай, як горить воно глибоко,
без полум'я, без диму і без грому,
але пече, немов звіряче око,
так, ніби то землі бурхливе серце
вирує в ньому.

І кожна іскра, мов сяйний дорогоцінний камінь,
без попелу згоряє, без остуди —
вогнем, що жару не лишить на завтра.
Схили чоло, де серце було в мене,
з темнот вечірніх сяють мої груди,
немов святкова, зимова, північна ватра.

Не кожне серце
згоріти може так до порошини,
не кожне, помираючи, світиться
осколком буде кожним, як зірниця,
що, вибухнувши, гине.

Схили чоло, де серце було в мене,
там не залишиться із нього й сліду,
ні пластівця,
ні попелини,
що лине, крильця розгубивши сивуваті.
Страшенна тиша там настане,
як у кімнаті,
з котрої винесли мерця.

ПАСАЖИР ТРЕТЬОГО КЛАСУ

Чи трамвай, чи корабель, чи потяг,
я завжди в третім класі їду.
Тут вітаються люди просто,

коли заходять чи виходять,
руку подають сусіду.

Біля брудного чистий, тверезий біля п'яного
тут всідається без церемоній.

Потім питає: хто ви,
як називаєтесь, куди їдете,
чи ви земляк, чи, може, сторонній?

В третьому класі біля мене сідають
жінки, подібні до моєї мами,
з важкими змозоленими руками;
вони стурбовані, свій клопіт і муку
кожному довірливо оповідають.

Тут завжди ще знайдеться місце,
хоч нас було б тут більше втричі;
тут ніхто не кричить і не сердиться
на промоклі куфайки мужичі.

Тут ніхто не буде дивуватися,
як говорю щось розумне, але маю
порвані рукава,
ніхто не дивиться на стоптані закаблуки,
не набундючується, як пава.

Тут одягнений хто як може,
тут багато старого сумовитого люду,
ба, якщо я навесні в кожусі буду,
це нікого не вразить, —
одягай, що маєш, небоже.

Від когось тут пахне горілка,
а від когось часник і пиво,
хтось веселу вже тягне ноту;
та супутники мої не шукають
надлюдських вершин-гонорів,
шанують чуже їстиво,
чужу бідоту.

Якщо голосно я засміюся в третьому класі,
ніхто не віддасть мене на зневагу й огуду.
Тут всі по-родинному рівні,
всі однакові,
ніби в годину Страшного Суду.

СМЕРТЬ СЕЛЯНИНА

Яблуками хата пахтить, а в підвалі
бродити гулко починають вина;
в зелений вир спадають листки перев'ялі,
солодко пахне сливина.

Священик читає глаголи,
та набагато ясніше чути,
як гудуть у вулику бджоли,
як воли мукають від засмути,

як плещуть у пекарні сита,
як хтось ремонтує підводу, —
бо дуже стара та розбита, —
для похоронного ходу.

Зробили труну йому з дуба,
під яким він дрімав щонеділі.
Прийшли до нього в гостину
ті, що грали йому на весіллі.

Сонце починає сідати,
за світла треба до ями —
і покійник рушає з хати.
Залишається позаду комора,
до загороди доріжка,
витоптана його ногами.

Він проминає мотики й рала,
рука не здригнулась, щоб їх діткнути;
не усміхнеться до отави й рути,
нива — і та не схвилювала.

Він проминає байдуже листя дукати —
злото, що з гілля легенько злітає,
минає землю, що до ніг прилипає,
землю, яку він любив орати.

Нога за ногою в надвечір'я тужливе
йдуть воли — наче з мливом додому дорога.
А дядьки розмовляють тихцем, як велить жалоба,
про те, які ціни на пшеницю, на сливи, і про Бога,
великого небесного хлібороба.

КРИВАВА КАЗКА

Це було на Балканах, де скелі, мов колонада,
де зелені сільські долини;
вмерла мученицькою смертю
учнів громада
одної днини.

Всі були народжені
одного року,
всім рідні гори були до вподоби,
всі виходили gratis
на одну толоку,
всі були щеплені від одної хвороби,
і всі померли одної днини.

Це було на Балканах, де скелі, мов колонада,
де зелені сільські долини;
вмерла мученицькою смертю
учнів громада
одної днини.

А за п'ятдесят і п'ять хвилин
до смертної миті
сиділи вони в класі,
задумливі, діловиті,
ту саму задачу
розв'язували: піший на магістралі
скільки може пройти, якщо йтиме...
і так далі.

Числа відповіді завзято
все товариство шукало,
а по зошитах у шкільних портфелях
п'ятірок і двійок безглуздих
було немало.

Одні й ті ж таємниці-мрії
патріотичні й любовні
носили молоді душі
непогамовні.

І здавалося кожному,
що довго,
дуже довго
він йтиме під небесами в цвіті,

доки не порозв'яже
всі задачі на світі.

Це було на Балканах, де скелі, мов колонада,
де зелені сільські долини;
вмерла героїчною смертю
учнів громада
одної днини.

Хлоп'ята стали рядами,
взялися за руки,
з уроку пішли на розстріл,
пішли супокійно, мирно,
ніби на інше навчання.
Побратими з одної школи
разом піднялися в околи
вічного проживання.

ЖАЛЬ МЕНІ ЛЮДИНИ

Пі мої предки, ні селяни мого краю
зрадниками не були.
Билися за правду й за батьківщину,
ненавиділи кров оспалу;
я так само знаю наснагу
жертви та ідеалу,
та все ж таки
я жалію людину.

Я жалію людину,
але, якщо за волю
життями братів треба платити в люту годину,
якщо треба істину боронити,
будьте певні,
я не скажу їм,
щоб утікали з поля битви.

А як знову настане
рабства доба нещаслива,
як рватимуться ціною життя кайдани,
я нікому не скажу, щоб підло
заховався від бурі в лахмітті,
та не треба падати з дива,

коли я заплачу,
як усі жінки й матері на світі.

Важко дивитися, як ламають молоде гілля,
як вирушає облава
в ліс — на життя звіряти,
в серце вражає біля гнізда розбитого
пташки-матері пискотнява.
Як же ж мені за чужим
загиблим сином не заридати?

Тішусь, як бачу стадо, що вийшло на прохолоду
м'якої трави і вітру, котрому повсюди воля,
тішусь, як пісня поля
вільно над краєм лине,
і розумію жертви,
які рятують свободу,
але жаль мені,
жаль мені все ж людини.

ВІРЮ

Моя країна не загине.
Із смерті за свободу
завжди росте свобода,
як із квіткового насіння —
цвітіння молоде,
як із гнізда — пташина,
крилате сотворіння.

Страждати навчена моя земля,
та віри в муках не згубила;
порубана й потята,
чекає свого свята:
вона вже не пискля,
а птах, що розгортає крила.

Наша земля не зникне.
Вона за братство споконвік вставала,
себе ламала через нього
й воскресала.
Моя земля все віддавала,

за благо братства все прощала,
прощала.

Моя країна не загине.
Вона — пророчиця назавжди.
Як довкруги — печальний схлип,
темниці мрява мовчазна,
народи в млі, і всі шляхи ослизлі,
то наші пастухи з колиб,
немов кукілля від зерна,
одвіювали божевільні мислі
од правди.

СЕРБІЯ — ВЕЛИКА ТАЙНА

Сербія — велика тайна:
не відає днина, що ніч готує,
а ніч не знає, що буде вранці,
кущ не бачить, що роблять кущі сусідні,
птаха не чує
брязкоту на полянці.

Ящірка не відає, що то повзе з-під глини,
стебло кукурудзи не підозрює,
про що думає колосок жита;
змінюється все щохвилини,
наче збіжжям, таємницею вкрита
кожна нива.

Хто знає, що в собі зачаїли
невинна роса грайлива,
селянські робочі крики,
гір переключка ранкова,
може, то змова.

Хто в цьому краї відати може,
що там дівчатко гоже
в непорочній пазусі носить,
яку важку таємницю
тримає в руках дитина,
і куди йде бабуся,
сива, як хуртовина.

На цій землі вітри,
і запахи, і потоки, і ріки, і віти,
і церковні дзвони
потаємні приносять вісті;
на першому повороті,
де дорога зникає в лісі,
хто знає, що можна зустріти.

На цій землі ворог не сміє
вірити заячому сліду.
Все — тайна, все — змова:
і копит переблиски,
і пісня жниварська в пору обіду,
і сокир лісових удари,
і колискова,
схована біля колиски.

СЕРБІЯ БУДИТЬСЯ

Ніч глибока.
Сербія будиться, незнищенна, грізна;
шепотіння йде від хліва до потоку,
від латаття
до чабанського багаття.
Світить зорями й вогнищами далина.

Люди в темнотах встають,
страшні, похмурі;
оживає забута путь;
стукають у вікна перехожі вночі,
тільки зором вітаються, ждуть;
око зблискує при тремтячій свічі,
мов рушниця стріляє.
Скоро, скоро вже засвітає.

Над Сербією ніч,
ніч, пора доброго забування;
Сербія скидає брудне покривало з пліч;
од світлого спогаду сяють ліси кругом;
немає більше поразки страмної:
в кожній гірській задолині,
під кожним полукіпком і стіжком
сплять герої.

Коні всю ніч цокотять,
радісно нашорошують вуха;
чути звідусюди юнацькі кличі,
звідусюди біжать гінці,
біліють шляхи бунтівничі,
ніби ними завжди літала
вершників повстанських завірюха.

Сербія підіймається,
дивиться лицарським зором,
набуває стару могуть.
Всі, хто за смерть її чує провину,
хто на її порозі
не впав, не загинув,
знову людьми стають,
змивають з імен своїх сором.

Сербія будиться знову:
все, що починає жить
в стражденному жіночому лоні,
все, що виникає з думки,
з насінини, з долоні,
все, що на землі Сербії
родить і живе,
свободі призначає себе.

ТАЙНА

Я начебто десь у пралісі,
і чатує на мене
якесь вухо зелене,
мов пуп'янок польового маку,
велике й студене;
всюди на стовбурах дерев,
на струхлявілих пнях,
на колодах, де підгнила трава,
чекає пишний напухлий гриб, —
щоб заскочити зненацька мої мислі й слова.
А я маю споконвічну тайну,
яку мають
глибока вода,
надра й тичинки, —

боюся, що не зраджу її
слухові, що підстерігає
в хатці мертвого равлика,
в цвіті польового маку,
в напухлому білому грибі,
у вусі, що нахиляється до мене
із-за тучі,
про яке я думала ще недавно,
що то місяця серп лискучий.

ОБЛИЧЧЯ У ВІКНІ

В моїм вікні — блідий і невиразний лик,
не можу відрізнити його від світанку;
хтось підглядає,
хоче пробудження моє підстерегти,
хоче побачити, чи весела встаю.

Хто б ти не був, розглядати не треба
сліди життя по кімнаті.
Соромно мені перед тобою
за ті книжки й нарциси,
і за сон, що з нього я прокинулась,
але відчуваю, що ти приходиш зі світу,
де квіти, книжки та й любов — забуті.

Я давно вже покинула старих сусідів,
джерело під буком і місяць на горах,
із весняних гаїв,
з берегів річки
переселило мене от сюди життя.

Всюди навколо мене проживають люди,
не притискай же так тісно чоло до шибки,
не дивись так уперто й печально,
не блідній, не посмій сказати
слово якесь необачне.

Хто б ти не був, не треба тут вистоювати довго,
бо нагадуєш мені з молодості спомин тужливий, —
я можу скрикнути
і для привітання
вікно тобі з необережності відчинити.

СЕРБІЯ В ПРИСМЕРКУ

Сербія в присмерку мерехтить,
лагідна й тиха —
хоч прикладай до рани!
Хтось каже, що в її серці
кров збуштована диха,
що скоро цей край повстане.

Сербія лине під небесами,
вище безодень вона летить,
крила — як леза.
Сербія в легкому тумані тремтить,
наче срібна береза.

Сербія в присмерковому фіолеті,
ніби в кожній горі
порозцвітали кущі бузкові.
Казав би хтось, що о денній порі
її гори — важкі, а на темнім бескетті
і на пивах ятряться сліди від крові.

Сербія світить під вечірньою млою,
ніби висвітлює лісова пожежа
небесну мідь.
Палають вогнища, немов за кожною горою —
фосфориста вежа,
де в нерішучості
місяць стоїть.

Сербія в присмерку мерехтить,
оддаля,
як березинеve ягня, здається покірною та слабкою.
Сказав би хтось,
що це похмура земля,
готова до безкінечного бою.

ВОРОЖКА

В ті давні часи, як була свята
особа пророка, еретика й ворожбита,
покинувши перед боєм свою дружину,
кілька хлопців пішло
до ворожки,

сестри якогось господаря з Велебита, —
говорили, що то ясновидяча жона,
що вона
вміє читати троякі письмена, —
щоб їм розгадала завтрашню долю хоч трошки.

— В закарпатську прадавню пору
з богами змішані були люди, —
каже ворожка першому юнакові,
думки його відводячи від битви, що завтра буде, —
зацвітали сади богині Весни,
яких ніхто ніколи не вартував;
туди твої предки зайшли, і вони
захмеліли від запаху незнаних трав,
а коли вернулися звідтіля,
була на них сонячна позолота,
наче пилوک мотиля;
і ту позолоту видно на твоїм обличчі,
і тебе нападає любовна жагота.
Я бачу з твоїх долонь,
що матимеш за овидом стрічі,
що тебе палитиме кохання скоро,
та не лишатиме опіків той вогонь.

Та уже другий показує руку,
і йому каже велебитська жона,
ніби читає з книжки вона:
— Предки твої — і це передалося внуку —
сміло дивилися в очі Морани,
заходили в її володіння скалисті,
наче ті травозбиральниці, що в горах шукають зілля,
розуміючись на чародійному листі.
Предки твої почували себе
родичами богів,
тому й ти розмовляєш відважно
з абатами і панами,
тому немає в тобі покори,
тому ти не боїшся, якщо правду каже долоня
Мораниної руки,
боронячи від царя і венеціанця наше море.

— Хлопче, — каже третьому ворожка спроквола, —
русалка яснокоса, гола

на грудях твого прапрадіда переночувала,
а вранці, коли земля схолола,
з оленями в ліс побігла й пропала.
Друзі-мисливці сказали йому: то — мана,
сон, ілюзія, замрія нічна,
але він подався за нею блукати,
скитаннями гасити свою жагу;
навіть забув, що є в нього мати,
від старості став, немов порохно,
і якось він вийшов на берег Дунаю,
і там його хвилі затягнули на дно.
Ти кохатимеш, як він, ясновиду
з золотою косою,
з братом вона тебе розлучить,
з матір'ю і сестрою.

Дочекався й молодий рибалка слова:
— Твій предок давній був потомком віли
і рудоволосого карпатського риболова,
тому зачаровує тебе море,
вітрило зачакловує біле;
ти бачиш віли-праматері тіні
в глибини морської тремтінні,
а в бурю люту
ти бачиш вітрило, мов її пазуху, вітром напнуту,
тому руки твої обернулись на весла,
і, коли хвилями рокоче морська глиб,
тобі уявляються річкові пороги;
тебе приваблює царство перлівниць і риб.
Бережись, коли покидаєш гавань,
щоб тебе не схопили страховища-восьминоги,
щоб вернувся ти з далеких плавань.

Зачарована казками ворожки
в першій битві четвірка та полягла.
Вілами, русалками, старими богами
наповнилась їхня передсмертна мла.

МІЖ ПЛАНЕТАМИ

Високо, десь поміж планетами,
нас тільки двоє
в щойно створеному світі.

Ми зблизька можемо дивитися
в обличчя сонць,
піднятись можемо в місячні палати,
хмару взяти на руки,
і, покинувши гніздо своє,
в безоднях метеора поширяти
і над водами, де веселка барви п'є.
Можемо застати зірку,
якраз коли серпанки із себе скине,
подивитися в заборонені глибини,
послухати, що говорять великі таємниці,
як лунає їхня мова кришталева,
яку найменші янголи плекають мрію,
кожне дитя майбутнє можемо пригорнути;
лиш я зірвати не смію
зорю чи планету,
мов яблуко Єва.

ДОЛЯ

Несподівана й холоднокровна,
ніби куля
шалена,
доля тебе зустріне,
зруйнувавши всі відступи за тобою
і на всі виходи наваливши бервена.

Над тобою — небеса без пристанища,
долі — земля, а в ній кості затверді,
зліва і справа — стіни немислимої висоти,
у тобі спогади,
і всі немилосердні,
ні в себе, ні поза себе,
нікуди неможливо втекти.

РАДІСТЬ

Та радість до веселощів не належна,
не належна до знаних задовольень,
бо то радість безмежна,
проста,
яку може тверезий збагнути.

Вона — тиха й віща,
як радість од печального вірша,
як радість од несподіваної засмути.
То радість, якою наповнюється хвилина,
коли в надвечір'я спливає днина.
То радість нібито дороги
через поле туманне й безкрає,
радість нібито овиду,
коли вступає крізь далечизни простерті
дельта місяця зблідла.
Та радість недоторканою триває
і по смерті,
бо вона походить не від сонячного світла.

НАРОДЖЕННЯ СОНЦЯ В ГАГРІ

Мучиться гора вже чотири години,
ніяк народити не може.
Море вже пелюшки розклало
з золотої тканини,
безліч колисок заколихало на водах.
Птахи кілька разів проспівали
радісну вістку
про те, що вже видно голівку дитини.
Мучиться гора вже чотири години.
Повитуха-береза тримає простиною...
Раптом, без нічиєї допомоги,
без кесаревого розтину
вилітає з урвища, ніби з гармати,
дитя кругловиде,
ніби йому вже п'ять років,
перепалює собі пуповину,
і вмить, стрибнувши у воду,
само себе в морі починає купати.

ПОГЛЯД ПОЕТА

Хто любить сонце,
того тіні переслідують ниці.
Хто любить барви,
тому більма падають на зіниці.

Хто в собі зачиняється,
той іззовні удари дістане.

Хто ображати не вміє,
помре від завданої ворогом рани.

ВДАРТЕ Ж КОЛИ-НЕБУДЬ У ВЕЛИКІ ДЗВОНИ

Небеса й землю сповняють прокльони,
скорбні новини про людське життя.
Вдарте ж коли-небудь у великі дзвони
благовісту, примирення та каяття.
Не повідомляйте про самі землетруси,
про вкрадені мислі й діяння мети.
Об'явіть же, як радість простеляє обруси,
як вибухає раптом вулкан доброти.
Не вергайте одне лиш болото зі ставу,
може, знайдеться й піщинка суха,
може, побачите й луску золотаву.
Розкажіть же, що помилювали бодай раз
інакомислячого, чорношкірого і впертюха.
Добро розголошуйте в наполегливім слові,
як розголошуються ненависть і зло,
і, може, врятується бодай крихта любові,
хоч маленька частина того, що жило.
Звістуйте, що є хтось такий, хто сусіда
прославляє охоче й сусідову чашу
одягає в золото і сапфір.
Звістуйте, що на нашу планету впали мільярди
добрих зір.

МОМЧИЛО ДЖЕРКОВИЧ

(Нар. 1927 р.)

НАДІЯ

Темінь зіткана. Кується
золото в огні світанку.
Вітер б'є у берег ночі,
легітно нескутій мислі.
Сонце в насініну входить,
улещає іржу криця.
Вже повітря зеленіє,
і любов'ю пахне листя.

НА РІДНУ ТЕМУ

Для пісні рідної
не в силі я зібрати
потрібні ниті...
Я простір їх розплів,
я хочу ним заповнити
серця пробиті...
Ніщо не відбувається,
гора часів зростає до зірок,
мене все менше в світі,
все менше ластівок.
А може, все розіллється,
як восени Морава,
і простір знову
ластівками зав'ється,
ой, зав'ється...
Невидима стежка,
бур'янами заросла,
оплетена павутинням
од неба до глини,
не сплять спогадання
про сонце палюще,
про сцени й маслини.
На берег моря впало небо,

долілиць лежить, як п'яний.
Пахощами півдня впилось,
доки білим цвітом
помаранчеве дерево курилось.
Крихка деревино,
ой, крихка днино,
дощами ти вмилась.
Цвіте мій незів'ялий,
моє ти кохання
з вечора до рання...
Але щось відбувається,
гора спогадів росте до зірок,
ти все більше зникаєш,
все менше стає ластівок.

ЗАПИС

Того, що я бажав, тепер не чути.
Безкрилий час або й цілком гниляк
пройшов, не чуючи мене, й заляк...
Путі пориті, в серці повно трути.
Чого запрагну — те зникає, гине,
як той вогонь в троянді, помира.
Де рана та, майбутня чи стара,
що струм жадань відділить від людини!
Не знаю. Радощі мої раптово
ховаються під роздумів пласти.
Кудись туди я мушу відійти,
де дійсністю буває тільки слово.
Незрозумілі знаки перед вічі
приносять зорі зі своїх безмеж.
Обличчя різні я стрічав, але ж
одне і те ж лице не стрінув двічі.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Лежу в полях на Україні,
де все просторе та безкрає.
Висот улюблениця — птиця
у небі синьому ширяє.
Натхненна радістю летіння
крізь далеч осяйну й прогріту,

вона здолати прагне відстань
від свого до могого світу.
Шумить береза ніжнолиста,
мов хилиться комусь на груди.
Говорять руки, що на світі
однакове кохання всюди.

ЦІЛИТЕЛІ СВІТУ

Час палахкоче, днина згоряє,
нікому пекло згасити безкрає.
Злітають ліси, обняті вогнями,
блиском палючим пливуть над нами.
Небо шукає джерела гірського,
у вінку з племіння заглядає в нього.
Цілителі світу, наїлись ми досить
слів, що примирення нам не приносять.

ЗІЙШЛО В БЛАКИТІ

Зійшло в блакиті
гарне, жовте Сонце.
З людських лисин проростають
колоски й троянди.
І часник, як днина,
вилупляється з Сонця.
Не знати звідки вітер
приносить пахощі дощу.
Земля й насіння
втїшаються коханням.
Звук виникає і зникає,
весь в тишу переходить.

СВІДОМІСТЬ

Зірko, тобі повертаю мій спалений прах,
печалі свої, і кохання, і страх.

І неба осколок подібний до люстерка солдата,
і високе чоло поетичне, де зажура моя розп'ята.

Днів моїх проминулих і майбутніх пекельну втому,
і наріжний камінь непобудованого дому.

Все, що було пообіцяно, але не стало моїм,
і мови неправду, й молодість, і битов забутий грім.

І час, що йому я віддався, хоч — бачу — його нема,
і тривогу моєї поезії, що кличе, немов сурма.

Носи мій тягар, що мене добиває, зірко лукава, —
це ж бо твоя вибаглива й підла забава.

Нема вже обличчя в мене, а було ж ясне й зухвале, —
вуличні браконьєри його розхапали, забрали.

Повертаю вогонь, що носив я, зірко моя гірка,
для мене досить пісні чи навіть одного рядка...

ПРОМЕТЕЙ

Бунтар до світу стіни
прикутий вузлами заков,
у дзьобі страшної птахи
цвіте його кров.

Вогню він не випускає,
щоб не впав і не згас.
Соромиться стати жертвою —
відганяє орла раз у раз.

ГОЛОС

Зникаючи, дзвони болю
провісниками вернулисьь.

Спинилося серце серця,
долоня зорі пропалилась.

Темнотами сповнилися очі,
відкрилися в каменях рани.

Повітря не вмiє дихати,
звук пригасає, як ватра.

Де поділись провісники —
що буде з болями завтра?

ДОБРЕ

Добре, що я — людина,
не дерево, не трава,
не голуба долина,
не мряка тяжка, осіння,
повзуча і нежива.

Добре, що я існую,
дихаю, люблю, тужу,
ходжу, подорожую,
поезії пишу.

Гарно людиною бути,
чути серцем весну,
кохати красномовну,
теплотілу жону.

Прекрасно людиною бути,
а не інеем, красою зими,
не каменем серед каміння,
а тільки серед рослин — рослиною,
то значить — бути людиною,
людиною серед людьми.

ЩЕ МОЖЕ БУТИ

Затвердло обличчя,
дихати нічим,
спека вбиває.

Надходить негода,
долучається до неї
все, що тільки хоче.

Морози вдарили,
землю страх стискає,
життя навкруг розтоптане.

Згарища, попелища,
розлазиться серцевина,
країна порожня.

Виходимо на жнива,
а пахощі хліба
гострішають од голоду.

Ще може бути досить
хліба й любові,
якщо врятуємось.

БРАНКО МІЛКОВИЧ
(1934—1961)

ТРИПТИХ ПРО ЄВРИДІКУ

1

На березі проклятому, за днину довшому, де солов'ї
всі мертві, де червона сталь росте, як реї,
відчув я смак гіркий відсутності твоєї
в устах. Вже смерть у вуха налилась мої.

Ніч з того боку місяця важко загрузла
у непотрібні істини, в натхненний розбрат і різню.
Зникають вже під шкірою моєї крові русла,
та, може, криком я спасенні двері відчиню.

Ні, двері замкнені. Всі відгуки і звуки
так само мертві. Та невже в ярмі розпуки
заскочити я маю смерть, її печальна жертва?

Гірка сльоза в душі. А в серце вітер коле.
Хоч би той сон камінний не скінчивсь ніколи,
тебе збудити мушу, Евридіко мертва.

2

На дно землі сліпої, в жахливій, темній тоні,
потойбіч крові, де отруйні дерева ростуть,
спустився я, а сльози із очей мені течуть,
і хочуть бачити крізь темін сльози безборонні.

О, поселитися у власні скроні,
в самотності захланну й вічну нудь,
лицем безоким бути на стіні, не зворухнуть
рукою, хоч по ній ідуть мурашки сонні.

Червоні птиці співом пойняли моєї плоті глиб,
а чорні — все літають навколо голови.

Нехай чоло мені надкусить камінь або гриб,

що вийде в лісі з-під зеленої трави,
якщо згублю твоє обличчя, мила,
в цій темряві, що душить, як могила.

Ніч — то зірки. Із голови моєї вилітає птиця.
Із двох гірких глибин — одна. Йде круговерть.
Я мертвим хочу бути. Ні, я хочу жити. Смерть
я в голові ношу — це мого шляху таємниця.

В підземній темряві тебе згубив я, Евридіко,
ловець зірок, я був з неправдою фальшиво
в доочні свідки зведений, і диво
моєї долі глухо впало, наче віко.

Де — як не у моїй поезії — живеш?
О рідне видиво могого ока,
о мого міста чорного золотиста креш!

Любов панує в світі зла й жорстока.
Та, мов надія, білий оболочок на горизонті встав,
у ньому повно квітів і майбутніх трав.

МОГИЛА НА ЛОВЧЕНІ

Але ж ні, то — не час, то — місце,
яке ми впізнаємо в просторі.

Там, звідкіля ця мова, мертві гори. Не знайти,
крім каменя, нічого. Птицеголовий сфінкс.

За маскою сліпою
сховала тайна лик. Народження — єдина сила і надія.

Там мости
сміливі бачу, та нема кому ходити висотою.

Спи! Твоя доля й ти стали верхом камінним, де жорстока
смерть провіває й порятунку не дає любов.

Нас осяває дня і ночі передсмертна кров;
твій сон — продовження дороги й дня на схилах оболочка.

Що птаха або голос, що луна
під небом, де тебе залишила самого пісня
на Ловчені, де сонця глибина навскісна

в твоїм чолі, де злотна світлина
на відбитку твого обличчя в небесах ятриться.
Людино, фенікс — то єдина справжня птиця.

СОНЕТ ПРО ПТИЦЮ

Із кинутого каменя пташина
вилуплюється і стає в ту ж мить
зіницею небес, та мало буде жить
те, що зліта з плечей безкрилих і важких, мов глина.

О дивна птахо, ти, що все ж повинна
піснями сповнити спустошену блакить,
О біле слугування вітрів тій птиці, що палахкотить,
наче вогню незрима половина!

Птахо, вмурована у мозок і в стіну,
тебе ще не пізнали ми, одначе
ти — слух, що відчуває гуркотливу далину.

І смерть твоя у вусі нашім вродиться із тьми.
О птахо кам'яна, хай ніч тебе оплаче
зірками чистими і нерозумними.

ІЗ СИРІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

НІЗАР КАББАНІ

(Нар. 1923 р.)

В'ЇЗД ДО ХІРОСІМИ

Москва. Москва.

Тріпоче серце, як хустина прощавання,
Як пташина...

Розгублені століття під дощами...

Скельце

Відбило їхні хвилі в море долі.

Дірявий корабель

Шукає порятунку

І роздивляється незримо узбережжя.

Моє серце, друже мій, —

Це місто таємниче...

Боюся, що впаде на місто світло місячне...

Під одягом сіяння клекотить неспокій.

Розвалені колони.

Порожні вулиці.

Їх накриває сніг і листя з деревини...

Раніше, як до тебе, о серце-Хіросімо,

Прийшли до мого міста

полчища персів, тумени татар...

Загарбників прийшло багато —

Всі потім згнули.

Остерігайтеся торкати стіни мого міста!

Остерігайтеся топтати святощі його!

Хто доторкнувсь його —

Перетворивсь на камінь...

Моє це місто...

Чого жадаєш ти від Хіросіми?

Нема на площах тут нічого,

Крім ямищ і мухви.

Немає в місті інших друзів,

Крім одного-єдиного —
Це він — сумний неспокій.

СЛІДИ АРАБІВ

Фламенко...¹
Фламенко...
І заснаний двір прокидається вмить
Від сміху дзвінких кастаньєт і хрипу
Печального голосу...
Ледь-ледь струменить
Фонтан золотої води,
А я в кутку не стримую схлипу —
Сльози мучать мене,
Мучать
Арабів сліди.

ЛИСТИ СОЛДАТА З СУЕЦЬКОГО ФРОНТУ

* * *

О батьку мій,
Ці літери тривожні
Прийдуть до тебе із Суєца,
Прийдуть до тебе...
О батьку мій,
Його я бачу —
Того, з ким воювати доведеться,
З мого окопу... Ні, я тут не знидів.
Стоять в затоці кораблі бандитів,
Чи не відбито відрізок дороги?
Горить вода і вибуха фортеця,
Вони ламають нам серця,
Та ми не вклонимося їм покійно в ноги.
Я бачу ворога, о батьку мій,
Вилискує він ситістю, як змій.

---

¹ Фламенко — іспанський (андалуський) виконавський стиль, а також народні музика, пісні, танці Андалусії; своїм походженням пов'язане з арабською традицією.

Його я бачу —
Ворога,
Пірата...
Далековид...
Змертвілий вид,
А військо
На палубі так близько...
Я чую лайку їхню п'яну.
Вино у море лють.
Погрожують...
В руках у мене сталь.
Холодна лють...

30 жовтня 1956 р.

Цей лист,
О батьку мій...
Із Порт-Саїда надійшов наказ
Новий наказ —
Моєму батальйонові йти в бій,
Спустилися парашутисти в нашому тилу.
Новий наказ —
Вони спустилися на нас,
Як сарана,
Як вороння, як трутний газ...
...Нема часу писати далі —
Йду на важливе діло:
Вернути відрізок дороги... і мене
Тобі... і всім, хто оре й жне.

31 жовтня 1956 р.

Тепер
Скосили ми десант — лежать покоси...
Рідні!
Хоч сили їхні сипляться,
Немов плоди дозрілі з абрикоси...
Під куполами,
Понад полями
Колишуться, то мовби нерухомо
Висять, немов повішеники, — посіріли,

Їх ловлять
Великого народу скоростріли —
Проклятих ворогів.
Феллах не згинув коло плуга —
Дитя не згинуло, о батьку мій, —
Не вмерли ніж, сокира
І камінь на дорозі.
Ми не впустили ворога —
Ми застромили відрізок дороги
Йому у груди
з криком перемоги.

не взяв нас ляк

наш кат закляк.

1 листопада 1956 р.

Згоріла сарана,
Мій батьку, —
Згоріла в полум'ї вона.
Та в селах і містах, де нас ніхто не зна,
Не згинуло дитя, ні дід, ані жона,
Як згинула, о батьку мій,
В пожежі сарана —
Нещадна і страшна
Точилась битва...
Пишу цей лист,
Мій батьку, з Порт-Саїда,
Звідтіль, де з крові, стогону й металу вирина
Геройства дух...
Пишу, мій батьку,
З Порт-Саїда...

ТРИ ПОШТІВКИ З АЗІЇ

З Азії
тобі вітання, подруго моя,
як від очей твоїх
далеко я...
Не знаю спокою.
Мені твій вид
в блуканнях цих сія,

мій місяцю,
мій кролику гарнесенький,
моя
ти піно мармурова з молока,
тебе тисячоліттями
душа моя шука...
Я без очей твоїх...
без хліба... без ковтка.
Уяви —
я без очей твоїх...
тисячоліття.
Самота тяжка
без тих твоїх світильників зелених,
що світить їх
мійого сну тонка
рука.
Рангун, 20.9.58 р.

Моя блаките,
не перестав я на своєму кораблі
вступати в поєдинок із сонцями... з піратами...
з запамороченням...
спинялись ми в портах,
де гнілі води,
молився в храмах я,
в яких богів немає,
пив найдешевші вина,
і найдешевші губи
мене вбивали... тисячу разів
тонув я... тисячу разів
я був розп'ятий
над стіною дня.
Я сім разів пройшов
найширшими морями...
найнебезпечнішими водами пройшов.
Торкнувся я до стелі днини...
Була моя мандрівка
самогубством.
Уяви —
я без твоїх очей, моя кохана,

сторіччями...
без зірки в небі,
без маяка,
на палубі всі мореплавці — мертві...
Мій хліб то — водорості... мушлі...
Уяви землю...
Що на ній...
Мій кролику ніжнесенький,
я без очей твоїх —
без водограїв свіжості,
без берегів у сяйві зір,
без гаю,
де в глибині
співає тиша.

Бангкок, 25.9.58 р.

З краю світу,
від його далеких стін
моя поштівка долетить до тебе,
мій скарбе найдорожчий...
О, все, що я маю...
сонце
над Азією,
Як помаранчеві сади...
як та картина,
яку не купиш за гроші.
А ніч у Гонконзі —
скриня з намистами,
що Бог її перекинув
над горами,
і море,
подруго моя,
фіолетова хустка,
яка ридає.
Хто випив це диво...
З Азії...
Простягаю, моя княгине, руки
до твого зору...
Мій скарбе найдорожчий,
благаю, щоб прийшли коштовності мої

незрівнянні...
кольором... і чистотою...
моя княгинє... знаю...
мій корабель
тоне від скарбів... амбри...
хутер.
У мене почет
з рабів найкращих...
Знаю, що повертаюся
з горами золота,
з порцеляновим посудом,
з килимами,
з єдабом...
з багатючими скарбами
небаченими... чудовими...
Але я,
мій кролику манесенький,
з усіма багатствами своїми
бідняк...
без очей твоїх,
без двох діамантів...
найясніших у світі...
о скарбе мій перший... скарбе останній..
Гонконг, 28.9.58 р.

ЧОРНІ ПЕРЛИНИ

Опівдні вулиці Гренади —
Поля перлин — клейнодів чорних.
Свою вітчизну бачу
В очах великих, повних сяйва й знади.
Над кожною голівкою дівочою
Виблискують
Дамаських мінаретів шпаги.

ЗІ СЛОВАЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ЧОТИРНАДЦЯТЬ ОБРІВ¹

Ця антологія не претендує на те, щоб зватися всеохопною, а тим більше на те, щоб з науковою наполегливістю простежити етапи розвитку словацької поезії ХХ ст. як певної цілості. Книжка побудована за принципом репрезентації найвидатніших, на мій погляд, майстрів словацької поезії зазначеного часу. Розміри книжки не дозволили включити всіх, кого варто було б представити в такому сузір'ї. Це, мабуть, несправедливо. Але мене втішає думка про те, що справедливих антологій нема і не може бути. Я вибирав поетів і їхні твори, отже, тут присутній погляд збоку, погляд індивідуальний, погляд не словака, та все ж людини, причетної до поезії і певною мірою до Словаччини. Кожен автор представлений тут не одним чи двома творами, як це буває в класичних антологіях, а щонайменше дванадцятьма речами. В одній книзі вміщено чотирнадцять невеликих збірок, чотирнадцять обривів, які дають доволі широке уявлення про світ словацької поезії.

Мета антології — показати розмаїтість і неповторність поетичного мистецтва, підпорядкованого насамперед індивідуальній манері. Звідси виринає багатоликий образ єдиної національної поетичної культури, образ надзвичайно привабливий і цікавий саме тому, що являє різних за характерами і долями творців, належних до однієї мовної і духовної традиції. Багатство словацької поезії ХХ ст. — саме в цій розмаїтості її головних постатей, у мозаїці, що складається з різних тем, форм, стилів індивідуального образного мислення і різноманітності сприйняття однієї й тієї ж дійсності різними авторами.

Сподіваюсь, уважний читач помітить, що Павол Орсак-Гвездослав, чиїми творами відкривається антологія, народився 1849 року, а Ян Замбор, чиї твори складають останній розділ книжки, прийшов на світ 1947 року. Дев'яносто вісім літ лежить між цими народженнями. Це природно, бо на врожай словацької поезії ХХ ст. засівалось у другій половині ХІХ ст.,

---

¹ Передмова перекладача до кн.: Антологія словацької поезії ХХ століття. — К.: Основи, 1997. — 254 с.

так само, як тепер готується ґрунт і зерно для поезії словаків у ХХІ ст. Отже, поділ літератури на століття за звичайним календарем є справою умовною.

Набагато досконалішим був би поділ на періоди, пов'язані з певними історичними подіями. Якщо з цієї точки зору подивитися на твори, зібрані в цій книжці, то маємо речі, народжені Першою світовою війною, періодом першої Чехословацької республіки, Другою світовою війною, часами тоталітарного комуністичного режиму, а також передоднем і подіями «оксамитової революції».

Але словацька поезія давно відмовилась від прямих відгуків на політичні події. Звичайно, вона реагує на них, але дуже опосередковано, з певної філософської дистанції. Про це свідчать «Криваві сонети» Гвездослава, деякі вірші Новомеського, Горова, Рейсела, Мігаліка, Валека.

А загалом політична заангажованість словацьких поетів поступово — від одного покоління до наступного — зменшується і майже зникає. Чим ближче до кінця століття, тим менше громадянської бадьорості. Як в Еклезіаста: чим більше мудрості, тим більше смутку, філософської печалі, «іронічного морозу», крізь який ледве пробивається настрій очікування весни.

Отож антологія для українського читача має, крім естетичного, певне пізнавально-історичне значення. Якщо на початку ХХ ст. словацька поезія ще пророкувала, спираючись на мотиви єдності слов'янських народів і на певні візії соціальної рівності, то пізніше її віщування перейшло у морально-філософські площини. Немало спричинилася до цього організована червоною Москвою окупація Чехословаччини військами країн Варшавського договору 1968 року, а перед тим і після того — колосальних масштабів репресивна політика прорадянського режиму проти демократичних діячів і взагалі проти народу.

Пророчого заповіту для словацьких письменників набули слова Івана Краска з вірша «Критика»: «Благословенні ті, що говорили, та не сказали більше, аніж могли сказати у дні святкові». Чи це не геніальна порада всім, хто сприймає будь-яке свято чи знаменну подію за початок нового світотворення? Адже ідеологи «всеперемагаючого вчення марксизму-ленінізму» намагалися проголосити найчорніші будні імперії і підлеглих їй країн суцільними святами. Павол Горов у вірші «Епітафія», ніби на підтвердження Краскового тестаменту, скаже: «Ми говорили більше, аніж знали».

Словацька поезія ХХ ст. у глибинах своїх несе філософію людяності, страдницьке співчуття правді, яку постійно бачить пораненою або мертвою. Ця філософія притаманна всім визначним поетам Словаччини, куди б вони не належали як партійні чи громадсько-політичні діячі. Такі поети, як Новомеський, Мігалік, Валек, що з доброї волі чи вимушено співпрацювали з прорадянським режимом, не можуть бути трактовані як співці того режиму. Навпаки, можемо говорити, що «соціалізм з людським обличчям» — фраза, яка стала гаслом Дубчека — як ідея була значною мірою приготована словацькими поетами. Словацька інтелігенція, яка в 30-х роках дотримувалась соціалістичної орієнтації, була «лівицею» західноєвропейського зразка. Такою вона була і в пізніші десятиліття. Крім того, коли йдеться про справжні таланти, то можна стверджувати, що жодні політичні теорії нездатні вбити їх, але, щоправда, здатні травмувати, нав'язуючи їм на певний час свої догми. Стаючи тихішою і мудрішою, словацька поезія позбувалася «інфляції слова», декларативності й ораторської крикливої голосистості, та при цьому слід сказати, що втрачалася і її традиційна пісенність. З пісні ставала вона філософемою. І цілком можливо, що це нормальний розвиток поетичної лірики, яка пісню віддала естрадній творчості на задоволення мас, а сама перейшла до інтелектуальної еліти.

Читаючи антологію, обов'язково відчуєте, що словацьким поетам властиве світове, сказати б по-сучасному, інтернетне заглиблення. Своє особистісне і національне боління вони переживають як загальнолюдське. Болячість світу — ось головне почуття, яке творило словацьку лірику нашого часу. При всій стишеності голос поетів Словаччини звучить твердо і переконливо. «Не залишити бруду за собою» (в оригіналі: «Мати чистоту за собою», що нагадує Шевченкове: «У нас нема зерна неправди за собою»), — ці слова Мілана Руфуса вібрують у тому загальному і непоступливому голосі.

Подиву гідним є те, що Словаччина, яка тяжко перебула лицемірну форму своєї першої державності (1939—1945), перестраждала героїчне повстання проти фашизму, щоб потім знову стати дрібним сателітом совітського моцарства, жила могутнім протестантським передвибуховим напруженням, яке відбулось у творах її поетів.

«Оксамитова революція» 1989 р. створила умови для виникнення самостійної словацької держави, яка була проголошена 1 січня 1993 р. На цю подію працювала словацька поезія ХХ ст., але в своїй боротьбі за збереження індивідуаль-

ності словацького народу вона не втрачала, а розвивала універсальні погляди на людину, шукаючи в словацькості загальнолюдських явищ і прикмет.

Словацькі поети ХХ ст. пережили (кожен своєю мірою) болісні злами у сприйнятті історичної орієнтації, у філософському й естетичному розвитку, тому їхня творчість цікавитиме нащадків, можливо, більше, ніж поезія, в нутрі своєму монолітна й безпохибна. Ці поети творили в закованому часі, боління якого ще довго відчуватиме людство.

Певна річ, цю антологію неможливо було приготувати за час моєї роботи на посаді посла України в Словацькій Республіці. Вона готувалася раніше. А тому це не данина дипломата, а щирі поклони моєї української душі, моєї письменницької вдачі словацькій поезії. Думаю, антологія спричиниться до глибшого взаємопізнання між українською та словацькою культурами, а це зміцнюватиме взаємини між нашими державами і народами.

Дмитро Павличко

1997

ПАВОЛ ОРСАГ-ГВЕЗДОСЛАВ (1849—1921)

Павол Орсаг-Гвездослав — класик словацької літератури, найвидатніший представник словацького парнасізму, сформованого наприкінці ХІХ ст. Життя народу, звичаї, праця, звички словаків — його улюблені теми, які він пов'язував із широким філософським осмисленням, критикою відсталості, міщанства, бездушності.

Гвездослав розвивав ідею єдності слов'ян, але він чи не перший із словаків збагнув, що слов'янська ідея розсипається в прах, як тільки до неї доторкається великодержавний російський шовінізм. Гвездослав наважився почати дискусію з Пушкіним, який вважав, що всі слов'янські ріки повинні злитися в одному російському морі (див. сонет 28). «Криваві сонети», які репрезентують Гвездослава у цій антології, — це, мабуть, пайвищий злет його могутнього таланту. Вони написані 1914 р., на початку Першої світової війни, але прониклива ідея цих творів залишається актуальною досі. «Дух владолюбив» — потвора імперського егоїзму — знищує людство, — стверджує поет. Він молиться за всіх слов'ян, щоб вони вийшли переможцями з війни, і, звісно, має на увазі насамперед ті народи, які страждали під кормогою австро-угорської та російської імперій.

«Я — патріот і слов'янин», — декларує він, але його слов'янофільська ідея вже перебуває в конфлікті із фальшивим слов'янофільством царської Москви, яка поневолювала українську, білоруську й польську нації, але пригортала до себе південних і західних слов'ян, як нібито рівних братів. У «Кривавих сонетах» знайшли відображення нові самостійницькі настрої словаків, для яких їхня словацькість уже означала щось набагато більше, ніж абстрактна любов до слов'янської доброти й неповторності.

...час рабства одійшов,
передзвонила вже безправ'я днина,
як мова наша гнана, мов тварина,
в бекетті темному шукала схов!

Час рабства, одначе, тримався ще дуже довго після написання цих рядків. Він одійшов аж тепер, коли мрія Гвездослава про незалежну словацьку державу здійснилася.

КРИВАВІ СОНЕТИ

1

Пісні про кров? Це дико! Про яку?
Якщо про ту, котра в лиці дівчати
трояндою цвіте, щоб сором знати,
чи осяває усмішку тонку

дитини в материнськiм сповитку,
чи гріє дух пророка, що навчати
прийшов і коло правди став на чати...
то хай звучать на всю снагу дзвінку!

О, кров — то рвійна, потайна волога!
Кипить, мов грог, налитий у чарки,
на келих серця тисне якомога,

а вже в артеріях — то блискавки,
рух, і життя саме, і воля строга...
Але про це не знають м'ясники!

2

Оспівувати нині нам не час
плодющу кров, що в серці, як в долоні —
міцна пружина, кров, що б'ється в скроні,
чи палахтить, коли вже день погас,

чи вичаровує, мов напоказ,
зі скелі колоски золотокронні,
чи сонце зводить на небеснім лоні —
і так годує хлібом — світлом нас.

Але про кров, що в полум'я багрове
перемінившись, клекотить, як гнів,
світ розкидає, мов горби полови,

тече ровами в поблиску вогнів,
про кров, що душу зламає в закови,
лунатиме — аж захлинеться — спів.

3

Похмурий демон з факелом війни
опівночі спинився над землею,
махаючи страшною головою,
вниз він скидав племіння з вишини.

Спав людський рід, і неспокійні сні
його душили. Збуджений зорею,
прокинувся. Над долею своєю
він заривав при світлі сатани.

Куди подітись, Боже? Де та кладка,
щоб море перейти? Встає яса
вогнів, і люди, наче ті ягнятка,

тікають у ліси, але гроза
там більше б'є — повсюди людська ятка,
чи твердь, чи океан, чи небеса!

4

І встав один на одного народ
з жадобою скаженою — вбивати.
Рушніці рокотять, ревуть гармати,
земля двигтить і стогнуть хвилі вод

там, де ступала грізна Астарот¹.
Як збіжжя скошене, лежать солдати,
хлюпоче кров, і зойкає потяте
юнацьке тіло, стоптане стокрот!

В жорстокість, наче в глухоту баюри,
поволі тоне виквіт доброти,
вселюдська гідність гасне, і понуре

надходить пасмо смертної сльоти,
в пил розпадається палац культури,
закопуються люди, мов кроти.

---

¹ Астарот (Астарта) — у древніх вавилонян богиня смерті. (Прим. перекладача).

5

Що крові потече отак багном,
якої в жилах бистрина рухлива
могла виводити до щастя-дива,
служити поступові двигуном!

Якого духу безмір та огром,
де сяяла будущина щаслива,
погасить бойовищ пекельна злива,
потрощить на шкамаття бурелом!

Що сліз у серцеломному болінні
нещасні матері пролляють у пил;
на вдів і на дітей-сиріток тіні

впадуть, хоч буде ясний небосхил;
а геній людства, плачучи, нетлінні
сховає сльози в темнощі могил.

6

Всі жахи звільнені! В просторах піль
шугають фурії — понад окопи.

Спотворений, синіє вид Європи:
жалю криниці, струпи, слізна сіль,

та ще мана, думок фальшивих цвіль,
та мудреці, блаженні розторопи:
— О Господи, та ж ми твої холопи! —
Гримлять у стелю неба звідусіль,

благословення просять, хоч півслова,
та щоб Ти став по їхній стороні!
Хто ж Ти — Ваал, чи Марс, а чи Єгова,

що мав би в людській діяти різні?
Чи то блюзнірство, чи благання мова,
чи молитви, чи ремство мурашні?

7

Ось дожили: кров — розбрату печать!
Ми глядачі й учасники нездалі
вистав жажних — а що ж то буде далі? —
з дна серця віє холодом проклять!

Заярмлені в безглузду й темну рать,
прокинулись ми в світовім шпиталі,
на пустирі пустошньому — о жалі! —
навкруг руїни поступу стоять!

Чому раніше ми не повмирили,
старі та немічні діди, коли
не бушували ще криваві шквали?

Щасливі ті, що з миром одійшли,
що їх могили од війни сховали
і вибавили, як від кабали!

8

О людство, ти ще не було ніколи
далеко так від повелінь Христа,
бо не любов до ближнього, а мста
стискає серце, з люті прохолоче.

Де ж правда, де Господнії глаголи,
коли стає брат брату на вуста,
палають села, падають міста,
і в пекло обернулись гори й доли?

Що з книг твоїх? То все — німий папір,
якщо ти йдеш на те, щоб злоба й чвари
тебе сліпили, і ревеш, як звір?

Ти в люті перемінило благо яре,
тож хоч вінок сплітай собі із зір, —
не утечеш від осуду й покари!

9

Твій Бог — брехня, твоя любов — то крам,
а християнство все твоє — омана!
Не лай поган, бо лайка та погана,
вандали — вчителі твої, затям!

Ховаєшся ти часто в Божий храм,
до віттарів повзеш, та не рахманна
в твоїй душі молитва — дух тирана,
підхлібництва, — бо ти шахрай і там!

Ти світла посланець? Слуга Месії?
Дітей природи вчиш своїх наук,
щоб закладали зашморги на шиї;

ти Біблію їм подаєш до рук,
щоб зважили в огненній веремії
кривавого євангелія друк!..

10

Людино, ти — володарка природи?
Де ж ти взяла права повелівань
над Всесвітом? Ти над собою стань
царицею, бо то герой свободи,

хто може з усіма дійти до згоди
про волю й суть її святих завдань,
а ні — рабиня ти, що впала в чвань,
завдаючи собі та іншим шкоди!

О присмерк розуму! Шал — навсібіч!
Творці, чий дух світився лазурово,
думки відкинули, як зайву річ:

в безумстві — фарба, звук, різець і слово...
Культура ця веде в дикунства ніч,
на цвинтарі, та це тобі не ново!..

11

Ти землю ту спотворила, що їй
життя й красу дали Господні руки!
Ти діадему згуби та розпуки
їй викувала в творчості сліпій,

сплела нагайку із отруйних змій, —
а спів її втягнула в чварів звуки;
твоє владарювання — біди й муки,
для тебе кров — пожаданий напій...

Геть з трону! Краще — царювання лева,
від голоду він злий, а не від зла,
нехай царює або хай вогнева

комета спалить Землю до стебла!
О плоде люттю струєного чрева, —
зникай з трутизною свого житла!

12

Життя моє, немало ти знесло
ударів долі на шляху крутому;
стогнали струни почувань од лому,
що бив по них, так ніби мстився зло;

то дрібнолюдя дух мені товкло,
охоче до жорстокості й погрому,
аж тут на біль мій, на стражденну втому —
цей хрест війни жахної... Чересло

так в землю не втинається від спіху,
як він затявся в мене і тепер
стримить, важкий, нагадуючи віху,

де видно письмена вогненних пер —
століттю, поколінню на потіху —
культура — ха-ха-ха — як людоджер!..

13

Хто спричинив спустошення і крах,
це здичавіння і моральність хвору?
Хто людство звів з ясного крутогору
в трясовину? Хто плодить смерть і страх?

Хто смокче кров, як той упир? Хто враг
життя й дороги, що простує вгору?
То самолюбство! Й досі ту потвору
повергнути ніхто не може в прах!

Хоч простору для всіх на світі досить,
воно на світ показує: «Мое!»
Як лиш настигне слабшого — термосить,
здирає, гнобить, кривдить, нищить, б'є;
зжере всю Землю — жерти ще попросить —
та іншому і крихти не дає!

14

Дух владолюбія, тиран століть,
то він, закутий в панцирі, при зброї
на обрії, мов хмар важких сувої,
здавивши горло людськості, — стоїть;

він — руху страх, очища — жовчна їдь,
так лицемірно в скрушнім супокої
молитву творить, ласки пресвятої
благає — о, найгірше із порідь!

Про те ж і не подумає ніколи,
що сказано в Писанні: «Не убій!»
Він, мов ягнят в різницю на заколи,

жене людей, кривавий лиходій,
він світ вдягає в пламені й кодоли,
взуває — в попіл, кличе на розбій!

15

Розкручена, як вир, гримить війна,
реве, подібна до Левіафана,
б'є плавниками, жадібна й захланна,
ковтнути хоче цілий світ вона;

її пащека пажерна й страшна
все людське поглинає, все — до грана,
і вивергає з себе гній, мов рана,
на берег вигортає смуток дна!

Спустошена земля стоїть облогом,
фронтами розпанахані ґрунти,
міста розвалені, а над розлогим,

нужденним світом — лиш плачі й хрести...
Хто перед справедливістю та Богом
повинен за те все відповісти?!

16

О надвечірній, лагідній порі
зберуться ті, хто залишився дома;
і мати, й батько — ох, очей судома! —
на призьбі сядуть зморені й старі;

внучат громадка ждатиме зорі,
що зарядить, принадна й незнайома...
Прийде невістка, сплакана сірома,
присяде поруч у важкій журі.

А донечка в саду, вона до рання
проплаче за коханим крадькома,
бо й він пішов на те косарювання

з її братами, де лиш кров сама...
Хто відповість за тих людей страждання,
за сльози й біль, що їм кінця нема?

17

Де лицар, благородний богатир,
що спинить різанину чудом слова?
Чи ти людина вже сивоголова,
чи юний муж, — скажи: «Хай буде мир!» —
і світовий тебе прославить шир!
Стяг білий підніми, хай вщухне плова
смертей і куль! Де ж бойні останова?
Чи сатанітиме кривавий пир
до вичерпу? Невже на силу сила
допоти йтиме, доки з них одна
не згине? Буде краща та, що вбила?
Невже повинна лютість руйнівна
собі припнути перемоги крила,
бо вища у жорстокості вона?

18

А що, як пекло те відклекотить,
чи спокою доба навік настане?
Чи всім засяє сонце полум'яне
добра і справедливості ту ж мить?
Сама собі злоба накаже: цить?
Не буде зброї? Скрушаться кайдани?
Обличчя людства мудре й осіянне
різьбитиме лиш праці ненасить?
Чи буде світ чистішим після бурі
кривавої? Чи вим'якне тверда
душа зарозумілості в баюрі?
Чи горе вдарить іменем стида —
подоланого? Чи сягне в бравурі
звитяжця — помсти іменем — біда?

19

Чи гекатомби стлумлених офір,
каліцтва, виборені в людській зваді,
пошищені й покинуті в безладді
труди й здобутки людства з давніх пір,

чи все оте очистить серця зір
і стане новим війнам на заваді,
і тих, що нагорі стоять, при владі,
струсне — їх пам'яті наперекір?

Та й чи збагнуть вельможні ту науку,
що людська кров — то благородна теч;
за плугом краще йти, ніж у багнюку

лягати під багнети і картеч;
чи мирові вони простягнуть руку,
назавжди в піхви заховавши меч?

20

Якби народом кожним кожна втрата
оплакана була, якби, якби
ті незчисленні жертви та гроби,
що світ зробили краєм Йосафата,

та стали сходами — міцніш булата! —
до мирної, щасливої доби,
де б ми жили без підлості й злоби,
хваливши Бога й шанували брата...

Будь істинним, якщо ти є народ,
зметни з плечей тягар заліза й крові,
служи собі снагою всіх щедрот,

під ноги не стелися чужакові,
а до мети біжи з ним: ціль — от-от! —
хто перший, тому ж і вінки лаврові!

21

Що ж буде? Знаєш, Господи, один,
але Тебе спитатися не смію,
о Всевидючий — так я розумію —
спит — нерозважливий, діввацький чин;

Ти відаєш причину всіх причин
і те, що вводиш у всесвітню дію,
возноситься над нашу веремію,
над все, що ми будуємо з цеглин

на цій землі — її печальні діти.
Ти дав їй роль: між зоряних узвиш
служити сонцю, в безвістях летіти,

а нам — найбільшу милість — дивовиж,
нам, червам, дав свободи заповіти.
Чи дав назавжди нам Ти їх? Мовчиш...

22

Чи кара ця від Тебе нам прийшла
за злочини й надуживання волі,
чи іспитуєш, ніби в людській школі?
Нікчемна мисль — гріховна похвала,

бо Ти — любові геній, а не зла.
Гей, наче квіти на травневім полі,
горять зірки в небесному роздоллі —
гнів не затемнює Твого чола —

Ти дивишся — йде битва недолуга
дрібної мурашви; о, втихомир
її! Ти думаєш: звіряча туга

в тих сотворінь — єдиний проводир,
та встане праці й поступу напруга,
людей до благородства кликне мир!

23

О, як високо, Господи, живеш
з основою думок, що понад нами
Ти з них світи розкинув ланцюгами...
Вись обміряючи, ми бачим з веж

орла, хмарину, гнізда зір, але ж
безкрайностей не звідуюєм — то брами
зачинені, стерпаємо з нетями,
чаклує душу замкнутість безмеж.

Ми духу людського піднімем очі
в зеніт — нехай перемагає млість,
хай мисль Твою знайде в безоболоччі, —
та він сліпець, поглянь, безокий гість —
то нас пиха вбиває, світла, Отче,
то істини жага нам серце їсть!

24

Та все ж дозволь, о Господи, — страшна
мене цікавість мучить, побороти
її не в силі днів коловороти,
немов тернини гілка розривна,

вся в колючках, забилася вона
під серце, дух мій вирвала з роботи —
дозволь мені заглянути в темноти
будущини: як з того буруна

слов'янство вийде? Чи як лодь-потуга?
О, незбагненну далеч відслони,
дай знак, що Ти за оборонця й друга

йому єси, воно — не без вини,
зайшло на край безодні, але з пруга
не дай упасти, стримай, сохрани...

25

Чи розпадеться диво те, як тіло
порубане? Чи скотиться жива
в пилюку Голіафа голова?..
Чи, може, зірветься слов'янство й сміло
зачне високе, світозорне діло,
розкриє глиб життя й свого єства,
підніме цноту, правду, честь, права
там, де воно колись у рабстві скніло?
Не криця, не тюрма, не лютий бич,
лиш справедливість поєднати може;
брати, подібні з мови та облич,
ідуть один на одного вороже...
Змири їх і любов'ю возвелич —
вони не знали прав! — ласкавий Боже!

26

Це неможливо, Господи, щоб Ти,
слов'янство вбравши в сили величаві,
дав, щоб слов'янам коршаки двоглаві
клювали очі в царстві темноти.
Ні, помисли великої мети
розбудяться — його думки яскраві
над пірамідами й віками в славі
повинні сонцем золотим зійти.
Чи Коллар помилився? Чи відплата
від Тебе йде за буйнощі й бої;
ах, за ту кров, що брат пролив із брата,
не осуди — дай жить слов'ян сім'ї;
світам вона — могутня та багата —
науки звістуватиме Твої.

27

Рятуй нас, Боже! Вдягнена в терни,
душа моя стоїть перед Тобою
навколішки з печальною мольбою —
думок одних жахаюсь, як труни! —

від того Ти слов'янство сохрани,
щоб не ставало жертвою сумною,
не гинуло й, неначе купи гною,
не підживляло чужакам лани.

То ж не лайно, а дум Твоїх насіння —
не загуби його таємну суть,
не оберни посів добра на тління —

і виросте воно на всю можуть —
торкне чолом небесного склепіння...
Так — будь врятоване, спасенне будь!

28

Мій Пушкіне, думок височино,
ти помилився, мовивши у гніві,
що мусять всіх слов'ян річки бурхливі
в російське море злитись, бо воно —

в притоках пересохне аж по дно.
Дивись, природа образи мінливі
показує в буття щоденнім диві —
тим видивам зникати не дано!

Дух — як вода. Ніщо її не зборе:
то парюю, то йде дощем вона,
навзаємністю з'єднує простори,

гордюючи лінивистю багна...

Ні, висхнути не може духу море,
і в ручаях є вічна глибина!

29

Свій дух мені нема за що клясти —
він не тремтів і не коловсь від грому.
Я патріот і слов'янин. Нікому
ні кривди не жадаю, ані мсти.

Міг лиш брехун про мене наплисти,
що для вітчизни прагнув я розгрому;
все ближньому віддати може з дому
душа слов'янська, повна доброти...

Але й словак до батьківського краю
з любов'ю тулиться. Його вівар —
вершини Татр благословенні — знаю.

Прийнявши сміло наклепів удар,
несу й ні перед ким я не ховаю
подвійного чуття священний дар.

30

Чи ж не полинула до корогов
мого словацтва згряя соколина?
Чи не страждає? Чи вояцька кпина
не перетворює в троянди кров?

Бо вірує: час рабства одійшов,
передзвонила вже безправ'я днина,
як мова наша гнана, мов тварина,
в бескетті темному шукала схов!

Вітчизні-матері нелюбі чвари —
всім хліба дасть вона, та наверху
ще самолюбства є жакні почвари,

що роблять з неї мачуху лиху;
з грозою проминуть і їхні хмари,
відкривши сонце на її шляху...

31

О повертайся, часе миру й згоди,
з оливковою гілкою прийди!
Веселістю, здоров'ям назавжди
ти завітай до кожної господи.

Здуши роздорів факел, щоб народи
не знали воєн! Знов не доведи
сиріток стріти, вдів, що від біди
в сльозах згубили дар своєї вроди.

Зціли нам рани! Сили молоді
нам дай, щоб піднялися ми в обнові, —
поставши, щоб змагалися тоді,

та не в убивствах — проливанні крові,
а в доброті і в чесному труді!
Гряди, добо братерства та любові!

32

Прощайте, кров'ю писані пісні!
При стогонах, плачах та гуках бою
творив я вас, малюнки мого болю,
з душі виводив на листки дрібні.

Ідїть у світ, де скарги голосні
гримлять на побойовищах трубою,
ідїть до серць, не спалених злобою,
хай вас читають погляди сумні!

З собою сам я бився також люто,
поранив серце власне — то болить...
Народ, що розірвав неволі путо,

хотїв би я в свою останню мить
щасливим бачити... Зникай, покуто,
печальна хмаро, відслони блакить!..

ІВАН КРАСКО (1876—1958)

Справжнє ім'я і прізвище Ян Ботто. Поетична творчість Краска невелика за розмірами, але має дуже високе визнання на батьківщині. Його вважають найвидатнішим представником словацького модернізму.

Заслуги Краска були свого часу значною мірою применшувани, зведені до кількох поезій. Але присутній в його творчості модерний психологізм змушує критиків переглядати значення Краска для словацької літератури.

Краско починав свою творчість на початку ХХ ст. і, безперечно, перебував під впливом тодішніх загальноєвропейських струменів у літературі. Але, мабуть, набагато тісніше він пов'язаний із жанром народної словацької балади, що дивним чином перекликається з образним ладом сучасної поезії.

Краска, незважаючи на його, як колись казали, декадентство, любить сучасна словацька молодь. Його читають, про нього пишуть, ним захоплюються. Магнетизм його творів, мабуть, у поєднанні вогню й ніжності. Його словацький патріотизм виривається несподіваною силою з уст романтичного саїтника й проповідника християнської моралі. Його християнська покора поєднується із вибухами гніву, спрямованого на духовних рабів. Пророк і мученик в одній особі, «дух, який прагне світла», поет, який бачить сяйво слова і вміє своє відчуття передати іншим, — це Краско. Але вищесказане не малює його повною мірою. Він знав таємниці геніальної простоти. Писав мало, але те, що написав, несе знак невмирущості, подиву і трагічної довершеності.

ГЕЙ, ЖІНКИ!

Гей, жінки, поселені на підніжжях татранських гір,
ви, що живете на берегах рік від Морави
на схід до Унга, і ви — побіля каламутної Тиси,
що вийшли з нашого роду, ви всі почуйте
моє слово!

Відколи вчитель наш в гірському Гемері
навчив мене книжки читати,
а потім, як я скитався по школах чужинських,
а ще пізніше, коли мав змогу їсти хліб народів різних,
я завжди спізнавав, що ми раби, раби покірні.
Навіщо ж ви на світ приводите рабів?

ДУШЕ МОЯ

Душе моя, це ж ти впивалась темниною,
як я, музика, грав біля твого житла,
і тьма, немов з очниць скелета, гучно йшла
зі скрипки, що була нечутною й глухою.

Та все-таки не раз, як та зоря мала,
ти світлом фосфорним ятрилась наді мною,
коли струна сумна ще плакала й гула,
ти наче жриця йшла в офіри храм з мольбою.

Щодня — навколішки молилась ти в журбі,
та не відкрили тайн своїх боги тобі,
захованих у кров і хліб під знаком ночі.

О, далі плакала спечалена струна,
а ти молилась, стражденна й мовчазна,
як ревна грішниця в дівочім непороччі.

АМІНЦІ

Мое життя — то каламутне, темне плесо,
баюра в очеретянім бадиллі,
про тебе спомин там — лілея біла,
що хилиться й хитається на хвилі.

Здається, що мое життя — то ніч темнюща,
світ, схований у темностях глибоко,
лиш інколи, неначе зірки іскра,
проблисне в спогаді твое дитяче око.

Здається й так: мое життя — палючі скроні,
де мозок паленіє, наче рана,
втім, до чола торкаються ласкаво
твої холодні рученьки, кохана.

ЙДУТЬ ДОЩІ

Йдуть дощі... земля імлиста
в'яне, блідне і старіє,
ніби зраджена невіста,
що про щастя вже й не мріє.

Йдуть дощі... тяжкі, обвальні...
В голові думки печальні,
падає чоло на руки,
заридати б од розпуки!

Йдуть дощі... безперестану...
Якби міг — на дні туману,
в далині, на мокрім гробі
я заплакав би в жалобі.

Йдуть дощі... а потім синій
в галузках завітне іній —
що ти вибереш? Нічого...
На цім світі сумно, вбого!

НА ЦВИНТАРІ

Повзає імла в долині,
як сідий завій,
розлягається, як смуток
у душі моїй.

А з долини, з-за туману,
кличе мене хтось...
Знає він моє імення,
чи лиш так здалось?

Чи не з пошуму смереки
голос той прийшов?
Чи не квил душі моєї
розбудився знов?

Ні! То стогін із могили
чути в сивій млі —
просить, щоб його я вигрів
з чорної землі.

БАЛАДА

Ми вийшли десь надосвітку, ще в тьмі,
і вірили, що знов
до вечора повернеться
довір'я і любов.

І цілий, цілий день ми йшли самі,
томились на шляху,
ми вірили, що втомою
приборкаєм пиху.

А в присмерку обидва ми дійшли,
та не було чудес —
одне ж бо серце скавучало так,
як битий пес, як пес...

ТОПОЛІ

Гей, тополі, ті високі тополі
на широкому полі,
вбиті в небо, великі й чорні,
мов чиїсь болі —
тополі.

Гей, тополі, ті безлисті тополі!
Дух чиєїсь недоброї волі —
гордо стоять на морозі, на вітрі,
обшарпані, голі
тополі.

Гей, тополі, ті змертвілі тополі!
Онiмiлi в невидимiм колi —
наче привиди iз нiрвани,
в порожнечу дивляться — доли
тополі.

Гей, ті горді, височезні тополі!
їхній образ, як дух мій, зникає із віч...
Вгору?.. Вниз?.. У нiрвану?.. —
Як обшарпаний ворон
у ніч...

БАЛАДА ПРО ПЕЧАЛЬНУ ПАНЮ, ЯКА ПОМЕРЛА

Вже заходило за гори
сонце, наче квітка рути.
А вона шептала: все ще
може бути, може бути...

Червоніли і палали в сонці стріхи;
вабили гріхи принадні, повні втіхи.

Двоє рук змагалось ніжно і хитливо.
Двоє рук творило жалю й смутку диво.

Согрішити? Сили мало, сили мало!
А гріхи приваблюють зухвало.

Серце знало (ах те серце буйнолисте),
що воно сумне, бо дуже чисте, дуже чисте...

СЬОГОДНІ

В цю милосердну рань, коли гудуть вершини,
співає гимн життю пташиний молодняк,
я жду тебе — прийди в ті голубі ялини,
прийди й скажи мені своє ласкаве «Так!».

Долиною туман сьогодні ніжно плине,
і, може, вип'є він з душі печаль твою.
Як тільки скапає роса із конюшини,
чекатиму тебе в блакитному гаю.

ТЬМАРИТЬСЯ...

ТЬмариться, хмариться, ніч наступає.

З лісу підгірного квил долітає...
Даром пропали літа молодії, —
хтось там докорами душу карає, —
сил не було, не сповнілись надії.

Хмар клубовиння клубочиться темне...
Хтось безнадійно там скаржиться й плаче...
Вірив бідака і ждав надаремне,
старість натисла на серце жебраче.

Тьмариться, хмариться, воронів зграї
тихо веслують у небі до ночі,
хтось там убогий рятунку благає,
спомини грішні нам кидає в очі...

Темно. Ходімо... Вже світ засинає.

НІЧ

Потрібно думати, думати неминуче! Бо наближається,
надходить нишком тиша, з усіх сторін, згори
і знизу, з непереможною впевненістю, майже як
закон. А заховатися, втекти від неї неможливо...

Надходить чорна, грізна ніч! Її не відігнати.
Якщо засвітиш всі світла — певнішим буде,
що тут вона. А згасиш — кинеться на тебе, схопить
тебе, як *dolores inferni*¹. О, неможливо утекти!

Надходить, починає рвати дух, мозок і серце
провинами, що ми з віків успадкували. Дух прагне
світла, він хоче мати впевненість —
упевненість хоч би середньовічної людини
(ох, віри, віри, будь-якої!), та мозок

ламатиме крила

одвічними і підозрілими прокляттями,
а серце буде ридати, ридати...

Неможливо втекти. Потрібно думати,
думати далі, це ж неминуче.

БАТЬКОВА НИВА

Спокійний вечір спадав на землю,
як хвиля сива.

В останнім світлі староотецька
горіла нива.

Я йшов з чужини й ступив на неї
в надії добрій.

Сонце, як човен в кривавих водах,
пливло за обрій.

¹ *Dolores inferni* — тут у значенні «смертельні вороги». Фраза із латиномовного перекладу Псалма 17-го. (Прим. укладача).

Хоч під ногами сухе стернище,
земля — волога.
Здається, йде хтось поряд зі мною:
постава строга,
на чолі зморшки, в ласкавім оці —
німа докора.
— Чом ти покинув цю землю? Хто їй
тепер опора?

Не висихають отецькі гони
від спеки й суші;
тут проливали століття сльози
кріпацькі душі;
не вийме сонце тих сліз ніколи
з тяжкої груди,
не перестане боліти поле,
сухим не буде.

Там, біля груші, я став на полі,
не на чужому...
Полита кров'ю земля кріпацька
кличе додому...
А в серці стогін батьків тружденних
стигнув поволі...
Хто ж покорчує глоди і терни
на тому полі?

РАБ

Я той, кому звучала пісня матері-рабині.
О, та мелодія в моїй душі звучить донині,
вона, наповнена печальним, боязливим болем,
летіла понад нашим виораним полем,
та зупинилася в тремкій душі дитячій.

Я той, кого плекали батогом тирани,
тим батогом, що знов повідкриває рани,
і кров із них ніколи вже не перестане витікати,
мій скривлений хребет боїться рівним стати,
але в прижмуреному оці іскра тліє...

Я той, хто жде на стогін — поклик дзвону вперто,
бо, не вчинивши мсти, рабові тяжко вмерти,

я випрямлюсь, та доки вдарять сполохи-сигнали,
дуби садитиму, щоб шибениці виростили...
О, як звучить скорботно пісня матері-рабині!

SOLITUDO¹

О Господи убогих і принижених,
прийми мою молитву милостиво!
Ти — Бог малих, тому Ти є великим;
тож на Свого найменшого поглянь,
що біля ніг Твоїх себе являє,
удостосвідчує Тобі і викладає
убожества свого незмірну велич.
Він без заслуг лежить у поросі землі низької —
ніщотність бідна між творіннями всіма —
на вітвар Твій вона голубки не поклала,
рани рабів не змазала олієм,
ніколи не дзвонила славне *Resurrexit!*²
О Господи убогих і принижених,
допоки час великого мовчання прийде,
допоки час великого мовчання прийде,
мою мольбу печальну лагідно прийми!

КРИТИКА

(З промов у низинах)

Були такі, що в храмах говорили,
а були такі, що в храмах слухали.

Благословенні ті, що говорили,
та не сказали більше, аніж могли сказати
у дні святкові.

Спасенні будуть ті, що не сказали
всього, що мали в здогадах;
а окаянні ті, що висловили більше,
аніж належить говорити в свята.

---

¹ Solitudo (лат.) — самотність. (Прим. перекладача).

² Resurrexit (лат.) — Воскресіння. (Прим. перекладача).

Відпущення не буде тим,
хто був покликаний святе творити Слово,
але мовчав у свята храмові,
і тим біда, котрі не мали днів святочних,
та без боязні промовляли в храмах Слова.

Блаженні тільки ті,
що в храмах набожно святого Слова слухають
і сяйво Слова бачать.

ЯН СМРЕК (1898—1982)

Ян Смерек (справжнє ім'я та прізвище Ян Чієтек) — ціла епоха сийливої, життєлюбної, віталістичної поезії в словацькій літературі. Вона почалася другою книжкою Смерека «Чвалаючі дні», яка вийшла 1925 р. Перші твори Смерека з'явилися друком 1917 р., але до «Чвалаючих днів» він був певною мірою під впливом Краска і тільки шукав свого власного стилю й вибудовував своє світобачення.

1930 р. Смерек заснував у Празі літературно-мистецький часопис «Елан» (в перекладі «Натхнення»), редактором якого був 17 літ. У часи німецько-фашистської окупації поет змушений був зважати на цензуру, але знаходив образи, які все ж виявляли його непримиренне ставлення до тієї тяжкої доби.

Легкість, з якою він писав, ціложиттєва захопленість темою кохання, весняний, «черешневий» настрій його балад — все нагадує в ньому для нас молодого В. Сосюру. Смерек, можливо, був останнім класицистом і романтиком у словацькій поезії. Та як би там не визначали його творчість теоретики, читач і сьогодні тягнеться до його молодого оптимізму, до простоти і ясності, до всього того, що в його поезії сприймається і як певне індивідуальне відображення любовних пристрастей, і як універсальний образ кохання, живе життя кожної юної душі.

Улюбленими поетами Смерека були Війон і Петефі, він перекладав їх, і, можливо, сонячна енергія їхніх творів переходила в його слово.

У поетичній творчості Смерека немало речей на політичні, соціальні, філософські теми, але найсильнішим він був тоді, коли малював жінку, на яку завжди дивився як на божество краси, любові, наснажливої і незабутньої насолоди. Любовна лірика Смерека належить до найкращих віршів цієї тематики не лише в словацькій, а й у світовій літературі.

БАЛАДА ТРАВНЕВОЇ НОЧІ

Анчо, Анчо,
кров червона з молоком:
будь уважна, будь уважна
навсібіч!

Звідусіль чига на тебе
май і ніч!
Пуп'янки відкрились
для любовних мук,
а до тебе простягнулось
десять спраглих рук.

Анчо, Анчо,
кров червона з молоком,
лиш обнять тебе й здушить,
наче кулю помаранча, —
де ж ти є? Чи не заснула?
Навкруги вогонь пашить,
від обіймів до обіймів,
і потрібно тільки іскри,
щоб сама ти спалахнула!

Мох пухнастий, ніжна мова,
місяць, схований за хмари,
Анчу ваблять дивні чари:
— Глянь сюди, дівча прекрасне,
жде на нас трава шовкова!
Подивись, там зірка гасне,
означає то вмирання,
а та сяє, — то кохання,
що триває до надрання...

— Ні, шугаю, ні, не смій!
Рука твоя пустотлива
розпалює в моїм серці
вогневище, повне дива,
опиратись вже несила,
Боже мій!..

Але очі юнака
запалила хоть,
Анчо, що з тобою сталося!..
Те, що сталося, бачив лиш Господь...

МЕНІ СЕЛЯНКА ПОСТАВНА

Мені селянка поставна
пройняла душу аж до дна;
рясна спідниця, чобітки,
дівчатко ніжної руки.

Я заздрю тому шугаю,
що цілуватиме в гаю
ту дівчину струнку, як лань,
і млітиме від милувань.

Я скаржуся на свій уділ,
що вів мене за виднокіл,
цей рай знадливий, повен див,
переді мною зачинив.

Жалію, що пішов я в світ
від хат, від сіряків і свит,
що там, в далекій стороні
вже зморщилася твар мені.

Коли осінній вітровій
застогне десь в землі моїй,
вертаюся до рідних стріх,
щоб знати й не забути їх.

Палає гордістю мій дух,
як бачу цей народ навкруг,
цих сильних, молодих дівчат,
від пань вродливіших стократ.

Я кожду оспівати б зміг,
я серце дав би кожній з них,
чи ж мушу дати лиш одній,
як всіх люблю? О Боже мій!

БАЛАДА ЧЕРЕШНЕВОГО ЦВІТУ

Співає кров, і гай шумить.
Горять уста. Цвітуть дерева.
Торкається до лиць гарячих
розквітла гілка черешнева.

До черешень ішли. А груди
дівочі хвилювалися, як жито.
Немилосердне обіймання,
та зваблює несамовито.

Стан вигинається, як прут,
в цілунках шия недіткненна,
вже не бороняться, лежать
округлі і ковзкі рамена.

Чи це повторюється десь,
чи вже закінчується все це,
у черешневій кроні свище Фавн,
і зачаровується серце.

Коли цвітуть черешні, тяжко
спізнати людське житіє.
Палає молодості факел
і мудрувати не дає.

На місці пуп'янків за місяць
з черешні бризне кров хмільна.
Кохана, я зірвати мусив
достиглий плід! Не будь сумна!

ПОЛЬОВА ПІСНЯ

На луках, на полях,
де кожної травини ймення знаю вже давно,
уста моєї милої мені даються,
як дзбан, де грає молоде вино.

В сорочці з павутини
вона до мене тулиться, як панна лісова.
А розігрітий вересень
всіма своїми барвами
освітлює її п'янки уста й слова.

Липневої ріки облесна хвиля
їй формувала стегна, груди, шию.
Від голосу її, де чути дзвін конвалій,
гублю я голову й шалію.

То ось вона яка, ця доня літа!
її в обійми загорнув я, наче в жменю,
радів і тишивсь нею, мов господар
обіймами дозрілого ячменю.

ЛИПЕНЬ

Як очі однієї із султанових жінок,
блакить щодня відслонює свої глибини,
над ранком умивається,
хмаринами втирається,

а потім усміх кидає
до молоді річкової піни.

Допоки усміх той триває,
ми поскидаєм грубі шати,
гра проста починається,
не треба поспішати.

Ріка нам руки подає,
несе туди в шовковім листі,
де без сорочок полотняних
чекають нас дівки пружисті.

Дівочі груди і рамена,
немов з металу,
потрібно їм давати вогню,
гріти помалу,
потрібно сонцем розтопити
з істотою мужською злити
їх суть зухвалу.

А поруч пахне жито,
співають ячмені,
тепер усе зв'яжи то,
що сів навесні.

А в житі повно дивних маків,
жіночих уст — цілуйте їх,
не ждiть нічого, лиш цілуйте
той поваб, той червоний сміх!

Тогідь засіяв я кохання
в дівочу лагідну ріллю,
і цього року знов засію,
бо ту роботу я люблю.

Жінки — то нива, а мужі —
засівачі врожаю,
а липень — фенікс, от я з ним
вмираю й воскресаю.

ЗАЧАРУВАННЯ

До неї кличе все в мені,
мої думки, мої пісні,

очима стан її пасу
і гладжу золоту косу,
дивлюся і втрачаю глузд,
запаляюсь од її уст,
чіпляюсь до її рамен,
перепливаю, мов човен,
почерез хвилю — юну грудь,
її свічадом прагну бути,
за нею вештатись вночі,
ридати на її плечі.

Відчуваю вже устами —
її подих пахне раєм.
Руки просять: будь ще з нами —
за обіймами вмираєм.

Серце, нервів кожна тканьь,
все жадає дотикань,
дотикання, і кохання,
і кохання, й цілування,
з тою, що, як водна віла,
вийшла з озера, вся біла,
стала на своїй водоньці
і сушилася на сонці,
потім кучерями грала
і красою засіяла,
потім завищала зично,
сіла в срібний човен звично
і пропала в мент один
в шатах з білих павутин...

ПІСНЯ

Рожевий спів з гортані б'є,
наставте фартушки, дівчата!
Складу кохання в них своє,
одягну вас, немов на свята.

Я рамку меду взяв од бджіл,
та насолода ще не взята,
ділитись я готов навпіл —
наставте фартушки, дівчата!

Одежа сонця на мені,
неначе панцир той зі злата,
я сиплю блиски світляні,
наставте фартушки, дівчата!

Я юність роздаю, мов крам, —
душа на молодість багата,
у вас замало? Я додам,
наставте фартушки, дівчата!

ВРОДЛИВА НАЇВНІСТЬ

Я знав одну вродливу жінку,
що мала очі, ніби стріли.
Куди не гляне, там від смутку
чийсь уста уже знімили.

Вона звивалася змією,
притулюючись в танці ніжно;
хто раз тримав її в обіймах,
смутив з любові. Сильно, грішно.

Була веселою безмірно,
сміх володів її устами;
хто вчув той сміх, вже не сміявся,
смутив з любові. І з нетями.

Палала юністю, як вишня,
а духом — як п'янливі вина;
хто близькості її напився,
смутив. Чия була провина?

Питалась, як дитя наївне:
— Чом вам зі мною сумно, пане?
Не відала, що той, хто любить,
печальним від любові стане.

ЛИСТЯ

У нас вже осінь, листя із дерев
зірвалося і морем світ залляло.
Я мав би на листках отих писати
все те, що досі не зумів сказати.
Та як розложу гори до ладу,

на кожен листик слово покладу,
то буде все замало, все замало.

О моя пісне, обернись в мовчання!
Хай в тебе вступить дух мого краю,
що погляд посилав колись до зір,
а нині в себе затопив свій зір.

ПОЛЬСЬКА БАЛАДА

Сказати вам про чудо нове
чи правду — блискавицю й грім?
Там, біля міста Ченстохови,
в саду стоїть убогий дім.

Загляньте в ніч — до віч химері,
що зруйнувала все навкруг.
Не відчиняються там двері,
та входить ними мертвий муж.

Він власну голову тримає —
в бою відбив її снаряд.
До шиї він її ладнає,
в кімнату входить рад-не-рад.

І вступ господаря до дому
перемагає смертну тьму.
Дітей своїх, немов живому,
жона показує йому.

Він з подивом бере на руки,
дітей аж троє — серце схне.
— Де ти взяла дітей цих, жінко,
тобі лишив я лиш одне?

— Ось так, як ти, вмирали й інші,
але ясна твоя судьба,
бо хто не вмер на полі бою,
той обернувся на раба.

Не стало родичів. Лиш діти
зосталися на світі. Кат
позаганяв їх до кошари,
немов овечок і ягнят.

А я ходила й заглядала,
а сторож запитав: «Мадам,
чи хочете дитя купити?
За золотого я віддам!»

Я бідна, та купила двоє,
за гріш марний аж два життя.
Вони твої. Ти пригорни їх,
як рідне, як своє дитя!

І плаче мертвий, і в знетямю
впадає жінка біля ран...
І крізь вікно в ту польську драму
вдивляється німецький пан.

АХ, БУЛИ Б ЗУБИ В МЕНЕ

Ах, були б зуби в мене,
щоб скреготнути ними!
Життя мене чекає,
я буду ще, я є!
Дуби тисячолітні
і серце незнищенне
в мені живуть і творять
мій дух, лице моє.

Вогонь до мене мусить
прийти, щоб був я з вами.
Не можу я дрімати,
цей час не для забав.
Ви спали вже так довго,
і біля вас, я чував,
і музика гуділа,
і подзвін сумно грав.

Складіться, милі руки,
довкруг чола могого,
мої майбутні рани
зціліть, як віщі сни.
Здоров'я треба мати,
коли людина хоче
підняти Атлантиду
з морської глибини.

ПІСНЯ

Чисте вино, чисті рими,
жіночки, як херувими,
чисте серце на вітрах,
я веселий, наче птах!

Пристрастей своїх не знаю,
хоч немало я їх маю,
обертаю в пісню прах,
я веселий, наче птах!

Сяє світ, і цвіт палає,
що крихке, зламатись має,
знак мій твердість, а не крах,
я веселий, наче птах!

Винограду грона зрілі,
виснуть на моєму тілі,
та назад не йде мій шлях,
я веселий, наче птах!

ЛАЦО НОВОМЕСЬКИЙ (1904—1976)

Лацо (Ладислав) Новомеський — поет, публіцист, партійний та державний діяч, постать глибоко суперечлива, але все ж таки на всі майбутні часи записана до історії словацької літератури. Один з найвидатших лідерів та організаторів прокомуністичних сил у Чехословаччині 30-х років, Новомеський перебував понад тридцять ув'язнень за свої погляди й бурхливу діяльність, але 1950 р. він став жертвою тих порядків, за які ревно боровся. Його звинуватили в буржуазному націоналізмі, заарештували, і він повернувся до активного громадського життя після реабілітації аж 1963 р.

Нема сумніву, Новомеський вірив у комуністичну ідею. Він написав томи статей, в яких відстоював свою віру, свій соціалістичний ідеалізм, але в свою поезію він не впустив політичних декларацій, нав'язливої кон'юнктури, характерної для радянських поетів його доби. «Поезія Новомеського, — цитую тут свою передмову до його книжки, яка вийшла в «Дніпрі» 1982 р., — тим-то й незвичайна, що будується на суперечностях життя великої душі (а не на її суперечностях із життям), для котрої туга за красою, споконвічний потяг до самовдосконалення й самопізнання, оті «крихкі хвилини, в яких озивається вічний час», дорожчі за всі інші пориви».

Певна річ, філософська лірика Новомеського набула вищої якості тоді, коли в ній зазвучав мотив роздвоєння людського духу, зумовлений «простреленою мрією», покарою «за злочин, якого не було». Поет спізнає розчарування не тільки й не стільки в сутності своєї помилкової суспільної ідеї, а й в самій суті приреченої на смерть людської особистості, та все ж таки його слово тримається світлої сторони життя. Правда — це ідеал, якому Новомеський хотів служити і служив, хоч, звісно, не все те, що видається правдою сьогодні, буде правдою і завтра. Здається, що страх бути неправдивим переслідував Новомеського все життя. І він висловив багато правд у поезії, які своїм змістом набагато ширші й цікавіші за ті політичні істини, які зрадили великого митця.

ПОРТРЕТ ДУШІ З ВЕЛИКОГО МІСТА

Люблю я вулиці міста,
як літо відходить, а ще —
як осінь печальна, млиста
дрібно дощем січе.

Люблю я авто, трамваї,
твердий та порожній згук,
рух людський, що не вгаває,
кроками зчовганий брук.

Люблю передмістя сірі,
де чути заводів чад,
люблю на вузькім подвір'ї
стріти блідих дівчат.

Люблю я дівчаток з бару,
їхній безкровний сміх;
люблю цілувати помалу
шкіру біленьку їх.

Люблю я пристрасні губи,
червоних цілунків нестрим.
Як бджоли, літаємо всюди
з воском сердець м'яким.

ВИ І Я

Пізнав я вперше у житті
сільських стодол принадне диво,
як електромотор вітав
мене, хлопчину, гуркотливо,
загнало місто в кров мою
пісні веселі та вогнисті,
я по нове життя у світ
ішов, як звільнений з в'язниці.
В раменах я слабкий, кулак
мій не призначений до бою,
та, на бенкет життя йдучи,
я вигострю незриму зброю,
не маю п'ястуків міцних
(ні, я не викутий зі сталі),
та маю звук, звитяжний звук,

спів переможний у гортані.
Здобути прагну я тепло заховане і незбагненне,
і прагну я перемогти —
і дерево, й стебло зелене;
хотів би я, щоб голос мій
роботу сповнював найважчу,
щоб обіймав, неначе брат,
вигоював розпуку вашу,
щоб він цілющим був, як лік,
на болісливі й люті рани,
щоб радісно на вулицях
я зустрічався вранці з вами.
Я в місто з піснею прийду,
спинюсь на сивому бульварі,
де видно виразки страшні
і ваші рани всі почварні,
там спів двадцятилітній мій
і слово молоде й потужне
вас буде обіймати всіх —
веселих і печальних дуже.

КІМНАТА

Будиночок стоїть сумний і непринадний,
немов жебрак, розбуджений зо сну;
оскалив шибку він мертвотну і брудну,
і краєвид у ній відбився непринадний.

Чотири стінки — все житло робоче,
родинне фото на одній стіні,
будильник цокає, мов гамір дітворні
і голос жінки заглушити хоче.

Голодні діти надовкруг стола —
їх п'ятеро. Прийшов з роботи батько,
і в тій кімнаті пісня загула.

Лиш деколи клятьба гримить суворо
(як батьків затискається кулак).

.....
То добра звістка, найкоротший знак,
що революція почнеться скоро.

СУДНИЙ ДЕНЬ

Оскаржувальні крики горя й жалю,
прокляття й стогони із тисяч уст,
оті жадання кращого життя
не пропадуть ніколи. Ні.
Всі ті волання, вигуки, плачі гортаней
збираються в мозольні кулаки,
їх ненастанно обертає час
у динаміт, у вогнедишний порох.
Не треба дивуватися, коли одного разу вранці
збагнемо, що Земля — то вибухівки склад.
Ми потім будемо лише молитися до сонця,
а ту молитву нашу визнаватимуть мільйони,
тому вона велике сонце понад силу навантажить,
і зірветься воно під тягарем,
велике і палюче, рине
в той арсенал біди, печалі, горя.
А потім що, що́ потім буде?

ЛЮДИНА

Мій батько
лиш усміх, очі й душу мав,
та ще ім'я від батька — Самуїл,
ніс цей вантаж, і працював, як віл,
і на підлозі голій часто спав.

Життя — не дім йому, та він, бідак,
із долею не воював, однак,
бо знав — не допоможе лють, —
його не любить щастя, але ж є
такі, що цілі ночі в барах п'ють.

Він бідування проклинав своє.
Зшивав шляхи-дороги кроком скорим
і цілував дівчат в уста лякливим зором.
Так доля в місто батька занесла,
де жити мав хіба що з ремесла.

Ніч — на підлозі сон, а день сяйне —
йде фехтування голкою трудне.
Він мріяв тільки у короткім сні,
костюми шив очима довгі дні.

Снив про майбутнє щастя і про хліб
дітей своїх, і в мріях тих осліп.
Птах часу, що ховається у тьму,
сйянисті очі видзьобав йому.

То не була вже новина для нас,
як він сказав, що зір його погас:
«Не бачу, діти, погляд мій зачах,
тінь, як стіна, стоїть мені в очах».

Та смуток не зламав його. До скронь
він дула не підніс. В його душі
любіві до життя палав огонь.

Будь скептиком чи западай у гнів,
цим не розірвеш тьму печальних днів;
дубовий стіл кравецький геть розбий —
цим не засвітиш дня, як ти сліпий.

Хоч як це важко, та приймай своє,
бо з ніг тебе за мить життя зіб'є;
така буває доля, і нема
чим вибавитися з її ярма.

А праця може щастя принести,
чи знаменитий, чи незнаний ти —

що проти неї долі рішенець,
що проти неї темряви стіна?!

Вбраннями далі тішився кравець,
та їх уже не бачив — дивина.

ЕПІЛОГ

Не напишу тих віршів нині,
що мав писати вчора,
хоч пісня та в душі лилася,
м'якесенька й прозора.

Той віршик був би вам, як опочин
в неділю пополудні;
ненавиджу я свята нині,
а вірю тільки в будні.

Не напишу тих слів сьогодні,
бо я уже не той, що вчора.
Я вже не хлопчик синьоокий,
хоч в серці тільки зріє непокора.

Я прославляти в тому вірші
хотів кохання небуденне,
мене та пісня душить нині
і затишає ніж у мене.

Не напишу я вже тих віршів,
що написав учора,
бо вчора ще в мені не грала
недоля людська чорна.

Піду з людьми шукати людям
для радості нового жнив'я.
Я синьоокого хлопчину
в собі убив, себе убив я.

ПОЕЗІЯ

Смрекові

Життя потужне
народжує нові предмети,
нові діла і явища, і все те
поет сплітає в слів ясу —
і створює поезії красу.

Життя — мов неприборкана ріка;
на течії там розмаїті речі,
і кожна зором в серце проника,
одна печалить душу до загину,
а інша розвеселює людину,

одна схиляє нас до міркувань,
а інша серед горя й колотнечі
знаходить сміху благородну грань.

А ми у місті живемо щасливо,
в ХХ сторіччі,
впадає в місті кожному у вічі
цивілізації велике диво.

Я з того дива мало буду мати,
хіба що ніжність милого дівчати,
та ще хіба нужду, печаль, страждання вбогих,
та віру їхню в радощі майбутніх свят,
та вузол вулиць, чад,
пилюку на дорогах.

Ах, не мої також ті всі автомобілі,
машини, пароплави, двигуни,
гармати, що очікують війни;
зганяють з голосу мого вони
цивільний тон — ведуть на інші цілі.

Та кожна з тих машин свій має знак,
і той аероплан, що в оболочках лине,
гарчанням, гуркотом своїм ось так
говорить:

то сила рук і розуму людини.

Я про людей скажу,
котрі не плачуть всує,
котрих удар судьби не повергає в шок,
та кожен у собі своє життя будує,
лише до вулиці — віконце й квітничок.

Я маю дар для провідного тону
і силу голосу для пісні боротьби,
я виспіваю гнів журби, а не злоби,
а в тому —
жагучу пристрасть людства всіх часів —
любов до Євиних наступниць на землі.

Боління й радощі, розгнівані жалі —
то буде спів, один-єдиний спів.

БАЛ

Всі вірші никнуть і порожніми стають, немов сади,
що їх сніги й льоди скували,
і для закоханих нема доріг туди,
бо йдуть бали, святкують радощі сяйнисті зали,
під ніжками тендітними паркету, наче таці,
блищать, висвітлюючи ексцентричні танці.

Так, ніби канчуками,
б'ють по ногах і такти, й ноти;
дівоча плоть і спів
у наших жилах дзвонять до нестями —
ми забуваєм справедливий гнів —
о, як же у собі неспокій побороти!

Нічого нового під сонцем на землі не народилось,
бо все нове, що відійшло або з'явилося, —
то сила дійсності і сила снів-надій,
контрасти дикі — то життя неперекорний дії.

Ми особливі тут, бо думка в нас жива,
та на ковзкім паркеті
і думка може впасти;
ні, не вчарують нас цих балювань дива!

Та став і сам я міркувати про контрасти,
коли забув цілком,
що з голоду сьогодні робітник помер,
а тут — жінки, музики, учта вищих сфер.

Та хто із нас на плаття бальне
дешеву проронив сльозину?
Життя прекрасне, підле і бруталне,
а сльози часто зраджують людину.

Все тут таке мінливе і манливе:
ось дівчинка зі струсєвим пером;
вона свого серця вартівник,
та час прийде — візьме ключі,
із голим, босим усміхом мені вночі
повідчиняє все кругом.

А ось ідуть пани похмурі,
і всяк повільно диба,
і всяк у величі своїй поник.
Таким передає юрба в зажурі,
немов заступникам, свій крик:
хліба,

хліба,

хліба.

Он золотом облиті генерали,
вони не обернули пугарі

як парасольку свою чорну
в кав'ярні «Уніон».

Та знаю — того року
навряд чи небо освітила
слійниста витлеємська зірка,
та одна жінка
у муках Сина народила.

Час лине,
як птах у далеч неозорну.

Минуло 19 весен,
допоки хлопчик той здобувсь на слово.

Та від дитячого привіту
не подобріла люта сила світу.
Були — одне багате, інше голе й босе,
в Нью-Йорку будувались хмарочоси,
сміявсь Париж,
позшиваний прекрасними мостами,
десь в Африці
негр негритьянку ніжив до безтями,
а жінка у Москві
про кращу долю снила,
ховаючи свою скорботу.

Хлоп'яча пісня
картини світу не змінила.

Навіщо
Він народивсь, як ні на йоту
змінити світ не має змоги?

Одначе
за те Йому віддайте похвалу,
що кожну річ, велику і малу,
любив на цьому світі до знемоги.

ДУГИ

Місяць і зорі
не донесли до міста світла.
Малює дуги лампа
на хіднику, де темні житла.

Тьма ночі
вливає в жили нової напруги,
тьма ночі
малює під очима чорні дуги.

НЕДІЛЯ

Ніч поспішає до берега тихого
в radoщах, наче примхлива дівця,
шати з темнот одягає, одержу зірками оздоблює:
ось я, дивіться!
Ніч вередує. Забагла втопитися в тиші,
що дзвонить, мов келех,
інші нехай забавляються в місті
на бенкетуваннях веселих.
При залізниці світло поблискує —
синє, зелене, червоне,
змінюють висвіти там семафори,
як злякані хамелеони.
Приятель курить цигарку й сміється,
як димом сповита химера,
я ж його дівчині палко читаю
переклади з Аполлінера.
Тяжко нудьгує вона й позіхає,
бо вірші її не цікавлять нітрішки,
мушу читати, бо темно
й на хвилях до місяця світять доріжки,
значно звабливіші звуки поезії
в темнощах та в прохолоді,
ах, та цигаркою й віршем
людині на стужі зігрітися годі.
Тут ще й дорога дається взнаки —
розгуділися ноги, як слупи,
голод наскочив, мов звір гаркотливий,
на нас він вишкірює зуби.
О, як то добре було б нам посидіти
в корчмі «Дванадцять сльозинок Діви Марії»,
чарку до уст притулити
й снувати в бентежній самотності мрії,
але ж тут поруч за пивом пінистим
розсілися юні солдати,

щось там розказують,
але всього їм не хочеться розповідати.
Душу людина свою заслоняє
від інших словесною млою,
от покладе біля чарки клаптинку душі,
але так, щоб здавалась вона цілою.

Може, лиш раз у житті відкривається
дівчині хлопець — допоки рамена
не одімкнула й не впала в обійми вона,
від кохання шалена.

Боже, закохані про свої любові
стільки цікавого й різного знають,
що про останні, звичайні, буденні
справунки й турботи вони забувають.

Грає сліпець на гармонії,
радощів звички засвоївши добре,
вже він старий, а тому свою душу бере
й по частині вкладає в акорди;
пісня стара й жалюгідна так само,
чимось одначе прекрасна і чиста,
ми, цебто наша весела компанія,
щастя в сліпого крадем гармоніста.

Часто й натхненно про те розмовляєм,
чого ми ніколи не бачили навіть,
храм у готичному стилі, наприклад,
суворістю ліній нас дуже цікавить.

Має й сучасне принаду, та хто ж то
буде вклоняться буденному диву,
інколи добре минувшину стріти
мертвотну й жахливу;
добре — пізнати й сказати,
що ось воно, те, що бувало святою
радістю, нині дивує й жахає
жорстокістю та глупотою.

Так, але чим же було б це життя
без контрастного повіу й світла,
що означала б весна,
що навіки, назавжди розквітла?
Згода й незгода, падіння й напруга —
і в душах нові напинаються струни,

хочемо жити, тіла наші пристрасні
ще не поклали до трумни.
Звуки звичайного бубна прекрасні,
як тільки до танцю покличуть горянку,
гарний пастух, що з дудою танцює,
навприсяди йде безустанку.
Вижити важко в корчмі при вині,
при солодкім коханні, при співі,
дівчина друга мого
про батька забути не вміє —
от ми й нещасливі.

Тільки поети говорять:
кохати, кохати, а потім хай гине Вселенна,
жити коханням — допоки живеться,
допоки далеко могила студена,
жити коханням — допоки не вип'ється
кубок життя аж до споду,
недосконалі — ми маєм жагуче і вдячно
приймати чуттів насолоду.
Завжди поети творили нам більше теорій
про серце жіноче,
але ж кохана мого товариша
мріями жити не хоче.
Нам подала капелюхи корчмарка.
І знову з'явилася ніч темнотіла,
мого товариша мила тверезою довго була,
та, нарешті, сп'яніла.
Ніч залишитися прагне самою —
людей з узбережжя послала додому, —
в тінях дерев загубилась, а потім пішла
в глибину зоряного огрому.
Видно матроса — багнет на рушниці —
постать у мряві задумлива й строга.
Тиша. Лиш іноді хвилі Дунаю
під баржею різко скриплять, як підлога.

МІСТО

Служниця із візком,
в нім репетує немовлятко враже,
на розі чародій Джованні

за гріш з долоні долю скаже,
недокаже.

Ряди оспалих ламп,
до вулиці моргають вії,
в п'їтмі за рогом
шовками шлюбне ложе вистелюють повії.

Співає солдатня,
п'ючи вино вогнисте,
годину трублять і на сон
їдуть артилеристи.

Парадний сад
від пахошів аж стогне,
поет доводить, що в чужому місті
нема коханки в нього.

Вугільні шахти
хитнулися від порожнечі,
жандарми в юрми чорних страйкарів
б'ють сальвами картечі.

Паперу клаптики,
у сні коханка дише,
поет сказав, що свій любовний вірш
ніколи не допише.

Палацам
полічено вже дні,
позбавлений принади місяць
висить у вишині.

СЛУЖНИЦЯ

Я,
фурко марія,
прийшла на світ із багатьма,
щоб гірко нарікати
на Бога,
на людей
за те, що очі нам дали зіркаті,
а душу,
серце,

які нас прагнуть задушити,
не вирвали нам досі із грудей,
і мусимо на все дивитися і жити.

Нас обминули
Три Царіє со дари,
лиш люди рідні
нам у колиски свої дарунки бідні
поскладали,
а нині з того
скарбу малого,
із тої дещиці
немає в нас нічого.

Навіки
прикована до цебрика очима —
побачити не зможу на екрані,
як та Гелена Маковська грає
невірницю в коханні;
очам брехати мушу,
що на землі краси немає.
Виховує нас кухня в бруді й тиші —
мертвотна і німа.
Не скаже нам вона,
як витанцьовує Іветта Жільбер у Парижі;
очам брехати треба,
що в світі радощів нема.
Від цебрика з помями
до щастя — довга путь,
сміливих б'ють законами
нещадно,
люто б'ють.

А серце, що з біди щемить,
боляще наше серце — не кухонне, —
наказує: візьміть в життя хоч мить,
єдину мить,
візьміть самі, що не дали вам,
життя повинно бути щасливим —
от всі закони.

Від цебрика з помями
до щастя — довга путь,

сміливих б'ють законами
нещадно,
люто б'ють.

О, покорити б хоч на мить
красу життя
зухвалу,
а потім,
потім —
жагуче проковтнути жменю вероналу.

Я,
фурко марія,
прийшла на світ,
щоб гірко нарікати
на те, що не дали мені зазнати
ні радощів, ні щастя, ні кохання,
що в кухні я чманіла,
не сміла мріяти,
сміятися не сміла,
а сміла плакати,
варити, прати.

Одне не знаю — нащо
я жити мусила
і мушу помирати.

МОЛОДІСТЬ

Як юнакові 20 літ,
не дуже-то він знає світ.

Світ перед ним — загадок дивних рій,
життя він знає з кінострічки мрій.

Він прагне яблук Євиних, він рад
що віддається — взяти все підряд.

Шампанського він хоче знати смак,
дні розсипає, наче мак.

Дівоча плоть йому бентежить кров,
плоть — бо ніхто ще в душу не прийшов.

Здоров'я в ньому грає і кипить,
з палати лікарняної він кпить,

бо дуже, дуже мало знає світ
юнак у 20 літ.

ВЕСНА

В Дунаї зелень мерехтить,
п'янить весни лазур,
і головою хрущ хотів
пробити в льоті мур.

Духмяно дихає земля,
вистрілюють листочки з віт,
в Остраву дівчині своїй
з прогулянки я шлю привіт.

«Тут жити можна, — меле хтось, —
лиш ледарем не будь!»

А хтось осліп, і вже його
із фабрики женуть.

ФАРБИ НА ПАЛІТРИ

Залізний міст,
вітрів високі сідла.

Там пробивають воду
кинджали світла
із мертвих віч.

Вода скривавилася
кров'ю світла — ніч.
Обличчя — до лиця,
до персів — груди —
коханці в лісі сплять,
бо не вміщають стільки пестощів
міські споруди.

З кав'ярні залунав
звук рога — знак тривоги.
Над водами
у висвітах заграв
проходить новий бог.

* * *

Я знаю, з усмішкою треба
нести нової долі хрест.

Вже в іншому домі, в іншій твані
пишу свій новий маніфест.

Життя на смак таке ж, як вчора,
і не змінився колір вин,

жінки прекрасні, завжди юні, —
змінився я один.

Звичайно, з усмішкою треба
нести нової долі хрест.

У келих мій зронив сльозину
бродяга Будапешт.

Умиротворення й покори
ні тут, ні там я не знайду.

Вселить же мудрий смуток Сходу
у кров мою ще молодую.

* * *

При гопцюванні мавп
дитинство згадуємо давнє,
шаленство вже забуте.

Флот африканський одійшов.

І мавпа катеринщика старого,
комедіанточка Кікі,
померла з ностальгії.

Прощайте, ігри й забавки дитячі.

Та ні! Ви завжди з нами —
бісівські витівки Війона,
мов зашморги на шибеницях, де
вже мали вішати його,
а там — і Янка Краля.

А ті фантазії, що їх маркіз де Сад
метав огнями на Париж

під оплески гальорки
з вікон Бастилії.

Або життя і смерть Вазір-Мухтара,
чи твої строфи, любий Незвале,
чи інших див-мозаїк тисячі.

Поблискує під небесами
безумств дитячих монумент, а в ньому —
обличчя круглі,
круглі сльози,
рухливі кола на дзеркалах вод,
розбитих круглим камінцем,
і кола диму з перших цигарок...

Якби Земля перейнялася іграми дітей,
по еліпсу кружляти перестала б,
а колами пішла б навколо:
обручем по стежці
в сонячній мережці...

Прощай же тисячу разів, близьке дитинство,
забуті витребеньки.

Дитини не питайтеся, що сталося,
як сум її над зламанною іграшкою плаче.

Зламавсь обруч у чотирьох кутах.
Ось образ ліній скривлених — ромбоїд,
забав дитячих відламки й тріски.

НЕЗНАЙОМА

Я бачив її вперше:
на шиї темну рану мала,
кров з рани страшно виступала.
Ні, ні, не треба жалісливих слів.
То був не закривавлений вінок —
кораловий разок на грудях цвів.

Її востаннє бачив я,
коли вже входив до в'язниці.

Блакитне платтячко картате
було як світле небо,
що ніжно мерехтить крізь ґрати.

ЧОРНЕ Й ЧЕРВОНЕ

Країна
вороже почорніла;
вночі посивів сніг,
та сивина — не біла.

Країна широчезна
у круків барв напозичала.
І дівчина з Острави
чорнющі очі мала.

І чорні шахтарі,
і ранить їх чорнота,
і чорне полум'я, в землі добуते,
і чорне сяйво злота.

Над шахтами — стяг чорний,
ознака похоронна.

Лиш кров,
пролита в шахтах кров,
кров шахтарів — червона.

ДОРОГА

Мамі

Втрачає поїзд путь сяйну,
путь в сонці тратить блискання химерне.

Хто може втрачене знайти?
Хто нам його поверне?

Втрачає поїзд чорну ніч,
пливе у вікнах далеч синя...

Втрачає поїзд рівняву,
втрачає мати сина.

МЕТЕЛИК НАД ЛАМПОЮ

Як тільки згасне день, метелик виліта,
краями крил несе украдені уста.

До пари їм у тьмі шукає інших губ,
жадає пламеню невтомний вогнелюб.

У темряві любов, як злодій, прагне жить;
над лампою мотиль протестом палахтить.

СМЕРТЬ НА СТАНЦІЇ

Був хлопець ніжний, мов ходяча злада,
мав дивні очі й дивовижні сни.

Він колію ковзьку прийняв за гада
і згинув од укусу далини.

НІЧ НА ОБОЧИНІ

Останній поцілунок —
довженний, наче пультман,
на знак розлуки диму білий помах.

Ламає руки колія — нема
на світі далей невідомих.

Де та картина,
та явина стара, немов руїни Стречна —
стоїть, примружившись, Колумб, свій погляд
вганяє в берег нової землі — мети.

Де ж далечінь безмежна й безконечна,
щоб зникнути, щоб схов знайти?

Мовчання вечорів, скорботний зір корови,
незбагнених вістей і давнини яса,
у темряві тяжкій озера і діброви —
незнані небеса.

Останній поцілунок —
секундний, мов комети спалах,
між зорями страшенні далечнзни.
Вітаю оболочи на тих далях.

Де на обочині пасеться чорний кінь?
Ви у Великий Віз його впрягайте.
Турецький місяць показавсь раптово —
це ж трубка поштаря.

Прийду нескоро,
як після думки слово,
аж згасне в синяві наддосвітня зоря

і спалахне роса ряхтлива і прозора,
як той світляк на вашому волоссі вчора.

ОБЛОМОВ У В'ЯЗНИЦІ

Та киценька в диму цигарки
злякатись може і втекти.

— Цс, тихо, там стоять на варті,
там ходять за дверми пости.

Нечутно, кицю, й непомітно
на руки перейди мені.
Запахне знов далеким світом
єдина камера в тюрмі.

Тим світом, що дива рахманні
являв колись у плині днів,
як я валявся на дивані,
а надо мною дим синів.

Бере він киценьку пухнату
на руки, а вона пряде
про білу, всю в диму кімнату,
про образ поетичний, де
життя ховає силу й чари,
багатоликість і нестрим.

.....
І, лігши на твердуючі нари,
він кицю обертає в дим.

В ЩОДЕННИК

Сто ран у серці в мене розболілось,
вам од мого страждання важко стало;
самотні сидимо, а поміж нами — печаль-гіркота.

Одначе

кут щастя нашого знов застеляймо,
приймім нове причастя супокою.

Гульбою вишалію ту печаль,
ви — сплачете сльозою.

НЕВИДИМЕ ГОЛИМ ОКОМ

1

Берези натовпами йшли
на стук коліс,
як нас гаями та перелісками поїзд
по безмірах Росії віз.

Я вперше був на безмірах Росії,
та десь давно вже бачив світ беріз.

Так поринав Толстой в задуму,
як той безмежний білий ліс.

2

За вільхами в незнанім полі
мак дозріває й жовкне кукурудза.

Я знаю це
із пахощів міцного тютюну,
що з поля за селянами поволі
пройшли, як тіні, в далечінь сумну.

Качан там зуб'я вишкірив злотисте,
мов хоче маку горло перегризти.

3

Прийди до Відня в заметілі,
побачиш панну в криноліні, —
так переконує мене —
пора вечірня чи обідня, —
годинник тітоньки із Відня.

4

Може, поїду до Канади
через Берлін, Париж та океан,
та що побачу там,
що жде на мене там?

На захід сонця, повен знади,
дивлюсь — там відсвіти казкові,
та часто видно там
на стінах світу бризки крові.

СТРАХ

за хлопців з нашої вулиці

Дивився я з невинними дітьми
на чорних круків лиховісну зграю:
шукала падла — всю далінь безкраю
вона закрила темними крильми.

Все ближче й ближче був до нас той крик і жах,
ті клубища меткі, дракони ті летючі,
із чорним каркотом вони повзли на тучі,
і хрест коло хреста чорнів у небесах.

Час дітвору поб'є, але чи дасть він їй
хвилинку, щоб дмухнути на кульбабу,
і вздріти в подиху, ніжнішим од єдвабу,
як приземляється парашутистів рій?

ЕПІГРАФ ДО ОДНОГО ЖИТТЯ

I

Взуття діряве, а на тілі —
одежа латана, чужа.
Так від неділі до неділі
бідак гуляє без гроша.

Але інакше буде. Буде.
Та віра в нього, як ціпок,
пса нею прожене — до буди! —
і підіпре свій кволий крок,

II

А що, як сонця Бог жаліє
для бідного? — То не біда!
І соняшник його зігріє,
і вкриє ніжно лобода.

А що, як схрипне голос? — Боже,
це також не найгірше зло.
І в асонансах річка може
співати про своє русло.

— Ціпок жебрацький — берло в мене,
хоч він ніщо в твоїх очах.
Єство поезії священне
і безконечне, як мій шлях.

ЗУСТРІЧІ

I

Пили ми в корчмі — проти галереї,
мовчали, ніби в горі.

Блакитні очі, ніжністю суворі,
на шиї кучері, як золотні письмена
на мрамурі, блідішим од лілеї;
п'янила жінка нас... а втім, вона
довірила нам дивну таїну, —
що їх є дві, ми ж бачимо одну...

Було в живій красі на полотні
щось втрачене й живуще лиш у сні.

Вчаровані були в ній барви, звуки,
і пахощі, і вічний біль розпуки.

На ній — ми бачили — болюча тінь,
ця врода мала тисячу болінь.

Багато мук пройшла вона, допоки
явила нам єство своє глибоке.

Зачарували нас в тужливій зморі
блакитні очі, ніжністю суворі,
та шия, що блідіша од лілеї...
Пили ми в корчмі — проти галереї,
від тої вроди хворі.

А де ж та друга? Де вона,
двійниця славної картини,
сестра красуні з полотна?
За нею моє серце гине!

II

Хто ж так змінив її? Боління? Час?
Як я її побачив другий раз,
вона мене уже не впізнавала.

Даль ніжності, сувора і зухвала,
зайшла

глибо́ко

у блакитні очі:
на дні долини — синява села,
мов коси, ниви жовті на узбоччі...

Так, то вона була.

Ті ж коси й очі милі.
Сто тисяч ран і смуток на могилі.

Нас вабила колись із полотна
болюча і прекрасна — то вона.

Країна синя на узбіччі гір, —
Її темнючий зір.

Колосся кучеряве,
що хилиться на трави.

Де ж кучерів злотисті письмена,
де плоть, біліша за папір?

І після тої зустрічі ми знов
сиділи в корчмі й захмеляли кров.

Забули давній зір в новому зорі:
блакитні очі, ніжністю суворі,
ту шию, що біліша од лілеї,
оту красу столику з галереї —
ти в цій красі столикість однайдеш.

III

Ой,
тут п'ється теж,
та не вино — горілка палить рот,
і люлька пахкотить,
солодша від цигарки устокрот.

Лебідок скрип, вугілля плин
і шахт задушливі безодні.
Я чую запах коноплин
в канатів скрутах і вузлах,
де в'ється нитка груба.

Намацав я нескільчене зерно,
що помирає в цій землі давно,
намацав — ось,
як пальці ковзались в долоні
мисливця смаглого
й ставного лісоруба.

На чолах зморшки — болю тискомір.
Поморщення сумні,
але веселі зморшки ті, повір, —
суkenок фалди розкладні.

Костьол і хижа —
дах на ній протрух —
на нас шибками зиркають немило...
Село вдягнулося в недільний капелюх —
над гноем дихає кадило.

*Почув один святець, як вітер плаче
над краєм цим, де стільки гіркоти,
взяв чудотворну міць у серце зряче,
прийшов здалека, щоб допомогти.*

*Він прагнув чудом зняти бідування,
перетворити в щастя біль і гнів,
та, вздрівши марноту свого діяння,
він за селом од жало скаменів.*

*Приходять люди й поглядом жадивим
на постать надивляються бліду.
І плачуть над святим, немов над дивом,
воскові свічі в димному чаду.*

— Гм, гм, — сідайте з нами, пане,
до столу — без принуки!

Припрошують до хліба й бринзи
вмивані в сонці руки.

Та бринза й крайчик той —
майно хатин-підсліп.

Осіннє свято чи весняне —
на ретязі подій —
горілка, бринза, хліб.

IV

Весну приносить ластівча,
як подолать воно могло безмежні милі?
Зерно з долоні сівача
смакує ниві, тій старій кобилі...

Дай, Боже, дощику,
хай небесам по землю наросте волосся,
хай кільчик легше пробивається крізь груду...
Жовте колосся,
косою схилене;
його, мов чілочку дівочу, гладять мужики,
аж поле все розквітне маком,
почервоніє у збентежжі.

Дай, Боже, сонця!
Хай однайдуться у туманах вежі,
впадуть підрубані дерева.

Заквилить ліс, мов та підбита мева,
над ранком, як вітрів можуть,
сирени фабрик заревуть,
і клуб'я диму виросте аж до небес,
як з жертви Авеля.

Май руки, лагідністю повні,
тримай же їх над стріхою крутою,
і думку не введи в печаль, погрозу й страх,
і кожен крок благослови метою,
і дай, щоб на столі твердому
був хліб м'який — господар дому
днесь і во віки вічні...

Гірке життя — в молитвах і тужбах,
життя незнане й знане —
вошивий день і безконечні плани.

Гей, гей, помалу, вівці, — долом-долинами,
пастух старенький ледве йде,
він до весни вже не діжде.

Погризені кістки лякатимуть у зворі,
знов лист паде, немов у вічність линуть зорі.

Ах, що ховає у долоньці
листок іржавий, що на сонці
стискає пальчики дрібні?

З усіх годин — лиш надвечір'я,
мов чорних птиць криваве пір'я,
смерть, що чигає вдалині.

З усіх чуттів — лиш почуття скорботи,
той біль, що вже його не побороти,
хіба що приглушити — у вині.

Із людських долей — лиш трагедій стежі,
мій батько шиє для святих одежі,
нема снаги в озлобленім крилі.

Листок іржавий лине в млі.

Та це ж в єдину думку стислі
поетові слова і мислі
про всі боління на Землі.

V

*Загуділи гори, —
то були Карпати:
впало тут юнацтво, кулями підтяте.*

*Океан озвався
гуркотно-розлого:
— Взяв сто тисяч хлопців, не віддам і 'дного!*

*Питалась лукава
річенька Піява:
— Я мерців забрала, де ж то їхня слава?*

*Затремтіли зорі,
як злотисте жито:
— Скільки даром крові на війні пролито!*

*Дівча заридало,
цілий світ заплакав...*

*Нескінчена ця пісня,
немов гірке терпіння:
атаки в Доломітах,
на скелях кров полків побитих
і пам'ятник полеглим... та ген, ген —*

на мармурі ще для нових імен
багато місця.

Нескінчена ця пісня,
і слів немає в ній,
безмежній і навек сумній.

Світами розлилась
кров хиж, халуп, хатин;
вона кипіла на фронтах Європи,
в могили обертаючи окопи.

Хто знає про її загин?

Не вистачить дерев на жалібні хрести,
що прагнуть руки вознести
і тихе прощання звітувати
могилам у Сибіру,
могилам на Добердо,
могилам, де мовчать про нас печальні плити...

Ми в головах могил хотіли посадити
цвіт миру, а не гніву й туску.

Та не приніс нам голуб сивокрилий
оливкову галузку.

Хатки з жіночим стогоном-зітханням —
сумні філателісти.

Поштові марки на листах
про далеч світу хочуть оповісти
і скаржаться на далечизни жах.

Світами потекла
кров хиж, халуп, хатин.

А та по чорний хліб зайшла
до Чилі, в прерію червону,
а та в Алжирі стереже оазис

при карабінах легіону,
та — дивиться, як на екватор
спадають тіні темно-сині,
а та десь тужить в Аргентині,
вітання довгі шле на свято,
з колонії Острави шле
в село загублене й мале.

VI

Де синіх сіл кінчається міраж,
куди колосся йде з гірських узбіч,
в яким столітті й де чатує прикордонна страж,
де та межа, що ділить день і ніч?

Зі стріхи рідної в небесну безбереж
злітають птахи — надить вічна даль;
наша батьківщина мала не має меж,
як безконечна туга наша і печаль.

Я згадую сумних очей глибінь,
підгірських нив злотисті пояси.
Ми ходим далі лабіринтами болінь,
в красу закляті й викляті з краси.

ЯРМАРОК

Всі барви збунтувалися,
а грона куль повітряних знялись понад дерева;
я співчуваю вам, сердешна пані,
бо всі мої думки також мов п'яні,
не знаю, як це похопити
пістряве дивовижжя — на світ дивлюся вперше,
а Зуска позолочений хотіла б мати перстень.

Здається, всі гриби прийшли із лісу;
почнімо від найтовщих:
перекупки зонти повідкривали —
дощик.

Про каруселю не забудьмо, про те коло,
коло котрого йде коловорот,
до нас лоша прибігло, але ж от
втекло від нас,
і знову ж тут з'явилося,
йому сподобались краї нуднючі наші:
хо-хо, хо-хо,
так тут же й той найгрубший, найдурніший гриб,
як завжди, блазень,
він тут найкращий.

То в нього запозичили дівиці
стиль на спідниці широченні — дзвоном,

навколо нас вони, це значить —
ми на грибовищі...

А шатра, шатра ми ще не оглянули,
здаєка
вони — так само наче сиріжки,
а й справді, всі гриби прийшли із лісу.

Так, отже, тут всі найдорожчі крами,
найкращі всі товари,
корали, мушлі та мальовані улани,
що з них радіють Марки, Ганни й Маріанни,
сердечка медвяні,
в серцях — тузи смачні,
о ярмаркові чари,
о найдорожчі на землі товари!

Сьогодні є, а завтра їх нема,
як видива фантазії рухливі,
надвечір одійшли.

Тепер лиш вітер ходить по майдану,
перегортає стоптану соломку,
масні папери,
читає сторінки покиданих газет.

ІСПАНСЬКИЙ КРАЄВИД

*Складаю цей вінок спогадів
на могилу кулеметника Йозефа Майка*

Цикади про Іспанію мені співали,
на струнах

    болем зламаних гітар,
цикади вигравали пісню про цю землю,
про груду андалуську

    та про кастильську груду,
про цю почервонілу землю кам'яну,
цикади грали
печальній груді під олівами,
червоній цій землі.

А хмари йшли, немов зади важезних коней,
мов клуби диму;
та це ж дорога вершників із Апокаліпсису.

Гладкі, блискучі хмари, наче кістка черепна
для принца Гамлета.

Мій принце у плащі передвечір'я,
не говори про ту печальну груду,
що під олівами,
про груду андалуську та кастильську груду,
про ту почервонілу землю кам'яну.

Ми знаємо.

А хто відкрив нам правду?

Похід димів і хмар,
який прокрокував під гімн Рієго
перед самими вікнами очей?

Чи гра цикад на струнах зламаних гітар, на
струнах,
напнутих смертним смутком у душі?

Чи бомба білої сльози у звістку з фронту?

Хто з них нам розповів,
що ця земля тверда, печальна груда
попід олівами,
земля кастильська, груда андалуська
від крові зчервоніли,
і в них багріє кров.

Принц розгорнув свій потемнілий плащ,
у дірах він, як надвечір'я в зорях.

А зорі — крапки понад лісом «і»,
яке тут пишуть, пишуть, пишуть
високих піній пальці сторожкі.

АГІТКА

Пов'язують дрібненькі квіти в китиці страшні,
як гробовища риють канонади.
Ті могилки дитячі під містами стали —
догори дном колиски.

Хай над могилами зросте п'ястук троянди,
грізьба тисячолиста,
бо надаремні, надаремні всі любові,

обійми, поцілунки й перса
під китичками квітів,
як гробовища риють канонади,
і могилки дитячі під містами стали —
догори дном коліски.

ІСПАНСЬКЕ НЕБО

Вже знаю, що зійшло з блакиті моря,
я бачив сам — підносилося вгору,
злітало з голубої широчизни,
як пафос альбатроса.

Було то свято вознесення,
було то дня благословення,
був неба синій зліт,
південного блакиту зліт,
на небеса — над води й суші:
бо ж від небес долонею ховає небо
живих і мертвих.

Воно собі само чіпляє зорі,
за доблесть нагороджує себе
медалями та орденами.

Воно було над кожним боєм,
вчора, сьогодні,
завтра буде теж
стояти насторожі
понад передовою —
всюди.

А все ж воно тремтить по днях жажних,
мов злякане побоїщем кривавим,
чи, може, ночі
тремтливі, божевільні ночі півдня
світіння зір хитають.
Горять зірниць очища гарячково,
навшпиньки йду під їх безумним зором;
страшне сьогодні небо.

Воно, як у бинтах, в снігах із Гвадаррами;
ніколи не забуду
харчання ескадрилей в грудях неба,

його зубів чи кулеметів цокотання,
і кашель вибухів,
і чорні цурпалки у темні руїни,
війну під небом
і в самому небі,
кров темну в небесах,
в південних, синіх небесах.

Я хтів отари зір порахувати,
допоки не згорять.

Та розтатахкалась пальба із кулеметів,
і нові зорі до старих летять,
та-та-та,
Боже,
та-та-та-та-та.
Хто кулі зможе,
хто зорі зможе,
хто все те зможе порахувати?

СОН

Хлопцям з Інтербригади

Щось там спалахнуло вмиць,
а потім зблиснуло
і вдарилось аж у блакить,
можливо, свіжий стяг,
може, вогонь,
можливо, полум'я десь поблизу
на вітрі клекотить.

У тьму, і в світ, і в нас
втинаються непереборно
без ритму безліч страховидь,
обтяті руки, язика, твердющі й темні крила.

А втім — мене збудили
тієї ночі десь у полі під Кіхорно.

Який то сон,
який то дивний сон —
то звільна розгорялась битва,
то артилерія вогонь відкрила.

У лініях вогню, що вказують мішень,
свій сон розгадую,
а далечінь багрова:
я бачу в темноті
майбутній ясний день,
що нині тут прийшов до слова.
Блиск пострілів мене веде на ті окопи,
де в сні побачу знов оцю вогненну путь,
цю битву вдалині;
бо там засну під іншими зірками,
і стяги спалахнуть,
знамена свіжі давніх пожадань,
і вогники пастуші
в студенім вітрі Гвадаррами.

ДОГОРИ НОГАМИ

Танцюють вибухи, неначе балерини,
по головах розвійненого світу,
по головах;
їх сукні розгортаються,
немов криваві сплески.

Ось та троянда чорних пелюсток
на грудях струхлявілої Європи,
фонтан вогню, що світ оберне в змрок,
поля — в траншеї, а в гроби — окопи.

Ось вам Європи чахлої танок,
танок її
розбещеної музики, звихнених слів,
скручених мислей, вивернутих снів,
танок на головах
та догори ногами.

НАМИСТО

Марії Кокошовій та іншим

Смородини, що пахне болями,
червоні крапельки,
розсипані повсюдно перли крові
нанизую на нитку букв оцих

із вас, літа криваві,
кривавлячий мій світе.

По зернятку одному звідусіль —
із Бугу, Марни, Рейну і Дністра,
з твого румовища, Мадріде,
й узбіч китайських пагорбів лисавих,
одну з моїх Шурян,
з моїх Шурян,
з околу кожного одну перлину —
із вас, літа криваві,
кривавлячий мій світе.

Пов'ється потім з них страшних світел гірлянда
над сміливими зльотами мостів,
що ними діти до будущини підуть,
вона ж їх білим поглядом зустріне
із вас, літа криваві,
кривавлячий мій світе.

І вервиця в її руках тремтячих
все багрянитиме під час молитви;
о кров із уст будущини,
що ними перейдуть всі імена
із вас, літа криваві,
кривавлячий мій світе.

Намісто для будущини зроблю я,
щоб згадувала нас
і вас, літа криваві,
кривавлячий мій світе.

ХТО ТИ?

Брат з іншої зорі, що збив об камінь ноги
ізгой, що в нього скрізь — вітчизна золота,
віз-драбиняк без запрягу серед дороги,
чи груша серед піль розчакнута, ось та,
що громом весняним їй поламало шию,
небажана й сумна подія без пригод,
шукач світів, що в серці носить ностальгію,
чи Вічний Жид над хланню вавилонських вод,

новітня мисль, що всім набила вже оскому,
святий — лиш за селом, де бур'яни й хрести,
в селі чужий і не потрібний там нікому —
це ти,
це ти.

СЛОВО

Вірш допиши і попрощайся з нами,
пора, поете, й відійти тобі.

Окутий час гуде, гримить броньовиками,
а ми — несміливі й слабі.

Нещадний вік задушить нас навіки
клубками в горлі стриманих ридань.

Все втрачене?

Та ні! На слабість маю ліки.
То — слово, що вогнем пропалює гортань.

ТИСЯЧА І ОДНА НІЧ

Он та гора над горами — владар,
на голові його — тюрбан із хмар.

Ніч ятаганом місяця йому
карк одітне й мерця повергне в тьму.

Кров чорна рине по землі нічній —
і цілий світ купатиметься в ній.

КОНТРАБАНДНИМ ОЛІВЦЕМ

За хвилями спливають хвилі сині,
та вічно Ваг стоїть у далині,
як ті хвилини забарні,
незрушні в нашій самотині.

Ми дивимосся в них, як у дзеркала,
що схожі на озерну глибочінь, —
уламки давніх справ, борінь,
мов на долоню, там душа поклала.

Спливають з наших уст, як павутини,
тонесенькі волокна слів,

що їх у темінь тайних снів
од забуття ховаємо щоднини.

З частинок час нові життя майструє,
та зміни не приносить жодна мить...
Надія відлетить,
надія відлетить,
як дикий птах — його ловити всує.

Нам застаються в тиші, повній змори,
лиш ті хвилини забарні,
що хвилями плывуть удалині,
в незрушнім Вазі, онде, попід гори.

Глава, 1940

ОСІННЯ МІНІАТЮРА

Зникає часу вид за синню
далини;
кинджали гострять у тернині
цвіркуни;
хотять вони у кров троянди
леза вбить,
як цвіт на землю пелюстками
скапотить.

ДИТЯЧИЙ МАЛЮНОК ГРУДНЯ

На небі буде храм — скубуть гусей,
сніжинками злітає пух,
а може, й справді то Святий Микола
закинув бороду за виднокруг?

Святі, допоки ще святими поставали,
терпіли много мук.
Там вітер сніг пушить, немов перину,
там — замітає брук.
Над скронями сумних вечірніх ламп
снується ореолів дим.
Хто там стояв на колючках,
той за життя ставав святим.

ЗАПИС

Політ околиць у вікні вагона —
то прощавань краса,
компрес холодний, ніжне доторкання
до хворих скронь збентежених сердець.

Семеро міст і дев'ять рік з одним життям
на поїздах численних ми проїдемо,
і вже політ околиць у мінливих вікнах —
то прощавання жах.

НА СТРІЧКУ ОДНОГО ВІНКА

*(не відісланого на нову
могилу Янка Краля¹)*

Скінчилась учта хробаків страшна,
труна зогнила й перетліли кості
(це справи зовсім незначущі й прості!).

І птахи теж колись од співу гублять сили,
з небес — натовлені — зриваються в могили
(та в блиску їх пісень вертається весна!).

НА БІЛИХ БЕРЕГАХ ГАЗЕТИ

Змикаються над кораблями кола,
як після вистрибу захланних риб
до покорму, що ковзає спроквола
по осяйнім паркеті синіх вод...

І топляться навек легенди благородні
про згубу величавих Атлантид,
змикаються ті кола, як безодні —
чи мов повіки хворої землі...

А може, то луна волань із ночей темних,
куди вони навіки одійшли,
волань жажних, і ревних, і даремних,
які запише море лиш мигцем.

---

¹ Янко Краля (1822—1876) — видатний словацький поет.

А може, то крапки в страшному місці драми,
де змістові уже забракло слів;
огнива, що стають важкими ланцюгами,
єднаючи свою залізну міць,
щоб світ затиснути заковами із криці,
згорнути діаманти і намул,
віддати твір ума і різні там дрібниці
на учту ненажерливих акул.

З ПОЕТИКИ

* * *

Поете, смутку не обходь,
послухай, як ридає ліс, —
хай у пісенну душу й плоть
вкоріниться печаль беріз,
хай в тебе увійдуть жалі,
що сплакує сумна верба,
таж і скорбота йде з землі,
йде з людських праоснов журба.

* * *

Прекрасний ритм — дзижчання бджіл
у літню днину серед лук,
а тема — квіти надовкіл,
цілунки їхні, повні мук;
ще й день осінній можна взяти залюбки,
як ходить з вітром надовкруз,
перебирає формалізму пелюстки,
точніше — єрихонських руж.

* * *

Ти вмієш лаятись, клясти?
Щоб вас вдушив тіпун, чиряк,
злодії, виродки, хлюсти,
бодай вас так і перетак...

Нікчеми, погань, каламуть,
ви, набрідна вовкулачня,

хай вас чорти усіх візьмуть,
нехай! —
во ім'я завтрашнього дня.

* * *

Побачити, побачити зумій!
Наприклад, небо — небо тільне й біле.
Корова, наче небеса, хоч зорі сій.
Чи в цьому є щось дивне і незрозуміле?

* * *

Мотивом добрим може бути все. Скорбота
і радощі ясні, примирення і лють,
усе, що нашим відчуттям так безтурботно
доба й секунда на палітрі подають.

Усе — і тиша, й гуркіт канонади;
лиш слово однайди, сердечний тон-порив,
щоб можна читача переконати,
що він — поет, що це не ти, а він створив.

ЗАЛЕЖНІСТЬ

Як нігтики на пальцях немовлят,
на гіллі пуп'янки — «цілуй!» — говорять.
Від їх торкань, коли під вітром сад,
весна шаліє.

Од них рятунку вже нема.
Крізь їхнє свіже світло відчуваю
налякане fortissimo письма
в метких руках стенотипістки.

Не знаю, як це сталося. В травневу ніч,
немов світла вечірні на Штирковці,
одразу вибухли вони.

Над простором гірських узбіч
підбились вгору, наче атомні гриби.

Хоч менші за того, що в небесах
над Хіросімою стояв, та все ж на нього схожі —

черешні в цвіті білому... Мене проймає страх —
до них боюся підійти.

Я знаю — облетить снігами пух,
цвіт, наче попіл, опаде додолу,
сліди плодів кривавих брязнуть надовкруг,
як там, як там.

Лети, весно, лети в той вік,
де в тінях соковитості важкої
лиш божевільний може думати про сік,
коли черешні кров'ю мерехтять.

МУДРІСТЬ

Є така мудрість:
клякнути перед собором кліру,
визнати перед кардиналами свої помилки,
провини, ересь.

Справді, краще стати навколішки,
аніж згоріти на кострищі,
краще сховати правду в собі,
ніби в скарбниці, щоб не знали й найближчі,
а потім знову сказати, що Земля все ж таки
крутиться.

Хіба не так, товаришу Галілей,
є така мудрість?!

Та нема мудреця мудрішого від дитини,
від того казкового, нерозумно сміливого
хлоп'яти,
що голосно в натовпі крикнув: — Біда!
Наш король голий! Голий від голови до п'ят!

МОТИВ 1950

Як винні й безневинні, переболівши гнів,
ти ходиш дні і ночі, ти ходиш триста днів.

Здається, ноги вкуті в залізні кайдани —
п'ять кроків од стіни,
п'ять кроків до стіни.

ПОШЕПКИ

— Боліло?

— Боже мій, боліло та ще й дуже!

Сьогодні вже не знаю, що катувало більш:
чи наклепів безглуздих гострий ніж,
чи ті тумани, мороки, калюжі
принижень, кривд, образ, чи, може, сум за тим,
що я любив колись, ще будши молодим.

— Що ж, мрії зрадили тебе!

— Покиньмо цю розмову!

Стражданнями вимірюється тільки зло.
Що сталося, то сталося. Відбуло.
Та все, як починав колись, я починав би знову:
як вчений, що розшукує свої бацили,
котрі його ж і вбили.

У ПРИСМЕРКУ

Години, тижні, місяці і стіни:
безмежний океан —

землі нема й нема.

Панове, тісно й тоскно жити без одміни,
мене уб'є стіна, незрушна і німа.

Та в присмерку вікно розквітло фіалково,
неначе куц бузковий, під яким
закохані мовчать, скупі на любе слово,
чуття являючи лиш поглядом палким.

Кажу я знов: життя,

а що мені ті мури?

Таж вечір двох очих — моя пора ясна.
Чи не привиділось каміння це похмуре,
як все, що зносить часу бистрина?!

Моє вікно п'янить, як весняна картина,
де кольори бузку, і мовчазна любов,
і та пора в житті одна-єдина...

Сержанте, донесить: мені тут добре знов!

3 ПІСЕНЬ ПРО ЄДНІСТЬ

* * *

За звістку Цезаря коротша — о слова
скупі й разючі, як один позір! —
в незримім атомі швидка й жива
палахкотить дорога зір.

В єдиній цяточці — рух темних оболон,
і рух світил, і плетиво орбіт,
в складах матерії прочитуєш закон,
що Всесвіт створює і світ.

Хотів би стати теж у світі світом ти,
як камінь чи метал, як їхній пил чи прах,
і мить із вічністю навік в одне звести,
і проминушності згубити страх.

* * *

В дощі зірок, десь наче біля Бога,
у досвітах глибин
дух людський засіяв,
був перед ним екран — небесна шир розлога,
що ж бачив?

Марноту, нікчемство людських справ.

І формули його вели, немов кодола,
відкрилася йому засвітла вишина,
рух зір оддалених і галактичні кола
в частинці меншій, ніж занігтинка дрібна.

Людини ще нема! Росте вона допіру,
прекрасна в наляку і вже велика тим,
що атом рве й зшиває, наче шкіру,
і рух дає системам світовим.

* * *

Будують всесвіт атома закони,
а сам же атом — всесвіту ява;
показують планети й електрони
незвіданої єдності дива

що сполучає світ із іншими світами,
немов прамисль, іде з кінця аж до начал.
А чоловік — єство, що має світло тями,
наддушу й розуму незгасний пал, —
вбачає в крутанині каст і націй,
в своїм житті, що мчить, тікає стрімголов, —
корону суцього.

Ось до яких дурнацій
здурнілий дурень цей дійшов.

НІЧНА РОЗМОВА

Хто то в сон заходить, чий то крок скрипить,
хто то в шибку шибко-шибко
серед ночі стукотить?

Ходить смерть у п'їтмі,
входить в сон комусь.
— Не тут, пані, — там чекає немічний дідусь.

Хто скінчити прагне непочатий труд?
— Пане мій, вікно дівоче — далі, а не тут.

Може, мандрівник шукає,
де б спинитись на нічліг?
— Тихо, брате, тут повинен хтось дожити днів своїх.

Стукає, вже сон розбурхав, скоро висадить вікно.
— Йду, біжу вам одчиняти, почекайте, сатано!

Посміхнулись дощ і вітер — далі в путь.
— Стукаєм, бо насторожі всі живуть.

В АЛЬБОМ п. Л. П.

«...Знаєте, вірш про те,
що життя лиш у сні
видається раєм...»

Хай з ніг зіб'ють і в калабані
твій карк згинають нижче й нижче!
Поет бере, клянусь вам, пані,
життя, як те веселе грище.

Не вірить в існування раю,
де поруч ходять лиси й півні,
ні в невмирущий цвіт розмаю,
ні в край, де всі щасливі й рівні,
не вірить у наївні сніва
про світ без кривди, звад, боріння,
бо днина ясна і правдива
сяйне й розвалить сновидіння.

Та ба! Йому безмежно любе
грання і суетне змагання;
як в усміху він скривить губи, —
ото для нього раювання!

ЗА МІСТОМ

Біжать з гори до мене негритянки голі
ватагами, і кожна — як вогонь,
і кожна в галузок зеленим ореолі,
у листі, що звисає з-понад скронеь.

Пашать густою спекотою й шалом
побронзовілі, молоді тіла.
Гойдаються, — напевно, згідно з ритуалом, —
у ритмі дудочки чи дзвону джерела.

Йде осінь. Там — зима. Пора з порою в зладі.
А я соромлюся, мов непристойнощі якісь таю, —
але тих чорних дів я бачив, бачив справді
в бучині тій бучній, у буковім гаю.

ГОРОДНИК

Кодола ще відро води з криниці тягне,
а журавель уже за обрій скрушно заглядає
для тягара свого
шукає місця,
мов справді місця надовкруг нема для нього,
лиш тут воно, на цій поливаній земельці,
яку вода облизує щоднини
одним коротким жирним сплеском.

Городник од'їжджає.

Вже склав, здається, причандалля в чемодани,
та годі зачинити весь той хлам)
а там же йому нащо те старе знаряддя:
давно не тикані мотики,
незграбні гребені граблів,
гадючця шлангів безконечне,
іржаві рискалі, і заступи, й лопати,
і копачі зубаті —
там — нащо,
нащо?

Вже має він квартиру й гарне місце у вікні.
Широкий вид із поверху дев'ятого на місто,
на поле, поблиском полите з кінви сонця,
на сьєвом залитий простір,
на пузирі брудні в спекоті мерехткій
і на яри з автобусною течією.
Ледачий хтось городини не прополов, і ось
вона, звичайно, це вона
у парках буйно так позаростала.

Он там кавун старої синагоги,
там вибуялі стебла веж багатобарвних —
зі всього щось потрібно залишити на насіння —
то ось вона, повнюща
і широченна миска Братислави.
Городник чує комарні дошкульний бренькіт
у гуркоті, в повітій димом далечіні.

Чи може бути інакше?
Адже минувшина — це те, що є,
що сховане в твердім ядрі мінливості,
а дійсність постає із наших видив проминулого,
і заново, і краще в них живе.

Городник повертається назад на давню грядку,
він завжди там, на втраченому, на старому полі.

В однім його турбота,
в однім журба пекуча:
як там цибуля,
і чи зійде часник.

П'ЯНИЦЯ ЙДЕ ОПІВНОЧІ ДОДОМУ

Слабенький натяк світла, цятка світляна
мигоче тут і там, навколо шаста,
лягає в кожну калабаню на дорозі,
хвилює злегка води золоті —
гладінь брудну блискучого багна,
капусти кучерявої головка головаста —
блакитний місяць.

Маріє, Мати Божа!

На допомогу кликати чи бігти навтіч?!
Ще так недавно бачив я — вгорі світив, як дзвін,
прекрасний місяць в ореолі зір,
тепер він шкірить зуби, наче звір,
і зиркає з калюжі навздогін.
Не дай те, Боже, щоб могла настати
стомісячна, безмежна, темна ніч!

Над нею не заблисне гімнастичним обручем
і Вовче горло не обійме надокруж
багряний досвіток. А потім у роздумуванні тихім
наврод чи сонце висушить кошлате
розбиті дзеркальця брудних калюж,
бо темно буде — тільки місяці та сніння.

Було б те дійство дуже помилкове,
бо хміль смакує через те, панове,
що після нього йде протверезіння.

АНДРЕЙ ПЛАВКА (1907—1982)

Відомий поет і прозаїк, творчість якого позначена глибокою любов'ю до словацьких пейзажів, смутком характеру людини, яка закохана в життя і намагається бути осторонь від влади, що підкоряється радянській ідеології. Почав друкувати свої поезії в пресі наприкінці 20-х років минулого століття. Найважливіші його книжки поетичні: «Три води» (1954), «Псалми та ялівці» (1963), «Зрілість» (1963), «Вогні на горах» (1980), «Горець» (1980), «Заповіт та інше» (1980); прозові: роман «Спрагнені коханці» (1976), збірка оповідань «Після заходу сонця» (1986).

Андрей Плавка був головою Спілки письменників Словаччини за так званої нормалізації після вторгнення до Чехословаччини військ Варшавського договору; він поведився як чесна людина, не вітав агресорів, був на боці Лацо Новомеського та інших літераторів, які виступали проти окупантів.

Його вірш «Заповіт» відображає не так глибину його переживань в старші літа, як печаль, що поїняла Словаччину, коли радянські танки захопили Прагу і Братиславу.

ЧУВАННЯ

Дома мені казали:
Андрійку, загаси лампу,
вже ніч,
усі порядні люди
вже сплять

І так ставав я непорядним
на довгі роки,
аж до старості.

Уже ніхто мені не каже:
Андрійку, лампу загаси.

Усі порядні вже померли.
Але — світає!
Ще живий поет.

ВІДЛІТ ЛАСТИВОК

Ще один хор
і ще єдиний наспів,
допоки обрїй крила поскладає
до смутку ялівців порожніх.

Так, то моє гніздо з болота
під стріхою небес
вже починає відчувати
країну теплу.

За селом
мені копають «швабочку»,
з бадилля вже йде дим.

За щєбіт, за красу
прийде лиш прощавання.
А що там далі, біля осокора?
Нескорена моя покора.

СТРАХУВАННЯ

Славний фортеп'яніст
Моріц Розенталь
колись давно
застрахував
десять пальців своїх
на високу суму.
Та славний був не через те.

Мерлін Монро
застрахувала свої перса
на мільйон доларів.
Та вмерла молодою не через те.

А я не можу розшукати
страхову фірму, щоб убезпечити
мої джерела під Плачлівим,
Сивий верх і Остро,
Гуньову,
її шумливі схили —
аж по шалене щастя,
густиий туман на Білій скелі,

що в нього одягає
свою сором'язливість
високий Салатін,
і зір його, що гори
береже, і чуває
над гніздами орлів,
і легіт вітру,
що горнеться до стовбурів смеречих,
дрімає і в гіллі дерев
снує чарівні сни,
хитає пластівцями світла,
й стеблинами трави,
і моїм віршем.

Нема такого страхування
на білім світі,
жодні банки таких валют не матимуть,
хоч би докупи всі скарби свої зібрали.
Не має людство чим платити
за вічність
та її потоки.

ЗАПОВІТ

Що ти заповідаєш
на схилі свого віку?
Хіба лиш добру раду —
вона за золото дорожча —
бо ти вже свій маєток
розфукав і розвіяв,
розкидав по туманах;
його вже неможливо
схопити,
обернути в дрібненькі гроші,
у ще дрібніші грошенята,
що витікають
із кишень дірявих,
як та вода з коша.

Що ж ти заповідаєш
на схилі свого віку,
коли вже з тебе листя золоте

осипалось
у падоли скорботи,
ждучи на білу тьму,
коли вже темна тиша
з'являється в нутрі твоїм?
Коли вже бабиного літа
з'явилися
останні срібні волоконця,
щоб дати змогу вітрам жовтневим
на них дограти ще свою
осінню відчайдушність.

Що ж ти заповідаєш
на схилі свого віку,
голісінський, як яблуна стара,
в листопадовому саду,
де всі ворота гостям
непроханим відчинені —
щоб рознесли вони скорботи залежі,
на інструментах золотих монет загравши,
в найголоснішому оркестрі на землі.
Синиця,
останній диригент того оркестру,
застука дзьобиком
по галузках дерев,
щоб розбудити перші тони
осінніх контрабасів.

A-dug
злітатиме із голого галуззя,
неначе з інструментів,
а сопілки трави
приєднуюватись будуть
до звуку лісових мисливських рогів,
що просурмлять
останню ноту,
народжену у пущах тиші,
а далі — там її накриє
мла милостива.

Так станеться,
що ти забудеш Фавста,
і Мефістофеля, і янголів,

і навіть Маргариту,
щоб поламати безум свій,
оту спорохнявілу галузь,
і кинути її на вогнище осіннє,

що сажею не дихає,
і раєм не виблискує,
являючись лиш спокою племінням,
над котрим ти зігрієш
майже забуті спогади.
Їх буде менше й менше,
і буде меншати твоє шаленство,
і твій вогонь,
аж доки не обернеться
на іскру кришталеву,
а вже тоді її накрие
тьма погребу
твого життя.

Та ще до того,
як ти примиришся із долею своєю,
запрагнеш розпізнати
будучини віки і речі,
і погляд твій згасаючий,
та дійсністю ще не осліплений,
проникне,
як промінь лазерний,
в майбутності німі темноти,
щоб обізвалися вони нарешті
твоїми, вже старечими устами.
Ти будеш говорити
про новорічну ніч 1999-го р.,
про ранок 2000-го р.,
і про дитя,
яке народиться того світанку
з плачем тисячоліття вже нового;
воно дотягнеться невинності рукою,
до кого? Тільки до людини.
Помре дідусь того самого ранку
смертю природною,
од старості помре,
благословенний

лише своєю людяністю,
він передасть нащадкові своєму,
як хліб щоденний,
свого століття естафету.

Того ж ранку
кохатимуться люди,
вишіптуючи солодкі брехні,
солодші за всі правди світу.

Вони захочуть
наздоганяти час,
задихані і нетерплячі,
наповнені стражданням туги,
що клетотатиме в них вічно,
як прамогуть.

А місяця зоря,
вічна Землі коханка,
буде знадливо
то відкривати, то ховати
своє обличчя,
а материнські позначки
на тім лиці
шукатиме людина
власними руками,
і зігріватиме своїм диханням
її студене тіло.

А з її лона
на свою матір Землю,
зеленими надіями накриту,
літаючу у Всесвіту просторах,
дивитись буде око,
далеке, обережне око астронавта.
Твої уста пророчі
зганьблять стару Сивілу,
бо ти триматимеш,
хоча в руці слабкій,
та все ж таки
своєї долі нитку,
але не зможеш ти сказати
нічого
ні про сім років голоду й нужди,

ані про спорзні ріки,
де поять коней бойових,
ні про столиці,
що не зостанеться од них
і каменя на камені.

Ти не вкладеш до уст
дитяткові слова зловісні:
«Я хочу їсти!»,
не поведеш його
до камер смерті,

але візьмеш його за руку,
покажеш гнізда птахів золотих,
що знов співатимуть
пісні
во славу людства.

Ти аж тоді
повернешся до себе,
до своїх дум скорботних,
до їх єдиного племінчика,
що всі твої дороги
освітлює,
і аж тепер дізнаєшся нарешті,
звідкіль прийшов ти
і куди повинен відійти.
Побачиш все, що ти недбало розгубив
на тих шляхах,
постійно спотикаючись
об дурноту свою,
що поставала в ідолах твоїх,
самозакоханих, пихатих.
Де ж борозна і нива,
що виорав ти сам на пагорбах
свого найзрілішого віку і життя?
Чи ти наситив
хоч би птахів,
своїх думок кидаючи зерно
до мисленного, начебто багатства,
що марномисленням усе було
насправді?

Та все ж таки
людина віднайдеться,
що твою руку
у своїй потисне,
своім теплом тебе переведе
понад безоднею останньою
аж до країни тиші;
якщо і ти, хоч раз в житті,
вказав дорогу в темнощах,
напряв рятунку,
стежечку надії,
тоді, коли спасати треба вже було
від смерті.

Якщо і ти, хоч раз в житті,
на спекоті смертельній
своім диханням
врятував росу,
з глибин найглибших смутку
видобув
маленьке сім'я радості і віри,
якщо і ти утер сльозу
на справедливого щоці,
якщо ж і ти
нещадним вістрям свого слова
олжу насильницьку перетинав,
і гніву свого сили
єднав із вихором,
що руйнував
твердині заскорузлості й неволі,
якщо і ти, нарешті,
порожні житла
своєю піснею наповнював,
що, наче серце дзвону,
вдаряла в їхні брами.

Так що ж ти хочеш
людям заповісти
на схилі свого віку?
Які відкриєш таємниці,
і чи знайдеться хтось, хто схоче
опертись ліктем об твій прах,

наношений роками
биттям твого серця
і легенів твоїх диханням,
напругою думок,
о прах, з якого щось читати можна,
як з дерева літослоїв,
та аж тоді, коли його зрубають.

Ти схилиш голову останній раз,
і, скорений майбутністю,
покажеш
дорогу до зірок вітрів,
одкриєш
печалі життєвий гумус,
гейзери радості,
згадаєш мову птахів
і шелестіння лісу
тому, що ти дійшов до джерела любові.

Ти виясниш причини
веселості нагірних трав,
мовчання моря і небес,
покажеш стержень,
звідки летять снаряди
неспокою,
заглянеш в легені органу,
що на ньому
дограє осінь
свою останню фугу.
А наостанку
ти знімеш
із свого зміряного тіла
шнурок
з ключем од замкнених тринадцятих дверей,
щоб передати ключ
одному із онуків
твоїх
на вічний догляд
правди і краси
в нащадку і побіля нього.
А потім вже тебе погладить
вітрець прощання й супокою,

весняний легіт, що ставатиме
все слабшим,
допоки не зіллється
із подихом твоїм останнім.

ПОРОЖНІ ГНІЗДА

Опало листя,
ніби наші сни.
В гущавині відкритій
печалють зір порожні гнізда.
Вже їхню теплоту
розвіяли вітри осінні,
а птиць розіслано
розносити закоханим листи.
Як рознесуть усім,
летітимуть у вирій.
Скільки разів ми проводжали їх,
а нині ждем,
коли вже відпровадять нас
вони,
бо та гущавина,
де ми своє кохання заховали,
прозорою стає,
як наші очі,
як наші рамена,
без шуму вітру в крові,
що тече
в кінчики пальців,
у хитливе пруття,
в пагони голі
наших спогадань.

ЩЕ НІ

Ще й тепер я не люблю покори.
Хоч нещадно час погнув мене, —
хай про мене ходять поговори, —
що невікірне, бо воно дурне;
хай повірять вірити охочі,
ніби я чаклун, шахрай-ловець,

що в кошару заганяє ночі
на доїння, наче тих овець;
жито сіє, але жне зінóвать,
марнотратно пропиває час,
щастя в руки йде йому — не зловить,
сам летить на скрипку та на бас.
Чує й на гаку весільні нути,
бо така вже в нього печія;
я не знаю, що то кращим бути,
ох, ти буйна старосте моя!

ПАВОЛ ГОРОВ (1914—1975)

Справжнє ім'я та прізвище Павола Горова — Павол Горвачак, що підкреслює його східнославацьке, можливо, русько-українське походження. Горов — поет особливого ліричного тембру, в якому чути відверто патріотичні ноти, соціальні мотиви, а також трагічні акорди, добуті з воєнних і революційних катаклізмів нашого віку. «Ніоба — мати наша» — поема Горова, де сюжетом і є безкінечні вбивства, які звершувалися на полях двох світових воєн, невимовні страждання, що їх несли й несуть у своїх душах усі покоління ХХ століття.

Діти Ніоби — все людство. Але Горова, мабуть, не покидала інша думка, а саме — про біль, завданий батькам не кимось, а власними дітьми. Звідси його постійне звертання до образу матері взагалі і до образу своєї власної матері. Це домінанта його творчості.

Пезважаючи на те що Горов був активним громадським діячем за тих часів, коли в Словаччині все було підпорядковане волі Москви, він зважився виступити проти «серпневої ночі» 1968 р., що її привезли совітські танки. Взагалі Горов у деяких своїх віршах тримався декларативної лінії, виробленої радянською ідеологією. Це особливо помітно в його миропроповідницьких речах. Але після 1968 р. він переживає глибоке розчарування в любові до великого «миротворця» СРСР, а остання книжка його поезій «З останніх» (1977) показує, що поет поставив під знак сумніву не лише благодать «своєї епохи», але й чесність власної творчості. Ми були боягузами і не зуміли допити своєї гіркотної чаші — таку думку він висловлює в «Епітафії».

Мабуть, прозоріння й каяття, яке відчувається в багатьох віршах Горова останнього періоду, надає всій його постаті трепетної людяності, робить його творчість близькою нашому серцю.

Горов перекладав з болгарської та польської мов, знав українську мову, любив співати українські пісні.

МАТИ

Уздовж дороги голі кикоті обрубаних дерев
Глянь осінь вишиває білі образи
голкою птахів

Я бачу твої руки
то два смички вата з каміння
смички що грали мелодії найкращі
на скрипці порваній розбитій при Піяві
вони тобі розкажуть
який же фронт впивався кров'ю батька

Твої смички виплакують болящі нути
під замкненими небесами

Я чую твоє серце
Скільки ж разів його громовідвід горів
у зблисках ночі без снання
коли вже хліба не було

Сьогодні ти сама одначе
Безжальні птахи креслять над тобою
дві лінії болящості й печалі
щоб дім став пустокою
щоб ти була самотня

Але ти вежа церкви
ти вежа із палаючим хрестом
ти вежа що від птиць втікає
коли хитнеться павутина
ти вежа як допита чаша
ти вежа як розкидані дитячі іграшки й одежі
ти вежа наче перша літера у букварі

NUDITE¹

З гарячих криків вийшла ти нагою,
мов з ясної осінньої імлі,
моя рука сягнула за тобою,
та пламені її не попекли,

---

¹ Nudite (франц.) — гола. (Прим. перекладача).

бо не говорять правди почування,
палаючи кріз кучерявий дим.
То тільки осінь, то момент згасання,
я заздрю смерті, що стоїть за ним,
загибель імітує, як погрозу,
та непокірна в наготі своїй.
То лиш любов помре в огні морозу
безрадно гола в бурі вогневій.

НЕДОКІНЧЕНИЙ ВІРШ

Два-три рядки, неоковирна рима,
вірш недокінчений в записнику.
Ридає голос. Туга нещадима.
Мовчання. Камінь, кинутий в ріку.

Вже не дістану на гачечок слова
того, що впало в струміль тишини,
воно десь там, де вже пора зимова,
де ніби плавають у водах сни,

як стовбури, що стати на коліна
не можуть. Голос вбитий в глибочинь,
зникає, здушений. Без крил пташина.
Той голос був, зосталась тільки тінь.

Що ж він до мене ніс крізь темні ночі,
допоки мав пропасти в тишині?
Кохання подих, пестоці жіночі?
Отруту в келешку на самім дні?

Чи ті порожні далечі, причали
світів болящих, де ніхто не спить?
Хто нині скаже, чи його вписали
сейсмографи у світову блакить,

чи вилетів він з часу, зоречолий,
як викинутий з власної путі?
Ось він лежить переді мною голий,
прекрасний в мовчазному небутті,

як докір за невчинені провини,
як обіцянки хитрої крутіж,
як вази черепки, добуті з глини,
як заржавілий, непотрібний гріш.

НЮБА — МАТИ НАША

(Уривки)

Зграї безголових птахів
Б'ються крилами падають на землю
Яка відчиняється як незагоєна рана
І пахне старим листям
Але паніка розливається величезними
колами хвиль

З їхніх здавлених гортаней
Вириваються
Викрики, викрики розгублені фонтани реклам
Немічні мовчазливі голоси тиші
Під блакитним вантажем неба
Допоки земля кличе
земля верещить земля у відчаї душиться
Надаремно ти шепчеш що безпеку може дати
золотиста троянда
Пелюстки опадають дрібний сентиментальний плач
Кожна крапля камінь який ударить

*

Птахи о птахи
Їхні розстріляні крила запалюють
вітер пожежі
Немічніші і довші ніж повільний похід голоду
У вуличках старої війни
Вітер пожежі
Дві блукаючі сестри колій з брехливою
обіцянкою зустрічі
На станції якої ім'я НІДЕ
Допоки нагострена сокира не має місця
В музеї
Місце в музеї й номер каталогу
Як нешкідлива муха спогаду старих часів
Вітер пожежі
З його полум'я встає мій батько
З огидною дірою посеред чола
На грудях
Кров що витікає створює річку

То річка Марна то Піява
Рейн Дунай або якась ще інша ріка
що пробивається поміж берегами століть
Мій батько який поліг за цісаря
Защо приходив мене душити
Холодними пальцями безвільно розведених рук
На березі тієї річки що без берегів
Защо приходив мене душити
Кожну ніч
А ти плакала
Мамо
Ти боялася згасити лампу
Ти боялася ночі в тому страхітливому домі

*

Знову
постаті які давно я бачив
супроводи горнутья із вулиць всіх часів
на спорожнілу площу
Високі дерева якої грають жахливу панахиду тіней
На шахівниці самоти
Супроводи жінок з діадемами болящості
Матері вовчиці осамотілі
Жінки коханки блукаючі в порожнім лісі
Який плазує од віку до віку
Трухлявий цвинтар історії
Співає вічно співає свою безглузду пісню
І ніхто її не обірве
Хто має відвагу натягувати ваги дзиґаря любові
І ніхто її не зупинить
Ані ваші сльози несамовиті гади
Убогі опущені жінки
Тисячі жінок одна-єдина жінка
Нюба мати наша
статуя боляща й самотня

* * *

Палило сонце чале
Стелилася яса
Від змори засинали
Поля і небеса

Вода
Тиха
Льодом
Диха

З дна журавельної старої студні
З якої пили ми в спекотному полудні

Як дзюб стрункої птиці
З-понад небесних скель
Глибоко до криниці
Схилявся журавель

Вода
Щедра
Повні
Ведро

З дна журавельної старої студні
З якої пили ми в спекотному полудні

Вода дзвенить дзюркоче
Ах наче льодяна
Співати серце хоче
Неначе од вина

Вода
Чиста
Блиск
Намиста

З дна журавельної старої орудні
З якої пили ми в спекотному полудні

Пісні мої злітають
Над горизонтом лук
Я їх джерел шукаю
Як майстер-самоук

Бо в них
Моя
Поезія
Пиття
Життя

З дна журавельної старої студні
З якої пили ми в спекотному полудні

За дальні перевали
Відходить день до тьми
Якби були ми знали
Що так любили ми

Ніжність
Грає
В сни
Впадає

З дна журавельної старої студні
З якої пили ми в спекотному полудні

НЕ ВІДЖЕНЕШ ТИ Й ПСА

По небу сунуть дикі стада.
І стужа лізе зівсібіч
у вікна. Дощ густенний пада
в беззоряну, осліплу ніч.

Десь начебто похмурі бубни
гримлять у лісі. Гусне тьма.
Говорить страх щось дуже згубне
тим, в кого прихистку нема.

Не відженеш ти й пса від хати
в таку осінню хлюпотню.
Але я дома. Поруч — мати.
Як в теплому гнізді я сню.

БЕРЕЗА

Зненацька вже й береза догоріла.
Як вітер з неї все зняв догола,
вона всією наготою тіла
в його руках сміятись почала.

Стоїть, як свічка пристрасті, і сяє
з чагарників у ночі темну хлань.

То лиш любов безрадно погасає
від рук жорстких, студених доторкань.

ЯК ВБИВЦЯ ВБИВЦІ

Як вбивця вбивці ти ще будеш повертатись
До тих вчорашніх місць яких уже нема
Шукати змирення за слово людське братись
Немов за милицю але то все дарма

Як ті ряди колон біля могил могили
І мертвий час встає повстанський полк із тьми
Із синім насміхом небес що світ накрили
Твій голос котиться долиною чуми

Неначе прах луни що падає в ніщоту
Немов нічний мотиль що б'ється біля ґноту
Де полум'яний рій

Ах як вичитує як просить серце крає
За кого і кому

Вінок листками грає
На стежці кам'яній.

СОНЕТ ДЛЯ ВТІХИ

Ах роки олені сумні
Зникають у густезній пущі
Чи все вже втрачене чи ні
Чи впали вже в бою найдужчі

Горять пожежі навісні
Рятуються живі і суцї
Та як поет склада пісні
Гіркою правдою палюцї

Хоч правда наче лань сумна
У серце вже поцілена
Паде на зламані коліна

Ще може втішити мене
Поета слово голосне
і пісня та його нетлінна.

МАЛИЙ РЕКВІЄМ НАД ЯНОМ ПАЛАХОМ¹ ТА ІНШИМИ

Не буду плакати а лиш затисну зуби
панує навкруги окупаційний мор
Коли любов іде зі смертю в зашлюби
рятунку нам нема

В північній темряві зловісний ворон згуби
до неспокійних снів нам кряче nevermore²
Коли любов іде зі смертю в зашлюби
кого винити нам

Той Смолоскип живий вовік буде палати
клякнула перед ним вітчизна наче мати
в молитві — все навкруг

Чи буде попіл там де тіло те згоріло
чи феніксом злетить із попелища сіміло
народу гордий дух?

КОЛИ БЛАЗЕНСЬКІ РИМИ

Коли блазенські рими
розсипляться сповна
коли слізьми благими
заплаче тишина
коли глибінь здригнеться
де злі часи живуть
хай інший спів проб'ється
крізь іронічну лють
як в піднебесся птиці
як із землі трава
як в'язень із темниці

---

¹ Ян Палах — чеський студент; 1968 р., облившись бензином, спалив себе на знак протесту проти окупації Чехословаччини військами країн Варшавського договору. Не знаю, чи цей вірш Горова був опублікований у словацькій пресі. У машинописному вигляді з автентичним підписом поета мені передав його Михайло Мольнар. (Прим. перекладача).

² Ніколи [більше] (англ.). Рефрен (крик ворона) в баладі Едгара По «Ворон». (Прим. укладача).

як буря вогнева
до вас ясні вершини
бездонні небеса
понад двори й хижини
хай стане мов яса
хай збудяться простори
постануть з підлих снів
сторожові дозори
хай мого люду спів
кометами заблисне
і спалить зло круте
хай із полів вітчизни
серпневу ніч змете
хай воїном зростає
довірливе маля
і хай тобі співає
хвалу одна земля
безпечна у просторі
незламна кожну мить
що перед нею
в любові та покорі
кожен поет дрижить.

БЛУКАЮ ЛІСОМ

Блукаю лісом. Тишина й глибінь.
Краса осіння, мовчазна, тужлива.
У кожному русі — таємнича тінь,
у кожному трепетанні — повно дива.

І чути, як поскрипує сосна,
як із пташиною говорить пташка.
А поруч проза — мабуть, од вина
покинута в траві порожня пляшка.

НЕ ЗНАЮ...

Не знаю
де починається стояча мертва вода
а де народжується
ручай

але ж я відчуваю
де мав би починати
знову

Але з ким? Але з ким

Допоки проторую шлях
до джерела безпечного і чистого
вже тут не буду.

Я ЗАТУЖИВ ЗА РІДНИМ СЕЛОМ

Я затужив (дні прохолодні
у прибалтійській стороні)
за хаткою що на долоні
могла б вміститися мені

Я затужив — луги зелені
ввижаються в далечині —
за хаткою гніздом що в жмені
могло б вміститися мені

За матір'ю Вона в могилі
на нашій цвинтарі лежить
про що мовчав я роки цілі
тепер хотів би сповістити

Тужу намарно Час накаже
нас в землю загребуть також
Життя ми скинем ніби враже
ярмо чи нестерпушу лож

А потім ніби запах з ружі
вдихнем його йдучи навспак
Глянь сонце впало до калюжі
це доброго врожаю знак

Тужу схопивши в руки скроні
при світанковій сивині
за хаткою що на долоні
могла б вміститися мені

Але нема тієї хатки
солом'яних немає стріх
там інший дім Живуть нащадки
там інший плач там інший сміх

Як в землю загребути мене
тобі відкриємо загати
розповімо про зле й сумне
а може краще промовчати

Та хатка мов гніздо пташаче
бідою встелена мала
там сни скрадались так неначе
тінь сонця по соломі йшла

Тужу за рідним краєм Свіжа
рілля там має квітів пах
над річкою там грає збіжжя
а річка грає в берегах

Немає матері на полі
немає стріхи я один
Весна кінчається поволі
надходить літо з далечин

Казав я завжди *Panta rei*¹
Так є сховай свою сльозу
Шурхоце листя на алеї
Як стрінеш ти мене внизу?

Я затужив (о сни холодні
у прибалтійській стороні).
За хаткою що на долоні
могла б вміститися мені

Але нема тієї хатки
солом'яних немає стріх
там інший дім Живуть нащадки
там інший плач там інший сміх

Мені так тоскно в самотині
за матір'ю все що колись
я промовчав сказав би нині
якби в розмові ми зійшлись

Сказав би все що мав сказати
коли з'являвся в рідний дім

---

¹ *Panta r[h]ei* (*грец.*) — Все тече. (Вислів Геракліта). (*Прим. укладача*).

до неї мовчки але мати
лежить на цвинтарі старім

ЕПІТАФІЯ

Я з тьми його почую Докажи ж
те слово що тебе в душі карає
скинь тягарі з плечей чого мовчиш
останній подих словом стати має

Останнє слово? Ні не в ньому суть
а десь за ним чи біля нього буде
та правда що за тебе проречуть
народжені лише сьогодні люди

Чи скажуть те що сказане було
чи може звинуватять нас нащадки
оскаржать певно що за наше зло
вони повинні сплачувать податки

що крім луни після гулких словес
вони нічого не успадкували
що світла ми лякались мов кроти
що говорили більше аніж знали

що келеха де повно гіркоти
ми боязкі допити не здолали

ВЛАДІМІР РЕЙСЕЛ (1919—2007)

Словацька критика вважає Владіміра Рейсела представником сюрреалізму в поезії. Рейсел почав свою творчість 1939 р. книжкою «Бачу всі дні і ночі»; він тоді належав до літературного угруповання «Авангарда 38», яке культивувало не тільки розрив із класичною формою вірша, а й розгалужену, багатоповерхову метафору, де поєднувалось непоєднане, де все мало вражати дивиною і надзвичайною експресивністю.

Рейсел став відомим поетом після дебюту. Він зблизився з чеським авангардом, який репрезентували в 30-х роках Незвал, Сейферт, Галас. І, звичайно, разом з ними і не без впливу французьких поетів, зокрема Рембо, Елюара й Аполінера, яких він перекладав, Рейсел дещо змінив свої естетичні принципи. Від надреалізму він прийшов до ясніших і спокійніших форм вислову, але протягом усього життя намагався досягнути тайну жіночості, любові, драми, яка постійно розігрується між закоханими серцями. Читач зможе в невеликій добірці творів Рейсела, вміщених тут, простежити за розвитком цього видатного поета. Цікаво, одначе, що в молодості він малював жінку як втілення гріха й морального падіння, а чим старшим ставав, тим більше поклонявся жіночій істоті, доходячи аж до її обоження.

Рейсел дуже своєрідно реагував на історичні події, які змінювали обличчя його країни, його улюбленого міста Праги і взагалі обличчя гніту. Сюрреалізм, якому він був вірним замолоду, утримав його від одверто політичних декларацій, і сьогодні серед його творів дуже мало таких, які зазнали нищівного удару мінливої долі. Останнім часом Рейсел написав декілька речей на розпрощання зі світом. Але фактично він завжди стояв «біля карти життя і смерті», завжди замислювався над понадчасними і непромінальними справами.

БЕАТРИЧЕ

Як ангелів роса що сяє в млу
як осінь золотом заллята
ти знов несеш мене на стежку злу
в обійми знов береш мене проклята

Я при твоїх очах п'ю безум темнини
ковтаю тихо схилений додолу
Допоки струн торкаюсь поверни
мені ту шию блідну незникому
Допоки всьому ти одна луна
а я вже сплю як сон-приблуда
неси мене на стежку злу сумна
як злуда

МЕЛАНХОЛІЯ

Ти замислена як Еринія
В меланхолійному танці
Мов комета що повисла між пальцями сумних верб
Ти мов яма
До котрої кладуть домовину як перлини солов'я
До яких складаємо все
Своє життя
Клепсидру смутку
Межі печалі
Ти неначе поблиск заритий в темноти ночі
Як сама ніч
Як ваза сну
Брунатна зелена блідава і синя
Попелище любові
Смертоглав який вже ніколи не повернеться

БІЛЯ КАРТИ ЖИТТЯ І СМЕРТІ

Твої дорогоцінні коліна твої вельми зворушливі коліна
Твої коліна догасаючої далечизни
Твої коліна замогильної лебедиці із шиєю весни
Твої коліна карбункула
І пташиної перспективи
Опущені вони закликають до милосердя містралів
Згублені як останнє прощавай
Плаваючі як затоплений крейсер
Мов корабель милості
Дві вази розбиті єдиної миті
Мрійні кришталі що ховають вогонь у собі
Навіщо іскришся

Навіщо ковтаєш маревні країни
Схилена поміж світлистими хемісферами
Між своїми стегнами вовкулаки
Між колінами сатани

У своїх сітях ночі
Не знаходжу нічого
Тільки тебе
Тільки тіло твоє оздоблене любов'ю
Розбите на найменші частини
Сумне сумніше ніж краплина кривавлячого алебастру
Лабіринт очей лабіринт прекрасного диму
На твоєму лоні співи ластів'ят
На твоєму лоні альтанка збудована з нереальності
На твоєму лоні далеке й легке серце
Котре вже не бачить нікого

Адже
Якби тебе не було
Моя самотність збудована з хвої живого срібла
Моя самотність обмежена каскадами дотиків
Була б тільки магічним вогнем без сонця
Була б тільки монастирем
Під накриттям із найневинніших сліз

Притискаюсь до тебе
З ніжністю оленя
Сплю з тобою
З надгробком на якому викарбувано слово *ангел*
З дивовижною рибою незнаних очей
Сплю з тобою
І доторкаюся до твоєї печалі

ПЕРЕД ОБЛИЧЧЯМИ УСІХ

Пропивати пити своє життя довгими ковтками як акробат
Ні разу не хитнувшись при незмінній волі
Без істеричного плачу об'явителів реального світу

Мое народження спалило всі пробки в будинку минулого
Залитий п'янкою як ураган
Як вітряна арфа що насправді зникає
Я був поставлений на похилу площину своєї п'яної дороги

Де кожний порух означав смерть
Де звучить смертельне хропіння ексцентриків
Серця яких палали
А був то полумінь знищення
Було то полум'я запропаду традиції
Стоглавої приборкувачки всього людського
Невірної коханки з очима жахливого переляку ідеології
Прощай тенденційний човне
плаваючий у забутих морях думки
Стократ проклятий тими що записали до своїх слідів
герби повстання прекрасного як голизна
З усіма люб'язностями майбутнього
Верстові стовпи якого видають музику найпростіших сфер
Рухаючись у дзигарях дійсності при звуках ілюзії та сну
На місцях де дотики дивних антиномій витворюють
казкову іскру
Іскру осліплення
Іскру розкоші здатну повернути радість
із безрозрадної порожнечі лицемірів
Тієї нездоланної комашні сучасності
Бути ясним і відкритим як джерело
Із веселкою на чолі
Як грім
Стояти у світлі яке бачать тільки люди
що вірять у визволення
Допоки вдалині звучить життя повне поезії
Допоки кожна тиша звучить чародійними голосами
а то голоси очей
Допоки ми обертаємося на таємному коловороті
власного смутку
Який приходить у днину як спаситель
Допоки ще наші руки безмежною впевненістю
не обмацають скоки нереального
В закутті власного зачарування
Бути ясним
Як водограй
Всередині якого видно як відбуваються похорони
тих що не збагнули співзвуччя нової доби
Будемо любити все що ховає в собі вогонь відбою
Все що має ще силу постати
проти вихори слабодухості і зради

Хай сичить водоспад певності з того що буде
З головою оспалою як останній подих фальшивомонетника
Будемо настроювати ліри на найвищі ноти шаленства
Будемо співати голосами сирен
Пісня кроку пісня мрії пісня розвихреного страху
Будуть тільки місячні ночі
Ясніші за обличчя поетів здатних усе збагнути
Ясніші за скляне ліжко в прозорому домі
де видно кожен порух ока

В домі де я читав Надю

Дім кохання

Поставте перед смертним судом

кожного хто повертається

Рятівні обеліски соціальних гепардів

Пишномовні виплоди наївних збирачів рослин з гербаріїв

Які вже не пахнуть

Тільки запах беззмістовних пережитків

Поставте перед смертним судом підлабузників того що існує

Тільки того що існує

Так ніби людина має тільки очі

Так ніби людина не лягає вночі спати

Так ніби немає спільної точки у всесвіті любові

Поставте перед смертним судом мої вуста

Допоки не впаду

Зламаний бурею повернення як галузка жасмину.

НЕДІЙСНЕ МІСТО

(Уривок)

І все-таки це був найжахливіший смуток

ходить до ночі дикими та опустілими місцями

Одного дня виходжу з дому

Настала саме осінь і літають ці невтішні зграї птиць

іду не знаю сам куди тому сумний

Найкращий херувим не прожене тебе відкрита рано жаху

Сьогодні йду

не повернусь ніколи

тому що вересневий ранок зимний

і в матері за кожним словом котиться сльозина.

І без кінця дорога поїздом

Якби то поїзди вертались на одне й те саме місце завше

В потворнім місті смерті світить зблідле виснажене сонце
Йдемо по вулицях поміж барвистими як маківки жінками
які в цей день однаковиські білі сукні одягли
Бентежусь я
За мною стежить
з вітрини
тінь
запаморочлива моя
І все-таки це був найжахливіший смуток
ходить до ночі дикими та спорожнілими місцями

ДРУЖИНА

Є в мене дерево одне-єдине,
що завжди розцвітає,
люблю його, здається, з днів дитинних,
для мене кращого немає.
Його від граду і вітрів
беріг я, власним тілом грів.

Воно пригорнеться до мене,
я — на гілках його метелик наче,
воно, немов барвінок той, зелене,
у днях найтяжчої негоди не заплаче,
а як надходить лиха пора,
тихесенько на скрипці гра.

Коли я землю цю покину
і попрощаюся зі світом —
коріння спуститься у свіжу глину,
і дерево розквітне новим цвітом,
або ж обое згинемо, й тоді
з землі, із нас проб'ються
ростки і брості молоді.

НОВИЙ ВІЗ

О, скільки знав дерев мій батько!
Проста людина.
Як астроном,
що стежить за польотом зірки,
він стежив, як пускає парость деревина.

Немов поет, який шліфує
алмази строф,
рядків ясні агати,
так батько мій ножем сталевим
жовтаве дерево
вмів формувати.

Берези, як фіранки,
твердючі ясени —
його пісні-співанки.

Кора берези грала,
срібляста фарба впала
на скроні восени...
Він так насвистував, як птах,
немов хлопчак-пустун,
пісні про сонце
дзвінке, немов з металу,
що вічно в небесах стояло.

Із довгих вусів
білі стружки
звисали кучеряво.

Його обличчя —
немов стернище.
Коли і як тікати від роботи?
Потрібно вирізьбіть драбки ще,
зробити дишель —
і гарний новий віз
готовий буде до суботи.

Він кращий, ніж отой
Великий Віз на небі.
Той зорянистий Віз —
окраса лиш, і все;
не має він коліс,
він тільки час везе.

О, цей мені рідніший!
Від снігу він біліший
і пахне, наче в лісі глиця.

Кіньми ледачими спроквола
поїде завтра він у поле,

і пізно ввечері,
коли зажевріє зірниця,
ласкаво на порозі
його вітатиме стодола.

Казав тихенько батько —
хліб добрий буде дітям,
і чули ми, як хліб той пах.

Мені здавалось завжди,
що світить колосочок
у батькових очах.

НОВІ БУДИНКИ

Стояли три будинки,
старенькі халабуди;
стояли три будинки,
а в них любились люди.

Але прийшла хвилинка,
коли любов померла;
але прийшла хвилинка —
смерть крила розпростерла.

Оселі ворог знищив,
людей погнав світами;
оселі ворог знищив
кривавими руками.

Буває ніч довжезна,
світанку ждеш в тремтінні;
буває ніч довжезна,
як над рікою тіні.

Коли прийшов світанок
на край старого міста,
коли прийшов світанок —
застав розбиті гнізда.

Руїни, купи цегли,
в сльозах, як в росах, вії;
руїни, купи цегли,
де тільки вітер віє.

Але тому, що ранок
освітлює висоти,
але тому що ранок, —
взялися до роботи

ті люди, довго гнані,
що нині в ріднім краї;
тим людям, довго гнаним,
любов з очей злітає.

Будинки в передмісті,
в них люди — як родина;
у мир на передмісті
переростає днина.

МОЖЛИВО

Ні, не така то легка річ —
подати руку наостанку.
Що мовити, як настає ніч,
котра не матиме вже ранку?
Рука тремтить, як на осиці лист,
слова не здатні вийти із гортані,
мороз торкається лиця, і чути свист
птахів, що відлітають у смерканні.

Та то не осінь, не зими екстаз,
не ангел смерті заблудив між нами,
то лиш підкрався чародійник час,
і наші сни забрав, і втік зі снами,
в питаннях нашу мову зачинив, —
ми, як стовпи пихаті, зазвучали,
він образи старі покинув нам на здив —
порвані фільми, гострені кинджали.

Але пожди, ще слово, хто ж то зна,
чи стане ще надія поміж нами,
чи збудиться в нас років далина,
і дотик під ясними небесами,
і голос оксамитний, пісні звук,
і слово те чи з'явиться, як диво.
Чи стрінуться дороги наших рук,
чи буде це? Хто відає? Можливо.

СУТЬ

Мій рідний дім стоїть, та лиш наполовину.
Але жиє.
Він так як я
нормально
втрачає щось в собі й своє.

Мій рідний дім,
немов людина,
мов деревина.
Цвіте
й скидає листя.
В мені
на дні.
Він видобув з землі все те своє
і все те добрим людям роздає.

СОН

Сон,
воно тільки так мовиться — сон.

Але мій сон був з дерев,
з каміння,
з полів і трав.

Мій сон був з мислей,
з рук,
з нештучної матерії любові.

Мій сон — це я,
а в тому я
зібрались люди всього світу.

Тому кажу — людина,
а то є сон.

ЗА МАТІР'Ю

Мені так сумно, що моя печаль аж заболіла.
Я бачив свою матір
на березі останньої і найчорнішої ріки.

Вона в траві, в алеї
зникала, наче віла.

Вона ряхтіла, мерехтіла,
наче віла,
так, ніби з теплого житла
в темноти ночі відійшла.

Мені так сумно, що аж так не може бути.
Я сам. Її нема.
З моєї вії
мені в обличчя б'є нещадно
злива безнадії.

НЕ ЛЮБЛЮ

Того, що золоте,
того, що давнє й славне,
того, що є святе,
того, що сяє наче,
того, що є глухе й незряче.
Того, що є старе.

ПІДОСІННЄ

Ти боїшся осені,
ти забув, твоя весна вже не прийде —
мрієш про обличчя молоде,
а воно вже відлетіло,
як бджола, як дим,
вже не будеш молодим.

Але осінь — то плоди дозрілі,
а не тільки на морозі айстри,
так навіщо рани свої ятриш,
ходиш, наче п'яний корабель по хвилі.
Краще спереду чотири східки перескоч,
у допитий келих меду знов налий і без літаній
випий ти, розважлива, смертельна потороч,
і налий ще раз
на цій землі коханій!

ЗАПОВІТ

Як відійду, зберіться, друзі,
та усміхніться, я благаю,
скажіть — відлинув один дятел,
та вже не вернеться із гаю,
відлинув і не прилетить,
буває з кожним, це — байдуже,
його схопила мерва мить,
у марева він вірив дуже,
любив ілюзії бурштин
і проти змії був паладин.

ПОДІБНІСТЬ

Гніздо пташине бачив я у гаї.
Маленькі в нім були, крихкі, як скло.
Там щебетати мати їх навчає,
ходить і розправляє крило.

Я потай до гнізда того приходив:
пташина школа зацікавила мене.
Аж раз — і що то був за подив! —
пташок я не застав. Лише вгорі одне.

стежиною вертаючись додому,
під кронами розквітлих деревин
подібність пригадав собі відому
я, гість непроханий малесеньких пташин.

Так і мої маленькі і крихкі ще діти
через забави прийдуть на життя поріг!
Сьогодні у вінки сплітають квіти,
та жде поважна праця завтра їх.

Вони навчаться сміло до вершин літати
і гнізда будувати на землі,
любити ніч, світання попеляте,
триматись міцно у сідлі.

Ми слідкуватимем за боротьбою,
яку за мир, за щастя поведуть вони.
Ми знаємо: життя без того бою
не має жодної ціни.

ВОЙТЕХ МІГАЛІК (1926—2001)

Важко схарактеризувати постать Войтеха Мігаліка, бо вона і монументальна, і суперечлива, і трагічна, але безсумнівним є те, що поет притягає до себе тепер і притягатиме надалі не лише словацьких, а й зарубіжних дослідників словацької поезії, культури, історії. Мігалік — несуча колона словацької літератури ХХ століття. Пописана та пощерблена різними, часом недобрими руками, вона все ж міцна і надійна.

Як поет Мігалік починав у руслі «католицької модерни» релігійними творами, перша його книжка називалась «Янголи» (1947 р.). Його перехід на соціалістичні, ліві позиції був органічним, оскільки євангельська наука, яка шанує убогих і покривджених, легко поєднується з ідеалами соціальної справедливості...

Тоді не тільки звільнена з-під фашистської кормиги Словаччина, а й вся Європа захоплювалась революційною ідеєю перетворення світу. Мігалік віддав данину цій ідеї. Але, будучи палахкотливим соціальним поетом, борцем за правду плебеїв, він водночас опрацьовував філософський пласт існування, все глибше проникаючи в тайнощі людського буття.

Соціальна філософія Мігаліка не була звичайним співчуттям класові бідарів. Це була справжня система поглядів, оперта на досвіді, який каже, що моральні цінності суспільства виробляються в середовищі пригноблених і працюючих людей.

Мігалік був комуністом, тобто вірив у соціальну рівність, але насамперед він був і є словаком. Про це свідчить «Реквієм», його твір, написаний у перших днях окупації Чехословаччини військами країн Варшавського договору.

Читаючи Мігаліка, важко позбутися враження, що він володіє не просто словом, а якоюсь додатковою позасловесною можливістю будувати свої метафори. Це поет, який все може. Немає такої поетичної форми, якою він не володів би, немає, мабуть, і такої класичної теми, яку не насвітив би цей могутній талант новими несподіваними променями.

Серед численних перекладів, які виконав Мігалік, хочеться назвати бодай декілька найвизначніших; це — «Мистецтво любові» Овідія, комедії Мольєра, сонети Петрарки, збірки творів Юліана Тувіма і Віслави Шимборської.

RISPET¹

Головку має скручену назавше,
мов колосок на зламанім стеблі;
лежить на призьбі, із гніздечка впавши,
лиш очки блискають у смертній млі.

І душу непокоїть птах той кволий,
так, наче місяць жовтий, охололий,
з порядку неба вигнаний давно,
пригадує своїх вулканів дно.

ЯК ВЛАСНЕ ЗНИКАЛА

Не просила, не ридала,
я ж зухвало брав стрічки;
в житі до плечей стояла,
шелестіли колоски.

Йшли на неї тисячами
стебел житніх батіжки.
Гинула під небесами,
шелестіли колоски.

ХЛОПЕЦЬ І ДЕРЕВО

- Чом ти самотня: горда ти чи пишна?
— Росту на серці. А тому сама...
— Твій плід терпкий, черешне...
— Ні, я вишня.
— Ти маєш душу?
— Ні, душі нема.
— Хто ж ходить в поле до твоїх надломин?
— Коханці ходять в темні вечори.
— А чом же ти хитаєшся?
— То спомин,
Сумна пригода давньої пори.
Ось тут опришка юного могила,
Потятого в бою покрай села.

---

¹ Rispet, *итал.* rispetto — ріспетто, стара класична форма вірша, укорочений сонет. (*Прим. перекладача*).

— Чого ж ти тут?

— Бо я його любила
І зрадила, як дівкою була.

КУРУЦЬКА СМЕРТЬ

— Лети, мій вітре, мчи понад тополі,
неси коханому навстріч привіт.

— А що, як він вмирає в сірім полі
і вже йому немилий світ?

— Шепни, що я для нього у потоці
черпну води холодної горня.

— А що, як він з трояндою на оці
спить біля вбитого коня?

— Він, певно, ще живе і ясним зором
шукає в синім небі зоряниць.

— А що, як біля нього темним збором
присяде на вечерю зграя птиць?

— Не розумію слів твоїх лукавих,
скажи, що бачив, — ждять немає сил!

— Я бачив шаблю у червоних травах,
обручку й хмару кручих крил...

ГВЕЗДОСЛАВ

Мову, але не принцесу,
а тільки попелюшку,
репану служку,
що втікала навперékоси
з дороги, коли в патриціанськiм ридвані
їхала, мов павук, превелебна пані,
мову схопив він за коси
і наказав:

«Скинь убогості дерев'янки,
негайно вимотай ноги з онуч,
я буду твоїм каменем, вмий обличчя своє!»
І час, той горобчик, що камінь дзьобає і клює,
завмер в його слові, як нерухомиий ключ,
в його співі, що полум'ям звихреним б'є.

Слово не вмре.
Відколи дар вогню Прометей
вирвав із рук богів,
дух широчезні має простори,
він горить і говорить.

Дух той повинен був славити, але не славив
зорі.

Він прославився тим громово,
що зорянистим плащем небес
прикрив і зігрів тебе,
служанко — словацька мово,
Зузанко з роду Грашкового¹.

RISPET

Вночі писав я, прикладав старання
до пісні, що не ладилась мені.
Втім відчинив вікно. І пташка рання
ту пісню заспівала в тишині.

Поете, вчись, бери знання пташаче,
як в серці пісня тішиться чи плаче,
її, щоб грала, мов снаги ручай,
ти при відчиненім вікні складай.

ЯКБИ МІГ Я

Якби міг я обернутись
в дику ружу на околі,
голову свою схиляв би,
як вона, все долі й долі.

А було б мені чудово
голову тримати низько,
як гусятко сіре й хворе,
що бреде на пасовисько.

Засміявся б — усміх був би
повний, чистий, без облуди,

---

¹ Зузанка Грашкова — героїня поеми Гвездослава. (Прим. перекладача).

а мого плачу ніколи
не могли б уздріти люди.

Був би я кущем шипшини,
то хилився б, як сірома,
слухав би, як дзвонять дзвони
за вітрами, десь там дома.

ПЛЕБЕЙСЬКА КОШУЛЯ

Тут я лишивсь, обмерзлий житній колос,
безправ'я брила кам'яна,
в халатику на стужі, а мій голос
лиш деренчить, немов струна,
іржею вкрита, порвана.

Та вдарю, мабуть, кулаком по столу,
вмочу волосся у вині,
я ріс у вовчій ямі, тож додолу
не похилюся, не страшні
ні мор, ні нелюдок мені.

Не скаржуся на роки проминулі,
помру — померли інші теж,
та я в плебейській, латаній кошулі
щаслив — такого не знайдеш,
торкавшись дорогих одеж.

За мною не ридатиме в знетямі
ніхто, коли загнусь у вічнім сні;
але в глибокій та вапнистій ямі
заграють солодко мені
жебрацтва мудрого пісні.

ПРИВАБЛИВІСТЬ

Ніч, як троянда чорна,
спить під моїм вікном,
їй ніжну пісню вечір грає,
бузок троянду накриває,
щоб не знайшов її ніхто.

Лиш місяць, той старий зальотник,
вже винюхав її таємний схов,

їй сниться, що ніхто не відає про неї,
а він стоїть і жде серед алеї,
неначе на побачення прийшов.

ПРО КРАСУ

Пані пташаток, ніжна, в синім непороччі,
прекрасна у поставі мовчазній,
все долу й долу опускає очі,
недійсний погляд з-під довжезних вій.

З тих колосків молочних хліба краєць буде,
зів'януть ружі, так буває всюди.
А хлопці, шибеники, вічна ненасить,
візьмуть лиш хлібчик, щоб його спожить.

ПІСНІ З ТРИНАДЦЯТОЇ КІМНАТИ

* * *

Знов місяць на воді зійшов,
тонесенький, мов прутик.
Говориться про щастя знов,
а пишеться про смуток.

Знов сміх несе дзвінка луна.
Тебе ж нема. Ти згублена,
немов сережка, що ві сні
блискоче на морському дні.

* * *

Ні, не було тебе. Я снів тобою,
в уяві хворій вимріяв твій лик,
ти ж хитро прикидалася живою,
я до твого існування звик.

Але тепер згадати не вдалося
ні рук твоїх, ані твого волосся,
ні пісні, ні грудей, ані чола...
Та серце добре знає: ти була.

* * *

Дрімає море, мов трава, зелене,
ніщо в душі не муляє мені,
немов здоров'я знов прийшло до мене,
по ніздрі я занурився в пісні.

Ніч відчуває, опустивши вії,
що біля мене здружені стихії.
Це щастя? Мить невпізнаних стихій,
далеких далечин в душі моїй?

* * *

Вітри гуділи, рвали піни тканку
неначе скатерть білу і тонку,
здалось, що змокли й хвилі на світанку,
стоять стряпаті чайки на піску.

Являє нам природа риси вперті,
велика в силі і страшна при смерті.
Щасливий я, немов бурун — в ту мить,
коли злітає, щоб себе розбити.

* * *

Серце — шибка в паморозі білій.
Ти прибігла, нігтем пошкребла,
там, у хаті, хлопець помарнілий
мовчазний сидить біля стола.

Лід здери, дихни на скло, щоб збилось,
так, щоб світло крові зайтрилось
на руках твоїх, щоб у мольбі
скарга рани перейшла тобі.

* * *

Всю ніч гудів прибій. І златочолий
дивився місяць в пекло водяне.
І снилося мені, що ходжу голий
по водах — повня тягає мене.

Можливо, снилось, може, і не снилось,
можливо, справді по воді ходилось —
бо я знайшов на п'ятах після сну
пил місячний і піни білизну.

* * *

Так мало щастя! Та до смерті гріє
живенький вуглик, схований в золі.
Твої найбільші цінності в тобі є,
а те, що на тобі, не варте й тлі.

Хай не впадуть на тебе хижі сіті,
а як збагнеш, що ти сама на світі,
згадай мене, мов скелю кам'яну,
пустошню, мовчазну, але міцну.

* * *

Ще подих світла. Там вітри. І січень.
І синє море, наче звір, втече.
Побудь зі мною, добрий чоловіче,
хай обіпруся на твоє плече.

Повернемось. Вже визначені траси.
Коли весна збере свої прикраси,
то, знаючи про дні вертань і втеч,
занурить сонце в море злотний меч.

ЧУЖИНЕЦЬ

Збудився він вночі і виглянув з вікна.
Дощ. Волохата тінь. Стоять дерева голі.
Схопив валізку, взяв одержу, два пістолі,
в останнім поїзді отямився сповна.

Країни мчать і мчать — він жодної не зна.
Червоний смуток ватр мерехкотить у полі.
Чотири митниці і паспортні контролі
пройшов. Ось і перон. Чужинна сторона.

Таксі! Куди? В готель. І він уже в кімнаті.
Підходить до вікна і дивиться, а там —
дерева голі. Дощ. І тіні волохаті.

Валізка в поїзді. Нагий, немов Адам,
він на коліна впав, заплакав із печалі:
чого я так летів сюди з такої далі?

ЖІНКА

Така вродлива я, що аж боюсь. Невже
зазнаю дотику, тривоги й пожадання?
Який то буде він? Чи відає зарання
коханець, що від зла себе не вбереже?

Мужчина — то єство простацьке і чуже,
але сяйливе теж, як зірки блискотання.
Я — ще дівча, та ні, я — жінка, я — кохання,
я — в німбі гордощів, я — ангел в негліже.

Але й розумна я, бо знаю — мушу круто
своє життя вести розміряне й сумне,
щоб ти спізнати міг: я вічне твоє путо.

Кохай мене! Але не доторкайся мене!
Згориш дотла! В золу обернеш власну мрію,
і, може, аж тоді тебе я пожалію.

ПОВЕРНЕННЯ

Він, голий і страшний, вертається додому.
Черниці пристрасні, жандарми й шпигуни
за ним ганялися по світі, та вони
обдурені, бо він не впав до рук нікому.

Вагони ще гримлять у тілі молодому,
болять поламані, крихкі дорожні сні.
Він був невпізнаний на землях чужини,
впізнали тут його і страх збудили в ньому.

В кімнату зайде він і вчує крик трущоб,
і сам він, і не сам, і лячності мікроб
вже душу виповнив; його сусіди чулі

підстерігають, ждуть, неначе в караулі.
Куди подітися? О Боже! Кулю — в лоб!
Та в куфрі пістолет, а куфер — у Стамбулі!

МОВЧАННЯ

Було нас шестеро в саду міському.
П'ять юнаків і дівчина одна.
Ми сперечалися й пили. Вона
мовчала й не пила, так ніби втому
приховувала в погляді важкому.
Хмеліли ми від звади та вина.
Вона ж сиділа тиха, мовчазна.
Ми зраду власну відчували в тому.
Там босий місяць коло нас ходив.
Хотів перехилити з нами склянку.
Вона мовчала. Гарна, мов на здив.
Немов заздалегідь і до останку
Вже знала все, що кожен говорив.
Так ми страждали до самого ранку.

НЕ СМЕРТЬ

Не хочу бути каменем. Терпіти
удари мовчкома? Ні, мила, ні,
навіть з умовою, що будеш дріботіти
своїми ніжками щоднини по мені.
Не хочу бути квіткою, бо квіти
лякаються грози й спокійні при труні...
Навіть з умовою, що руки Афродіти
мене зірвуть для тебе навесні.
Не хочу бути лампою, кохана,
бо гасиш ти її, щоб одпочить до рана;
ховає світло в тьму свої важкі мечі.
Згасати мав би я, горівши без потреби!
Я хочу бути сном, торкатися до тебе,
гарячої і сплячої вночі.

ПІДКУВАТИ КОНЯ

Приходить час. Коня потрібно підкувати.
Стій і терпи. Мовчи. Ніхто не запита,
чи то болить, коли стругнути з копита?
Димить вода, вогонь зашкварюється в п'яти.

Так тешуть дерево, так полум'я тріскате
із міхів живлять. Стій, терпи, лічи до ста...
І сльози вухналів гарячі, ніби мста,
дзвенять під копитом, іскряться, мов дукати.

Життя не раз мене підковувало: «Стій!»
А вибиралися підкови щонайважчі.
В огні й диму не раз я шкваривсь, як святий.

Біжи! Чвалай! Біжу. Залізні й приболящі
вганяю стопи в світ. А пан коваль при плящі
верзе: «То не болить, лиш цвях забити вмій».

ОПИС МАТЕРИНОГО ВІДХОДУ

Все затихало поступово, все пропадало
в її свідомості, неначе в опустілім домі.
Її з лікарні до лікарні перевозили. Вона лежала,
прикована до ліжка в чотирьох містах, вона
усе життя своє стояла.

Вона казала: «Вже маю вісімдесят шість
(собі півроку додавала), прекрасний вік,
але чому ж я мушу,
нелегко все життя проживши, помирати
так тяжко?» Після удару не могла вже сісти,
але свої дороги давні подумки переживала,
а сон, її блукаючий товариш, до чування її заходив.
«Вчора була я в Празі, в брата». — «Тобі снилось.
Не рухалась ти з хати». — «Ні, була... Сьогодні рано
я повернулась. Юлькові там добре».

Чим ближче плоттю
до смерті наближалась, тим далі мислями втікала
від неї у минувшину. А ті тяжкі дороги,
прощальні зустрічі приносили їй щастя.
Вночі спочатку подивитись на внучат прийшла, а потім,
як зникли з пам'яті вони, була надворі,

налякана, що внуки на черешню вилізли.
«А Зоська віддалась — невже вона така велика?»
Так, начебто густіла темрява над її мозком,
а її розум заливався тушшю;
до забуття там проривалось усе живе,
а мертве — оживало.

Я на побаченнях із нею
в її очах ставав щораз молодшим.

Уже до школи, до Трнави,
вона мені давала грушку, хліб з повидлом,
а незабаром я за нею босий в порваних штанях бігав,
потім вже назавжди вона взяла мене на руки.
Одного дня вона мене вже не впізнала. Зрозумів я,
що налягла й на мене хмара, для матері я не існую —
я ще не народився. В сон її заскочив Франціш,
як те вапно, блідий, він брав її в нову оселю.
Пізніше працювала в Смекалів, слухняна й тиха,
служниця Ленка, що на ринку трнавським забута.
Потім відвідала сестер, Гізелу й Ірму,
прали вони ліфчики, свій час несли в наляканих зіницях,
вчуваючи, як їхні перса розквітають.
А потім ще тремтіла перед батьком,

в сад тікала,
сестру, єдину ще живу, накликувала: «Ах, Ілоно!
Ілоно!» Не сказала більше ані слова.
Відтоді вже занурювалася в стан немовляти,
коли ще пам'ять спить,
не згадує нічого і в мислях не лишає сліду.
У забутті вона зсувалась
до материнського молочного поєднання,
до першого свого плачу,
до пупковинного шнурочка,
і так возрадувалася тій хвилині,
коли зітхнула
й вернулася в лоно людське,
в прах обернуте,
у лоно плодоносне
матері
землі.

ДОЩІ

Пом'яті літа із тих років — альбоми,
та вдячна душа і за ті тягарі.
А десь в голові крізь печалі і втоми
ідуть, як тумани, сновидіння старі.

Куди вони й звідки? Чим зачаровані?
Вітер чи дощ в їхній темній істоті?
З вод, що спіткнулись, виростають повені,
кров і ненависть — ота на Голготі.

ПОТРЕБА ЖАЛЮ

То не була любов, якщо не жаль за нею.
А сни були, що йшли дорогою моєю?

Я сам від себе втік, але ідуть за мною
пісні, пирій і жар, укритий вже золою.

ЕЛЛІНСЬКИЙ МОТИВ

Хлопчина з луком стрів дівчатко, повне дива,
і бігають вони в гаю навперейми.
Він — Ерос, а вона — Психея чорнобрива
з метелика крильми.

Забава znana всім. Багато в ній моделей:
кохання, ревності, жага — наперехрест,
допоки Гіменей не надійде веселий,
а з ним — сумний Гефест.

Та переможе все зла пані Афродіта,
Психея виковзне з твоїх непевних рук,
убогий хлопчику, душа твоя пробита —
тож поламай свій лук!

СВЯТИЙ ДІДУСЬ

Мій дід не мав чеснот якихось надзвичайних,
хоч як дзвонар він міг себе прирахувати
до тих осіб, що мають покликання духовне.
Одного разу помилково учинив він
шляхетне діло — на добрячому підпитку

він прихистив бурлаку й дав йому
кілька ковтків палючої зігріти душу.

Коли зі сну продерсь, відчув, що на лопатках
його щось муляє, росте, свербить, і скоро
він зрозумів, що в нього будуть крила.

Два отвори він вирізав на спині
в своїй сорочці, щоб могли широко
ті крила розгортатись; як нічний архангел
він сприватизував себе самого.

У богадільні жив. Але коли темніло,
він крила простирив, злітав у небо
і біля Вагу опускався плавно у село циганське.
Його вітали там боги, йому мастили ноги,
вмивали крила верескливими сльозами,
коли він танцював, дражнили сміхом.

Вертаючись, він крав якесь курчатко —
за це ніколи Пан-Біг не карає тяжко.
Одного разу злакомився на вдовицю
і на дзвіницю потягнув її. Вона ж потроху опиналась,
а дід зашпотався й злетів по сходах вниз, —
і ногу поламав собі в стегні. Була то Божа кара,
бо в той момент і крила відірвались од хребта
і відлетіли до небес самі собою.

Він ще три роки жив. Лежав, звичайно,
бо в його віці злам кісток не заростає.
Можливо, в сні він чув, як шелескочуть крила,
і зрозумів: недобре бути ангелом ще за життя.

ПРО ЧУДА

Мій батько випрямився за столом і каже:
«Як на босняцькім фронті ждали ми підкріплень,
до роти нашої прибився чародій
із хлопчиком і влаштував виставу;
на схилі пагорба ми сіли напівколом,
напроти нас — він із синком. Просто у небо
він кинув шнур міцний. І зовсім ясно
ми бачили, як той канат розмотувався вгору,
а потім витягнувся, мов струна, так ніби
він зачепився за повітря в небі.

Та глянь! Хлопчина по канаті в небо
піднявся й опустивсь додолю.
Шарпнув канат, і впав канат на землю.
А нас неначе хтось мішком огрів.
Сидів між нами справжній вчений. Він
відфотографував хлоп'я тієї ж миті,
коли воно було на шнурі в небі.
Той знімок бачив я. На ньому чарівник
із хлопчиком сидить на скрученім канаті.
Ось бачите, нема чудес на світі —
тож мусив нас отой шахрай зачарувати».

МИЛОСТИНЯ

Директор школи співчутливий, ніжний
рішив, що ми, з родин убогих учні,
перед уроками дістанемо задармо
полоник молока. Отож за десять восьма —
нас шістдесятеро стоїть в черзі холодній,
ждучи свого наділу. Молоко гаряче,
горня залізне опікає. Швиденько п'ю,
бо інші простягають руки... Кожен ранок
опалюю собі язик отим окропом,
калічу губи молоком жебрацьким.
О, як же я ненавиджу його!
Який же рідний був для мене голод!
Щось хлюпнуло в криниці? Плакати за тим горням?
Обварювать уста за ласощі такі не варто.

ПРОПОВІДЬ АНГЕЛА-ХОРОНИТЕЛЯ

Перша моя пригода, збережена пам'яттю,
не дуже ясна, здебільшого млою покрита.
Трьохлітній, сиджу посеред камінного шляху,
а від Шінтави на мене летить грузовик, та в останню
хвилину чиясь мозолиста рука
зриває мене з дороги. Наші згадували ім'я,
але я вже не пригадаю... Знаю тільки одне достеменно,
що мав я не бути ще перед тим,
як свідомість прийшла до мене;
той факт, що смерть ще тоді обминула мене,
хоронив життя моє й потім од її зазіхання.

Отже, міг я не бути! Родичів я не мав, а сестричка
вчилась тоді ходити — хто ж про мене
мав би згадувати і, власне, навіщо?
Мій недбалий Ангел-сторож взяв би мене до себе
і почав би покрикувати на мене, так мені дорікаючи:
«Чого ж ти, дурню, так мало цинив своє життя?
Якби ти не загинув з розчерепленою головою,
то міг би пережити запахуще, солодке передвесіння,
оточений турботами своїх найближчих,
ти міг би втішатися зрілістю мудрих книжок,
досвідом учителів, які тебе повели б
кризами дозрівання, ти міг би спізнати
силу друзів, нездоланність народу і правду його
безпомилкову.
Ти міг спізнати три великі частини світу.
Ти міг виганяти з храмів купчиків і людську вошву,
знищувати злодіїв ти б міг, затопляти щурів
у морі, ризикувати, якщо не виграєш,
то із закривавленим обличчям, обляпанним болотнечею,
поплатитися за гріхи багатьох, присуджені тобі.
Так воно статися мало після заміни сторожі.
Ти міг би впиватися гіркою любов'ю жінок.
Ти міг би й вірші писати; а за них ти міг би бути
відзначений плахою, неголосною людською довірою,
але так само зрадою, інтригами,
ненавистю заздрісників, насміхами ідіотів.
Все те малозначне, нице й падлючне могло
призвести до віроломної змови нездар проти тебе».
«Ось бачиш, сказав би мудрий Ангел-сторож,
аргументація моя мене не виручає.
Я хотів тобі намалювати знадливості життя,
але на язик мені насуваються його жахіття.
Можливо, мені наплювати на моє сторожування,
можливо, добре, що ти помер в трьохлітньому віці!
Ти ж тільки поглянь: отам, унизу, під нами,
стільки зла, що нема за чим тобі шкодувати!»

СИЛА ЗЕМЛІ

То вітер степу звився в небо рвійно,
і осінь соняхів
тебе сповила в золото сяйне.
Так стрів тебе я в сонці, Україно,
і так прийняла ти мене.

Племінні вина, ці п'янливі соки
терпких пісень та доброї сльози,
суворе небо, голубе й високе,
мов руки матері,
тут моє серце солодко несли.

О, хвилі, хвилі!
До обрію, аж доки степу шир,
на хвилях верхи нереїди милі:
принадливо до сонця зблисне груди,
круг ніг здійметься любострасний вир,
об лоно ніжно хвилі б'ють.

А вечір сипле світла пелюстки,
де хмарні мури Акерман підносить,
з Дністра вогниста куля б'є в ті слупи...
Осіння українська ніч!
На вітрові морозянім зірки,
немов ягнята, туляться докупи.

Міцкевич тут стояв. Тут, під зірками Одеси,
Пушкін в засланні тужив,
озвучував струною вічні драми,
печаль кохання і нужди печаль.
Чи не про це шепочуть вітролами?
Над нами
Ріка величних мрій спливає в даль?

О земле, твій могутній супокій
з коріння віку нашого прибуде,
як те вино. Здійми ж мене, напій!
Про що це вітролами шелестять?
Узяв тебе я, Україно, в груди,
там дні твої і ночі, твої люди,
чорняво-золота красуне Краю Рад!

БОЛГАРІЯ

Десь тут народився Орфей,
тут приборкував звірів
найшляхетнішим голосом природи,
музикою і співом.
Родопи себе вже не пам'ятають,
Тракія викорчувала лісові божества,
Кіконські жінки лежать під камінням,
котрим жбурляли в поета,
по струнах вітру летять хмарини.
Але ти, Евридіко, дихаєш,
бо єдина ти спромоглася
наповнити серце любов'ю,
відчинила брами тамтого світу
і вийшла з пекла, заклята в скелю,
але вічна, бо несповнена.
Все змінне, все збував час,
але триває прекрасна легенда,
кохання і пісня.

Країна рапсодів у надії розквітла,
зламала прокляття, позбулася горя.
Пишу я це все, повен радості й світла,
в рядки мої дивиться місяць із моря.

Століття відклалися в землі
кривавими річними кільцями,
краса ж її дорогоцінна.
Чорти хмуряться в Рильському монастирі,
Велико Тирново ластівки будували,
клавши гніздечка стрімкі, як мрія,
і зімкнуті для захисту між собою,
мов соняшникові зеренця.
З вершечка Шипки віє вітрець,
щоб і долі, в долинах,
було чути поклик оборонців Вітчизни.
А біля пам'ятника в Бузлуджі,
замість довгих промов,
трое старих партизанів
виструнчилися
і співають революційну пісню.

Розмовляю іншою мовою,
та не можу бути чужинцем.
Я не є мандрівним свідком
співаючого народу.

Країна рапсодів розквітла,
зламала прокляття, позбулася горя.
Пишу я це все, повен радості й світла,
в рядки мої дивиться місяць із моря.

Я пішов за Орфеєм,
а доторкнулись до мене руки друзів.
Софія бризка зеленим світлом
у ніч весняну.

Вдихаю її, таємничу, солодку,
її гомерівські жінки сняться мені,
створені з персиків та мигдалю.
У Пловдиві читаємо вірші
в незнайомому домі в незнайомих людей,
ласуємо жаб'ячими стегенцями — знаю,
що людей тих ніколи не стріну, їх лиця
стратила моя пам'ять, так, але спомин
грію в собі, коли зимно й сиро.
Не висмикну срібло собі зі скронь,
піняться роки, як морські хвилі,
а все ж тут озвався в мені хлопчак:
серце його узбережжя мережить,
пісок на зубах і сіль на губах,
та йому добре,
бо знову мріє, тужить, кохає.

Країна рапсодів, геройством розквітла,
зламала прокляття, позбулася горя.
Пишу я це все, повен радості й світла,
в рядки мої дивиться місяць із моря.

Болгаріє,
ти моя Евридіка,
моє літо!
Повиростали сини твої й доньки
і обсипали тебе трояндами
фабрик і садів.
Коли схиляються до землі

так, наче пливуть виноградником-морем,
помідорами пахнуть, перцем.
А ввечері після роботи
сидять собі залюбки в корчмі
і хлібець їдять із сиром,
та слухають руки, котрі мовчать,
Як гори Старої Планини.

РЕКВІЄМ¹

1. Introitus

Якби то лиш моя була ганьба,
то так би не боліло,
та мушу я ганьбитися за все
опльованеє діло.

На безборонних танки йдуть вночі,
залізо зле й незряче.
Під жезлом допомоги братньої
збудилась Марта й плаче.

У небі місяць скам'янів,
погаснув, як руїна.
Мою вітчизну, мов ягня офірне,
поклали на коліна.

2. Graduale

До радіо прикута скорбна ніч.
На хвилі — джаз, дурні репризи.
Світ забавляється, а танк
із вулиці у мозок лізе.

Оглух у друга телефон,
мороз біжить по шкірі.
Тверду свободу вже до нас ведуть
страшні, як звірі.

---

¹ Цей твір написано за класичною формою релігійного хоралу, який має сім частин з латинськими назвами: Introitus — вступ, Graduale — наближення, Dies irae — день гніву, Offertorium — місце для принесення жертви, Sanctus — святий, Pie Jesu — Ісусова скорбота, Agnus Dei — Боже ягнятко. (Прим. перекладача).

За плач парламентів я дякую.
О крокодили знамениті!
В моїй душі застиг навіки плач —
мій плач цієї миті.

3. Dies irae

Де моя зброя? Що я завинив?
Гуркоче злобна сила.
Під танками кричить моя душа,
яка вас так любила.

Свобода й дружба — то слова порожні.
Душа в судомі.
Про що говорять Лермонтов і Ленін
у танків громі?

Все те, в що вірив я, розтоптане
ногою бузувіра.
Під танками лежить моя забита,
зраджена віра.

4. Offertorium

Спи, дитя, нема вже слова, —
тільки смерті печія.
Люлі, Данко Кошанова¹,
донечко моя!

Ти загинула безвинно,
плаче вся сім'я.
Спи, засни, свята дитино,
донечко моя!

Хай тобі в землі заграють
дзвони ручая.
Люлі, сонечко, мій раю,
донечко моя!

Чи надійде в світ обнова,
світло правди засія?

---

¹ Данка Кошанова — студентка, яку застрелив радянський солдат у перший день окупації Братислави військами країн Варшавського договору в серпні 1968 р. (Прим. перекладача).

Люлі, Данко Кошанова,
донечко моя!

5. Sanctus

Мають малі тільки правду.
І чашу отрути.
Більше в світі сил брутальних,
аніж мало б бути.

Христе, був Ти цілований
теж Іскаріотом.
Дубчек в Саду оливковім
вкривсь кривавим потом.

Мають малі тільки правду,
й ту — без запоруки.
І, нарешті, кожен Пилат
вмиє собі руки.

6. Pie Jesu

Ніч великої скорботи й посту,
сліз, розтертих кулаками.
Закупорені дороги,
колії, стежки, обочі.
Але тайними шляхами
кожен, хто не втратив чесність,
вийде до тієї ночі.

Ще, можливо, будуть втрати,
доки вдасться до весни пролізти,
під травневий благовіст.
Може, прийде й ніч надії.
То невиспані й зарослі комуністи
крадькома ідуть на з'їзд,
немов злодії.

7. Agnus Dei

Якби то лиш моя була ганьба,
то так би не боліло.
Та мушу я ганьбитися за все
опльоване діло.

Мою вітчизну, мов ягня офірне,
поклали на коліна.

Лиш стогін видала вона
під дулом карабіна.

Чи світ озброєний про нас
почує в цю хвилину,
чи нас з лиця свого змахне,
неначе павутину?

МІРОСЛАВ ВАЛЕК (1927—1990)

Мірослав Валек — поет і перекладач, політичний і громадський діяч. Перекладав Верлена, Тувіма, Корзо, Вознесенського, Айгі та інших відомих поетів.

Очолив у словацькій поезії антитрадиціоналістський напрям як неперевершений майстер вільного вірша. Працював головним редактором журналу «Млада творба», а потім — «Ромбоїда». Ці видання мали визначний вплив на модернізацію літературного процесу в Словаччині. Досить довго Валек обіймав посаду міністра культури. Залишились добрі спогади про нього як про людину, що вміла в умовах ідеологічної диктатури обороняти свободу творчості і бути прикладом неуярмленого митця.

І сьогодні Валека широко видають і читають у Словаччині, не друкують лише його відверто заполітизованих творів, але й не оминають сказати, що всі люди грішні й мусять переходити брудними дорогами. Валек — пристрасний мислитель, шукач відповідей на так звані вічні й болящі питання. Соціальна несправедливість, яку він глибоко відчував і ненавидів, приводила його до поглядів лівого спрямування, які він намагався пристосувати до сповідуваних ним загальнолюдських принципів.

Заборонене кохання він змальовує як заборонений райський плід. Різниця між Євою, яка зірвала той плід, і ліричним героєм Валека, який так само зриває «плоди» з того ж дерева, в тому, що він знає, які тяжкі наслідки матиме його дія, але все ж таки йде на солодкий злочин, бо така його доля.

Поезія Валека не має ознак закличної піднесеності. Вона розрахована на читання в самоті, а не на декламації зі сцени. Тут зображена душа, яка страждає, але не пишається своїми муками, як це заведено в романтичній поезії; навпаки, вона говорить спокійно, з гідністю та з іронією приймає своє мучеництво. Філософський спокій, який огортає при читанні творів Валека, стає джерелом духовної енергії, силою відпорності на випробування й гіркоти, що їх підкидає життя.

МОЖЛИВО

Можливо то сніг розсипавсь і легко в повітрі лине
можливо то визріває зажура в очах дитини
можливо допоки виростеш будуть інші околи

можливо на мандоліні вже не гратиме хлопець ніколи
можливо як він підійде станеш легшою від пір'їнки
можливо що він зупиниться біля кожної сплячої жінки
можливо візьме в неї серце можливо своє загубить
можливо плакати буде як вітер вночі затрубить
можливо краще без серця можливо що ні Та хто зна
можливо він ніжно озветься та відповідь буде морозна
можливо хтось зрозуміє можливо не зрозуміє
можливо сліди хлопчини навіки сніжниця завіє
можливо що болісним буде жорстоким буде і строгим
можливо що він оглянеться допоки зникне за рогом
можливо що зорі згаснуть можливо то будуть очі
можливо що їх згубив хтось під розп'яттям на тій обочі

А тепер даремно шукає даремно заламує руки
за ним ніхто не сумує вітер не плаче з розлуки
і ніхто їх не знав ніколи не дав їм нічого з любові
і хоч завжди вони мовчали незрівнянними були у вимові
і ніхто вже за ними не тужить діти вирости і ялини
і ніхто вже не запитає де ж ті очі сумного хлопчини

Може тільки сніг розсипаний що легко в повітрі лине

СІРНИКИ

Спахнув сірник печалі ненароком
(її ім'я вже не болить мені),
прийшла самотність непочутним кроком,
згадала втрати дорогі й сумні.

Опівніч всю коробку засвітила,
горять і ті, що вже були в огні,
а дощ хапає пташечку за крила,
краплини б'ють об скло, мов кам'яні.

Сірничка давня знов горить, як нова,
а я любив її за те, що довгі дні
вона мене пекла, та, шкода слова,
її ім'я вже не болить мені.

Її русявий кучер віяв завше,
торкався до мене лоскітно вві сні,
та я змінився, і вона не та вже,
її ім'я вже не болить мені.

Ах, скільки спалень, скільки тих надломин!
Над ранком кільцями снується дим,
що зраджує усім, про кого спомин,
коли малює повівом блідим
розбите серце й губи чарівні,
що брешуть: не болить давно мені.

ОСІННЯ ЛЮБОВ

Любов багата: всіх вона надіями голубить,
та, хто любив, той зраджений, а той, хто зрадив, любить.
На жовте листя з літніх днів паде печаль зів'яла,
запізно ти дізналася, як милого кохала.

Щоосені в душі на дні щось гасне, гине, рветься,
людина, як блукалець-кінь, від серця мчить до серця,
за кожне — хоче згинути, та не жадає жити
за жодне; будь-яке собі жадає залишити.

Біжить і зупиняється біля мети, до речі,
чи серце — образок живий, чи тінь у порожнечі?
Із образків моїх встає зваблива заморока:
любов чи зрада? Ні, любов, але жадна й жорстока,
бо хоче мати все за мить, і все за мить втрачає.
В травневу ніч дивилися, як місяць в небі сяє,
та мало щастя травень дав, а літо й те забрало;
лиш осінь відає про все, та все те — дуже мало.
Несла зима долиною травневі заповіти:
тужив, прийшла, він не впізнав, це буде знов боліти.

Любов багата; всіх вона надіями голубить,
та хто любив, той зраджений, а той, хто зрадив, — любить.
На жовте листя з літніх днів паде печаль зів'яла,
запізно ж ти дізналася, як ти його кохала.

ЗУСТРІЧ

На вид — сумна вуаль. А на замок — рука.
Блідніють очі зір. Пора вже йти, маню.
Березу вчора зрізали. Була крихка.
До вас не лізтимуть вже хлопці на вікно.
О молодосте, ми не все ще віддали!
Та засягло й тебе, цей сум — недобрий знак.

Дивлюся в синяву, де, виринувши з мли,
Колюче сонце котиться, немов їжак.

ЯБЛУКО

Яблуко зі скрині скотилось на долівку,
То забирай свої речі й можеш іти.
Стала спиною до дверей
і кричала очима:
благаю — не покидай мене!
Але мені вже було ясно — далі терпіти годі;
встав я,
підняв яблуко
запорошене, але ще зелене,
і поклав його на столі.
Вона, не перестаючи плакати, підійшла до столу,
плакала далі.
Поглядала на мене і втирала яблуко,
плакала далі.
Аж я сказав їй: поклади те яблуко та йди геть!
Все так сталося, як я передбачав.
Тільки в іншому порядку!
Вона відчинила двері,
я побілів і вимовив: не покидай мене!
Але вона збрала свої речі й пішла.
Яблуко зі скрині скотилося на долівку.

ШАХИ

Як грати в шахи маєте бажання,
не забувайте правила старі,
і те, кому тяжке розчарування
чи щастя, ви завдячуєте в грі.
Партнерові не демонструйте п'яти,
кохану королеву бережіть,
її саму не випускайте з хати,
все може статись — світ на тім стоїть!
Ця дивна гра оперта на законі,
що завжди найсильніша — сила зрад;
перемагають найчастіше коні,
і може лиш король дістати мат.

ПО БУКВАХ

Я б заплакав, а за ким, не знаю,
я згадав би, та нема кого.
Я по буквах пісню заспіваю,
що хмелить мене, мов алкоголь.

Я по буквах заспіваю далі,
та нема в абетці стільки зрад,
стільки брехень, підлості й печалі...
Не шукай, не оглядайсь назад.

Поміж нами ясне все — кохання,
прощавань солодкі вечори.

Камінь, камінь, в плесо кинутий з гори.

СУМНИЙ РАНІШНІЙ ТРАМВАЙ

Сумний ранішній трамвай,
а я в ньому, а я в ньому,
вже везуть мене, везуть,
наче в гробівці скляному.

Сумний дзвін сумної днини
сумно в далечі гуде,
десь позаду домовини
сумний супровід іде.
Завжди, як до тебе їду,
завжди, як до вас я йду,
чую я своє подзвінне...
Жаль мені моєї смерті,
завжди щось дорогоцінне
в домовину я кладу.

Всюди сум, де гляне око,
плачуть парки і мости.
Я ж сумую прежорстоко:

йду до тебе на твій поклик,
йду, коли й не кличеш ти.

ЗЕМЛЯ ПІД НОГАМИ

По коліна — болота. Олив'яні небеса на землі лежать.
Сльота. Вороне, чи не сюди летиш? Де земля? Де видно
твердь узвиш? Те, на чому ти сидиш, твоя земля. П'є
мужва, як та веселка, п'є й гуля. За відвагу п'є і п'є за
страх. Голови, немов хлібини, на столах. А корчма на
водах, наче гуска, а ті води колихливі, мов галузка.
Глухо падає вода. У костьолах — свічі й тиш. Земле,
зорана гробами, ти мовчиш.

Обличчя закриваються, сльозами умиваються,
та не затихають скарг скорботні крики.
Як було спочатку, буде так навіки.

За мить перед засинанням, у повній непорушності часу,
обличчям до тебе звернений, я відступаю назад.

Там спить зелене сонце з моїх дитячих малюнків,
там пес триногий говорить ясним голосом людським,
там чорнильний кос посвистує тихо на промокальнім
папері.

Там з'являється справжня подоба і зміст предметів.

Далеко, але все, як було,
недіткнуте і чисте, бо кожен має своє дитинство,
замкнуте єдиним, навіки втраченим ключем.

В тяжких годинах приходимо туди,
гримаємо в браму і кричимо: «Відчини!»

Але не збудується хата на курячій ніжці,
тільки занімілий кос налякано просто до сонця полине.
Зачинено. Зачинено на мільйони років, назавжди.

Тому, коли згадуємо вголос,
наші діти плачуть і кажуть нам: «Перестань!
Перестань з тою страшною балачкою, де все печальне».

Печальні сні, печальні світання, печальні падаючі зорі,
відірвані від нічного неба.

Так ходила смерть і запалювала блакитні вогні спирту в
головах батьків.

Чорний окраєць хліба, що висить над устами, як
фантастичний місяць,
який швидко зникає,

і безнадійні планети дитячих очей, що стежать за ним
аж до остаточного зникнення.

Солодка материнська мова і терпкощі двох зовсім
невинних слів: «Мамо, дай!»

Який же звук видає сльоза, що падає в абсолютній тиші,
чиста, прозора?

Голова в долонях, думаємо, чи то була правда.
Де ж ти, рівнино багацьких брочок,
які твоє обличчя обсипали, мов кір?

Де ж ти, рівнино убога, заболочена, втомлена,
рівнино волоцюг і громадських блазнів,
підкорена й оголена,
тремтяча під хустиною своєї бідності,
перед очима справедливого Бога,
купленого за три в'язки повноважного прощення.
Ми забули про тебе,
ми забули про вас,
руки, поховані живцем,
руки без праці, без конкретного сенсу, зайві.

В казковій мряві тижневого вечора,
в напруженій тиші напередодні дозрівання плодів,
при укладанні останньої черепиці на даху свого дому,
у хвилині, коли закриваєте очі перед сном,
ви, всі, хто вихваляє свій день,
скликайте води.

Кличте води, які відплинули,
звертайтеся до вод у кожній подобі.
Верніться, давні ріки, потечіть назад старими руслами.
Кола на гладіні, звужуйтеся аж до присудного падіння
самозгубної плоті.

Зазеленітьте, осліплі очі криниць,
утріть свої свічада, на котрих записані болесті, біди та
голод.

Кривавий поте, виступи з глибин землі,
во славу рук, що тебе в землю сіяли.

Змилуйтеся, океани,
поверніть свою сіль сльозами жінок і матерів, які впали
під тягарем життя.

З'єднайтеся, води минулі і води давноминулі,
видайте свідоцтво для живих,
які, дотикаючись до сонця,
потребують істоти пізнання,
точки опори,
землі під ногами.

ЗАБОРОНЕНА ЛЮБОВ

Заборонена любов,
дим над димарями,
спілі грона.
Липень. Весь у плавках.
Чорна, як ворона.
Вечір крил і самота.
Зірка — іскра з горна,
на горизонт горла
падає сокира сонця золота.
Трошки твоєї крові,
сажі на брови,
палахтить в мені твоє обличчя, як пожеар!
Сяють блідні зорі,
я лечу в просторі
почорнілий, ніби коминяр.
Заборонена любов,
прапор літа, обважнілий, як смола.
Ніч — покритий цукром коровай,
ізмарагд отав.
Під язик мене сховай,
буду тобі, як рубін,
діамант,
алмаз,
топаз,
а до того — грубий він.
Бо ласкавою до мене ти була.
В моїх мислях — чорні, чорні, речі,
чорна вода, чорні плечі,
чорний біс.
Як лисиця чорна,
бреше ліс.
Лиш вона одна — в блідім.

Чорна ревність.
Чорна совість. Тихий грім.
Блідний місяць, побратими теж бліді.
Блідно осінь посміхається в біді.
Я брешу, мов книжка.
В серці ревний щем.
Заборонене кохання.
Дим над димарем.

ЛИШ ТАК СОБІ

Лиш так собі,
немовби випадково стрілась ти мені,
немовби десь під зливою, де був би я спроможен
тебе додому відвезти в човні,
лиш так скажу:
«Люблю тебе!»
А ти відповіси: «Як кожен!»

Що за безодня упокорень!
А це було б, можливо, десь у серпні.
Я зганьблений по самий корінь
дерев, пізнавши осорому,
ключа крутив би: «Йдем додому!»
Лиш так собі, немовби випадково, впало слово.

А це було б
у середу, десь о четвертій, біля магазину,
десь біля входу,
де продаються дирижаблі,
де виставляють дивовижу різного роду.
А ти шепнула б:
«Так? Але куди?»
Спитався б я тебе: «Це що з тобою?
О Господи, скажи, що це з тобою?»
«Нічого! — ти відповіла б.—
Хіба лиш те болить,
що ти сказав лиш так собі,
так мимохить».

Де ти?
Боюся ненастанно,
що я тебе вночі зустріну,

в серпневій гарячині,
як за вікном стоїть покійник-місяць,
як хочеться промовити — пробач! —
я так боюся,
що підкрадеться до мене плач.

Як я п'ю чай,
чи там готую каву,
а чи лякаюсь невідомої біди,
постійно чую відповідь лукаву,
оте твоє: «Але куди?»
Хтозна-куди!
Кудись, де був би я до тебе близько,
як дерево до дерева,
і де
тобі довірився б,
як довіряється вода воді,
лиш так собі,
між іншим.
Як ніби дощ іде.

НЕДІЛЯ

Дівча циганське в жовтих штанях тягне воду журавлем,
надокруги неділя, грає духовий оркестр і молоко
кипить.

Втім, я почув тарелі,
розбився експрес зі склом,
два сонця вдарились об себе,
а ти не відаєш нічого.

Тим часом
за вікнами в садку собака зовсім по-сільському гавкав.
На голих галузках
вже видно обриси листків майбутніх.
Війнуло холодом, а голуб
на димарі зчорнів, немов горіх,
і навznak у траву скотився.
То все іще перед обідом,
коли пробуджуються дерева,
в неділю.

Та за хвилину зміняться предмети.
Гребінчики засяють у волоссі і погаснуть,
вулиця стихне, заgrimить,
трамваї повтікають і затагнуть
сіті над містом.

То, власне, той обруч, з якого не втечеш.
Згадай собі ще й той весільний перстень,
закинутий на камінь в сине плесо.

Згадай ту воду, що приходить бозна-звідки,
повторюється, наче пісня,
згадай ті кола
і їх мовчання.

Співаю сумно і по кухні ходжу.
Газ зелено-синій, як твій светр,
мене запаморочує;
ліг би спати,
якби побіля мене не сиділа Неділя
із котенятком в лоні,
із пальцем на устах.

З Неділею ходили ми ловити рибу,
з Неділею читав я заборонені книжки,
з Неділею купались ми наголяка в ставку.
Неділя — то моя спокуса,
в неділю ти лежати мусиш, як скатерть на столі...
Неділя, Неділя...
Зачиняймо вікна!

Ось так без спогадів, які вже згіркли,
без намистин лихих
беру свій хліб
перстами,
на них твоя сльоза, мов крапелька олії,
бачу веселку на асфальті,
дахи блискучі
і хлопчаків, які в моряцьких піджаках ідуть до кіна.

Повечоріло.
Дзбан тонкошій заспівав
хрипливо, наче півень,
і речі відшукали свої місця в темнотах.

Я пізнаю навпомацки, що ти не відійшла.
Земля зі мною крутиться, немов вітряк...

Дівча циганське в жовтих штанях тягне воду журавлем,
який натомлено стоїть, немов лелека, на одній нозі.

По сходах

якесь сопрано збігло в сутерини,

і скрикнуло у простір:

— Матильдо, пізно вже, гайда додому!..

Будинки навкруги до сну вже повкладались.

З АБСОЛЮТНОГО ЩОДЕННИКА І

(2)

Коли висітимеш на дротику,

а твої ноги буде протяг колисати,

збагнеш:

то — тільки дальші кроки вже до порожнечі.

Тож перестань, небоже, бідкатись, бо ярмарок скінчився,
і ти себе продав живцем...

Ти завжди був осллом, тим, що біжить у скрині,

ти завжди був зачиненим,

ти — на ключі,

ти ніс вантаж, але й тебе несли,

хоч не в твоєму напрямі.

То, власне, є оте, що зветься механізмом руху,

то — славна з'ява блазня,

який приходить лиш для того,

щоб пересвідчитись, що тут його нема,

але, вертаючись, він бачить, що не повернувся,

що там таки сидить на сходах, сидить і плаче,

кричить зухвало в розреготаний театр:

«О Господи, хто я такий, куди я поспішаю?»

Все менше часу, як муки в мішку.

Із тебе міг би бути гарний труп,

ти міг би вже в траві лежати й заглядати

планеті під спідницю,

і мати цвіркуна у вусі,

і жовкнути від музики,
ти міг би бути вже цитованим,
могли б уже твоїм ім'ям цукерню називати...
— А що ти?

Нуль. Трішечки костей. В найкращім разі —
річ, що потрібна на уроках з анатомії.
Ви розпадаєтесь,
ти і твоя старенька парасоля, яку забути дуже легко,
ви є ніщо, кістки у тьмавім кабінеті...

Для гри у баскетбол із місяцем
годиться кіш твоєї
грудної клітки!

Ніщо. Темнота. Прах. І крейда!
Та поступово
з'являються тополі, трави, морські зірничі,
Земля нуртує, континенти віддаляються...

Де ж ти перебував тоді, о Homo sapiens?

З тобою знову спробувати? Обтягнути
тебе шовковим блиском?

О чорна парасоле,
втрато пам'яті,
затемнення сонця,
раптове осліплення!

О чорна парасоле,
крапко на кінці життя!

З тобою бути необов'язково.
Тебе потрібно пропускати
з вуха до вуха, як банальну музику,
тебе потрібно в голові розкласти,
збурнути, щоб летіла ти за вітром,
то був би з тебе метеор,
збудив би місто!

Ми падаєм, як після бігу, випльовуєм скривавлені міста,
ми покидаєм їх, ми дряпаємось власними руками,
а перед дзеркалом
ми відкриваєм статі ще малолітніх слів,
охочі переспати з доброю поезією.

Ви — пожираєте біфштекси, а ми ковтаємо наркотики,
аби уздріти мотила,
що обертається в троянду.

Ми мучимо жінок, і через них піддаємося мукам,
і пишемо, і пишемо,
вже найспідніша сукня ночі давно пописана,
але ніхто не знає, що таке поезія.

Дехто її вважає за
затверджений проект закінчення дівочості,
а дехто — за
перерване злягання емоції з розумом, —
але ж то помилка фатальна!

Поезія в сорочці грубій ходить,
плює на добрий тон!

З такої точки зору,
комета в голові або під нігтем місяць
придатними для вірша можуть бути,
але поезія — не те, не те, шановні!

Тé починається тоді,
коли відчуєш, як порушився в тобі кістяк,
як із нутра тобі сягнув він до кишені й дослідив

рік, місяць, день народження,
барву очей,

прикмети особливі...

То — час для віршів.

Тремти, бо наступає
пошання, схоже на зерно насіння,
болящість, кров,
олія на вогонь.

Ось так, розжарена до білого, сичить нагбта
повсюдно й надовкола,

і починають
крутитись вітряки дерев,
і крутяться...

Кожна поезія
має свій час, але той час коротший,
аніж ти думаєш.

(7)

Аквамарину студена тьма.
Болять мене твої зіниці,
оранжевих огнів страма.

Смуглистий запах паленої шкіри,
петля на горлі. Біла плоть.
Конвалії й рапіри.

Та годі, я ж то добре знаю,
що й ви ридали
у коси продавщиці з парфумерії.
Тоді багатими були ви,
і вас тоді любили!

Добрідень, дівчинко!
Ти світиш, наче мед.
Шаленство шальвії,
і пурпур, і вогонь,
і мускус.
А де поезія?
Нема.

Аквамарину студена тьма!

Убогий то поет, який краде
клейноди і церкви.
Він вірний волик плужних слів
із Андромедою у писку.
Ти принагідно будеш освистаний,
підеш у полум'я,
і всі безчестя ти в собі полічиш,
а їхня сума буде приписана до вантажу твого.
Твої приниження поділяться на перші й другі,
і перші увійдуть до других,
щоб їх наповнити, хоча вони самі наповнюються ними.

О ніжний фалосе!
Твоє ім'я — то витрата насіння,
твої вагітності ніколи не закінчатся
планами немовлят.
І оплюють тебе,
і ті жінки, яких ти так любив, при тому будуть,
з очима так вузесенько прижмуреними,
що під твоїми стопами ридатимуть жилетки...

Ні, то не так, як це буває, коли ви п'яні
на декольте вибльовуєте дві зірничі.
Де жінка та, котра не роздяглась в зіниці
твого ока?

А прецінь —
хто ж, як не ти, безрадний перед таємницею розмноження,
просив ще потерпіти?

Хто їсти не схотів лілей?

Хто на язик не взяв ані роси, ані наги?

Хто вірив, що всі зернятка пилку
вже пораховані?

Хто так жалів легких купав?

Шахраю!

Хто знає, що́ ти ніс, але так ніс,
аби повірили, що в тебе є візок,
в який складаються
срібні підкови втраченого щастя.

Ти поступово все розповідав про себе,
але навмисне забував одну дрібничку,
яка ставала для поезії зачатком.

(10)

Все менше часу — тож радій!
Бо ти — бігун, що має під сорочкою малого лиса.

З АБСОЛЮТНОГО ЩОДЕННИКА II

(1)

Хай кожен приготується вже до відходу.
Хай кожен своє м'ясо кличе,
і речі, що в дорогу взяти хоче.
Хай кожен плаче,
хай боїться кожен,
хай у своє лягає м'ясо,
і хай триває в ньому,
і якнайдовше — сам-один.

Що є в твоєму м'ясі?
Димлячий камінь,
мотиль крутоголовий,

чи ручки складені
травинок п'ятипалих,
чи ще якась там річ?

— Я мушу мати певність,
якщо тебе кохати прагну.
А щó там, я не знаю.

(6)

Спостерігав я під вологий вечір
випаровування слів,
цмокання язиків,
тріскотняву вовни у вухах лопухів,
змішування слини — аж до коріння речей.

Ах, осене!

О жахливе кохання червоних мурашок!
Втікав дикий кабан з чистим обличчям,
вилуплювалися слова в гортані горлиці,
солодкі і ковзькі.

Прийди, поезіє, і будь правдива!

(11)

Панви, горнята
й інші зорі із іржавого заліза,
едвабна ласко, ласко оксамитна,
пригоро, смерте, щастя, очі —
зелені, чорні, псячі і скляні,
те все почне поволі рухатись —
до того вітряного, у повітрі:
«...купи собі, суко, хлопчика...»
«...геть, Моніко, вже йде дощ...» —
а життя втікає.

Люби мене. Кохай мене і так!
Фістули грім
під пазухою неба смішно скавучить,
димить понад горбами м'яса.

Хай кожен приготується вже до відходу.

МІЛАН РУФУС (1928—2009)

Доброта, справедливість і лагідність — так можна було б найлаконічніше сказати про суть творчості Мілана Руфуса. Сьогодні його поезія, написана в 70—80-х роках, тобто не після, а до Оксамитової революції, стала своєрідним моральним кодексом словацького народу.

«Хто ти і звідкіля походиш?» — питання, яке найбільше хвилює і бентежить Руфуса. Власне, на нього поет відповідає постійно, майже в кожному творі намагаючись вирішити ще й додаткову проблему — навіщо ти? Така філософська наповненість його слова спричиняється до того, що слово те, як правило, не голосне, не проповідницьке, а тихе й примирливе, лагідне й скорботне. У поезії Руфуса домінує молитовний настрій. Однак це не церковне християнство, перекладене поетичною мовою. Тут справа значно складніша. «Пане Ісусе, — каже поет, — аж так-то піднято людину. Аж до хреста, якого не уникне». Те, що кожна людина повинна мати свою Голготу, не викликає в поета захоплення, — радше навпаки.

Не завжди поетична молитва Руфуса є тільки покірною проською, вона буває і «каторжним мовчанням», тобто натяком на скаргу, тихим окликом чи зітханням від болю за людські вади взагалі і за варварство нашого століття.

Отже, між Богом і поетом лежить зона напруги, а не безоглядної упокореності.

Деякі вірші Руфуса — це просто кілька сухих речень, де нема метафор, але є думки, які змушують задуматись над суттю людського буття й буття взагалі. Поет постійно нагадує, що світ не такий, яким мав би бути. Один видатний словак назвав Руфуса лікарем суспільства. Справді пошана, якою втішається цей поет в словацькому суспільстві, нагадує вдячність вилікуваних людей.

Руфус, безперечно, — великий правдомовець і майстер, творець власної стилістичної і взагалі формально-віршової системи. Небезпідставно словаки пишаються ним і вважають його гідним претендентом на Нобелівську премію.

ХЛОПЕЦЬ

Як молоде вино,
шумить терпкасте слово.
Лілея не цвіте,
замерз широкий став.

Було там, де було,
жив чоловік бідово.
Склав пісню про кохання
і чайові дістав.

ПОЛЬОВА КРИНИЧКА

«Що то таке — криничка в полі?»
«То, Зуско, горщик на роздоллі,
глиняний горщик, світле дно,
у землю вкладене давно».

Живущі воду п'ють із нього,
трудний косар і спраглий жнець,
та не доп'ють до дна самого,
бо то чарівний гладунець.

Вода — чи літо, чи весна —
не відбуває з гладуна.

Людина, птах і звір із пуші
втирають там уста спрагнуці
і п'ють з самої глибини,
та не доп'ють до дна й вони.

Гладунчик повен той по вінця,
вмиває в нім свої колінця
трава, й живішою стає,
і розпросторює своє
єство зелен-зеленеє...

ТВОЯ СЛЪОЗА

Як вода самотня,
значить, то роса,
що на просьбу сонця
сходить в небеса.

А як вода дома,
то є океан,
часом вона грає,
як гулкий орган.

Як у морі крапля, —
значить, то гроза.
А як море в краплі —
то твоя сльоза.

СВІТ ІЗ МАТІР'Ю

Мама — то був наш кожноденний хліб,
а батько — свято. Після днів журботи.
Він з першим снігом повертався домів
і говорив: «Уже нема роботи».

Ми рідко бачили його. Як він бував
між нами — вже стояла осінь пізня.
Дві нивки й корівчину у дворі
в нас доглядала тільки праця й пісня.

На все був час. І не було його
ні на що. День був аж по вінця повен...
Зривали нас над ранком від снання,
а день вже плив, неначе в бурю човен.

Спасибі тому, хто змішав навек
чудові пахощі краси, і змори,
гризоти, й радості. Назавжди втік
зелений кінь мого дитинства в гори...

МУЛЯРІ

Дна роки мав я. Лець помітний гном.
А батько ставив дім. Гей, мурувати!
Цей світ не над водою — над вапном
хрестив мене, допоки взяв до хати.

Був мулярем мій батько і мій дід.
Я жив. Я вийшов з їх життя і мови.
Тоді я переходив світ убрид,
повз вух пускав премудрі настанови.

.....

В суботу повертався наш отець.
Ще не минула й хвиля від приходу,
як мовчки все вже він мені сказав
тривожним пахом праці мого роду,
тим запахом опалубки, коли
бетон рідкий тужавіє на плити.
Нічого я іще не розумів,
але душа моя, почавши жити,
ні, ще перед народженням своїм,
почувши запах дому з риштування,
тряслась, мов кінь на полі веснянім.
Я не збагнув донині те волення,
що йде з глибин. Я знаю лиш одне: —
вапняний запах — невимовне диво.
Стає земним для мене неземне,
і світить світ в душі моїй ряхтливо.

ЧИ Є ПРАВДА НА СВІТІ

Два брати жили. Осиротіли.
Нудив і смутив їх власний дім.
В тій содомі бути не схотіли.
«Брате мій, в широкий світ ходім!»
«Світ, як море. Може, він поглине
наші смутки, як морський прибій
поглинає дощові краплини».
«Кожен хай бере маєток свій —
поділім, як пише в заповіті,
порівну, що маємо, й гайда! —
Знатимем, чи правда є на світі,
чи навкруг — лишень одна біда».
«Що ти мелеш? Юний мій небоже,
в світі правди вже нема давно.
Вигнали її, бо світ не може
бути з нею завжди й заодно».
«Тяжко в те повірити, мій брате,
я не вірю! Правда в світі є!
Ось ходімо, будемо шукати,
у словах людей вона своє

викаже єство!» — «Ходімо, братку,
та, як скажуть, що її нема,
то мені свою частину спадку
віддаси, звичайно, задарма!»

І сказав один: «Ви — поторочі.
Правда? А поглянь, що на столі.
Я працюю тяжко дні і ночі.
Правда — то батіг і мозолі».

Другий мовив: «Правда? Скільки літер?
Сила і багатство — у ціні.
Правда те, що дурень робить вітер.
Прощавайте, дурні навісні!» —

«Бачиш, брате? Знахідки хороші!
Затовчи собі їх до чола.
Висипай мені належні гроші.
Добре ж тебе правда оплела!» —

«Десь вона ховається скрадливо.
Спадок мій? Бери! То суще зло.
Та ходімо далі. Неможливо,
аби правди в світі не було.

Будемо шукати дні і ночі,
не знайдем, то не журись, повір,
я готов тобі віддати очі —
вибери з могого лоба зір!»

Але люди в кожному повіті
повторяли всі одне і те ж:
«Ні, тепер немає правди в світі,
може, десь була, та не знайдеш!» —

«Годі! Далі йти нам неподоба.
Відповідь єдина — що не край.
Віддавай же, блазню, очі з лоба!
Правди не побачиш. Прощавай!»

Розійшлись брати. Коло сліпого
розверзлася ночі темна хлань.
Та не кров текла з очниць у нього,
а сльоза надії й сподівань:

«Я сліпий, та бачу дно історій;
правдо, не віддам твоє живло —
сонце в понадхмарному просторі,
у пустелі — зимне джерело!»

Спів його заблис в безоболоччі,
і роса з'явилась на траві.
Виросли в сліпого нові очі,
мов на квітах пуп'янки живі.

Те, що мовив, правда нездоланна,
дія, що триває кожному мить.
Де було? А може, в нас. Таж рана
в серці нашим гоїться й щемить.

Мусимо ридати і радіти,
сіяти і бути за женця.
Повторяйте, любі мої діти,
співанку видющого сліпця!

ВІТАННЯ ДОБШІНСЬКОМУ¹

Були й такі в нас дротарі.
За спину кросна й кіш,
а в кошик той — книжки.
Не пастку для мишей,
не пряжку і не дріт.
Ходили горами,
ходили долами,
за спиною владик
і зайшлих воєвод,
мов горщик, пошивали
надтріснутий народ.

А нині сплять вони,
мандрівники спочилі.
Прощайте, їх стежки,
старі двори й звичаї.
Де тліло в попелі,
там полум'я палає.

---

¹ Павол Добшінський (1828—1885) — словацький фольклорист, письменник і педагог. (Прим. перекладача).

Нащадки дротарів
його плекати будуть.
Той племінь, племінець
в дитячих скронях люду.

МОВЧКИ

«Коли тебе питає...» —
«Хто питає?» —
«Питає той, німий,
в тобі тебе: “Ти жив?” —
Як ти відповіси?
Що скаже пережита мірка жита,
покладена на терези?
Голий рахунок днів?
І трошечки муки на хліб з людською сіллю?»

Що скажеш,
як прийдеш на спити?» —
«У всьому відпиратись буду.
Тільки в єдинім — ні.
Багато ж бо любити
було даровано мені».

ЗМОРШКИ

Так само й усміх залишає шрами
побіля уст. А сон,
нам на добраніч очі закриваючи,
лишає відбитки дрібненьких пальців.
А що допіру бубни, як скрипки
свої тоненькі струни відкладають
на людський лик? Що повені і чвали?

Все те кому? Хто переграє
своє обличчя, ніби платівку стару?
Вставить голку
ласкаво в жолобки глибокі
і вчує голос
господаря свого?..

ВЕРБИ

Вимирають. Високі зв'язкові старшини
поміж водою й глиною,
між бистриною й берегами. Все там
уже причесане, камінням забруковане,
тверде в симетрії своїй. Ніщо там не розкине
тяжкої атласної тіні,
де граються під берегом пструги.
Ніхто весною
вже не віддасть своєї цери¹
на ту теленку, щоб людей повеселити.
А втім — то, власне, все в порядку.
Все навіть краще стало, як було. Верба
не нависає і не плаче, як слаба.
Щось тільки в нас в душі ридає стиха,
і просить пісні, ніби в час тяжкого лиха.

ГОРЯНИ

Високо, Боже, Ти нам стіл поклав.
Допоки ми дійдем на ту вершину,
сіль з кров'ю виступить із нас, і сонце русе
нас опече безжально...
Ось так нас піднято, Пане Ісусе,
ах, так-то піднято людину.
Аж до хреста, якого не уникне.
А тут дерев для неї досить,
і для колісок, знаю.
Суворий мій, жорстокий,
ах, мій рідний краю!
Сорочка зрібна приліпилась до плечей
столітнім потом.
Я вже її не зніму.
Я в ній піду. Вниз. Лежачи. Без болю.
Зісподу там твою копати бараболю.

---

¹ Цера — тут шкіра. Йдеться про кору з весняної вербової гілки, що з неї на Гуцульщині роблять теленки (сопілки). (Прим. перекладача).

* * *

В печері пам'яті одвічне світло світить.
Пил зоряний спадає там згори.
Виходить з неї смерть, і златокудрою стає,
і молоденькою, немов дівчатко.
І майже гарною.
Земля, немов орган вечірній,
там тихо грає.
Тоненькі клавіші
полів і нивок сяють.
А хорал, старий хорал
спадає на ліси.
Добраніч, мої мертві.

ЛЮДСТВО

Притихла у полях пашня.
Громів не чує, лиш — блисків диво.
Там дозріваюча пашня
болить і хилиться ляжливо.
Готуються серпи і коси.
Ощупує сувора доля
зерно — м'яке чи вже тверде?
Як ми дозрієм, час прийде...
Не відпусти ж нічого, пісне!
Да буде твоя воля!

МУЗИКА ПІД ЛЬОДОМ

Не мине, не промине нікого.
І до вас прийде, прийде й до нас.
Голову свою людина важить
на долоні в той самотній час.
Згадуються речі найвірніші —
ліс, вода і нива мовчазна.
Ти збагнеш у тій раптовій тиші,
що і сам ти — глибина.

В НІЧИЙНІЙ ЗЕМЛІ

Болить мені поезія, мій брате.
Лунає каторжне мовчання в ній.
Болять глаголи.

А час, а час, а цвіркунець в годиннику співа...

А надворі йде дощ, мов зірна злива на стодоли,
на спорожнілі, Богом обезлюднені слова.

А далі йдеш назад в землі нічийній.
Де тиша й тиша, де не трубить слово, —
та дута милиця,
та палиця людини вікова.

НЕ ПИТАЙСЯ

Не питайся, моя доню,
хто замкнув озерну тоню,

звідки джерело в криниці,
хто майструє крила птиці?

Хто на небі в дні осінні
ловить і скубе гусині?

Хто на доли й на узгір'я
з тих гусинь скидає пір'я?

Не питайся свого татка,
чий то голос має прядка?

Як живе сім'я бджолина?
Не питайсь. Він — не дитина.

Якби він схотів те знати,
то скажи йому сама те.

ПРОЩАВАННЯ

Наповнені мої уста
твоїми ніжними устами.
А в голові гудуть, як мста,
твого ридання схлипи й злами.

Все скінчено. Немов чепіль,
під серцем зблисла холодина.
В цю мить, коли говорить біль,
ти хрест мій бачити повинна.

Хоч нас теплом, як літня путь,
слабка надія в снах ще гріє,
хто скаже болісне: «Забудь!» —
правдивіший за всі надії.

Бій розгорівся і зітлів.
День, що подібний до лілеї,
з уст злиже згірклу піну слів,
з лиця — вогонь сльози твоєї.

ОСІННЯ БАЛАДА

Далина шумить сумною млою.
Цибенить вода студена — в яр.
Вихора кривавою мітлою
замітає небо, повне хмар.

Ніби двір, де чути плач ягняти,
що його заб'ють, аби в надрань
осені уста підмалювати
шиєю червоною, мов грань.

Стигне день. Вже вечір над полями.
Обережний. Не торкає гір.
Грубо сипле на темнющі плями
пригорщі тремтливих жовтих зір.

Тиша. Воскресає неба диво.
Плач сльозою всохлою навис...
Хлепче воду з озера жадливо
місяць рудуватий, наче лис.

ЖІНОЧЕ ТІЛО

Мовчав я,
зроду налякавшись того тіла.
А там, де жадібна жага життя тремтіла,
в тьмі, де ховається страма,

немов сліпець,
його я дотикався крадькома.

Знайшов його і в ньому загубивсь увесь як є.
І, наче крізь лупу,
крізь нього я на світ дивився,
вчарований, як блазень-в'язень,
що сам у камері тюремній зачинився.

Подібна тиша
стояла, мабуть, перед Сотворінням.
Напередодні Часу розлягалась.

Ах, сутносте життя,
в твоїй істоті —
жах тіла жінки,
наляк чарівної плоті.

ЗАВЖДИ ТАК

Час громовиць. І тижні ляє.
І королівство — за супокій!
Хто це в мені мене розподіляє,
що я так мало свій?..

Що власний почин, як печать, підвішую до булли,
яку хтось інший пише...

Що за паладин
примушує мене мечем розшукувати минуле,
блудити до невинності з провин?

Чи тільки те я можу, що посмію?
Чи прагну, що наказ вмовля?

Час громовиць,
богами побатожена земля.

ПРИ БАЛЮСТРАДІ

Надмір того, що тут мені судилось,
вже довіряю лиш поезії. І так покірною,
як, може, ніколи досі.
Мабуть, тому соромлюсь бути
в метафорі; мені здається,
що образний — то, значить, обрядовий.

Скільки жити треба
на отаку покору, що тримає нас,
неначе та хитлива балюстрада
над річкою марноти? Над тією,
де інколи й поезія купатись любить.
(При тім свою білизну покладе
від берега зумисне якнайдалі,
щоб бачили, яка вона знадлива,
коли до річки зовсім гола йде).

ПОЕТ І БІЛЬ

Так, мій поете,
я живу так само стільки, скільки треба,
щоб зрозуміти. Який то звук дошкульний
до нас доходить з головних глибин.
Що тлустий сом там майже доїдає труп
Офелії, а поверхами вище —
стоїчна киця на садовім мурі
жере упійманого солов'я.

Я впізнаю той звук, вже й не обурююсь.
Не можу, власне, тільки одного збагнути —
навіщо всьому тому ще й поет,
навіщо в сарни такі скорботні очі?
Чому тут радощі такі химерні і збочені?
Чому замало терну їм,
а прагнуть голих в терні?

ДЗВОНИ

Мене зі сну збудили дзвони.
Мені приснився рідний край.
Гойдається, як білий пароплав.
За ним пливе на хвилях світло
те, довго шукане.
Я відкриваю очі,
бачу тільки тьми,
що звільна наповняються слізьми.

МІКЕЛАНДЖЕЛО

Нести тягар, співаючи.
Ти відав,
хто несе красу на хрест.
Ми вже не відаємо.

Ми вже не знаємо, ми тільки пізнаєм.
Як накрутить годинник.
І скільки у кита кісток. І вірш.
О, кожен волосок вже тричі порахований
на тілі у краси. Що з того, що із того?

Що з мудрості, якою прибуває
ніщота, ніби вовча п'ятьма, а поет,
як вершник скинутий,
із відбитка підкови
коня створити хоче!

Страх і втома...
Ми заблукали в множестві, як діти в лісі.
А краса, яка дорівнювалась Богові,
сама про себе розповідає
розгублені і дивні речі.

ТИ СПРОБУЙ ГОВОРИТИ З ПРАПОЧАТКУ

Не залишити бруду за собою.
І молитва
колись обернеться на пустомельство:
покривалом небіжчика
ти незабаром обітреш
пилюку на взутті.

Часе, кого ти захищаєш,
так ніби свідків Слова
береш на кпини?
Хіба ж правди випадають,
як молочні зуби,
і після них уже нічого
не наросте у роті?

Не залишити бруду за собою.
Ти спробуй говорити з прапочатку.
Як той, хто виорав, засіяв,

з кожної борозни
відкинув сміття, повіривши,
що все решта станеться аж потім.
Ти спробуй — і будеш осміяним.
Та лиш з осміяними
усе в порядку.

ПРОБАЧТЕ!

Багато слів я говорив нерадо,
так начебто вони проходили мені
через потріскані уста. Боліло.
Боліло, але мусів я.
Пробачте, що не міг я відійти, як риба, —
на неріздвяний стіл:
хвилину наче боронилась, але потім
вже тільки жде удару молотка.
Не вмів я, будучи живим,
вдавати мертв'яка.
Пробачте!

ЖАЛЬ МЕНІ БУЛО

Так ще раз правду ясну і відкриту:
собі не вибирав я цього світу.
То вибрав світ мене.
І не просив пробачення.
І міру даного згори призначення
виконує людина, і кайдани
судьби не розтинає на вогні.
Не вмів я гніватись на те, що дане.
Але бувало жаль мені.

ШУКАННЯ РОДИЧА

Бракує, Боже, нам Тебе.
Бездушне небо голубе,
бездушна просторінь земна,
без Тебе скрізь — порожнина.

Душі не має ні сльоза,
ані вогонь, ані краса,
ані дитина, ані прах,
ані трава на могилах, —

бракує всім Твого хреста.
І мишка людської душі
у хліб занурює вуста,
шукає дірочки в книші.

Качечко Божа, хто ж тобі
прострелив крилечка слабі,
хто тебе скинув з вишини?
Де твої діти, де вони?

Сидять на камені в снігу,
згубивши матір дорогу.
П'ють воду з мертвої ріки,
незрячі діти-бідаки.

Подумай, Боже, то не Ти,
а ми згубились без мети.
Але ж ми прийдем — злі й малі —
з землі до тебе, до землі.

Бо той, хто на землі не жив,
не прагне до небесних див,
не відає морського дна.
Без Тебе скрізь — порожнина.

То будь же нам хоч трохи рад!
Якби не був Ти — під і над,
в живлі і в сутностей гнізді, —
нічого не було б тоді.

МОЛИТВА З МОЛИТВОЧОК

Пізнати дивину для багатьох — потреба.

Бентежить дивина.

Чому звертає пташка дзьоб до неба,
коли співає?

А чому? Хто зна?

Співає завджи так,
чи літо, чи весна,
на дереві, біля гнізда стрімкого.

Чи не вгадала,
хто їй пісню дав?

Чи нам не скаже,
чом саме так співає
і для кого?

ПОЕТ МОЛИТЬСЯ ЗА ДІТЕЙ

Не відають вони навіщо,
але того їм дуже треба.
Як хліба, мабуть, більше — ласки з неба.
Щоб не було в їх душах пустки й трути,
щоб їх любили бачити і чути.

Щоб м'яко їм було, неначе в нені.
Коли болять нас речі незбагненні,
хай тут дитина кожна, ляклива, наче лань,
відчує на чолі долоню, повну співчувань.

Боже, руки Твої просять ті малі істоти,
хоча самі ще не знають, хто Ти.

Чи віднайшло Тебе вгорі дитяче щебетання?
Знайшло. Ти дав їм ліки.
Той дар любов'ю Ти назвав навіки.

ПІЗНІЙ ПОРТРЕТ

Прийшов я декілька речей сказати.

Реченням голим.

Нічого більше, тільки свідок.

Слави життя.

З тихим знанням про те,

що то таке для серця —

пройти крізь вушко голки,

що простотою зветься.

МІКУЛАШ КОВАЧ (1934—1992)

Мікулаш Ковач дебютував 1960 р. книжкою «Земля під ногами». Потім виходили його збірки — «Вибрані поезії» (1977), «Писання до снігу» (1978), «Родинна пошта» (1980). Він писав також п'єси, твори для дітей. З 1950 р. жив і працював на різних «мистецьких» посадах (режисер, редактор) у Банській Бистриці — одному з найкращих міст Словаччини.

В його поетичній творчості відчутна наука у класиків словацької поезії, зокрема в Й. Єсенського, твори якого М. Ковач видавав. Неймовірна виразність, ясність і простота його слова накладаються на глибоке осмислення речей важливих і, сказати б, остаточних у житті людини. Сподіваюся, що ця вищою мірою європейська поезія буде цікавою для нашого читача. Принаймні мене вона схвилювала, бо порушує болящі й для України питання (наприклад вірш «Про мову»).

СМЕРТЬ ДОН КІХОТА

Страшно худий дідусь
лежить на смертному ложі.

«Простіть, пан-отче... — говорить —
простіть, ваше преподобіє Шансоне Карраско,
простіть, майстре Миколаю,
і ти мені прости, милий Санчо Панса...

Облудним було моє життя, підпадав я
фальшивим фантазіям, банальним романам
про лицарів без догани,
видумкам підкуплених писарчуків.
Ціле життя
пережив я в печальному самообдурюванні...»

Так говорить Алонсо Кіхано,
і це його останні слова.

Але тієї ж хвилини
задзвонила під вікнами срібна карета.

Входить Дульсінея Тобоська.
Така молода й така вродлива,
що священник схиляє голову і, тремтячи,
цілує хрест.

Входить гордопишний Аліфанфарон.
Забандажований. Вклякає до ніг старого
і віддає йому свій зламаний меч.

Приходять велетні з руками, як вітряки,
глибоко вклоняються. Вологий вітрець
сколихнув фіранками.

Бакалавр Карраско хитає головою,
з подивом поглядає на дивних гостей
і шепче: «Та ж то тільки лицар
відійшов од нас до вічності...»

ПРО МОВУ

Навіть якби ти говорив десятима мовами
й тими прадавніми що прахом стали
навіть якби ти говорив сотнями мов
й тими сучасними що розливаються
на торговищах і майданах нашого світу

ти маєш тільки одну-єдину мову
якою завжди мовчатимеш

Розмовляй нею допоки ще є час
оповідай пригоди свого життя
звертайся до приятелів дітей і дружини
в тій мові помиляйся і веселися
будь же в ній відчайдушним і щасливим
Зорі над собою

клич своєю прекрасною мовою Проклинай нею
все що заслуговує проклятьби Прославляй
все що гідне прославляння

Навіть якби ти володів ста десятима
людськими мовами
тільки однією снитимеш

тільки однією озвешся ві сні
і кожен хто вчує твоє слово зрозуміє тебе
Навіть якби ти розмовляв усіма мовами
нашого світу
ти маєш тільки одну-єдину мову
Люби своєю мовою і співай

ПІСНЯ

То була бідна країна: в горах
не було достатком заліза на мечі та жезли,
не було золота на корони, а срібла
досить було тільки на скронях.

Але на горах
спрадавна повівав ласкавий і мудрий вітер,
вітрик, що інколи залітав до сопілки та флюяри,
і, притиснутий тяжкими пальцями,
звучком ставав і, як пісня, перебував поміж нами.

Хай же так буде завжди: хай звучить пісня —
така гарна, як душа народу.

МІСЯЧНЕ СВІТЛО

«Мені з тобою місячно», — говорить
молодий муж молодій дружині
у хвилину першого кохання. Місяць кидає зелені тіні
на сходи храму, славного у Вероні. Солов'ї співають
в темносиньому листі виноградної лози.

Добре їм в тиші, в нерухомості.
Поволі вони наближаються одне до одного,
як бульбашки в оливковій олії,
як оте повітряне ніщо, котре надходить на гладінь, —
так ніби життя — не обов'язкове, а час — не має міри,
ніби немає в світі трутизни, але є тільки любов.

«Мені з тобою сонячно», —
говорить зрілий чоловік зрілій дружині,
а вона схиляється під його словами,

ніби під солодким бичем. Так це ж любов,
після стількох років, принаймні в слові, там
поселилася. А та синя мла,
колись така грайлива, зійшла в пивницю,
де обіймає яблука, щоб не перезріли.

«Так мені з тобою гарно», — шепче стара дружина,
а сонце над ними поволі наближається до хмари,
в якій збирається останній золотий дощ.

Потім приходять тільки ніч.

Старий муж дивиться з вікна.
Він — сам, зовсім сам у тому вікні, хоч у ньому є місце
для двох. То велике вікно з видом на море,
а над морем — широкі сходи, на яких лежать
уламки зеленої амфори і хитається скелет
якоїсь мармурової постаті.

Здається, статуя дихає.

МОЖЛИВО

Потуга ховається в ядрі, а велич інколи
заходить за тонкий хребет покори, щоб стати тінню
й посвідчити про суть предмета.

Можливо, кров світу прихована в одному
річному колі деревини,
прадавня тиша — то мовчання перед створенням
у спокої однієї жилки мармуру,
радощі пережитих віків — в одному вискоку жабки,
смуток всесвітній — у крикові ворона,
наляк всіх наляків — у лівому оці сарни,
холоднеча всіх стуж — на дні криниці, а самота —
в єдинім листку, що падає восени
ніким не зазначений, з явора на землю.

Сьогодні надосвітку життя позичило мені світання,
чудовний схід сонця, веселий поблиск
на просвітленій шкуринці яблука.

Життя — пучка солі.

Трохи пахощів і тихий подих голого хробачка,
що живе в яблуці (можливо, це — все).

ТУГА

Ранок студений, як ручка на дверях собору
в країні безбожників.
Мряка сходить з гір, як сіамський слон, а вітер,
той, що мав одділити кукіль від пшениці,
той, що мав напнути вітрило човна й докотити
бочку рому до незнаного суходолу,
крутиться на місці безрадний, як археолог,
над любовним листом юнака з народу Шумерів.

Сумний ранок,
сумна неділя,
але коли встануть діти і розіб'ють чашку з чаєм, —
ласкавий гнів, гнів аж до сміху, гнів на порцеляну,
гнів на свій гнів роз'яснить тобі чоло,
і ти відчуєш, що вже встало справжнє Сонце,
і засвітило тобі в душу, наче в комірчину...

Пахне майораном,
а перед тим то був самообман несподіваного
відчуття самотності —
то було Робінзонове самонавіювання,
коли з-під його рук пішов дим

і вискочив племінь —

друг в його самотині...

А була П'ятниця! Над островом світало...

* * *

Камінчик як вухо голки
вода як нитка

Але в долині
молодий муж переносить свою любов
по коліна у воді
на другий берег
ніби через поріг нового дому

Я пішов проти течії і знайшов
десятки водних жилочок
що сховалися під травною і під камінням
ніби гадята в негоду

Незримі і слабесенькі цівки землі
з'єднані в струмисько який треба перейти

Так тільки море
бачиш на мапах

Так ніби в метриці
тільки твоє народження й твоя смерть

СХОДИ

На двадцять третьому щаблі сходів я спитався її,
чи можу йти далі.

Вона усміхнулась. Якесь чужоземна монета
випала їй з ока. Скакала по сходах. Дзвеніла.
Завертілась на майданчику між поверхами,
як бездомний собака опівночі коло свого хвоста,
і лягла біля попільниці.

Хтось незнайомий, що проходив поблизу,
підняв її. Цілував її. Пробував зубами,
і тому, що була вона справжньою,
кинув мені в сні трьома пальцями, поздоровляючи.

По двадцяти трьох щаблях сходів — униз.
Тиша. Темрява. Самотність, наповнена напівдумками,
напівпочуваннями, напівмріями і напівсміхом над тим,
що хтось хотів у тобі повіситись на цвях,
нібито він був аквареллю.

Вранці вона мені сказала: «Після двадцятого щабля
ніколи нічого не питайся. Тільки відповідай».

Вона мала синю блюзку. Давно виблеклу,
А очі мала карі.

ДЕНЬ ПОЧИНАЄТЬСЯ

День починається. Кінчається ніч.

Ніч коротка для закоханих.

Ніч довга для засудженого, що жде останньої зорі.

Ніч запахуща для бездомного, що спить під білою акацією.

Ніч тяжка аж до кашлю шахтаря у найглибшій штольні.

Ніч прекрасна для вченого, який нарешті розв'язав задачу.

Ніч переповнена страшидлами для жінки,
що чувала над хворою дитиною.
Ніч радісна для моряка, що в далечизні побачив суходіл.
Ніч сумна для гравця, що вклав у гру все,
навіть той револьвер, що його він у кишені ніжно гладить.

День починається. Кінчається ніч.
Люди вітаються. Кажуть: «Доброго ранку! Добрий день!»
Знімають капелюхи й шапки.
Наближають долоні до тюрбанів і фесок. До беретів.
Вони вимовляють найпростіші, найрозумніші слова:
«Як спалося? Що вам снилося?
Який день буде? Хай нам буде аж до смерку щасливим!»

Ранок. Сонце світить всім і зовсім безкоштовно.
Зовсім безплатно відкриваються пуп'янки троянд
на грядках і будять ранніх птахів.
Зовсім безкоштовно сонце повертає соняшник до
свого золотого обличчя.
Сонце підіймає полеглу траву до уст вівцям,
які схиляються до Землі, ніби щось їй пошепки говорять.
Зовсім безплатно сонце обертає криниці на свічада,
куди заглядають вродливі дівчата.
Сушить безплатно пташині гнізда й коридори кротів.
Безкоштовно зігріває холодні спini старих людей.
Сонце наповнює світлом горища й зігріває верстви повітря,
щоб дихнув блакитний вітер на прапори наших свят.
Сонце вже над нами й зовсім безкоштовно
відчиняє світ кольорів та облич для зору малярів
і фотографів.

Щоб ми їхніми очима побачили,
що цей наш світ прекрасний.

Ранок. Треба вставати. Помити зуби.
Помолитися випадково, як це колись наказувала стара мати.

Одягнути шолом на голову
й замінити оспалого товариша,
який цілу ніч чергував біля ракети.

Доброго ранку, Риме, Києве, Париже, Праго, Варшаво, —
зростаючі міста на цьому прекрасному світі.

* * *

Круки літають над кукурудзяним полем
і співають грубими голосами Але ж і любов
інколи так говорить і пригортає зерна
тяжким крилом Очам дає вологу
Ти збереш ту вологу на долоні А любов її випиває
зачиниш її в серці але не знаєш
як вона одізветься Тільки очам дає вологу
Круки літають над кукурудзяним полем
Зерно твердне Прибуває осінь

ЙОЗЕФ МІГАЛКОВИЧ

(Нар. 1935 р.)

Автор кількох збірок, сказати б, малопродуктивний письменник, але один з наймодерніших і, мабуть, найскладніших у всій словацькій поезії ХХ ст. Йозеф Мігалкович своєю творчістю дивує і зобов'язує шукати її розуміння за межами узвичаєного сприймання мистецтва.

З першого погляду вірші Мігалковича видаються фрагментарними і незмобілізованими наскрізною думкою, але при пильнішому повторному читанні вони починають не тільки дивувати, а й викликати певну естетичну насолоду своєю подібністю до руїн колись пишних і неушкоджених архітектурних творів. Такий же вплив роблять на нас «покалічені» статуї стародавнього світу.

Ми уявою доповнюємо і вимальовуємо їхні цілісні образи. Мігалкович дуже часто комбінує описову манеру з метафоричною, прикриває глибоку думку спонтанною фразою, ніби необов'язковою для даного місця, а все ж важливою. За його словами вгадується дійсність роз'єднаних предметів і людей. Якість світу, твореного поетом, тривожна і трагічна, чітко не видима, але динамічна й жива.

Певна річ, збагнути цього оригінального поета без певної підготовки важко. Нестандартність мислення і стилю, задивленість у приховані мотиви людського діяння, спокійне і навіть прохолодне ставлення до поезії як до свого духовного життя — це Мігалкович.

За дипломом інженер-хімік, за літературною самоосвітою — перекладач французьких поетів ХХ ст., Мігалкович приніс у словацьку поезію не лише свій неповторний стиль, а й немало тем, яких раніше там не було. Перекладати Мігалковича дуже важко, хоч він, як правило, пише вільним віршем, який не потребує віртуозності в доборі римування, але потребує надзвичайної уваги до слова. Цікаво, що його твір, який не піддається з першого разу для похоплення, пересотворений іншою мовою, стає зрозумілим, так ніби його зміст чекає на перехід в іншу форму.

РОДИНА

Зайшов з кривавим пальцем батько —
рубав тріски біля сараю.
А мама лиш готує й каже:
«Наварю чаю».

Ми щось базікаєм про школу,
примружені й малі.
Розмазуєм калюжі чаю
перед собою на столі.

А батько взяв горнятко в пальці,
як щось чуже, а не своє,
і сьорбає, і сьорбає,
зарослими устами п'є.

ПРО ЦЕМЕНТ

Ударом лампи дій почнеться в тілі.
Вже в сумці хліб, в обривках із газет.
Нахилимося до дитини в ліжку й посмутнілі
виходимо й крокуємо вперед.

Ідем. Піджак скидаємо спрокволу.
З'являються спецівки. Пилюга, як мох.
А мати у дитинстві нас кликала до столу,
часник вилущувався, і котивсь горох.

Істота людська знає все: як треба
мішати камінь з глиною, зійти
в палеозой, а звідти знов до неба
гукнути, хліб добути з темноти.

Схопили землю, пересіяли, в долонях запалили —
летющу, вибухову, пробиту знов і знов.
І руки загорілися від вогненної сили —
катуючи її, шукають в ній основи всіх основ.

А дома запах стін вдихали, небайдужих
жінок втішали, їли суп і потом набрякали вщент.
Повітря рухалось, в платинових одстояне калюжах,
мужі сиділи й гамували у собі цемент.

СЕЛЯНИ

Ти несла на стіл яєчко.
Знаю, що тебе турбую. Не відчуваємо води,
яка є з нами. Я мав би покликатись
на дитинство, але де. Не знаю, на яке.
Мій стрийко, сільський священик,
в чорному
на лижах спускався до села
з очима,
повними сліз.
З маленького я пробував проникнути
крізь ніч його ревернди.
Зі сходуни перед віттарем молився він
за померлих (вже другий тиждень
застрягло йому щось у голові з
маленькими); сказав — подібні до овочів
(але не міг собі згадати):
куди дерево нахилиться, туди впаде.
Селянки поодинці виходили й видзвонювали.
Особливо зимою я впадав у задуму.
Зайшов я з драбиною під яблуню,
обважнілі плоди, язички ваги
сповільнювались в гортані.
Бринькав я на тятіві уст, напинав,
натягав. А він,
ніби успадкував тишу, згорблений
до голосу Папи Римського.
В корінні слабнула машина. Поле
було таке, як по відході жінок. Я знав,
що тебе турбую.
Шукав я в твоїх очах,
коли мотиль моїм тілом долетів.
Постукаєш об ріг стола яєчком.
Здригнувся я, що хтось приходить.
Він навосковує лижі. Він перебродив
сніги непорочні.
Вийшов на гору
і летів поміж деревами.

У вересні він підійшов до драбини
в солом'яному брилі. Потримав яблуно
понад собою. Крізь ґрати
розгрішив. Молився над виноградником. Сам
в гоїності овоча,
на хресті весни й осені,
під балдахіном целібату.

Він вінчав селян. Тільки благословляв;
вони ж відходили прислів'ям
та обрусом
самопожалінням уст, до гробу повільних,
пригорщами рук; тягнуло їх
на лікоть поля,
вони вгрузали чобітьми, загублені
в дитинстві машин.

Він іде в поле за селом.
Обходить перекинутий віз.

ВОГНИЩЕ

Не журися. Знайдемо своє місце. З рослини тиші
опало в кімнаті твоє дихання.

Я працюю, а де —
цього не треба знати, принцеса —
начиння з емалі; Вероніко,
ганчірок над плитою не бачиш
понад стріхою, над головою,
до якої клітки вивівся наш дим
і як розпрямляє
стиснуту напругу.

На краплину опіуму намелюєш забагато маку.
Є вугілля проти сонця, при якому затопчеш
власну тінь,
є ночі, які моляться гніздам,
захованим у пазухах дерев.

Днів не долічишся.

Жодного місяця не вдасться тобі перескочити,
що він не був дзвіницею в призахідньому сонці.
Руками рухаєш так, ніби пливеш назад.
Аж до крони увійдеш. Аж відчуєш дерево
рукою, що з глибини натискає.

Зима.

На рентгеновім знімку лісу видно,
як заєць утікає від іржі
лисичого кожуха. Сніг
вгруз у поле. Вже він студений.
Сіверко, ніби для жарту, порозвішував метеликів
над землею. Чотири мужики
обтісували колоду; вони посідали
і низько, під спільною зорею,
виймали з торбини хліб
і фрукти. Внизу
глинище, ота вже завіяна оповідь
про коня, що схарапудився в коваля і досі
тягне за собою вудила потоку, нагадала їм,
як одного разу,
ще в дитинстві, прийшли вони
на порожнє ігрове поле.
Не перегони, не вир повітря
в пасмах каштанових крон,
а жердину над рівнявою площі тримати мала
природа з навиків, закорінених
у часи, коли на цих місцях було море.
Фабрика на затишному краю села
напухає в обличчі, яке з нутра вистукує
роками. Темінь повітря
після пожежі і після повернення
крізь перепалену кривлю знов криницю
вимірює. Спокій, пульсування
води в глибині, тепла поверхня
ріллі. А ми — частково за небо,
частково проти землі —
насаджуємо в обрій дерева. Ми прийдемо сюди
тільки за плодами.
Збираємося в гори. Підем
проти води. Ти повіриш у зірницю,
а течія, хоч і не рукою, —
вказує; на п'ять пальців
розгалужується, до сучка
насуватиме перстень жіночий,
а ми його загубимо (і не зможемо
відшукати). Буря все ближче,

вже не втечемо. Починаються сольні танці листків
на тему могильної тиші. Знайдеш розпечатане дерево.
Без остраху
ми запитуємо про найголовніше...
Тут порозмовляєш: «Можливо, ще дізнаємося,
що таке любов. Серце — високо».

ЗИМІВЛЯ

Над нами повний, грубозернистий місяць,
в нас — невиконана обіцянка.
Водоспад коней з драбиняком
зливався
коритом розбризканої дороги
аж до ставка; коні усмиряють бурю
під ногами,
погруддям. А тепер п'ють.
Від цвинтаря чути хлипаючі здвиги
помпи. На протилежному березі
хлопці, один за одним каменують
всі
одне і те ж місце.

Гурти пташині напинають літо
в ділянці стегон. І раптом
ломиноси
самі собі роблять вітер.
Про наші
пальці, липкі після гостювання,
про країну, яку земля ще притягувала до сонця,
я розпитував тебе. Не міг я дочекатись.
На ходу сонця зима
за горою спочулась танцювально.
Взуйся.
Хай тебе не введе в оману, коли знайдеш
обрус країни, перепалений лайном.
Ми, самі в собі завжди ніжніші
і щиріші, находимо в собі ж
характерні щілини. (Діти, з яких виштовхали
передчасну мудрість).
Людині буває тиша
цілі дні. В пільмі вона
крокує, руку перед собою,

за спиною порожній наплічник хати,
не бачить перевисаючу виноградну лозу
без грон,
клаптик неба, спотвореного стопою
на втішеному воску, наглядає,
але
тільки так, що нічого не бачить через очі.
Вона воює,
щоб не порушитись
навіть на перетворення Павла,
так ніби здалеку чує зовсім ясно,
що за нею хтось плаче.

Навозили ми вугілля на зиму.
В північному вікні терпне тиша пагорба,
ніби при генеральному ремонті катуш.
Що будеш.

Будь досконалий і в ходьбі. Бо і день є кроком.
Не думай про терен в п'яті, віддайся
легеням землі.
Не заговорюй прислів'ями.
Як підеш ти на будинок, піде будинок на тебе.
Зима широка. І для звірів,
які так само ходять пішки, вона
видається довгою.

Колишне насильництво іскри на розблиску дня.
Пломінь просить.

Колишня
закіптюжена луна пахощів, коли бензин вигорів
(і засіпаний порух поршня на корінний
протинатиск).

Галузка снігом поскрипує.

Колишне напинання шовкових голосових ниток
на пташиний усміх обрію.

Колишне колихання дзвона перед першим образом
і після останнього знімку серця.

І вчорашнього хліба стає менше.

Муж

над колискою

навколішки

тишею цифрової години

заростає.

ПОМАЛУ

Помалу збирається нам
на чисту сорочку,
радо її одягаємо
і маємо хід. Але нам
двічі або тричі пощастить.

Скажу тобі, де знаходяться наші Татри:
тут, за рогом, точнісінько так,
як інколи вони в тумані
або деінде в морі.

ДУМКА З ПОДРУЖЖЯМ

Ще ні. Не могла вона бути чистою;
сльоза
тебе не віддзеркалює.

Поглянь, примерзло; прибуває
танцю
в шовковім розкроці жінок.

Мені здалося, що в тобі
дощ іде вгору;
виздвигуєш гніздо
на висоту овоча.

Кінь западає у рожеве листя; але ще п'є воду.
Зроби,
щоб йому грива падала на очі.
Є місяць, біла чверть. Є вік
і при звичаєність до ніжності зору, голкі,
якими бджола заглядає
у квітку,
не гніваючись, втім, на трутнів,
стомлених на вершині літа.

Ти не відчуваєш удару, яким
стріха
від множини фруктів
відокремлювала плід.
Один за допомогою стін починає розуміти

пущу; другий відвернений
до тьми, падає духом почуття,
налякане відпливом,
після якого дика звірина на узліссі
вже занюхала чисту сіль.

Заходиш у двері
кожного разу, ніби назавжди.
За тобою побрався вигин одежі.

ВІРШ ДЛЯ ПАБЛО НЕРУДИ

Куди не ходжу,
питаюся: «Де,
де ви тепер?»
А відповіді нема.

Може, «на досвітку,
озброєні палючою терпеливістю...»

Я прагну ввійти
таким, як є,
та нема як
і нема куди.

Пабло, ви були
наче Пікассо,
таким же гарним у розмаїтості днів
і речей своїх.

Помираємо помалу,
ніби дощові краплини,
що одна за одною виходять у світ
плечима хмари.

Може, «на досвітку,
озброєні палючою терпеливістю...»
Я прагну ввійти
таким, як є,
і дуже люблю
ваші риторичні,
цегляно-червоні оди.

КУДИ ПОСПІШАЄТЕ?

Куди поспішаєте, пішоходи?
Земля так потихесенько
заокруглюється, стає кулею. До асфальту
мусимо докинути декілька лопат
гравію.

СТІЛЬКИ ЛЮДЕЙ

Стільки людей пройде перед нашими вікнами,
а доріжка асфальтна гріє,
ніби добрий кожух.
Я не хочу виходити
надвір, так принаймні дихаю
і серцем свого сонця в ходьбі
проглядаю
книжки, порозкидувані по країні.
За хвилину не буде видно вже й овечки.
Жаль мені з цього приводу, але витримаю,
усміхаюся
вже майже між останніми
перехожими,
але маю всього
до смерті.

МЕНЕ НЕ ОБДУРИТЕ

Не обдурите мене, прекрасні дерева,
твояща, вродлива траво, каміння,
мости з бетону,
навмисне занечищені
волею, працею, намаганням
особливо довгих рук.

Камінь просвітлюється, камінь,
у профіль країни
так умонтований,
з таким розумінням і з такою точністю,
що він предметно говорить
те, що він думав, але, мабуть, не хотів
залишитись осторонь.

Земля не є нашою,
а приязнь реальніша за наші чвари,
наказує нам стримуватись,
щоб наша мова,
спрямована в минулі вартості,
не відстала від нас
в будущині і в корінні.

* * *

Щоб було вчасно, мила, наймиліша,
мусило то статися вчора.
Знайдемо свою, ступай поперед себе,
поведе нас безпечно,
як ніщо з дотикальних речей,
ніщо, що є напевно під рукою.
Кажу — вчора. Я не боюся,
сьогодні з тобою
сам, як ніколи, твій
на досяг руки,
то мусило бути вчора,
щоб було вчасно. На мені,
щоб я не боявся,
тільки мовчки можна розмовляти з усіма,
з іншими на землі.
Мовчання переносить гори —
наші гори, наші гори.

* * *

Я вас, власне, навіть не бачив,
пані. Я міг подумати, що ви одлетіли осамотілі.
Кружляють глибоко тридцять три горлички,
а світ купається в ранку після неділі.
Навпомацки, по пам'яті відмикаю, син
всього сумнівного з тутешнього місця,
на світі в столиці, де я нічого не означаю,
правда це правда, а місяць завжди є місяць,
пані. Я не знаю і вже не дізнаюсь, хоч декілька разів
вивертав кишені;
та хіба надаремно страждав Бетховен?
Хіба в очах дитини ми такі злиденні?

* * *

Так ми вас хоронили,
як ближнім не говоримо про долю.
Наблизилася розв'язка,
розв'язка все ближче й ближче.
А як ви справді будете нас хоронити,
благородніші за нас,
повніші правдою, майбутністю,
яка до нас на побачення приходить,
але не засиджується, хто знає?
Можливо, нема часу. Має іншу
роботу. Можливо, ми — інакші.
Виглядає,
що будемо самі себе хоронити,
самі оплачемо себе, живцем
спакуємо все, що маємо,
не просто з найповажнішими обличчями,
а трохи з усміхом, трохи не по-справжньому;
того мало,
що вважали ми своїм,
скоро вже десь поруч
забудемо і так і одійдемо.

ТАКЕ

Це так по-словацькому:
м'ясник, який починає жартувати,
та не договорить... важить,
доважує: сім
вісімнадцять!
Це так по-словацькому:
вдова, яка йде вгору
до школи
на борщ: не знаєте,
чия ото дерев'яна хата (зчорніла,
вікна повибивані)... чия
вона була, покинули її, переїхали
жити до міста.
Полудне
в Полонці, і таке воно

словацьке: на димарі плєбанії
кошище із лелекою.
А ти що тут робиш?!

НЕ БАЧИТИ МІСЯЦЯ

Він мусив десь тут стояти.
Мусив десь тут бути.
Тут, у квартирі,
де я не міг народитись,
звідки мене незабаром виженуть.
Куди піти, що робити?
Надворі
зупинюсь, відчую
мокру, голу стіну вітру.
Але й земля тепер
липуча,
і видно, як кидаюсь
до своєї тіні.

ЯН БУЗАШІ (Нар. 1935 р.)

Поява Яна Бузаші в словацькій поезії (а було це 1965 р., коли вийшла його перша книжка «Гра з ножами») пов'язана з намаганнями оновити життя і культуру, що було в 60-х роках властивим для отруєної атмосфери в країнах «соціалістичного табору». Бузаші начебто дуже далеко стоїть від тих процесів, але його трагічний голос проміниться саме звідти, з передчуття поразки «Дубчекової революції». Поет зосереджує свою творчу увагу навколо питання смерті. Він досліджує суперечливі мотиви життя, заглядає в безодні людського духу, пошукує зв'язку між добрими і злими чинниками буття, але постійно нагадує читачеві, що під різними обличчями дійсності ховається сила смерті, яка не є кінцем, а наповненням новою снагою всього живого. Кожен твір Бузаші пропонує дискусію на тему двоїстості речей, явищ, людського ества.

Бузаші пройшов різні етапи розвитку, що вплинуло і на різноманітні форми його поетичного слова (вільний вірш і сонет), але мало хто в словацькій поезії вирізняється такою філософською цілеспрямованістю і назагал цілісністю підходу до життя, як він.

Мабуть, найголовніша прикмета його творчості — незвичайна метафоричність, зіставлення образів, які нічого спільного, здається, не можуть мати. Однак він переконує нас, що ми не проникли до таємниць залежностей, які існують між явищами світу, бо користуємось усталеними поняттями, які в його філософській поезії дуже часто виявляються хибними. «Любов надвоє розділена шукає третього», — каже він, хоч звичайна наука про любов вважає, що вона найміцніша саме тоді, коли розділена надвоє.

Бузаші часто користується усталеними в світовій культурі образами, щоб довести їхню недосконалість. Він постійно сперечається із цілком певними філософськими уявленнями, пропонує свої розгадки світу, і нерідко вони справляють сильне враження на думаючих людей.

ВЕЛИКА КИЇВСЬКА БРАМА

Велика пристрасть надто скоро гине,
в жаль переходить почування шквал...
Чуття для величі — матеріал,
а міра що для дивної тканини?

Чи ж то інструментовка надає
світанкові простори величаві,
мов брама київська, що гасне в мряві,
а потім знов у сонці постає?

Ні, нотний текст, що тільки на дві п'яді
розгорнеться, — це простір двох долонь,
це, власне, міра величі. В розраді

і в смутку біжимо за ним вдогонь,
крізь нього йдемо, поєднані навзаєм,
і в нім свого місця ми шукаємо.

ГЛИНА

Вже в надвечірне поле з оболоні
злітає тінь і гасне сіножать.
А скиби упокорено лежать,
як руки, складені в плодючій лоні.

Між пальцями їм зелень проростає,
немов дукат виковзує з руки,
мов нива на дрібненькі злотняки
розмінює добро землі безкрає.

Вечірній дзвін озветься віддаля,
в скарбницях цвинтарів стара земля
набутків і витрат полічить скрині...

Віками дозрівають мозолі,
в земному лоні складені, в теплі,
у працею розрушуваній глині.

ГОРІХИ

Горіхи мають шкаралуп'я грубе.
Буває, вдариш, — а зерна нема,
забрудниш тільки руки надарма,
чого не зроблять вивірчині зуби.

Що діяти? Над кухлем пива мліти?
Чи гонтами вкривати схили стріх,
щоб, як на них плоди стрясе горіх,
вони могли правдиво ядровіти?

Труд — із руки до вуст — дає життя;
та прагнеш передбачень і знаття,
де форми праведні, а думи ложні...

Втішають білки. З досвіду вони
вже знають, що найбільші твердуни —
горіхи неприступні — всі порожні.

БДЖОЛА

Шум дерева — розкішність до бароко.
Мізинчиком солодким спроквола
торкається його листків бджола —
і раптом цвіт відкриється, як око.

Вона крильми поранить легкома
тканину джерела, що б'є з-під кручі,
так ніби пісню голоси співучі
ведуть з-під тексту, де брехні нема.

Зганяючи з природи сон і втому,
бджола вночі повернеться додому,
та пізно — в улик не пускає рій.

А джерело і дерево зі споду,
з дна магії добудуть вічну воду,
що живить всіх у доброті своїй.

МАК

Сон пересіяно. Ніч для зерняти
жахливо непоборною стає.
Та мак, володар снів, на світі є —
вже й нам готуються святочні шати.

Тканину чорну міряють і цятку
для знаку роблять пальчиком твердим.
І плаває вже тіло, наче дим,
у прірві сну, в сонливім прапочатку.

А покоління вірять калачам.
І сльози вовчу темряву очам
вертають, сіль злизавши доброчинну

з дна сплаканого зору. Без кінця
в тілах товчуть спадковий мак серця,
мак непробудного спання й спочину.

ОЗИМИНА

Як вітер дме, що аж у вухах дзвонить,
рілля вже знає: сіють — не тремти,
так, ніби довгі тягнуться хвости
за кінцями, що їх осінь вдалеч гонить.

Земля читає між рядків — несила,
зернину на язик вона кладе,
як ту монету; проковтне і жде, —
що там озветься письменами жита?

Корінчик у підсвітті знає путь.
Земля чекає — неба тупотання,
і сніг пройде, і кільчики дрібні

зеленими вогнями зацвітуть.
Вона мовчить і тайнощі зростання
покаже в повній силі навесні.

МЕД

Мед, за Вергілієм, — це росний дар,
краса духмяна, що на сонці сяє;
легкий вітрець її з листків стрясає,
не струшуючи сну солодкий чар.

Природа тільки наставля вуста,
коли стихає вітер на світанні;
спускається між пелюстки багрянні
у келих — перша бджілка золота.

Вона вже мовить заклинальне слово,
вже хтось її волає вглиб роси
пірнути — в сяйво, в тепле безгоміння.

То цвіту дно, то мед горить казково;
і думає бджола: мистецьке вміння —
лише добро добути із краси.

МОЦАРТ У БРАТИСЛАВІ

Він грає сам. Хлопчина літ шести.
Тяжка то гра. Під батькові коліна
її він кидає, немов поліна...
До нього всі звертаються на «ти».

Найменший порух батькових колін
(а він же не сидів на них ніколи)
показує, де помилився він,
де пальчик поламав. Болить і коле

той знак, але в його очах не кров,
а тільки нова форма тьми — покров
ненависті до свого дарування.

Він чує на собі природи гніт,
так ніби мертвим народивсь на світ,
щоб осягнути в грі опам'ятання.

ПІСНЯ КАТА

Вночі по місту кат іде й співає.
А голос — погляд з-під похмурих брів;
чи вікна зачиняти на той спів,
чи плакати, цього ніхто не знає.

Співає кат зажурено про те,
що з його ліжка, де він спить з жоною,
спадає шкіра хвилию жажною,
а не перина... Визнання круте.

Уже росте багрянець в небесах,
як дике м'ясо в незажитій рані,
росте в п'їтмі, як дике м'ясо, страх.

В останньому шинку, вже на світанні,
він скаржитья (в сльозі — вина ковток):
«Пощерблюється вістра од кісток».

ОДЯГНИСЯ КРАСО

Одягнися красо відходимо
посеред вільготного відчиненого ранку
ріка виблискує в траві як покинутий ніж
і ранить нам очі
то вже остання нагода оглянутися назад
на все що виглядає як праця як обов'язок як рідна оселя
але поверни голову з горлом вази бо тут кінець
минулості
а тепер приходять дерева зелені янголи
чисті і задивлені в себе
досить ми спотикалися об линви натягнуті
поміж людьми ходімо
ми йдемо сховати обличчя бережене колючою бородою
і мовчанкою
ми йдемо послухати вітер який кричить
як точильник ножів поміж ялицями
ходімо
ми йдемо шукати печери де видно
як сльозиться скеля де можна
підійти до стіни і відчувати що ти є продовженням

землі
де можна складати списки добрих людей
яких ми колись зустрічали
Ходімо любове відходимо в гори ще є час.

ШУКАННЯ ГОЛІВ

А хтозна хто наосліп іде за нами
мить між дорогою і копитом коня
коротка і дзвінлива
в книжках знаходимо тільки місця
покрапковані мухами
цвіркуна який співає у пазусі монумента
тріщини які допомагають визначити стать каменів

А хто знає хто ущипнутий сміхом шукав Євиного листка
хто в шершавості дотикальної деревини спізнав смерть
людини але і смерть дерева
хто постукав об дно домовини ніби в двері землі
хто собі відкрив груди і сказав зайдіть
ополудні наповненому падаючими насінинами

Але ж і серця дерев поволі заростають
як ніж востає в руку а іржа у вістря
і блиск і любов як татуювальна голка
дотикаються до шкіри
Нічого не допомагає мислення під корінцями волосся
Ворожба на ножі який рухається по колу
як магнетична голка

А хто знає за ким ми йдемо наосліп

ДОРОГА ДО МУРУ

Знаю що в снігах ждуть на мене чорні туфлі
зовсім порожні як спадок по братові
який відійшов босоніж на похорон

слухаю за дверима кроки старої жінки
яка зимою біля восьмої сходить із горища
з повними відрами студених
ще вологих зір
але порожні туфлі стоять у тьмавих снігах далі

і кличуть на дорогу піти слідами
тих босих ніг
біля білого подзьобаного кулеметом муру.

Я стояв собі в алеї і дивився як світяться черешні
тоді вертався дядько з концентраційного табору
руки та обличчя ніби вирізані з газети

Я уявляю як виглядало оте місце
коли ми поселились у домі де рухались цеглини
і хоч було це влітку з даху відлітала черепиця
мов крила птахів.

Єдиний хто вночі з'являвся то були воєнні сиві щури
ходили вони по коридорі з ніжками як місячні курчата
і дряпали двері

Але й тоді я мав сни свої власні радо перебував нагорі
і постійно чекав чи не розійдуться стіни будинку

То були ночі коли я намагався беззвучно
відчинити двері на веранді

яка в темряві нагадувала розбитий акваріум

Я стояв годинами при скляних дверях

і затамовував подих

щоб не висипалося скло під кулаком

що бився в горлі

За зорями стояла ніч така чорна як кроляча стайня

Сьогодні вночі дороги виблискують як окрайці ока

під довгими віями

а в сінях мене чекають чорні туфлі

зовсім порожні як спадок по братові

який одійшов босоніж на похорон

Біля подзьобаного кулеметом муру

КЕНТАУРОМАХІЯ

Коли таємниця наступає на п'яти пізнання,

лінія — це рух точок до ніщоти,

а первісток на лінії вже тільки в смерті

осягне точку божества.

Але, переселений з божества, відшукує він себе в тілі,
звістує із нутра,

сам по собі голий, немов насіння.

А мертві тримають в зубах кінчики цвяхів домовини,
жодного провітрювання в могилах немає, жодного
відмикання дверей, жодного гуркотіння головою
воскресіння.

Він жде на лінії, що його любов позичить плоті
з ногами — для втечі,
тому що і любов має тільки один напрям —
туди і назад.

Допоки душа, вихолощена плоттю, зберігає мислі,
пресує дзеркала, щоб пізнати нутро речей,
доти напружена квітка на кінчику волоска чекає,
бо не знає питання на всі відповіді.

Лінія — це рух точок до ніщоти,
а вихолощена душа зберігає обличчя.

А поезія — любов з другої руки.

ЗЕМЛЯ В ЗЕМЛІ

Затаїти подих,
коли кров повертається, а в тілі тільки
повторюється час буття,
в передчасно посмертній масці шкіри,
бо те, чого нема, легше зберігається.

Схилити голову перед шаленством,
яке єдиним поглядом скаламутить вино,
подзенькування з середини, як ретязь,
що його перетравлює змій.

Передчасний перед бурею рефрен горя,
коли дятел в деревах шукає місця
для коренів огню,
а музика в тиші — порожнечу резонансу.

Могила не порушить цілісності землі,
бо тільки мертві нас переважають у часі,
коли їхня душа випередить нас
на один подих.

То є гра,
коли мертві ховаються і тільки земля їх може
покликати,

відчувши зачаття, яке вкладає в Жону
простір і час.

* * *

Зростає присмерк на порозі в милої,
який уже не заскрипить під твоєю ногою.
А вікна, які засвітять по-сільському,
бо сутінки тих образів є присмерком села.
А лісовий гнанець,
який біг невпевнено, бо в бігу змінював напрям,
вдариться чолом одразу.

То поріг раю чи пекельної брами,
до котрого він гримить?

Відразу він засне у росянистім смерку
спанням оглухлим.

Лиш вузол у порозі милої
йому вдариться до вуха дерев'яною безнадією.

Що з деревом?
Мабуть, сльоза його порушить.

* * *

Любов варить з першої води,
не чекає,
а коли нема джерела, варить з дощівки.

Молодик опускає яворове відро
аж на дно криниці,
дівчина цебер тримає.

З одного джерела напоєні,
горять племінням.

Тимчасово, марновічні.

* * *

Тихе воання,
ніби хтось застукав лиш тінню.
Ніби доторкнувся волоссям дверей,
коли під ними листа просуває.

Схилений під дощем
відходиш тихим кроком
у присмерку.

Відомо —
камінь, кинутий вгору,
хвильку відпочивши в найвищій точці,
падає.

* * *

Вітай мене, моя кохана,
я приніс тобі чобіт крові.

До чобіт стікає кров'ю вершник
і до кінської крові.

Але кров коней легше струмує,
чвал її швидше збувається.

А коли кінь впаде,
чекає тебе останній крок вершника,
переступити спину, яка стала вже тільки сідлом.

Я приніс тобі чобіт крові,
кохана.

Другим чоботом у скелях
я позначив дорогу.

* * *

Лісова миша обстежує загублену сопілку
і шукає для свого пищання входу.

Але діри, випалені пальцями Пана,
порожнеча, вибудувана його подихом,
призначені для звуку з інших уст.

Миша бігає і думає:

а як дістатися до тісняви отакої?

* * *

Ніч низька й густа,

зростаюча ніч,

ніч коням по животи,

але вже сягає аж до наших колін.

Ми стоїмо на краю лісу,

і я тримаю тебе за дотепер білу руку.

Коні з глибоко понуреними головами
гризуть траву зі споду.
Ніч настає.
Останнє, що я бачу, це твоє біле обличчя.

Тоді хтось — в руках зброя — сказав:
«Піди наперед зі світлом, щоб я побачив ціль».

* * *

Жменя води в обличчя,
яке ще наше і з якого — відзеркалені —
ми читаємо.
Але обличчя, та вуаль за вуаллю,
промокло ізсередини,
а вода відзеркалює тільки сльози.
А хто ж то балансує на межі двох облич?
Нічого не побачить жменька чола в жмені води
на дні долоні.

* * *

Раз вночі тебе спізнаю,
Гедоне.
Раз, коли мене покута позбавить сну,
а спання буде лише спанням,
а не спогадуванням.
Ніч обертає чашу, щоб стіни оросились.
Чи то вже твої сльози,
чи то ще мій краплистий піт?

* * *

Мій голубе-приятелю,
і в неіснуванні, де, мабуть, ти існуєш,
можливо, наближається осінь.
А я, той, хто хоче від зими поєднатися з
тобою,
вже майструю повітряного змія,
щоб пускати його під небом,
яке, пам'ятаєш, створене з каміння.

По шнурку пошлю тобі листочки,
які... Хтозна.

«Листочки»

* * *

Тишу здатна створити тільки музика.
Вона ніби витинає її з м'яса звуків,
пойнятих гарячкою,
криваві, але урочисті.

В тій тиші
повітря гойдає пахощі,
як одержу легенди.

ЛЮБОМІР ФЕЛДЕК

(Нар. 1936 р.)

Драматург, прозаїк, перекладач, журналіст Любомір Фелдек насамперед і понад усе — поет, який наповнив слово дразливою енергією, виключною актуальністю, ядучою іронією, скептичною і, може, навіть цинічною приземленістю. До 1989 р. його творчість була напівдисидентською. Він вважає, що неповна свобода вислову, в якій довелося йому працювати тридцять років (перша його книжка вийшла 1959 р.), сприяла його творчій винахідливості.

Фелдек — бурхливий талант. Його мучать соціальні проблеми. Він ненавидить підлабузників і фарисеїв, грубу фальш, якою, мов колода хробачливою корою, обросло комуністичне суспільство.

Поезія Фелдека часто виникає із сатиричного перебільшення певних людських чи суспільних прикмет, але це все ж не сатира на певні явища, а боляща й розгнівана сповідь людини, яка не може змиритися з підлістю, тупоумством, підлабузництвом та іншими рисами, характерними для тоталітарних часів.

Деякі речі Фелдека нагадують прозою написані рефлексії чи епізоди, але поруч з ними читаємо твори, які належать до вишуканої модерної поезії. «У Фелдека, — пише поет С. Моравчик, — ми всі вчилися спортивному, джентльменському способу трактування речей, великодушності і вітрогонству, принадливої химерності, але й відповідальності...»

Фелдек належить до людей ініціативних, дотепних і доброзичливих. Йому тісно в кожному його ділі, а тому він працює в багатьох вищеназваних жанрах, але чи не найпродуктивніше — в літературі для дітей.

Якби ми схотіли перелічити всіх перекладених Фелдеком авторів, то це зайняло б декілька сторінок. І там, серед світової слави поетів, було б ім'я Богдана Ігоря Антонича. Фелдек переклав також окремі твори Р. Лубківського, Б. Олійника, Д. Павличка. Блискучі Фелдекові оригінальні твори й переклади викликають шанобливий подив до цього словацького витівника і майстра.

СОНЕТ ПРО ПТАХА ЧАТАКА

Я в Індії такого бачив птаха
що непорушно в час посухи спить
у снах дощів чекає сіромаха
бо воду тільки з неба вміє пить

Чатаком зветься він Небесна бляха
розпечена над ним палахкотить
Але гидка йому баюри лаха
посудина його одна блакить

Як він у сні не вмре то буревісні
вітри його розбудять і смага
з душі спаде мов кайдани залізні

Але дощі не йдуть Горить снага
І тихо спить спрагненності слуга
Чатак убогий то поет без пісні.

ПОДРУЖЖЯ

1

Я довго думав над шлюбом дружино моя
довго я думав над тим
чому Робінсон Джефферс писав поезіі
не про подружню любов
а про жінку що тужить за жеребчиком
і чому повинен був ждати смерті Унні
щоб заволати
— Найдорожча —
Це одразу нагадує мені значок у його підписі
пташку що злітає над другим «н»
як місяць
коли він перебуває ще майже за овидом

2

Так місяць і людські сліди на ньому
це подружжя
Подружжя це людське діло
ракета не зовсім вигідна
чудова перемога людини над природою

за допомогою котрої
по місяцевій поверхні ступає
Наче Авелів дим білий Армстронг
щоб там сопраново почути
Як брат його чорний Армстронг басисто плаче
Щоб глянути назад
на блакитну Каїнову зірку
це чудова перемога природи над людиною

КРЕЙДЯНЕ КОЛО

Коло крейдяне ми двоє в колі
Як на південь одлечу поволі
в колі ти зостанешся сама
Весна літо осінь і зима
Німб прекрасний виходу нема

МУЛЯРІ

Дядько Балек упав з риштування
так ніби вийшов на подвір'я
Щось там зламав
так ніби щось там замуликав
Смерть його минула
немов би пропила його
Ми мурували далі
ніби нічого не сталося

ТРИВОГА

1

Я боюсь тому я є
Сам із себе повертаюсь крадькома
на цей світ
А моє оте
— Я є —
проникає крізь життя моє
ніби око крізь відкрите вічко
світло шле своє

хоче смерть узріти
як зір того хто спить
з-під повіки помічає
зір успальника на мить

2

Щасливий будь, моряче,
між Сціллою й Харибдою.

Чи ти пливеш вперед
на поклик мрії,
чи ти пливеш назад
на поклики жалю,
моря ти не побачиш,
бо будеш в сліпоті
при своїм розбитті.

Тому кажи за мною:
хай живе боязнь, —
Харибда й Сцілла, дві веселі,
дві небезпечні і прекрасні скелі!

3

Допоки є тривога,
є тіло й в ньому дух;
тривога — пісня з рога,
повітря пружний рух.

А як трубить незмога,
повітря в небі птах.
То осінь тиха й строга,
то смерть вже на устах.

ІНЦИДЕНТ В КАВ'ЯРНІ

Кав'ярню зачинили,
крісло перекинули,
але на нім вона іще сиділа.

Я бачив, як вона злетіла
і спалахнула зопалу.

На землю висипалось трішки попелу.
Так мене пісня покинула.

Там, наче мертва птиця —
ніжками догори
крісло...
І сумує світлиця.

ЛЮБОВ

Любов — знамено свідомості,
щоправда, опущене долу.
Кохаємось на подвір'ї мови,
так діти граються перед будинком.
Під псевдонімами,
наче під липами.

ПРИВІТАННЯ ЗИМИ

Сніг упав. Він розбитись мусів.
О щасливі коханці!
Чекаєте сажотрусів,
а приходять ворони вранці.
Гайворонячі зграї —
на щастя. Про нього йшлося.
Зима вам понаростає
знову, як те волосся.

СЛОВАЦЬКА МАДОННА

Мадонна живе спереду, її син із дружиною — ззаду, кожен має з двору окремий вхід — минулого року про це багато говорилось, ще перед поділом будинку, але ті двері, що поєднують обидві квартири, обоє, мабуть, замкнуті і закладені шафами...

Цілий будинок, щоправда, передня і задня частина, належить мадонні. Перед кількома днями син одвозив дружину на Погроння, він мав повернутись за три дні, вона аж за місяць, отож, відходячи, приніс він до мадонни і поставив у снігах пральну машину.

«Навіщо це мені?» — «Коли схочеться тобі попраги». — «Ти ж міг мені залишити ключ». Пральна машина стояла

три дні неприторкнута. Син повертається, влазить через вікно до своєї квартири. «Чому через вікно?» — «Я там забув ключ!» — «Ось бачиш!» — «Мені той ключ пришлють». — «Але ж ти міг його залишити мені. А пральну машину забери, тільки заваджає». — «Ти ж могла попрати...» — «Я могла попрати і в тебе — ти ж міг залишити ключ!»

Христос мовчить, читає газету, жінка далеко, але мати близько, матір близько, а жінка далеко, навіщо ж йому страждати. Не страждає. Має рацію. Якби був холостяком, наплював би на те, чи має матір на чому прати.

Мадонні, щоправда, він видавався тоді добрішим...

У ПАСТЦІ

Приятель поскаржився: «Ти помітив? Ми завжди перебуваємо в якійсь пастці...» Це, мабуть, правда.

Закладаю папір до пастки пишучого інструмента і дивлюсь у вікно. Пастка фіранок. Відгортаю заслону. Пастка слабкого зору. Шукаю окуляри. Пастка неуважності. По вулиці йде жінка з коляскою і животом. Дитина у пастці коляски. Дитина у пастці живота. Жінка у пастці візочка й черева. І всі троє у пастці дороги E75 — той тротуар ніхто не хоче відремонтувати, і кожен рік тут хтось обов'язково потрапляє у пастку засраного життя.

А що звірина? Що робить вона, коли потрапляє до пастки? Те, що й ми: здебільшого втекти нездатна. Лисиця, одначе, відгризе сама собі пійману ногу і втече на трьох...

Отже, бачиш, приятелю, що, крім тих наших пасток, існує ще щось інше, що, можливо, скавучить, кривавиться, але бодай коротко триває, — капкан свободи.

ПОШАНА СОФОКЛОВІ

Ти боїшся нещастя, але здається тобі, що в ньому таїться правда, але правда не тільки в ньому, правда в усьому, а ти саме тому, що любиш правду, боїшся щастя, ти не хочеш полюбити щастя надмірно,

аж настільки, що перестанеш бачити
правду за межами щастя, отже, хто знає,
що таке взагалі правда.

Ти боїшся нещастя, а хто знає, що таке нещастя,
бо, коли те, що переживаєш,
ти вважаєш за щастя, а за нещастя вважаєш те,
що переживають інші,
то чей же можуть інші вважати за нещастя твоє щастя,
а за щастя те,
що вони переносять, отже, хто знає,
що таке взагалі щастя.

Людина слабка, але має право вибору,
яке робить її божеством.

Антігона
назвала щастям свою смерть і таким чином змусила
Креонта,
щоб він своє життя вважав нещастям;
ти сказав би, якби тобі Софокл уста позичив,
і він якби позичив уст твоїх, сказав би,
що, мабуть, іще, цієї ночі Креонт
переспав з Ісменою, —
хоч відчував надалі жаль над смертю Евридіки,
Гаймона та Антігони, —
вони вже навчилися тлумити скорботу
смачними стравами та прохолодними напоями...

РІЗЬБЯР

В Медведзі жив майстер. Звався Беньо.
Виріза́в розп'яття. Скільки літ!
Кожен раз Ісус волав стражденно,
як Його виносили з воріт

на хресті: «О Беньо мій, завіщо
ти Мене покинув?!» А різьбяр
усміхався. В храмі вуст завіса
роздиралась, як запона з хмар.

Знав — на третій день смолисте тіло
він до себе кликне, а коли

шашіль виконає темне діло,
стріне в сяєві золи.

Небеса, де зорі — наче роси,
він богами виповнив, і ось
на правиці Беня всі Христоси
посідали. Безліч їх знайшлось.

ДЕРЕВО

Дерева такі як люди
що без кінця розмовляють
і не можуть зупинитися

Вночі дерево встає із свого чарівного крісла
сідає на свій чарівний мотоцикл
і їде до магазину самообслуги
що саме зачинений

Проникає через димар
і забирає зо два кошики їжі

Вранці коли сонце почне золотими шовками
вишивати землю

а хмарини поволі вилітають
із слимачих будиночків
дерево переконається що вже днина
і страшенно довго було йому повертатися
на своє чародійне крісло

Потім швидко позбирає черешні
одягне їх на себе і стоятиме

Потім його черешні почнуть обертатися
в яблука та груші

Потім знов була ніч
і знову дерево їздило до самообслуги але вже не до
справжньої

бо придбало собі гвинтокрила
і накручувало його ключем
ключем що був чи не кісточкою черешні.

НІЧНИЙ ПАПРУС

Ніч розсуває береги, видовжує дівчатам коси.
Дерева вищими стають, а вікна зблискують, як перли;
в котрому з них тримає хтось цвітіння безголосе
своєї усмішки? Ніч слабше тих приховує, що вмерли.

Ніч грубне. Кущики здаються деревищами.
В котрім гнізді заснув той птах, що зветься Плач?
Далекі дальшими стають, а ближчі — ближчими.
Ніч більше тих засмучує, що носять смутку плащ.

ПАННА

Панна — зеленкастий поблиск наготи
(щоправда, рожевіший він, як ти);

Панна — річка, що тече, та берегів не доторкає,
майже не з'являється і майже не зникає;

Панна — найдавніший довгоногий ствір,
і благонадійна, мов язик,
що не говорить, бо мовчати звик.

Панна — надзвичайно свійська. Але ж так не є,
запах її видає.

УКЛІН ОВІДІЮ

Раптово Філемон відчув, що він росте,
особливо ноги росли.

Їхні пальці чимдалі міцніше спліталися
з пальцями іншого дерева.

Так буває, коли діти беруться за руки.

Він зачув надвечірній стогін свого волосся
і скоро (бо його могла відділити від уст
кора могутнього дуба)

обізвався:

— Як це ти зі мною зрослася, Бавкідо, адже я сам.

Але на уста Бавкіди вже липа поклала долоню,
її «Прощавай, мій друже!»

було вже безтямним шелестом листя.

Тоді й уста Філемона замовкли навіки.

ПОЕТ, ЯКИЙ ПРАЦЮЄ В УРЯДІ

Поет, який працює в уряді, висиджує в журі,
на зборах, навчаннях і на виборах,
всюди встигає, щоб діставати визнання, премії,
титули, високі тиражі, повторні видання,
потрапляє до складу делегацій, що виїжджають за кордон,
і до експортних антологій,
такий поет (прокляття, чи це часом не я?!)
так само має хвилину, коли через його думки
пролітає поезія.
Тоді він скидається на рибалку,
якому риба сіпнула гачок, —
а він складає спінінг і мчить на наступні збори
з радісною думкою: завтра її спіймаю.

ПРОМОВЦІ У ГАЙД-ПАРКУ

На грані контейнера, в куті Гайд-парку,
безтурботний, наче птах,
стоїть синьоволосий молодик
і критикує англійську шкільну систему.

Інший дивак
став собі на два ящики від кока-коли,
а інший —
тільки на один ящик,
а ще інший
стоїть просто на землі,
але понад слухачів вибивається
високим капелюхом і кодексом у руці.

Майже ніхто їх не слухає.
Народ більше цікавиться театриком,
який канючить гроші на завтрашнє
Державне Весілля.
Молодці бозна-звідки сплять на англійській траві
з мотоциклами в підголів'ї,
допоки їхні дівчата
приготовляють на дорожніх примусах,
а подумки вже перебувають у темноті,
ніби в спальному мішку,
після вечірнього феєрверку.

А ті, що оточують промовців,
слухають без натхнення,
біля одного стала американка в шортах.
Її муж зробив знимку.
То буде все, що збереже світ
з тієї жалісливої промови.

Біля іншого розійшовся
невеличкий шум,
отже, говорить далі.
Чи він зрадіє, якщо я підступлю ближче?

Тепер говорить вже тільки до мене.
Не знає, що я слухаю лише музику.
I don't understand¹,
Але все ж добре його розумію.
My brother²!
І я блазень,
який вірить,
що знає місце,
де є кому
і вдається дещо сказати.

Я стаю на ящик від кока-коли
і промовляю
про значення трнавської групи
у світовій поезії.

По-словацьки.
І тільки для нього.

ГУЗНОЛИЗАННЯ

Задаю собі вічне питання
в час вставання і засипання.
Розпаношилось в нас гузнолизання, —
чи це поступ народу, чи відставання?

Хто жадає дістатися вище,
чи хто хоче спочити десь нижче,

---

¹ Не розумію. (Англ.). (Прим. перекладача).

² Брате мій! (Англ.). (Прим. перекладача).

чи промовля він, чи бомаги ниже,
якесь гузно напевне лиже.

Задля злотних зубів, чи спорту,
доцентури найвищого сорту,
чи окремо, а чи союзно,
завжди лижеться чийсь гузно.

Морозиволюби, даруночок нате,
щоб ви не мріяли щось інше лизати,
тільки зад порядний, що з нього повинна
мати добродійства вся ваша родина.

Вже навіть в дітях горить бажання
смоктати не цукерку, а чийсь задочок,
і зростає щастя задолизання
разом із тими, хто ходить в садочок.
Старших вабить в кінотеатрах мода, —
задниця пані Тейлор, а не врода, —
вони сподіваються, що можуть всю правду
дізнатись про мистецтво лизання заду.

Бо людина, що знає про все те мало,
лиже задницю недосконало,
вона відчуває, що їй щось бракує,
що вона лиже задницю всує.

Всяк мусить спізнати це мудре діло,
і свого честолюбства позбутися сміло.
Він лиже зимою і лиже в літі, —
звичайно, він вдома на цьому світі!

І я маю щастя, що добре лижу
пару гузен достойних навдивовижу.
Якщо навіть смердять і язик чує болі,
якщо навіть лижу проти власної волі, —
лижу все-таки, бо маю родину,
бо від того лизання я не загину;
іноді спльовую, але то крадки, —
такі вже звичаї й такі порядки.

Інколи я, повернувшись додому,
виблюю з себе всю гидоту й оскому,
а добра дружина змиває і каже:
«Золотко моє, мій славний княже,

я знала, що ти, як вийдеш із хати,
мусиш задницю комусь полизати!»

Відповідаю своїй дружині:
«Я хотів тільки повчитись нині!
Я хотів тільки підійти до теми,
спізнати, чому ми такі нікчеми!
Те задолизання надзвичайно люте,
ти лижеш одному, а тобі — інші люде!
Ти обдер свій язик у чужому гузні,
а тобі гузно обдерли язики заскорузлі!
Ні, то, мабуть, не поступ, а занепадання —
оте наше всенародне гузнолизання».

КОХАННЯ В ПРАЛІСІ

Моє серце звучить там, у тобі, ніби в пралісі.
А твоє так само, лиш на іншому місці.

Твоє питається.
Моє відповідає.

Моє питається.
Твоє відповідає.

Моє питається: «Там тьма?»
А твоє відповідає: «Тьма, тьма!»
Моє питається: «Тьма там?»
А твоє відповідає: «Там, там!»

Твоє серце звучить там, в тобі, ніби в пралісі.
А моє так само, лиш в іншому місці.

Там-там.

КОХАННЯ НА ЛЕВАДІ

Простеляю леваду під тебе на ту хвилину,
коли з твоїх лопаток виростуть крила.

Зайчик танцює вже на горбі
і з вуха на вуха зірку вечірню передає.

Зламана квітка клякнула біля твоєї голови
і просить, щоб могла тобі запахнути наостанок.

Ба! по горизонті біжать
зелені від заздності
цілі гаї!

Ще ми двоє, але раптом вже нас немає,
тільки чвалає левадою кентавр!
Напівкінь, напівжона чвалає!..
Напівриба, напівмуж перекидається!

Напівмуж, напівжона тут в забутті лежить,
а під ним —
напівземля, напівзоря, напівжона.

...І знову маємо кожне власні ноги,
і твого серця вже немає в твоєму тілі...

ЛЮДОЖЕРНЕ КОХАННЯ

Кохаємось, аж навзаєм поїдаємось:

«Я можу тебе з'їсти й оком,
вже тільки з мого ока
будеш голодна виглядати!» —

«А я тебе вкушу, але вже так,
що всюди потече,
і з водогону — кров твоя!» —

«Я тебе бачу тільки вже устами!» —

«А ти мені дозволь наїстися досита
твоеї слини!» —

«І твій голос можна полизати!»

«Давай з'їмося повністю!»

Келехи квітів, що під вікнами наслухалися нас,
ще уві сні тепер жують...

* * *

Батьків свобода — у дітей.
А ми — дозрілі — також діти.
Ми діти скривджених людей,
що мусили по тюрмах скніти.

Батьки несуть нас на руках,
що витичилися з могили,
щоб ми не відали про страх,
щоб наляком себе не вбили.

Мій батьку, ти — це я, а я —
це ти. Тут істина одна,
що ніжна революція
з волі дітей народжена.

Неначе в казці! «У мішок!» —
І зник жандармський обушок.
«Геть із пивниць життів барила!»
Але тепер потрібна сила —
бочку вмістить в один ковток!

ШТЕФАН СТРАЖАЙ

(Нар. 1940 р.)

Про Стефана Стражая словацькі критики пишуть охоче й немало, до цього їх спонукає позірна простота його творів, яка не дається, одначе, просто розгадувати. Стражай пише нібито короткі оповідання, які мають новелістичні і, як правило, філософські закінчення. Його мова невибаглива, його образна система не вражаюча, але кожен вірш заряджений якоюсь глибокою сентенцією, яка впливає із «пригоди буття». Часто цілий твір у нього є лише метафорою, за якою стоїть ідея пізнання цілого ряду речей і явищ. Наприклад, у вірші «На початку зими» мовиться про те, що треба подолати грудневі «спалахи туманів», всю оту болотнечу підмерзлу, а тоді «буде зимніше і гарно». Буде краще, але буде ще зимніше. І тут, здається, Стражай досягає тієї мети, яку він ставить перед собою чи не в кожному своєму творі: відкрити незаперечну двоїсту природу поступу, руху вперед, життя.

Зрозуміло, така характеристика не обіймає всієї складної поетичної напруги, яка існує в його слові. Стражай тим цікавий, що його ліричний герой не відсторонений від філософії буття; навпаки, він тяжко, гостро, болісно переживає свої настрої і спогади, свої інколи малярські намагання відобразити світ, в яких завжди з'являється свідок розуму, котрий, як це сказав про Стражая Й. Чертік, усвідомив собі, що «пережитого є більше, ніж того, що залишилось для пережиття».

Стражая можна назвати поетом упокорення. Він не протестує, а констатує. Він показує, який світ є, а не який мав би бути. Але десь там глибоко в його супокої таїться, власне протест, який, одначе, не прагне сформуватися в слові.

ЛІТО

Так тяжко буде покидати
розпашілі літні вулиці,
асфальт, схвильований міським дощем,
і жінок, не зовсім молодих,
не дуже вродливих,
так тяжко буде покидати

запилюжені дерева в парках
і цілий світ —
ані не гарний, —
ані не злий!

ЧЕРЕШНІ

По війні на світлому,
сонячному подвір'ї, поступливі
та справедливі,
ділили ми з братом черешні.

Помаленьку він брав
зі своєї половини на землі,
помалу і мовчки їв.
Я — свої.

Він уже вмер. І все
розділилося знову. Все
з того часу належить йому.
Черешні цвітуть.

ПРИГОДА В ПОЇЗДІ

Вона сидить у поїзді, її волосся
буває чуже і сонячно-тьмаве,
як осіння гладінь.
Буває тобі жаль.

Часто вона натягує сукню
на грубі і ласкаві коліна. Светр
ніжно притлумлює її здорове
і повільне дихання.

Буває тобі жаль, що вона висяде з вагона,
а ти не доторкнешся до її світлої шиї,
не стане вона тобі байдужою, не перестанеш
її любити.

ДІВЧАТКО

Ти сувора, своя і вперта.
Ми розпізнаємося очима, губами
і невимовленими словами.

Але я зважаю тільки на те,
чим ти мені не подобаєшся. На все,
що для мене може бути
ще кращим.

ПОРТРЕТ

Збоку — сувора. Говорить
про все на світі згорда,
і все ж таки вона необережна, —
відкриє очі. І тоді видно,
як волочить побіля себе
одне крило.

ОПОВІДАННЯ

Ранок підніме жалюзі,
до кімнати увіллється повінь звуків
і сонячного світла.
Нападало снігу і снігу,
як в оповіданні. Я кажу:
падав сніг
тому, що ми любилися.

А вона: дивно було б,
якби ми після того всього
вже не зустрілися.

Оповідання продовжується.
Говориться про те, що вони справді вже
ніколи не бачились.

ЗБРОЯ

Коли ти вперше тримав
наладовану зброю,
твої почуття не були простими:
не здалось тобі,
що ту зброю за жодну ціну
ти не зможеш застосувати,
навпаки, тебе пройняло
тремтіння — жах нової, логічної,
несподіваної можливості —

світ зовсім інший,
коли ти зі зброєю в руках,
а вірити не смієш
навіть собі.

ДЕНЬ ЗА ДНЕМ

Ти був би згідним зі всім.
Все приймеш і все
забудеш. Ти усміхаєшся
вже без вимог, ілюзій,
хоч маєш іще відчуття,
що оте все, таке не твоє
і втомлююче,
повинно б мати смисл.
Але щось в тобі заперечує:
не маєш рації.
Минають роки, гірше —
минають і дні.

ЯНГОЛ

З нового помешкання
хильцем, легко одягнена,
ідучи навшпиньки, увечері
виносить вона позамітане
скло, блискучі папірчики
із цукорків,
позлітку.
Має гарні і сильні
високо відкриті ноги:
сліпучо чистішим
є хіба що сніг,
над яким вона перейшла.

ЩЕ РАЗ

Ще вдихнути
холодного повітря,
що шарпає гортань.

Ще побачити сніг,
як він закриває асфальт
розтрісканий,
розколисаний.
Ще спожити морозу,
побачити, як голі дерева
втинаються у тьмяне небо.
Ще мати перемерзлі уста,
відчути вологість за спиною,
сонячну гарячку.
Ще надихатися,
ще жити.

ТИ НЕ ІНАКША

Ти не інакша, ти не
гірша, не мусиш ховатися
за повіки, в мовчанку,
не мусиш соромитись, ти не менше,
ніж інші, не менше
гарна, чому б тебе інші
не хотіли, ти не менше, тільки
будь відважнішою, забудь
про сонячне дитинство,
нічого тобі не бракує,
ти не менше,
все в порядку,
вийдеш сходами,
зупинишся, ти не менше,
усміхнешся, ти не
більше.

ОФЕЛІЯ

Офелія, вже трохи втомлена,
з дрібними зморшками біля уст
і гарних очей,
з дитиною, квартирою і мужем,
скорена, можливо,
щаслива —
тільки деколи, нечасто,
ще собі пригадує, як молодесенькою,

в білій вуалі,
сніжно вродливою
плавала в довгих водах —
мертва.

ЗДАЛЕКА

На великих летовищах, засткених,
потемнілих, в казковій хвилині,
коли на мить
ніде нікого, я зрівноважений —

у московських готелях, в широких
вестибюлях, в множестві люду,
я щасливий, тому що
анонімний —

згадую тебе. Які
незаміними з такої далини
є для мене твої
маленькі вади!

ПОРУХ

На новому цвинтарі
за Прієвозом
зелень розложиста, камінь студений,
в багатому світлі пахне вапно,
літають транспортні літаки,
пересуваються каміони,
з переїзду
тяжко свищать вантажні потяги,
сонце западає
в тисячі вікон селища,
легенький повів
хвилює весняну траву.

В БУДИНКУ З ПАНЕЛЕЙ

Дівчата, які сюди повидавались,
усміхнені переселялись,
потроху линяють.

В травневому сонці яблуневі квіти
засипають брудний посуд,
біляві голови,
руки.

Мужі повертаються щораз пізніше
додому. А я, власне, вже
не повертаюсь.
Будь-де в присмерку
високих і звучних сходів
засвітять вовчі
дитячі
зуби.

ДОВГЕ ЖИТТЯ

Не говори, що спочатку
поставиш будинок,
посадиш сад,
а потім гарно подивися
на дружину, на дітей —
починай лагідністю.
Правда, твій будинок
буде трохи менший,
як інші,
але будуватимеш його
ціле довге
життя.

НА ПОЧАТКУ ЗИМИ

Ти мусиш продертися
через всі зарості
падаючих
вод,
витримати безперервні
скупчення, спалахи
туманів
і весь отой тьмянний,
невідшліфований холод!
Буде зимніше
і гарно.

ПІВДЕННІ ОВОЧІ

Сніг довго засипає
блискучі вітрини
з південними овочами
за склом.

Дихнеш в руки:
солодощі змішуються з болящістю,
стужа із спомином
про студений блиск
дівочих зубів
у теплих устах.

ПІДСНІЖНИК

На балконі міського дому,
високо над гуркотливою і рухливою вулицею,
над крамницями, і над перехрестями,
і над бруківкою
з'являється дівчина в плавках.

Людина випадково підніме очі.
До тих висот не належить
ота біла дівчина із сильними ногами,
майже гола, мабуть, добре невиспана, зла.
Але скільки в її проблематичній явині
приховано раптової надії.

НАМИСТО

Школярка знову піднімає руку,
деколи вона знає урок, деколи також знає;
вона вмита, причесана,
викохана учениця з бантом
у легкому волоссі,
з намистом на горлі,
після перерви візьме собі
з двох яблук спочатку оте,
менше, її біла вузенька рука
стає смертельно вапняною,
коли вона піднімається і не знає,
що не знає.

ПАРКАН

Незнайомий ліс тягнеться
по обидві темні сторони паркану.

Паркан довгий, піднімається, опускається,
всюди однаковий, декілька разів
заламується.

Ти дуже довго крокуєш. В'янеш від змори,
так начебто в тобі тихцем
зупиняється кров —

так тобі солодко. Тому, що вже навіть не знаєш,
чи ти всередині, чи назовні?

А те, що ти цього не знаєш,
може на хвилину бути щастям.

ПІСЛЯ ДОВГИХ ДОЩІВ

Посередині стління
мокрого листя і забутих овочів
частіше роздумуєш
про зникнення —

але не можеш рушити з місця,
ні до чого не прийдеш, нічого не зрозумієш,
допоки не настануть супокійні хвилини
по безкінечних дощах.

Стихне вітер, в озері
знерухоміє ліс —

а тоді раптом відчуєш,
що реченець близько,
але він тебе вже не цікавить.

ЯН ЗАМБОР (Нар. 1947 р.)

Наймолодший автор у цій антології Ян Замбор — поет, перекладач, професор-доцент університету ім. Яна Амоса Коменського. Він народився в селі Тушіцька Нова Вєсь у Східній Словаччині, закінчив філософський факультет університету ім. Павела Йосефа Шафарика у Пряшеві. Добре володіє українською мовою, знає і перекладає українську поезію. Зокрема, разом з М. Геверші він переклав вибране П. Тичини «Золотий гомін» і вибране І. Франка «Чому ніколи не усміхнешся». 1981 р. в його перекладах вийшла і моя книжка «Таємниця твого обличчя». Був це вибір із моєї поетичної творчості, зроблений не мною, а Замбором настільки вдало, що в цій книжці нема таких сторінок, які хотілося б автору сьогодні вирвати.

Замбор, як правило, пише вільним віршем, дуже рідко вживає класичних розмірів і рим, а проте досягає класичної ясності і скульптурності у своїх творах. Він — великий винахідник вражаючих образних деталей, які неможливо забути. У вірші «Вечеря», наприклад, він змальовує сільську трапезу, вечірне застолля зі своїми батьками, які тримають свої важкі руки на обрусі. Ті руки «засинають» на столі. А далі: «Мовчимо. Чути, як у горнятах осідає піна».

Це тихеньке потріскування бульбашок молока, чутне осідання піни і є диво Замборової поезії, наповненої подібними відкриттями світу.

Однак Замбор не ставить собі за єдину мету — дивувати читача обов'язково якимись надзвичайними спостереженнями. Дуже часто він описує речі найзвичайніші, навмисно уникає високої ускладненої метафоричності, але в самій матерії і в способі його оповідання живе глибока метафора, відображається не лише видиме, описуване, а й те, що стоїть за зоровим рядом, — узагальнений образ життя і світу. Замбор гідно репрезентує сучасну словацьку поезію.

Ян Замбор переклав з російської мови твори М. Лермонтова, В. Брюсова, А. Ахматової, М. Цветаєвої, Б. Пастернака, Г. Айгі, з іспанської — М. Ернандеса, В. Александре, Х. Хорхе-Падроне, Хорхе Луїса Борхеса, з чеської — Я. Сейфєрта.

ТУТ

З поля віє жовто-зелений вітер,
гелготливий струмок мене вітає.
А печальна верба все ще стоїть на сторожі,
наче відьма з обвислими пазурами.
З дверей весни визиркують допитливі очі підбілу,
старі дерева вітають жестами
і нагадують мені:
хоч на які зійшов би ти високості,
ноги твої спутані землею...

Жовто-зелений вітер міцніє,
наче фіру трави, штовхаю його поперед себе
і знову стаю великим і нездоланим...

Я тут народився,
тут виріс
із глиняного поду.

ЗЕЛЕНА КРОВ

Тече ріка зелена,
у травах — сік живла.
Вже листя, як рамена,
вже й цвіт — в руці стебла.

Скинь оксамити плісні,
скинь льодові плащі,
і стань під благовісні,
розбудливі дощі!

Вирує сім'ядоля,
б'є кров зелена в лист —
зріс кущик серед поля,
а в нім — пташиний свист.

ЗЕЛЕНЕ ВИНО ВЕСНИ

Озимина мене сп'янила,
зелене вино весни.
В самотності серед поля кажу: любов.

Ось бджоли гребінцями зчісують пилок
і в кошиках носять до вуликів.

У лісі птахи заходяться співом,
а в деревах тече каніфоль.

Червоне сонце западає за траву,
за білу тернину,
за стіг.

Небо легке, мов пірце,
у надвечір'ї рожевіє,
в шовковій сорочці моєї коханої
лягає спати.

Коли безсонний місяць
вийде із-за купола крони,
лезо листка зблисне, як парубоцький ніж
у споминах діда.

СПОКІЙ

Рівнина... в солодкій непорушності,
в полудневій дрімоті,
в пору вибрикування зерна,
з леготом золотоволосим,
який лиш деколи прокидається зі сну.
З чередою корів, що лежать над рікою,
котрій небо в хмарах наставляє ідилічне дзеркало.
З білим сніжним танцем п'яних метеликів.
З кониками, що клепають коси,
з гудущими машинами джмелів
і шершнями високовольтної лінії.
З коронним сонцем,
що добре гріє,
з пекучим зернистим потом.
З білими лелеками, птахами плодючості,
які, сповнені величі й простоти,
спокійно, спокійно летять до вибілених сіл...

ВЕЧЕРЯ

Вже темно, і над столом
скромне світло заясніло.
Стомлені руки моїх батьків
засинають на обрусі.
Їх ще треба двигати до вуст,
вважаючи, щоб не впали
і не розлили щойно надоєного молока.

Мовчимо.

Чути,

як у горнятах осідає піна.

ЗОЛОТИЙ ДОЩ

Посеред зеленого твердого поля
стояв я під кронами старих ясенів.
У їхньому шумі могутньому
почув я, ніби в хоралі,
голоси мертвих,
живих
і ще не народжених.
Велике зворушення мене сповнило,
з очей моїх бризнув золотий дощ;
він, ніби тонкий звук сільського дзвона,
в ту священну мить
я вдячно поблагословив землю,
озимину біля ніг, у тихому хвилюванні котрої
передчувалося пересипання зерна.

П'ЯТНИЦЯ-ПОСВЯТНИЦЯ

Так начебто все світло,
що ховалось од мене протягом багатьох сірих днів,
ринуло на неї:
на незнайоме дівчатко на кошицькому вокзалі —
в коротких штанах,
з очима, іще небесно дитячими,
але з викличним усміхом повних губ,
з дозрілими, сильними колінами,
що переходили на внутрішньому боці в граціозність,
яка метала сліпучі ножі.

Хоч це майже правда,
що я ніколи не порину в її блискотливі озера,
не вдихну пахощів її плодів,
які мають ось-ось розлуснутися,
що вона ніколи не обійме мене
своїми міцними ногами,
але явина повнокровної дівочої вроди
з такою непорочністю і хтивістю водночас —
яка ж то оновлююча подія!

З ПЕРЕДЗИМОВИХ ЗАМІТОК ПРО ПОЕЗІЮ

Вона тримається на бджолиних крилечках,
щодалі вужчих і прозоріших.

То — холодніючий пташиний свист.

Снігові пушинки над водою.

Яворовий лист, що перед зникненням
вибухає промінням.

В безвітряному, морозному повіті
пара хитливих листочків
у висотах крони.

Яблуко, виявлене на грудневій деревині.

БУРЯ

Ти, мов земля, чекала дощу.

Тут, в цьому домі, в цій кімнаті
ти тремтіла,

коли пристрасні блискавиці
з'єднували вічних коханців —
небо і землю,

коли сливу шарпала буря,
а подвір'ям гналася злива.

Швидкі поцілунки дощу,
тисячі дотиків його вуст, пальців, плоті
пробігли кожним листком у твоїй кроні.

А злива линула по жолобу твоїх тендітних стегон.

Ти блискавкою вибігла під плову
і запищала під ударами крапельь.

Після бурі ти побачила
задоволену, спокійно-розпашілу, зміцнену землю
з чистими, с'яйливими крапельинами в очах.

МАТИ

Мати — це оселя —
стишена птаха з опалими крильми,
що не годна злетіти.

Та все ж вона ненастанно відкриває у далеч
крила дверей
та вікон.

На їхнім хресті
мене, далекого,
раменами обіймає.

Відкриваю листа від неї —
пригортають мене
оті нечутні крила.

ЛЮБИВ Я

У хвилину найбільшого захоплення
красою буття,
любів
і праці
я собі записую слова,
що звучать як епітафія:

...А любив я вітер
у листяних коронах,
у траві,
у збіжжі,
у волоссі жінок,
на своїх грудях,
у своїй крові,
вітер, що відносив
мене за межі мого ества.

Тремтливе серце
зелені,
вод
і повітря —
все те вигинисте й голе,
жіноче
ах, твоє сором'язливе
житіє.

МІСТИК

Гірське сільце відзначене присутністю святого
аскета-мужа
який живе в халупці дерев'яній з віконечками
спіпнучими

Коли в церковці скромній служить літургію
він очі закриває щоб усім і всьому
відкрити світ надмисельний
в якому все з'єдналося б у Божому єстві
А на церковних лавицях сидять
кінь свинка вівці кури гусак
доречна тут і скриня із тяжкими засувами
коса крива й щербата

Часом придуть туристи зайці і сарни
дики олені загляне й вовк відмідь гугнявий
і служники вертливі птахи що хочуть бути
пригорнуті ласкаво
терпеливістю священника
поважно
моцуються як муравлі
з Євангелієм

Листя лип трави вівси бараболі і капуста
біля церковці
допитливо ворущать вушками
а гризуни в дірках чи ті плоди на деревині
не зворухнуть хвостами
І не замукають автомобілі у дворах
Хатини й пагорби мовчать в задумі

Священик
такий худий
що просто чистим духом
тій спільноті викладає
пасажі Біблії
оманливими лабіринтами тлумачень
їх веде
аж до оригіналу
до єдності із Божим провидінням
Вершини і долини речень губляться
в тумані
та він їх голосом своїм єднає
і мовчанням

КАЛЮЖА

Після дощу
поміж смереками спиняюсь
перед щойно народженим озеречком.

Глянь, скляні двері до вічності,
підвішені на завісах дерев.

В тій плиткій воді, яку може розбити й краплина,
так легко скаламучуваній,
зелень виразніша,
а яке глибоке,
високе небо —
прозоре
й близеньке.

Образ
начебто перевищує оригінал.

Я можу тільки заснути.

Увійти до нього
сміють лиш діти,
як воно, чисті.

ДЕРЕВО

Ціле небо а чи багрянъ
на його вітрах спочиває.

Вінсенте Александре

Конарами занадто важкими для польоту
(ах, мій близнюк)
надаремно шарпає, ніби велетенськими крилами.
Листя — не пір'я.

Вітер те дерево скоро перекине.

І листки не літають,
лиш спадають на землю.
Дерево — не птах,
але ж і небесний птах — не блакитні висоти.
Його політ обмежений.
Він відпочиває на землі.
На ній народжується,
звиває собі гніздо,
на землю падає, підкошений влітку.

Але ж ні, дерево — не тільки земля.
Цілою кроною воно в небесах,
з зорями обмінюється солодкими тайнощами,
а як листя його пересвітлює сонце,
не говорячи вже про осінні покрови,
його золоті крила спливають із сонячним золотом,
а в заграві заходу обертаються в світанкову
блакить.

Ні, дерево — не вбоге, непорушне створіння!
А небо,
чим було б небо над землею без рослин,
без їхнього монарха?

МІЙ БАТЬКО В МІСТІ

Не може він перейти біля людини,
щоб її не привітати,
не може стояти біля когось,
щоб не заговорити до нього
своїм приятельським, правдивим наріччям.

А люди переважно стають зачудованими,
усміхненими і несподівано говіркими,
але знаходяться й такі, що вдають байдужість.
Він про них так само думає своє.

Все він уважно розглядає,
ніби вранці досліджує небо
чи на стозі сіна крутить цигарку.

На тротуарах його оминають
квапливі міські ноги,
що гарно не надаються до його стилю.
Коли він спроквола входить до автобуса,
волосатий шофер нервується.

Я махаю батькові довго-довго.

Я — ЦИГАН

На відкритті виставки міжетнічних взаємин
переді мною зухвало став незнайомий,
з ненавистю на мене подивився
і кинув мені в обличчя, немов харкотиння:
«Гидотний циган!»

«Так, я — циган», —
заявив я в ту мить,
хоч про те нічого не відаю.

ВІТЕР

Цілу ніч вітер, моє безсоння.
Сто разів я надаремно вкладався,
скручувався в клубок, намарно намагаючись
пригладати собі солодкий стан перед народженням.
Знову грюкає,
зубилом стукає у вікно,
б'ється об шиби великими крильми.
Ця темна пристрасть
знову і знову розгоряється голосисто.
В нападах шаленства
ламає березові конари,
вивертає старі дерева,
вириває черепицю з дахів

і розбиває її, наче тарелі.
Лякає на горищі.
Безпорадно плаче на віконній рамі.
Цілу ніч добивається до дому,
безпритульний-шаленець,
до місця оманливої втіхи.
І цілу ніч кидає мені у вікна
минулорічне листя:
неясні спогадання
про сни, за якими я не подався,
про кохання, яких я навіть не спробував,
про їхні наповнені чеканням очі,
за якими час затріснув двері.

ТЯЖКЕ

Легка полова,
легкий шлак,
а ми скаржимося
на тяжке.

Про що мова?

Мати казала невісткам:
Пологи — то така болящість,
про яку забувається —
задля дитини.

ОДА ОСТАННІМ ДНЯМ ЯВОРОВОГО ЛИСТЯ

Як проміниться
в затемнених ранах, в надвечір'ї,
в похмурих днях
останнє квітування і листя.
А чи помічали ви досі,
перебуваючи за містом, чи — хоч би з вікна атомобіля
яворове листя?

Коли з незахищеної сторони вдарить його мороз,
збереться воно на силах, як ніколи,
вибухне ясними пломенями,
королівськими тріумфальними пурпурами.

Пригорщі зір
марнотратно роздає,
допоки не стече кров'ю.

СЕРПЕНЬ

1

Серпень — інвазія голизни.
Я можу її прославляти.
Перед нею капітулював би
сам Імператор Цезар Divi Filius Augustus¹.

Серпень. Шліфувальник плодів і жінок,
таємний підсолоджувач соків,
голизни, яка окуповує сади,
пляжі,
вулиці.

О ніжна агресорко, вітаю тебе!
Твоє тіло — наладована зброя,
кожен твій порух — виблиск пострілу.
Падати,
ніби скошений подвійним дулом твоїх ніг.

2

З теплого гумусу тьми
виходять зорі —
повня з Чумацьким Шляхом,
а ще сянниста біла брила коло ріки —
твоє тіло.
І струмуюча мрія.

Владарський місяцю Августе-Серпню!

З твоїх мушель і лангустів
нам не дісталось нічого.

Закохані мусять морським м'ясом
і музикою нагодувати
своїх собак.

---

¹ Син Божий Август (лат.). (Прим. укладача).

Але ти подарував нам словацьку сільську
тишу для кохання,
яку береже котячий мох на черепицях
і сади з настороженими вухами.

Серпень. Небо ніжності,
шипучий метеорний келех сласного маку.

Солодка покора
перед агресією вроди.

МЕЛАНХОЛІЙНИЙ ЖЕРЕБЕЦЬ

1

Дощ обходить будинок.
Через вікно відчинене,
як злодій, вповзає до кімнати.
Меланхолійну танку починає
на машинці моїй друкувати.

2

Ковзаюся і загрузаю.
Колеса даремно шукають твердої землі.

Хапаюся
за стебла, за листя, за квіти, що знову розквітли,
за обшивку одежі неба.

Дощ —
безперестанку.
Небеса
затримати його не в силі.

Краплини сягають
поза стебла, листя, квітки,
що гнуться, не маючи сили
такі тягарі носити.

Світ — суцільна калюжа.

Дощ.
Дощ
падає
у воду.

3

Сталева линва,
напнута між деревом і баржею, навантаженою щебнем,
затялася в стовбур.

Єдиним звуком стало скрипіння.

Кохані лебеді, яким я хліб носив,
намагаються вдарити мене дзьобами!

Ще й горобці
насміхаються злорадно наді мною!

Ах, де ж поділися леготи твоїх вутлих рук
з країни лагідної зелені?

Любове,
чому ж ти мене
залишаєш самого
в найтяжчі хвилини,
подібні до години смерті?

4

Студені слова від чужих людей болять.
Але з уст своїх — так легко засвоювані —
болять найбільше.

Комарі безсоння
бринять біля вуха,
п'ють мою кров.

5

Відгортаю перлини пташиного співу,
зоряного неба.
Як віко поштової скриньки,
гучно зачиняю вікно.

6

Від мого дотику чи радше його натяку
здригаєшся.
Але то несподівано зсунулась
черепиця, впала цеглина з димаря.

7

Наш стіл — звірина, що спотикається,
хитаються їй ноги,
піддамуються коліна.

Зіжмакай мене, як непотрібний папір,
зітри мене, неначе пилюгу,
виведи, як пляму на килимі,
викинь на смітник

8

А в теплі місячні ночі
закохані, хвилі або коні з білими гривами
терлися шиями один до одного,
радісно іржали.

9

Ніч. Її звуки. За стіною, наді мною і піді мною
кохаються. Я, ув'язнений в самотності,
дряпаю мури і стелю
поламаними нігтями.

Ах, де та ніч? Де ніч — корона шовковиці?

10

А інший голос мені нашіптує:

«Чого ти ще від неї хочеш?..

Ви — двоє, хоч і разом.

Не озеро, а дощ.

Лиш він

стече водно водою».

11

Йде дощ до того дому,
завиває вітер в ньому.

Цілу ніч на горищі чути

перегони гризунів

і шкрябання —

от-от прогризуться до хати.

12

І знову голос наполягає:
«Зміцни береги камінням,
бо можуть обвалитись,
повінь перелетється
і все спустошить.

Зазубелай
того огира,
запряжи
в тяжкого воза,
бо схарапудиться,
доламає все надовкола.
Інших
і себе».

13

Монотонний звук.
Зачиню вікно надаремно.
Дощ, як літанія.
Його неможливо уникнути.
Похоронні дзвони
в ринвах гудуть.

ЗМІСТ

З ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Луїш ді Камоєнс</i>	5
ЗІ ЗБІРКИ «СОНЕТИ»	5
23. «Слова високі й ніжні, мов блакить...»	5
29. «Сеньйоро, ваші очі ясноворі...»	5
32. «Коли я жив любовною маною...»	6
44. «Я покидаю вас (прощай, Життя!)...»	6
50. «Коли розходиться ранкова мла...»	7
53. «Мене повергла доля в темну скруту...»	7
60. «Зазнав я кари за діла сумні...»	8
79. «Любов — це рана, що болить без болю...»	8
118. «Нещасний! Разом я сміюсь і плачу...»	9
143. «Це надвечір'я, повне прохолоди...»	9

З РОСІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Справжня духовність Росії. <i>Дмитро Павличко</i>	10
<i>Олександр Пушкін</i>	15
Поетові	15
Мадонна	15
До Ліцинія	16
Вольність. <i>Ода</i>	18
До Чаадаєва	20
Христос воскрес	21
В'язень	21
«Хтось інший мав мою Аглаю...»	22
Пташка	22
«Сіяч свободи, встав я рано...»	22
«Навіщо ти з'явивсь і хто тебе прислав?»	23
З листа до Родзянка	24
Жадання слави	24
Прозаїк і поет	25
«У глибині сибірських руд...»	25
Поет і натовп	26
Світська влада	27
Наслідування італійської	28
«Ні, я не дорожу шаленством насолоди...»	29

<i>Михайло Лермонтов</i>	30
Кавказові	30
«Ми розійшлись, та образ твій...»	30
«З моєю не жартуй пророчою журбою...»	30
«Прощай, невмивана Росіє...»	31
І нудно, і сумно	31
«На світського балу...»	32
Вітчизна	33
Сон	33
Бєсکید	34
«Я вночі виходжу на дорогу...»	34
<i>Микола Некрасов</i>	36
«Зайшов я на Сінну тайком...»	36
«Замовкни, Музо помсти і скорботи!»	36
На смерть Шевченка	37
Мати	37
«Душно, ні щастя, ні волі...»	38
«Не ридай так безумно над ним...»	38
Сіячам	39
«О Музо! Двері домовини...»	39
Поетові	40
В кліщах страху	40
<i>Інокентій Анненський</i>	42
Кінець осінньої казки	42
Болісний сонет	42
Третій болісний сонет	43
Прелюдія	43
Статуя миру	44
Поезія	44
<i>В'ячеслав Іванов</i>	45
Мова	45
«Вечеря» Леонардо	45
Перекладачеві	46
Populus-Rex	46
Російський розум	47
Sacra fames	47
Чистилище	47
<i>Іван Бунін</i>	49
Бог полудня	49
Собака	49
Вечір	50
У горах	50
Серед зір	51
Півень на церковному хресті	51

Батьківщина	52
«Як я зайшов, був пізній час»	52
«Ліси й ліси. А день темніє...»	52
«Старий пшеницю віяв; брав зерно на лопату»	53
Пісня	53
Гробниця Рахилі	53
Нащадки пророка	54
Літня ніч	54
Слово	55
Останній джміль	55
Цірця	55
Валерій Брюсов	57
Сонет до форми	57
Передчуття	57
Мойсей	58
Клеопатра («Я — Клеопатра, єгиптян цариця...»)	58
Дон Жуан	59
Жінці	59
До портрета М. Ю. Лермонтова	60
Єгипетський раб	60
«Моя душа — хлань океану тьмяна...»	61
Юному поетові	61
Весна	61
«Стіни мене обступили...»	62
«У боротьбі з весною слабне стужа...»	62
Біля землі	62
Антоній	63
Клеопатра («Ні, немов слуга покірний...»)	64
Ліхтарики	65
Поетові	66
Світ електрона	67
Олександр Блок	68
Вільні думки	68
Про смерть	68
Над озером	71
В Північному морі	74
В дюнах	76
На Куликовому полі	77
Танці смерті	81
Сон	84
«Світи летять. Літа летять. Вселенна...»	85
На суді	86
Скіфи	87
Дванадцять. <i>Поема</i>	89
Анна Ахматова	100
Читаючи «Гамлета»	100
«Вже мені не сниться, слава Богу...»	100

«Всі ми тут пияки і блудниці...»	101
Київ	101
«І в київським храмі Премудрості Бога...»	102
«Широко відчинені ворота...»	102
«Дух радістю земною не втоми...»	103
Голосіння	103
Дружина Лота	104
Муза	104
Вірші з «Реквієму»	105
«Похвали мені ці не по чину...»	108
«Така, як є. Із вами одесную...»	108
Борис Пастернак	110
«Чорнило взять. Плач не збороти...»	110
«Давай ронять слова...»	110
Про ці вірші	111
Варіація	112
«Любити, як хреста нести»	113
Зимова ніч	113
Побачення	114
Хміль	115
«Відомим некрасиво бути»	115
Єва	116
Коли розгуляється	117
Після грози	118
Осип Мандельштам	119
«Супутник страху — в безміри падіння...»	119
Пішохід	119
«Що діяти мені з таким моїм...»	120
Європа	120
«Безсонниця. Гомер. Вітрил напруга й вись»	121
Палацова площа	121
«За гримуче геройство майбутніх віків...»	122
«Ні, ти ще не помер, ні, ти ще не один...»	122
«Де стогін зв'язаний і кинутий між стін?»	123
«Що діяти? Січневий б'є борей»	123
«Я скажу про це пошепки, досвітком...»	124
Володимир Маяковський	125
А ви могли б?	125
Щось про Петербург	125
Послухайте!	125
Вам!	126
Військово-морська любов	127
Росії	127
Браття письменники	128
Борг Україні	130

Сергій Єсенін	133
«Там, де сонце з блакитної висі...»	133
«Втомивсь я в ріднім краї жити...»	133
«Ні за чим не буду я страждати...»	134
«Не повернусь до рідного поля...»	134
«Переспівала золота діброва...»	135
«Ми помалу всі йдемо в країну...»	136
«Клене облетілий, клене зледенілий...»	137
Собаці Качалова	137
«Ти мене не любиш, не жалієш...»	138
«Переміна ця сумна й неждана...»	139
«До побачення, мій друже, до побачення...»	140
Всеволод Роджественський	141
Рисунок Пікассо	141
«Вона співала й плакала невміло...»	141
«Думи мої, думи...»	142
Володимир Набоков	144
До свободи	144
«З учнями Христос проходив садом...»	144
Смерть	145
Розстріл	145
«Відчепися од мене, благаю!»	146
«Яким би полотном батальним не з'являлась...»	147
Олексій Сурков	148
Життя і мрія	148
Ключі до серця	149
«Палахоче у грубці вогонь...»	149
«Видно, виписав писар квиточок мені...»	150
«Чоловік схилився над струмком...»	150
Марія Комісарова	151
Іванові Франку	151
Нове коло	152
Олександр Прокоф'єв	153
Брати мої!	153
Великому Кобзарю	153
Арсеній Тарковський	155
«Це снилося мені, і сниться це мені...»	155
«Спалахнула душа, та ніхто...»	155
«І цю провів я тінь — була дорігa...»	156
Як двадцять два роки тому	156
Біженець	157
Дощ	157

«Я навчався в трави, укладавши слова...»	158
Степ	158
«Я прощаюсь з усім, чим я був, що робив...»	159
Сократ	160
В музеї	160
Могила поета	161
Іванова верба	162
Пересторога	162
Перші побачення	162
Життя, життя	164
Телець, Оріон, Великий Пес	165
Петровські страти	166
«Ось і літо пройшло...»	166
Манекен	167
«Той жив і вмер, і та жила...»	167
«Сяє в танці зірка молода...»	168
Приазов'я	168
Гроза	169
Феофан Грек	169
«Як той кавказький в'язень, в ямі...»	170
Григорій Сковорода	171
«Де цілували степ кургани...»	171
«Пахне землею вологою — знати...»	172
«Гасне зір — два алмазні списі...»	173
«Прокидається тіло...»	173
«В останній місяць осені, на схилі...»	174
Дитяточко-життя	174
Дума	175
«Пора б мені знати вже власні літа...»	176
«Як золота пташина...»	176
«За хліб мій насущний, за кожную краплину води...»	177
Ольга Берггольц	178
«Я свою втрату не згадаю в слові»	178
«Такого я не напишу ніколи»	178
До пісні	178
«Ні, з наших книжечок убогих...»	179
Надія	180
«Сьогодні знов на тьми і тьми нікчем...»	180
Василь Глозов	182
Ковток води	182
Перед атакою	182
Бія	183
Суперечка	183
Кінь	184
Олександр Твардовський	185
Як помирав Данило (З українських мотивів)	185
«Та не такі-то вже й труди...»	187

«Дурна ти, смерте, грозиш людям...»	188
Береза	188
Моїм критикам	190
«Нема моєї жодної вини...»	190
Костянтин Симонов	191
«Майор привіз хлопчину на лафеті...»	191
Атака	192
«Жди мене, і я вернусь»	193
«Може, це на щастя вам...»	194
«Коли доводилось повзти...»	195
«Був друг у мене, побратим...»	196
«Згадаймо, Альошо, дороги Смоленщини...»	198
Батьківщина	199
Михайло Дудін	201
Перед косовицею	201
«Знайди всьому своє начало...»	201
Пісня для себе	201
Ластівка через Ла-Манш	202
Косовиця	202
На березі озера	203
Кінь рудий на скошеному лузі	203
Василь Федоров	205
Гуси	205
«В лісах...»	205
Дмитро Вакаров	207
Вперед!	207
Вітчизні	208
О життя! Ти — мить...	208
Моя сторона	208
Будують	209
До неї	209
Косарі	210
Проблиски	211
«Мила, принадлива дівчино...»	211
Буде день!	211
«Сльози невинні, перлини стривожені...»	212
Батьківщині	212
Пориви	213
«Старих віків ясні видіння...»	213
«Як немає вогню...»	214
Мрії	214
Моїй коханій	215
Буря	215
Лісоруби	215

Сльози	216
Месники	216
Багатьом	217
Рідне	218
Над лісами гомін птичий	218
Я б'ю пером!	218
Присяга	219
«Люблю тебе, роздольний краю...»	220
Світанок	220
Євген Винокуров	221
«Я ці пісні не написав одразу»	221
Земляк	221
Чорний хліб	222
Акордеон	223
Гамлет	223
Ріталій Заславський	225
«Допоки серед нас живуть батьки...»	225
Робота	225
«Буря минула, та блискає знов...»	226
«Світлі пахощі кіс каштанових...»	226
Лев Смирнов	227
Дід	227
Автобус у березні	227
Ода бігові	228
Червнева ніч	229
Камчатка	229
Балада про юного ревізора	230
«Не таким уявлялося слово...»	231
Бузок	231
Цитрини	232
Річка	233
Шляхи	233
Андрій Вознесенський	235
Майстри. Поема	235
Антисвіти	242
Лобна балада	244
«Я служив. Газета дивізійна»	245
Крізь стрій	245
Б'ють жінку	246
Лариса Васильєва	248
Мовою вогню	248
Князь Ігор	248
«Час проходить? Ні, неправда»	249

«Усе було — політ, падіння...»	249
«Я не знаю, чому, задля чого...»	250
Олександр Ратнер	251
«Постійно здається...»	251
«Буває, хочеться на самоті...»	253
«Чом талант нездарі навдогочу...»	254
Колискова для матері	254
«Вмирати прикро й жаль в роз'яснену погоду...»	255
«Лежу на пляжі горілиць...»	255
«Я ходжу край берега рано...»	256
«В руках якого великана...»	256
«Я зворушений з подиву...»	257
Ти	257
Я збагнути повік не зумію	257
1. «Намагаюсь, але я збагнути повік не зумію...»	257
2. «В роки культу моє дитинство щасливе стрілою...»	258
3. «Ми старієм, про себе не знаючи правди всієї...»	259

З РУМУНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Михайл Емінеску	261
Прошли роки	261
Венеція	261
Думаючи про тебе	262
Скільки зірок	262
Стою на ганку	263
Я романтиком лишаюсь	263
О мамо!	264
«Спить на дереві, вмостивши...»	264
Між птахами	264
Тудор Аргезі	266
Вечірня молитва	266
Живеться добре	267
Вечеря	267
Вечір	268
Потаємне	268
Наречена	269
Місяць	270
Дакійське	270
Людино	271
Залізні птахи	271
Серп	272
На сінокосі	273
Блоха	273
Літанія	274

ІЗ СЕНЕГАЛЬСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Біраго Діон</i>	275
Присвята	275
Пустеля	275
Над чим володарює кохання	276

ІЗ СЕРБОЛУЖИЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Ян Радисерб-Веля</i>	277
Афоризми	277
<i>Якуб Барт-Цішинський</i>	279
Правда і поезія	279
Матері	279
Зірка пада	280
Прохання	280
<i>Ян Лайнерт</i>	281
Дивись уперед	281
<i>Юрій Брезан</i>	282
Заради життя	282
<i>Юрій Млиньк</i>	283
Молодій сербській матері	283

ІЗ СЕРБСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Йован Дучич</i>	284
Біля моря	284
Село	284
<i>Мілан Ракич</i>	285
Сонети	285
I. «Час нищити прагне в своїй круговерті...»	285
II. «Його поцілували ми в чоло...»	285
Покинута церква	286
Туга	286
В кайданах	287
Чигир	288
Симоніда	289
На Газіместані	290
<i>Десанка Максимович</i>	291
Голоси ночі	291
В музеї	291

Душа	292
Прохання до молодості	292
Через мене	293
Дерево за живоплотом	294
Пісня про життя	294
На смерть роси	295
Мої земляки	296
Помирання любові	296
Вмираюче серце	297
Пасажир третього класу	297
Смерть селянина	299
Кривава казка	300
Жаль мені людини	301
Вірю	302
Сербія — велика тайна	303
Сербія будиться	304
Тайна	305
Обличчя у вікні	306
Сербія в присмерку	307
Ворожка	307
Між планетами	309
Доля	310
Радість	310
Народження сонця в Гагрі	311
Погляд поета	311
Вдарте ж коли-небудь у великі дзвони	312
<i>Момчило Джеркович . . . . .</i>	<i>313</i>
Надія	313
На рідну тему	313
Запис	314
Спостереження	314
Цілителі світу	315
Зійшло в блакиті	315
Свідомість	315
Прометей	316
Голос	316
Добре	317
Ще може бути	317
<i>Бранко Міљкович . . . . .</i>	<i>319</i>
Триптих про Евридіку	319
1. «На березі проклятому, за днину довшому, де солов'ї...»	319
2. «На дно землі сліпої, в жахливі, темні тоні...»	319
3. «Ніч — то зірки. Із голови моєї вилітає птиця...»	320
Могила на Ловчені	320
Сонет про птицю	321

ІЗ СИРІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Нізар Каббані</i>	322
В'їзд до Хіросіми	322
Сліди арабів	323
Листи солдата з Суецького фронту	323
«О батьку мій...»	323
30 жовтня 1956 р.	324
31 жовтня 1956 р.	324
1 листопада 1956 р.	325
Три поштівки з Азії	325
Чорні перлини	328

ЗІ СЛОВАЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Чотирнадцять обрив. <i>Дмитро Павличко</i>	329
<i>Павол Орсаг-Гвездослав</i>	333
КРИВАВІ СОНЕТИ	334
1. «Пісні про кров? Це дико! Про яку?..»	334
2. «Оспівувати нині нам не час...»	334
3. «Похмурий демон з факелом війни...»	335
4. «І встав один на одного народ...»	335
5. «Що крові потече отак багном...»	336
6. «Всі жахи звільнені! В просторах піль...»	336
7. «Ось дожили: кров — розбрату печать!»	337
8. «О людство, ти ще не було ніколи...»	337
9. «Твій Бог — брехня, твоя любов — то крам...»	338
10. «Людино, ти — володарка природи?»	338
11. «Ти землю ту спотворила, що їй...»	339
12. «Життя моє, немало ти знесло...»	339
13. «Хто спричинив спустошення і крах...»	340
14. «Дух владолюбія, тиран століть...»	340
15. «Розкручена, як вир, гримить війна...»	341
16. «О надвечірній, лагідній порі...»	341
17. «Де лицар, благородний богатир...»	342
18. «А що, як пекло те відклекотить...»	342
19. «Чи гекатомби стлумлених офір...»	343
20. «Якби народом кожним кожна втрата...»	343
21. «Що ж буде? Знаєш, Господи, один...»	344
22. «Чи кара ця від Тебе нам прийшла...»	344
23. «О, як високо, Господи, живеш...»	345
24. «Та все ж дозволь, о Господи, — страшна...»	345
25. «Чи розпадеться диво те, як тіло...»	346
26. «Це неможливо, Господи, щоб Ти...»	346
27. «Рятуй нас, Боже! Вдягнена в терни...»	347
28. «Мій Пушкіне, думок височино...»	347
29. «Свій дух мені нема за що клясти...»	348
30. «Чи ж не полинула до корогов...»	348

31. «О повертайся, часе миру й згоди...»	349
32. «Прощайте, кров'ю писані пісні!..»	349
Іван Краско	350
Гей, жінки!	350
Душе моя	351
Амінці	351
Йдуть дощі	352
На цвинтарі	352
Балада	353
Тополі	353
Балада про печальну паню, яка померла	354
Сьогодні	354
Тьмариться	354
Ніч	355
Батькова нива	355
Раб	356
Solitudo	357
Критика (З промов у низинах)	357
Ян Смерек	359
Балада травневої ночі	359
Мені селянка поставна	360
Балада черешневого цвіту	361
Польова пісня	362
Липень	362
Зачарування	363
Пісня («Рожевий спів з гортані б'є...»)	364
Вродлива наївність	365
Листя	365
Польська балада	366
Ах, були б зуби в мене	367
Пісня («Чисте вино, чисті рими...»)	368
Лацо Новомеський	369
Портрет душі з великого міста	370
Ви і я	370
Кімната	371
Судний день	372
Людина	372
Епілог	373
Поезія	374
Бал	375
Хвилина	378
Вірш	378
Дуги	379
Неділя	380
Місто	382

Служниця	383
Молодість	385
Весна	386
Фарби на палітрі	386
«Я знаю, з усмішкою треба...»	387
«При гопцюванні мавп...»	387
Незнайома	388
Чорне й червоне...	389
Дорога	389
Метелик над лампою	389
Смерть на станції	390
Ніч на обочині	390
Обломов у в'язниці	391
В щоденник	391
Невидиме голим оком	392
Страх	393
Епіграф до одного життя	393
Зустрічі (I—VI)	394
Ярмарок	400
Іспанський краєвид	401
Агітка	402
Іспанське небо	403
Сон	404
Догори ногами	405
Намисто	405
Хто ти?	406
Слово	407
Тисяча і одна ніч	407
Контрабандним олівцем	407
Осіння мініатюра	408
Дитячий малюнок грудня	408
Запис	409
На стрічку одного вінка	409
На білих берегах газети	409
3 поетики	410
«Поете, смутку не обходь...»	410
«Прекрасний ритм — дзижчання бджіл...»	410
«Ти вмієш лаятись, клясти?»	410
«Побачити, побачити зумій!»	411
«Мотивом добрим може бути все. Скорбота...»	411
Залежність	411
Мудрість	412
Мотив 1950	412
Пошепки	414
У присмерку	414
3 пісень про єдність	415
«За звістку Цезаря коротша — о слова...»	415
«В дощі зірок, десь наче біля Бога...»	415
«Будують Всесвіт атома закони...»	415

Нічна розмова	416
В альбом п. А. П.	416
За містом	417
Городник	417
П'яниця йде опівночі додому	419
<i>Андрей Плавка</i>	420
Чування	420
Відліт ластівок	421
Страхування	421
Заповіт	422
Порожні гнізда	429
Ще ні	429
<i>Павол Гороб</i>	431
Мати	432
Nudite	432
Недокінчений вірш	433
Ніоба — мати наша (<i>Уривки</i>)	434
«Палило сонце чале...»	435
Не відженеш ти й пса	437
Береза	437
Як вбивця вбивці	438
Сонет для втіхи	438
Малий реквієм над Яном Палахом та іншими	439
Коли блазенські рими	439
Блукаю лісом	440
Не знаю...	440
Я затужив за рідним селом	441
Епітафія	443
<i>Владімір Рейсел</i>	444
Беатріче	444
Меланхолія	445
Біла карти життя і смерті	445
Перед обличчями усіх	446
Недійсне місто (<i>Уривок</i>)	448
Дружина	449
Новий віз	449
Нові будинки	451
Можливо	452
Суть	453
Сон	453
За матір'ю	453
Не люблю	454
Підосінне	454
Заповіт	455
Подібність	455

<i>Войтех Мізалік</i>	456
Rispet («Головку має скручену назавше...»)	457
Як власне зникала	457
Хлопець і дерево	457
Куруцька смерть	458
Гвездослав	458
Rispet («Вночі писав я, прикладав старання...»)	459
Якби міг я	459
Плебейська кошула	460
Привабливість	460
Про красу	461
Пісні з тринадцятої кімнати	461
«Знов місяць на воді зійшов...»	461
«Ні, не було тебе. Я снів тобою...»	461
«Дрімає море, мов трава, зелене...»	462
«Вітри гуділи, рвали піни тканку...»	462
«Серце — шибка в паморозі білій»	462
«Всю ніч гудів прибий. І златочолий...»	462
«Так мало щастя! Та до смерті гріє...»	463
«Ще подих світла. Там вітри. І січень»	463
Чужинець	463
Жінка	464
Повернення	464
Мовчання	465
Не смерть	465
Підкувати коня	466
Опис матиного відходу	466
Дощі	468
Потреба жалю	468
Еллінський мотив	468
Святий дідусь	468
Про чуда	469
Милостиня	470
Проповідь Ангела-хоронителя	470
Сила землі	472
Болгарія	473
Реквієм	475
 <i>Мірослав Валек</i>	 479
Можливо	479
Сірники	480
Осінь любов	481
Зустріч	481
Яблуко	482
Шахи	482
По буквах	483
Сумний ранішній трамвай	483
Земля під ногами	484
Заборонена любов	486
Лиш так собі	487

Неділя	488
З абсолютного щоденника I	490
З абсолютного щоденника II	494
<i>Мілан Руфус</i>	497
Хлопець	497
Польова криничка	497
Твоя сльоза	497
Світ із матір'ю	498
Мулярі	498
Чи є правда на світі	499
Вітання Добшінському	501
Мовчки	502
Зморшки	502
Верби	503
Горяни	503
«В печері пам'яті одвічне світло світить...»	504
Людство	504
Музика під льодом	504
В нічийній землі	505
Не питайся	505
Прощавання	505
Осінь балада	506
Жіноче тіло	506
Завжди так	507
При балюстраді	507
Поет і біль	508
Дзвони	508
Мікеланджело	509
Ти спробуй говорити з прапочатку	509
Пробачте!	510
Жаль мені було	510
Шукання родича	510
Молитва з молитвочок	511
Поет молиться за дітей	512
Пізній портрет	512
<i>Мікулаш Ковач</i>	513
Смерть Дон Кіхота	513
Про мову	514
Пісня	515
Місячне світло	515
Можливо	516
Туга	517
«Камінчик як вухо голки...»	517
Сходи	518
День починається	518
«Круки літають над кукурудзяним полем...»	520

<i>Йозеф Мігалкович</i>	521
Родина	522
Про цемент	522
Селяни	523
Вогнище	524
Зимівля	526
Помалу	528
Думка з подружжям	528
Вірш для Пабло Неруди	529
Куди поспішаєте?	530
Стільки людей	530
Мене не обдурите	530
«Щоб було вчасно, мила, наймиліша...»	531
«Я вас, власне, навіть не бачив...»	531
«Так ми вас хоронили...»	532
Таке	532
Не бачити місяця	533
<i>Ян Бузаші</i>	534
Велика київська брама	535
Глина	535
Горіхи	536
Бджола	536
Мак	537
Озимина	537
Мед	538
Моцарт у Братиславі	538
Пісня ката	539
Одягнися красо	539
Шукання голів	540
Дорога до муру	540
Кентауромахія	541
Земля в землі	542
«Зростає присмерк на порозі в милої...»	543
«Любов варить з першої води...»	543
«Тихе волення...»	543
«Вітай мене, моя кохана...»	544
«Лісова миша обстежує загублену сопілку...»	544
«Ніч низька й густа...»	544
«Жменя води в обличчя...»	545
«Раз вночі тебе спізнаю...»	545
«Мій голубе-приятелю...»	545
«Тишу здатна створити тільки музика...»	546
<i>Любомір Фелдек</i>	547
Сонет про птаха чатака	548
Подружжя	548
«Я довго думав над шлюбом дружино моя»	548
«Так місяць і людські сліди на ньому»	548

Крейдяне коло	549
Мулярі	549
Тривога	549
1. «Я боюсь тому я є»	549
2. «Щасливий будь, моряче...»	550
3. «Допоки є тривога...»	550
Інцидент в кав'ярні	550
Любов	551
Привітання зими	551
Словацька мадонна	551
У пастці	552
Пошана Софоклові	552
Різьбяр	553
Дерево	554
Нічний папірус	555
Панна	555
Уклін Овідію	555
Поет, який працює в уряді	556
Промовці у Гайд-парку	556
Гузнолизання	557
Кохання в пралісі	559
Кохання на леваді	559
Людодержне кохання	560
«Батьків свобода — у дітей»	560
<i>Штефан Стражай</i>	562
Літо	562
Черешні	563
Пригода в поїзді	563
Дівчатко	563
Портрет	564
Оповідання	564
Зброя	564
День за днем	565
Янгол	565
Ще раз	565
Ти не інакша	566
Офелія	566
Здалека	567
Порух	567
В будинку з панелей	567
Довге життя	568
На початку зими	568
Південні овочі	569
Підсніжник	569
Намисто	569
Паркан	570
Після довгих дощів	570

<i>Ян Замбор</i>	571
Тут	572
Зелена кров	572
Зелене вино весни	572
Спокій	573
Вечеря	574
Золотий дощ	574
П'ятниця-посвятниця	574
З передзимових заміток про поезію	575
Буря	575
Мати	576
Любив я	576
Містик	577
Калюжа	578
Дерево	579
Мій батько в місті	579
Я — циган	580
Вітер	580
Тяжке	581
Ода останнім дням яворового листа	581
Серпень	582
1. «Серпень — інвазія голизни»	582
2. «З теплого гумусу тьми...»	582
Меланхолійний жеребець	583

Літературно-художнє видання

Дмитро Васильович ПАВЛИЧКО

ТВОРИ
ТОМ 9
ПЕРЕКЛАДИ

Укладач
Дмитро Пилипчук

Відповідальна за випуск
Валентина Кирилова

Редактор
Дмитро Пилипчук

Підписано до друку 15.04.2011.

Формат 84 × 108 ¹/₃₂. Папір офсетний № 1.
Гарнітура Таймс. Друк офсетний. Зам. № 1257.

Видавництво Соломії Павличко «Основи».
01133, Київ-30, бульв. Марії Приймаченко (Лихачова), 5.
Тел./факс (044) 285-25-82,
Тел. (044) 285-30-64, 285-86-36
E-mail: osnovy@voliacable.com

ЗАТ «Віпол» ДК 752.
03151, Київ, вул. Волинська, 60.

- П12 Павличко Д. В.
Твори / Дмитро Павличко; Уклад. Д. Пилипчук. — К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2010 — ISBN 978-966-500-314-4
Т. 9.: Переклади. — 2011.— 608 с.: портр. — ISBN 978-966-500-322-9

У 5—10-му томах «Творів» Дмитра Павличка перед вами постане унікальне і на сьогодні найповніше зібрання перекладів багаторічного головного редактора журналу «Всесвіт», видатного поета і перекладача, який дав українському читачеві у своїй інтерпретації кілька тисяч перекладів творів більш як 400 поетів з 57 національних літератур усіх континентів. Прикметно, що Д. Павличко як перекладач часто прагне якнайширше (а іноді — антологічно) охопити цілу панораму творчості того чи того поета, національної літератури або жанру. Відтак маємо в його доробку п'ять антологій слов'янської поезії і три — світового сонета. Перекладач з неодмінною любов'ю відкриває нам і всесвітньо знаних геніїв слова з великих країн, і поетів — речників нечисленних (а інколи — і бездержавних) народів.

В цьому томі подано переклади португальської, російської, румунської, сенегальської, серболужицької, сербської, сирійської та словацької поезії.

АММТРО ПАРВАЧКО ✨ ТВОРИ С